

การพัฒนาศักยภาพการผลิตรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา
ของสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่
The Potential Development for Lanna Culture Production
Of Community Radio Station in Doi Lor District,
Chiang Mai Province

อาจารย์ ดร.ขวัญฟ้า ศรีประพันธ์

อาจารย์ ดร.ภัทม์ อินทจักร

โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรม
กระทรวงวัฒนธรรม ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๗

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การผลิตรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา และเพื่อพัฒนาศักยภาพการผลิตรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาของสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ ในส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพผู้วิจัยใช้วิธีการเนื้อหาการ (content analysis) อีกทั้งการสัมภาษณ์เจาะลึกและสนทนากลุ่มตัวอย่าง ๓ กลุ่มคือ ผู้ดำเนินรายการสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชน บุคคลผู้มีความรู้ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา และผู้รับสาร ส่วนของการผลิตรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา พบว่า สถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ ๑) มีการกำหนดเป้าหมายในการเผยแพร่ความรู้และได้เข้าใจประเพณีต่างๆ ๒) มีการประเมินความต้องการเนื้อหาของผู้ฟัง ๓) มีการกำหนดโครงสร้างเนื้อหา ๔) มีการโน้มน้าวใจของผู้จัดรายการ ๕) มีสร้างความเพลิดเพลินใจของผู้จัดรายการวิทยุวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา ๖) มีการใช้ภาษาท้องถิ่นและลีลาเฉพาะตัวของผู้จัดรายการ ส่วนของการพัฒนารายการวิทยุวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา พบว่า สถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ มีการพัฒนา ๕ ด้าน คือ ๑) ด้านขั้นตอนการผลิตแบบมีส่วนร่วม ๒) ด้านการกำหนดเป้าหมายของรายการวิทยุวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา ๓) ด้านการปรับเนื้อหาอย่างต่อเนื่องและต้องตอบสนองต่อผู้ฟัง ๔) ด้านวิธีการนำเสนอที่ต้องง่ายต่อความเข้าใจ ๕) ด้านการขยายกลุ่มผู้ฟัง

Abstract

The purpose of this research was to analyze the production of local Lanna cultural programs and to develop a potential for Lanna culture production of community radio station in Doi Lor district, Chiang Mai province. The data were collected by content analysis method, as well as in-depth interview, focus group. Local radio programs, Disk jockeys, experts of Lanna culture, and audiences were samples in this research.

In local radio production, the findings were that community radio station in Doi Lor district has a process of radio production as follows: 1) to determine purpose for knowledge distribution and cultural understanding 2) to evaluate of audiences' needs 3) to determine structure of content of radio program 4) to persuade audiences 5) to entertain audiences 6) to announce in local language and to have a uniqueness of disk jockeys.

Furthermore, in development of radio production found that community radio station in Doi Lor district has a potential development as follows: 1) participatory of audiences in production process 2) identification of Lanna culture program's propose 3) continually improvement of content and audiences' response 4) simplicity of radio program format 5) explanation of new audience's groups

กิตติกรรมประกาศ

รายงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณกรมส่งเสริมวัฒนธรรมที่ได้สนับสนุนทุนในการดำเนินงานโครงการวิจัยเรื่องการพัฒนาศักยภาพการผลิตรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาของสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชน อำเภอคอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ และขอขอบคุณพระครูอภิวัฒนาภิรมย์ กลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์ และฆราวาส โดยเฉพาะคุณดวงตาที่กรุณาให้ข้อมูลสัมภาษณ์และจากไปด้วยโรคนุรา ทั้งนี้ ขอขอบคุณคุณกฤษดา แผลงศรี พนักงานปฏิบัติงานหน่วยบริหารงานวิจัย และนักศึกษาปริญญาโท คณะการสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่ช่วยเก็บข้อมูลทำให้รายงานวิจัยนี้สำเร็จไปด้วยดี

อาจารย์ ดร.ขวัญฟ้า ศรีประพันธ์
ผู้วิจัย

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(ก)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(ข)
กิตติกรรมประกาศ	(ค)
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ที่มาและความสำคัญ	๑
๑.๒ ปัญหา นำการวิจัย	๓
๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๕
๑.๔ คำถามหลักการวิจัย	๖
๑.๕ นิยามศัพท์	๖
๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๖
บทที่ ๒ การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	๗
๒.๑ แนวคิดเรื่องวิทยุชุมชน	๗
๒.๒ แนวคิดเรื่อง การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม	๑๐
๒.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๓
๒.๔ กรอบแนวความคิดของการวิจัย	๑๗
บทที่ ๓ ระเบียบวิธีวิจัย	๑
๓.๑ การเก็บข้อมูล	๑๘
๓.๒ การกำหนดพื้นที่	๑๘
๓.๓ ประชากร	๑๘

๓.๔ ตัวอย่างและการสุ่มตัวอย่าง	๒๐
๓.๕ ขั้นตอนและวิธีการในการวิเคราะห์ข้อมูล	๒๐
๓.๖ วิธีการในการวิเคราะห์ข้อมูล	๒๐

บทที่ ๔ ผลการวิจัย	๒๑
--------------------	----

๔.๑ ข้อมูลพื้นฐานของรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา สถาบันวิทยุกระจายเสียงชุมชน อำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่	๒๑
๔.๒ การเปิดรับ ความพึงพอใจ และความต้องการของผู้รับสารที่มีต่อสถานีวิทยุกระจาย เสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่	๔๙
๔.๓ การผลิตรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา ของสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชน อำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่	๔๙
๔.๔ แนวทางการพัฒนาศักยภาพการผลิตรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา ตามข้อเสนอของพระภิกษุสงฆ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการวิทยุกระจายเสียง	๗๑
๔.๕ การพัฒนารายการวิทยุวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาด้านแบบของผู้จัดรายการสถานี วิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่	๑๐๓

บทที่ ๕ สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ	๑๓๒
------------------------------------	-----

๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๓๒
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๑๓๙
๕.๓ ข้อเสนอแนะทั่วไป	๑๔๔

บทที่ ๑ บทนำ

๑.๑ ที่มาและความสำคัญ

องค์การศึกษาแห่งสหประชาชาติ (<http://m-culture.go.th>, ๑๖ เมษายน ๒๕๕๖) ได้ให้ความหมาย “วัฒนธรรม” ว่าหมายถึง วิถีชีวิตทั้งหมดของประชาชน โดยมีองค์ประกอบ ๔ ส่วน คือ ๑) มรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมร่วมสมัย ๒) กฎมณเฑาะพและเทคโนโลยีหรือศิลปะและวิทยาการสาขาต่างๆ ๓) สิทธิมนุษยชนและประชาธิปไตย และ ๔) วัฒนธรรมของทุกประเทศ ทั้งนี้ขอบเขตของวัฒนธรรมแบ่งออกเป็น ๓ ระดับคือ 1) วัฒนธรรมประจำเผ่าหรือท้องถิ่น 2) วัฒนธรรมประจำชาติ และ 3) วัฒนธรรมสากลหรืออนุสัญญาสิทธิมนุษยชนแห่งเวียนนา ในส่วนของวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นแนวปฏิบัติตามหลักจารีตประเพณี ซึ่งถือมาในอดีตเกี่ยวกับวิถีชีวิต พิธีกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีและวิถีชีวิตที่สืบทอดกันมา จนกลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะเผ่าพันธุ์

ในขณะที่อานันต์ กาญจนพันธ์ (๒๕๓๕) กล่าวถึงธรรมชาติของวัฒนธรรม ว่าเป็นลักษณะที่สั่งสมมาไม่ได้อยู่กับที่ เป็นการสะสมเพิ่มพูนสร้างสรรค์ตลอดเวลา โดยการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมต่างๆ ขึ้นอยู่กับบริบทที่สำคัญหรือเงื่อนไขที่สำคัญคือ เกิดขึ้นมาในเงื่อนไขของการต่อสู้ที่สำคัญในการที่จะผลิตเพื่อรักษาความเป็นอิสระและสร้างสรรค์ต่างๆ โดยเขาได้จำแนกระดับต่างๆของความเชื่อและรูปแบบการศึกษาวัฒนธรรมไว้ ๓ ระดับ คือ ๑) วัฒนธรรมระดับจิตสำนึก เป็นจิตสำนึกที่สะท้อนความสัมพันธ์ที่ตกลึกของมนุษย์ซึ่งมีผลต่อการถ่ายทอดได้ โดยมีรูปแบบที่มีการศึกษา คือ การวิเคราะห์ผ่านภาษา อาทิเช่น อรรถกถานิทานพื้นบ้าน หรืองานศิลปะ ๒) วัฒนธรรมระดับวิถีปฏิบัติวัฒนธรรม เป็นเรื่องของข้อห้าม ซึ่งปรากฏในศาสนา หรือศีลธรรมระดับชาวบ้าน โดยมีรูปแบบที่มีการศึกษา คือ การวิเคราะห์ตำนาน พิธีกรรม ระบบเครือญาติ หรือรูปแบบกรรมสิทธิ์ ๓) วัฒนธรรมระดับเทคนิคพื้นบ้าน เป็นประสบการณ์จากธรรมชาติ และพลังชุมชนในการจัดการ โดยใช้การศึกษาวิธีการยังชีพหรือการจัดการผลิตของชาวบ้าน

พระยาอนุমানราชชน (พูนพงษ์ งามเกษม อ้างจาก สมบูรณ์ เหล็กพิน, ๒๕๓๕) เห็นว่าวัฒนธรรมของกลุ่มชนในท้องถิ่นมีความสำคัญและประเทศชาติเป็นอย่างมาก การศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญมาก เพราะเป็นการศึกษาอดีตของตนเอง และข้อค้นพบจากการศึกษาจะช่วยให้นักศึกษารู้จักและเข้าใจสภาพของชีวิต โดยทั่วไปได้มากยิ่งขึ้น เพราะวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นที่ประมวลความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ ความกลัว ความนิยม ความบันเทิงใจ ระเบียบแบบแผนและอื่นๆ ทำให้นักศึกษาชีวิตในท้องถิ่นและพื้นฐานชีวิตของคนชาติหนึ่ง หรือกลุ่มชนชั้นนั้น และสร้างให้เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง

ในส่วนของการศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้านจากนักวิชาการด้านนิเทศศาสตร์นั้น Kato (อ้างจาก กาญจนาก้าวเทพ, 2545) ตั้งข้อสังเกตว่า นักนิเทศศาสตร์รุ่นปี 1960 เริ่มสนใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้าน สื่อพื้นบ้าน หรือที่เรียกว่า “วัฒนธรรมประชาชน” (popular culture) ดังจะเห็นได้จากการระบุบทบาทหน้าที่

สำคัญของสื่อมวลชน คือ การถ่ายทอดวัฒนธรรมของประชาชน ซึ่งย่อหมายความว่า จะต้องผนวกเอา วัฒนธรรมที่เคยอยู่เดิมของประชาชนเข้ามาไว้ในสื่อมวลชนด้วย จากการทบทวนของกาญจนา แก้วเทพ (2545) เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมประชาชนกับสื่อมวลชน พบว่า มีวิธีคิด 3 แบบในการ อธิบายความสัมพันธ์ปัจจัยดังกล่าวคือ วิธีคิดแรก คือ แนวคิดที่ว่า สื่อทั้งสองประเภทต่างพัฒนาหรือสูญสลาย ไปตามเส้นทางของตัวเอง วิธีคิดที่สอง คือ แนวคิดที่ว่าถ้าฝ่ายใดพัฒนาขยายตัวมากขึ้น อีกฝ่ายหนึ่งก็ จะต้องลดน้อยลง โดยมีรายงานวิจัยจำนวนมากแสดงให้เห็นว่า เมื่อสื่อมวลชนสมัยใหม่ก้าวไปถึงท้องถิ่น การละเล่นพื้นบ้านต้องหลีกเลี่ยงให้กับสื่อมวลชน ส่วนวิธีคิดที่สาม เห็นว่า สื่อทั้งสองประเภทยังสามารถ ส่งเสริมซึ่งกันและกันได้ ตัวอย่างจากประสบการณ์วิจัยของกาญจนา แก้วเทพ พบว่า วัฒนธรรมประชาชน หรือสื่อพื้นบ้านชนิดใดที่สามารถจะปรับตัวและสามารถประสานใช้สื่อมวลชนได้ก็สามารถจะมีอนาคตต่อไป

Rennie (อ้างจาก กาญจนา แก้วเทพ, ๒๕๕๑) เห็นว่าประเภทของสื่อที่จะมาใช้ในงานสื่อชุมชน (community medias) นั้น จะไม่มีการเจาะจงว่าต้องเป็นสื่อประเภทใด รวมทั้งได้ยกตัวอย่างของจริงที่สื่อ สิ่งพิมพ์ จนถึงสื่ออิเล็กทรอนิกส์ก็สามารถผันตัวเองมาเป็น “สื่อชุมชน” ได้ทั้งสิ้น อย่างไรก็ตามกาญจนา แก้ว เทพ (๒๕๕๑) มีข้อเสนอว่า สังคมไทยมีมรดก “สื่อชุมชนบางอย่างที่มั่งคั่ง คือพื้นบ้านและสื่อบุคคล” และใน เวลาเดียวกันสื่อสมัยใหม่ เช่น สื่อวิทยุชุมชนก็เป็นสื่อที่มีสภาพเหมาะสมที่สุดสำหรับชุมชน เนื่องจากการผลิตที่ ไม่ยุ่งยากซับซ้อน แต่กระจายได้อย่างกว้างขวาง และง่ายต่อการเข้าถึง

จากการศึกษาเกี่ยวกับการสืบทอดทางวัฒนธรรมในมุมมองของนักวิชาการด้าน นิเทศศาสตร์ พบว่า มีความสนใจศึกษาเกี่ยวกับบทบาทวิทยุชุมชนกับการสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นในระเทศต่าง ๆ โดยข้อ ค้นพบจากการวิจัย ทั้งนักวิชาการชาวไทยและต่างชาติได้ข้อสรุปในทิศทางเดียวกันว่า วิทยุชุมชนมีผลต่อการ เผยแพร่ความรู้ การสร้างอัตลักษณ์ ดำรงรักษา และการฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่นในประเทศต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น การศึกษาของ McKee (๒๐๑๒) ที่สนใจศึกษาผลกระทบของวิทยุชุมชนต่อสังคมและวัฒนธรรมของเมือง Newfoundland (Norris Point และ Tilting) และ West Belfast ในไอร์แลนด์เหนือ ที่พบว่า วิทยุชุมชนมี บทบาทด้านการศึกษา การพัฒนาทักษะเชิงเทคนิค ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยว รวมทั้งบทบาทในการ เผยแพร่ความรู้ในท้องถิ่นด้านภาษาและวัฒนธรรม หรือกรณีของ Bosch (๒๐๐๓) ที่วิจัยเกี่ยวกับวิทยุชุมชนใน ประเทศแอฟริกาใต้ ผลการวิจัยแสดงให้เห็นถึงการใช่วิทยุชุมชนในการแสดงออกความเป็นตัวตนของคน พื้นเมือง ด้วยการออกอากาศเพลงพื้นบ้านที่เรียกว่า kwaito นอกจากนี้ยังพบว่า หน้าที่ของวิทยุชุมชนในการ สร้างและดำรงรักษาชุมชน รวมถึงการทำหน้าที่เชื่อมโยงชุมชนที่หลากหลายเข้าไว้ด้วยกัน หรือกรณีงานวิจัยของ วิสุทธิ์ พรทวิวัฒน์ (๒๕๕๔) ที่สนใจศึกษาบทบาทของวิทยุชุมชนในเขต อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี กับการ ส่งเสริมและสืบสานวัฒนธรรมไทย ที่พบว่า วิทยุชุมชนมีบทบาทในการส่งเสริมและสืบสานวัฒนธรรม ได้แก่ บทบาทในการให้ความรู้ รักษาวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น ร่วมแก้ไขปัญหาชุมชน และการมีส่วนร่วมทางการ เมือง บทบาทวิทยุชุมชนกับการสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่น

สำหรับสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ จัดตั้งขึ้นโดยสภา วัฒนธรรมอำเภอดอยหล่อ ซึ่งดำเนินการก่อตั้งมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๙ และส่งกระจายเสียงตั้งแต่ วันที่ ๒๗

กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๐ ภายใต้ปรัชญา “คลื่นสีขาว เพื่อชาวประชา เอฟเอ็ม ๘๘.๗๕ เมกกะเฮิร์ต สภาวัฒนธรรมอำเภอดอยหล่อ” ดำเนินการเป็นสถานีวิทยุชุมชนโดยไม่มีการหาผลกำไรในทางพาณิชย์ มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การศึกษา และวัฒนธรรม โดยสภาวัฒนธรรมอำเภอดอยหล่อเป็นที่ดำเนินการ และได้รับการสนับสนุนจากคณะสงฆ์อำเภอ ดอยหล่อ องค์กรปกครองท้องถิ่น หน่วยราชการ รวมถึงประชาชนในอำเภอดอยหล่อ และมีเครือข่ายของสถานีวิทยุกระจายเสียงที่ร่วมทำหน้าที่เผยแผ่หลักพระธรรมของพระพุทธศาสนา การศึกษา และวัฒนธรรม (<http://www.lannatakkhongdee.com>, ๑๖ เมษายน ๒๕๕๖) อย่างไรก็ตาม ในการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ พบว่าประชาชนจากกลุ่มต่าง ๆ ยังขาดการมีส่วนร่วมในการรับฟังรายการในวงกว้าง รวมทั้งเนื้อหารายการยังขาดความหลากหลาย โดยเฉพาะเนื้อหาด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา

จากการทบทวนเกี่ยวกับบทบาทวิद्यุชุมชนกับการสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่น และปัญหาการดำเนินงานของวิद्यุชุมชน ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาเกี่ยวกับการผลิตรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาในขอบเขตทั้ง ๗ ด้านดังกล่าวของสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชน อำเภอดอยหล่อ โดยมีปัญหานำการวิจัย ดังนี้

ปัญหานำการวิจัย ๑ : สถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ มีการผลิตเนื้อหา รายการเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาอย่างไร ?

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้เกณฑ์การจำแนกวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาตามการแบ่งสาขาของมรดกทางวัฒนธรรมของกระทรวงวัฒนธรรม (<http://ich.culture.go.th>, ๑๖ เมษายน ๒๕๕๖) ที่แบ่งไว้ ๗ สาขา คือ ๑. ภาษา เป็นเครื่องมือที่ใช้สื่อสารในวิถีการดำรงชีวิตของชนกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนโลกทัศน์ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชน ๒. วรรณกรรมพื้นบ้าน เป็นการถ่ายทอดอยู่ในวิถีชีวิตชาวบ้าน โดยวิธีการบอกเล่า และที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษร ๓. ศิลปะการแสดง เป็นการแสดงออกซึ่งอารมณ์ ความรู้สึก และเรื่องราวต่าง ๆ โดยมีผู้แสดงเป็นสื่อ ผ่านทางเสียง ได้แก่ การขับร้อง หรือการเล่นดนตรี และทางร่างกาย เช่น การรำยรำ การเชิด การเต้น การแสดงท่าทาง ฯลฯ ๔. แนวทางปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรมและงานเทศกาล เป็นการประพฤติปฏิบัติในแนวทางเดียวกันของคนในชุมชนที่สืบทอดต่อกันมาบนหนทางของมงคลวิธี แสดงให้เห็น อัตลักษณ์ของชุมชนและชาติพันธุ์นั้น ๆ ๕. งานฝีมือดั้งเดิม เป็นภูมิปัญญา ทักษะฝีมือช่าง การเลือกใช้วัสดุ และกลวิธีการสร้างสรรค์ที่แสดงถึงอัตลักษณ์ สะท้อนพัฒนาการทางสังคม และวัฒนธรรมของกลุ่มชน ๖. ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล เป็นองค์ความรู้ วิธีการ ทักษะ ความเชื่อ แนวปฏิบัติและการแสดงออกที่พัฒนาขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติและเหนือธรรมชาติ ๗. การเล่น การกีฬา และศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว ที่มีการปฏิบัติกันอยู่ในประเทศไทยและมีเอกลักษณ์ของชุมชน

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิद्यุชุมชน และผลกระทบต่อสังคมและวัฒนธรรม พบว่า วิद्यุชุมชนมีปัญหาด้านการครอบงำทางวัฒนธรรม และการผลิตรายการวิद्यุตามมาตรฐานวิชาชีพ เช่น กรณีของการศึกษา Tower (๒๐๐๘) ที่สนใจวิเคราะห์การใช้วิद्यุเอฟเอ็มของชาวเมือง Koutiala ตั้งอยู่ทางทิศ ตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศ Mali เขามีข้อเสนอว่า สถานีวิद्यุชุมชนควรออกแบบรายการสำหรับกลุ่มผู้ฟังที่ แตกต่างกัน โดยเนื้อหารายการจะต้องบ่งบอกถึง อัตลักษณ์ทางสังคม สำหรับกลุ่มชนท้องถิ่นชาว Minyanka ที่มีการออกอากาศด้วยภาษาท้องถิ่นของตนเอง แต่กลับพบว่า มีความครอบงำทางวัฒนธรรม จากทัศนคติเชิง ลบของชาวมุสลิม ปรากฏอยู่ในรายการของวิद्यุชุมชน Koutiala ในขณะที่การศึกษาของ Magpanthong (๒๐๐๗) ที่สนใจการวิจัยเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของวิद्यุชุมชนไทย โดย Manpanthong ได้ให้ข้อเสนอไว้ว่า การดำเนินรายการของวิद्यุชุมชนควรทบทวนเกี่ยวกับทักษะที่จำเป็น สำหรับการผลิตและออกอากาศวิद्यุตามมาตรฐานทางวิชาชีพ

ขณะเดียวกันผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลปัญหาของการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชน อำเภอดอยหล่อ จากผู้ดำเนินรายการที่เข้าร่วมการอบรมเรื่องการผลิตรายการวิद्यุชุมชน ที่เป็นพระสงฆ์ จำนวน ๒๘ รูป และการสำรวจเบื้องต้นของเนื้อหารายการที่ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชน อำเภอดอยหล่อ พบว่า การดำเนินงานวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ มีปัญหาดังนี้ ๑) ปัญหาด้าน การผลิตรายการวิทยุกระจายเสียง ได้แก่ รูปแบบการผลิตรายการขาดความหลากหลาย และขาดทักษะด้าน การเขียนบทวิทยุกระจายเสียง และ ๒) ปัญหาด้านการดำเนินรายการวิทยุกระจายเสียง ได้แก่ ผู้ดำเนิน รายการเป็นพระสงฆ์ จึงขาดความหลากหลาย และการจัดสรรเนื้อหาไม่ให้สอดคล้องกับเวลาที่ออกอากาศ

จากการทบทวนข้อค้นพบจากงานวิจัย และการเก็บรวบรวมปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินงานผลิต รายการวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ ดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีคำถามการวิจัยอีกประการหนึ่งเกี่ยวกับการ พัฒนาศักยภาพการผลิตรายการวิद्यุเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา ดังนี้

ปัญหานำการวิจัย ๒ : สถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ จะพัฒนาศักยภาพ การผลิตรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาอย่างไร

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยสนใจประเด็นแนวคิดเรื่องกระบวนการผลิตรายการวิद्यุชุมชน เป็นเกณฑ์ ในการวิเคราะห์กระบวนการผลิตรายการเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาของสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชน อำเภอดอยหล่อ โดยสนใจวิเคราะห์ใน ๔ ประเด็นเกี่ยวกับ ๑) ด้านเนื้อหา พิจารณามีการนำเสนอเนื้อหา อะไรที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ๒) ด้านวิธีการนำเสนอ พิจารณาเรื่องของช่วงเวลาและภาษาที่ใช้ ๓) ด้าน ขั้นตอนการผลิต พิจารณาขั้นก่อนการผลิตว่ามีการสำรวจสภาพและความต้องการของชุมชน ขั้นการตัดสินใจ

กำหนดช่วงเวลา เนื้อหา และกำหนดรูปแบบรายการ และขั้นการประเมินผลหลังจากการออกอากาศ ๔) ด้านโครงสร้างเป็นการพิจารณาโครงสร้างคณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชน (กาญจนา แก้วเทพ, 2549)

นอกจากนี้ ผู้วิจัยใช้แนวคิดเรื่องการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication) เป็นแนวทางในการเข้าสู่ปัญหานำการวิจัย โดยในส่วนของแนวคิดเรื่องการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมมุ่งประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้รับสาร และบุคคลผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา แบ่งเป็น ๓ ระดับ คือ ๑) ระดับการเป็นผู้ฟัง ให้เกิดรูปแบบรายการที่มีลักษณะของการสื่อสารแบบสองทาง โดยมีการรับส่งระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร ๒) ระดับการเป็นผู้ผลิต ด้วยลักษณะของวิทยุชุมชนจะไม่แยกบทบาทระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสารในลักษณะตายตัว ในบางโอกาสจึงมีการ “สลับบทบาทกัน” (role shifting) โดยผู้ฟังอาจกลายเป็นแขกรับเชิญหรือผู้ร่วมจัดรายการ ๓) ระดับการเป็นผู้บริหารจัดการหรือวางนโยบาย ถือเป็นระดับการมีส่วนร่วมสูงสุดของชุมชนในวิทยุชุมชน ในระดับนี้คณะกรรมการดำเนินงานของวิทยุชุมชนควรเป็นตัวแทนของคนทุกกลุ่มในชุมชน หากอยู่ในขั้นก่อตัวก็ควรมีแผนกระจายการมีส่วนร่วมในคณะกรรมการให้ทั่วถึงในคนทุกกลุ่ม (กาญจนา แก้วเทพ, ๒๕๕๑) ในขณะที่เดียวกันผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้แนวคิดเรื่องรูปแบบรายการวิทยุ ที่แบ่งรูปแบบการผลิตรายการออกเป็น ๑๓ รูปแบบรายการ (ภาคภูมิ วรรณภา และดุขฎี ทองสมบัติ, ๒๕๔๙) มาให้เป็นแนวทางพัฒนารูปแบบรายการให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น โดยกระบวนการพัฒนารูปแบบรายการจะเกิดขึ้นจากการประเมินความต้องการของผู้รับสาร การวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของผู้ดำเนินการ ทั้งในส่วนของพระสงฆ์ และการมีส่วนร่วมของบุคคลผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาในชุมชน

สำหรับงานวิจัยนี้จึงเป็นการประยุกต์ใช้แนวคิดเรื่องกระบวนการผลิตรายการวิทยุชุมชนเป็นกรอบในการวิเคราะห์การผลิตรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา ๗ ด้านของสถานีวิทยุกระจายเสียงอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ ตามการแบ่งสาขาของมรดกทางวัฒนธรรมของกระทรวงวัฒนธรรม จากนั้นผู้วิจัยจะนำข้อค้นพบมาใช้เป็นข้อมูลอ้างอิงเพื่อนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพการผลิตรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา ๔ ด้าน คือ ๑) ด้านเนื้อหา ๒) ด้านวิธีการนำเสนอ ๓) ด้านขั้นตอนการผลิต และ ๔) ด้านโครงสร้างคณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชน โดยเน้นการเป็นผู้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานของวิทยุชุมชนในระดับต่าง ๆ ตามแนวคิดเรื่องการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ที่เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้รับสารและบุคคลผู้มีความรู้ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานของวิทยุชุมชน ๓ ระดับ คือ การมีส่วนร่วมในฐานะเป็นผู้ฟัง การมีส่วนร่วมในการผลิตรายการ และการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกำหนดนโยบาย ทั้งนี้ผู้วิจัยคาดว่า การวิจัยครั้งนี้จะก่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพการผลิตรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาของสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ โดยจะเกิดคุณลักษณะสำคัญของความเป็นสื่อวิทยุชุมชนตามข้อเสนอของกาญจนา แก้วเทพ (๒๕๕๐) คือ มีการพัฒนาศักยภาพการผลิตรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา โดยมีเนื้อหาและรูปแบบของรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีความหลากหลาย ตอบสนองความต้องการของชุมชน และมีเป้าหมายในการดำเนินงานของวิทยุชุมชน ต้องเป็นสื่อกลางระหว่างประชาชน ไม่ได้มุ่งแสวงหากำไร และการทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

๑.๒ วัตถุประสงค์

๑.๒.๑ เพื่อวิเคราะห์การผลิตรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาของสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่

๑.๒.๒ เพื่อพัฒนาศักยภาพการผลิตรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาของสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่

๑.3 คำถามหลักการวิจัย

๑.3.๑ สถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ มีการผลิตรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาอย่างไร

๑.3.๒ สถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ จะพัฒนาศักยภาพการผลิตรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาอย่างไร

1.4 นิยามศัพท์

การพัฒนาศักยภาพการผลิตรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา คือ การดำเนินกิจกรรมเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ๔ ด้าน คือ ๑. ด้านเนื้อหา พิจารณามีการนำเสนอเนื้อหาอะไรที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ๒. ด้านวิธีการนำเสนอ พิจารณาเรื่องของช่วงเวลาและภาษาที่ใช้ ๓. ด้านขั้นตอนการผลิต พิจารณาขั้นตอนการผลิตที่มีการสำรวจสภาพและความต้องการของชุมชน ขั้นการตัดสินใจกำหนดช่วงเวลา เนื้อหา และกำหนดรูปแบบรายการ และขั้นการประเมินผลหลังจากการออกอากาศ ๔. ด้านโครงสร้างเป็นการพิจารณาโครงสร้างคณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชน

วัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา หมายถึง การดำเนินวิถีชีวิตของประชาชนชาวอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ โดยแบ่งเป็น ๑. ภาษา ๒. วรรณกรรมพื้นบ้าน ๓. ศิลปะการแสดง ๔. แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรมและงานเทศกาล ๕. งานฝีมือดั้งเดิม ๖. ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล ๗. การเล่น การกีฬา และศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว

รูปแบบของรายการวิทยุชุมชน หมายถึง แบบแผนที่ใช้ในการนำเสนอเนื้อหาวิทยุกระจายเสียง ๑๓ ประเภท ได้แก่ ๑. รายการพูดคุยกับผู้ฟัง ๒. รายการสนทนา ๓. รายการสัมภาษณ์ ๔. รายการอภิปราย ๕. รายการสารคดี ๖. รายการนิตยสารทางอากาศ ๗. รายการข่าว ๘. รายการบรรยายเหตุการณ์

- ๙. รายการเพลง ๑๐. รายการละครวิทยุ ๑๑. รายการสาระละคร
- ๑๒. การประกาศรณรงค์ หรือรายการบริการสาธารณะ ๑๓. รายการโทรศัพท์จากผู้ฟัง

การมีส่วนร่วมในวิทยุชุมชน หมายถึง การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของบุคคลผู้มีทุนทางวัฒนธรรมในวิทยุชุมชน ๓ ระดับ คือ ระดับการเป็นผู้ฟัง ระดับการเป็นผู้ผลิต และระดับการเป็นผู้บริหารจัดการหรือวางนโยบาย

๑.5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.5.๑ ประชาชนในท้องถิ่นตระหนักถึงความสำคัญของวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา
- ๑.5.๒ ประสานความร่วมมือของหน่วยงานต่าง ๆ ในระดับท้องถิ่นให้มีส่วนร่วมในการสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา
- ๑.5.๓ ชุมชนมีความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา
- ๑.5.๔ เยาวชนได้รับข้อมูลข่าวสารและมีความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา

บทที่ ๒ การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดเรื่องวิถุชุมชน

วิถุชุมชนเป็นวิถุประเภทที่เกิดขึ้นมาทีหลังวิถุแบบอื่นที่มีมาก่อน คือ วิถุสาธารณณะและวิถุธุรกิจ โดยวิถุชุมชนตามหลักการต้องมีกลุ่มประชาชนเป็นเจ้าของ มีกลไกการไหลของข่าวสารจากหลายทาง มีบทบาทหน้าที่ในการสื่อสารโดยประชาชนและเป็นไปเพื่อประโยชน์ของประชาชน ด้านการบริหารจัดการเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยผู้ฟังสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้หลายบทบาท ในส่วนของรูปแบบรายการจะมีความหลากหลายแล้วแต่ความต้องการของประชาชนและสอดคล้องกับลักษณะของชุมชน (กาญจนา แก้วเทพ, 2549)

ก. กระบวนการผลิตรายการวิถุชุมชน

สำหรับองค์ประกอบสำคัญของการผลิตรายการวิถุชุมชนจะต้องมีองค์ประกอบ ดังนี้ (กาญจนา แก้วเทพ, 2549) ๑) ด้านเนื้อหา ต้องเป็นเรื่องราวที่ชาวบ้านสนใจเป็นสำคัญ ซึ่งจะทราบได้โดยการสำรวจความต้องการของชุมชนต้องเอาความเชื่อวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาชาวบ้านมาเป็นเนื้อหาเพื่อให้มีเอกลักษณ์ของชุมชน ๒) ด้านวิธีการนำเสนอ ต้องเป็นแบบ “ชาวบ้าน” และ “เป็นอย่างที่ชาวบ้านต้องการ” เป็นเรื่องของช่วงเวลาและภาษาที่ใช้ โดยเรื่องช่วงเวลาเป็นการออกอากาศตามความต้องการของชุมชน ส่วนเรื่องภาษาเป็นการใช้ภาษาท้องถิ่น ๓) ด้านขั้นตอนการผลิต ประกอบด้วย ๓ ขั้นตอน ขั้นแรกก่อนการผลิตจะมีการสำรวจสภาพของชุมชน แบบแผนการเปิดรับสื่อ ความต้องการ และแบบแผนชีวิตประจำวันทั้งหมดเพื่อออกแบบเนื้อหาและจัดรายการวิถุให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชนกลุ่มต่างๆ ขั้นสองการตัดสินใจ เป็นการนำเอาข้อมูลจากการสำรวจมาเป็นฐานข้อมูลในการตัดสินใจกำหนดช่วงเวลาการออกอากาศ กำหนดเนื้อหารายการ และกำหนดรูปแบบรายการ ขั้นสามการประเมินผล เป็นการประเมินผลหลังจากการออกอากาศไปแล้วว่า เนื้อหาที่ผลิตตอบสนองความต้องการผู้ฟังหรือไม่ และจะต้องปรับปรุงอะไรบ้างในอนาคต ๔) โครงสร้าง เป็นการพิจารณาโครงสร้างคณะกรรมการบริหารวิถุชุมชน และเกณฑ์คุณสมบัติของกรรมการ ทั้งนี้หากคณะกรรมการบริหารวิถุชุมชนมีตัวแทนชุมชนจากกลุ่มที่หลากหลาย ย่อมทำให้มีการผลิตเนื้อหาที่ตอบสนองความต้องการของชุมชน

ข. รูปแบบการผลิตรายการวิถุชุมชน

ภาคภูมิ วรรณภา และศุภฎี ทองสมบัติ (๒๕๔๙) ได้แบ่งรูปแบบการผลิตรายการวิทยุกระจายเสียงไว้ ๑๓ ประเภท ได้แก่

1. รายการพูดคุยกับผู้ฟัง (straight talk program) เป็นรายการที่พูดคุยกับผู้ฟังโดยตรง โดยมีผู้คุยคนเดียวพูดให้ผู้ฟังโดยตรง ดังนั้นจึงต้องมีบทสำหรับพูด แต่ไม่ใช้การอ่านบทในรายการ ถ้าผู้พูดคิดเป็นธรรมชาติมากเท่าใดจะได้รับความสนใจมากขึ้น บางครั้งมีการนำบทความมาอ่านในรายการ จึงมีผู้เรียกว่า “รายการบทความ” รายการที่นำบทความมาพูดเชิงเล่าหรืออธิบายในลักษณะเหมือนคุยกับผู้ฟัง แล้วผู้ฟังจะสนใจฟังและไม่ทำให้เกิดความเบื่อหน่าย ในส่วนของรายการบทความไม่ต้องมีเสียงประกอบ ส่วนใหญ่รายการบทความที่เสนอทางวิทยุกระจายเสียงไม่ควรยาวเกิน ๑๐ นาที

2. รายการสนทนา (conversational program) เป็นรายการพูดคุยระหว่างรายการ ตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป โดยมีคนใดคนหนึ่งเป็นผู้ดำเนินรายการ หรือดำเนินรายการ และทำหน้าที่เป็นผู้คอยควบคุมให้การสนทนาเป็นไปตามขอบเขต และคอยแนะนำการสนทนาจากเรื่องหนึ่งไปอีกเรื่องหนึ่ง หรือเชื่อมโยงการสนทนาจากหัวข้อหนึ่งไปยังอีกหัวข้อหนึ่งอย่างมีระเบียบ และมีขั้นตอนไม่วกวน ผู้ดำเนินการสนทนาพร้อมออกความคิดเห็นไปกับผู้ร่วมรายการด้วย รวมทั้งเป็นผู้สรุปข้อความสนทนาในตอนท้ายของรายการ

3. รายการสัมภาษณ์ (interview program) เป็นรายการที่มีบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปมาซักถามข้อข้องใจหรือปัญหาเรื่องราวต่าง ๆ ให้กับผู้ฟัง ฟัง หน้าที่ของผู้สัมภาษณ์ต้องพยายามป้อนคำถามให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ตอบ หรืออธิบายให้มากที่สุด ผู้ถูกสัมภาษณ์จะมีก็ได้ แล้วแต่ความเหมาะสมของเวลาและเนื้อหาที่จะสัมภาษณ์ รายการสัมภาษณ์แม้จะเป็นรายการพูดคุย แต่ก็มีข้อแตกต่างจากรายการสนทนาตรงที่ผู้สัมภาษณ์มีหน้าที่ป้อนคำถามแต่เพียงอย่างเดียว ไม่มีหน้าที่ตอบคำถามนั้นด้วย และไม่เหมือนกับผู้ดำเนินรายการสนทนาที่อาจร่วมสนทนาด้วยในบางโอกาส ผู้สัมภาษณ์อาจสรุปหรือเพิ่มเติมเนื้อหาบางส่วนให้เข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น

4. รายการอภิปราย (discussion program) เป็นรายการพูดคุยอีกลักษณะหนึ่ง ในลักษณะที่ผู้มาร่วมรายการมาพูดคุยให้ความคิดเห็นในหัวข้อใดหัวข้อหนึ่ง โดยผู้มาร่วมอภิปรายนั้นต่างคนต่างให้ความคิดเห็น ซึ่งอาจแตกต่างกันได้เป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การแสดงความคิดเห็นจะเป็นไปอย่างมีระเบียบ โดยผู้ดำเนินการอภิปรายเป็นผู้ควบคุมให้ผู้อภิปรายได้พูดทีละคน และให้ดำเนินไปในแนวและขอบเขตที่วางไว้ โดยปกติควรมีผู้ร่วมอภิปรายไม่เกิน ๕ คน เพื่อป้องกันไม่ให้ผู้ฟังสับสน ผู้ดำเนินรายการต้องทำหน้าที่แนะนำหัวข้อเรื่องและแนะนำผู้ร่วมรายการ โดยใช้วิธีการแนะนำอย่างเป็นกันเองมีชีวิตชีวา และเป็นผู้สรุปหรือเน้นความคิดเห็นของผู้ร่วมอภิปรายในโอกาสอันควรเท่านั้น จะไม่ร่วมอภิปรายด้วยเหมือนรายการสนทนา

5. รายการสารคดี (documentary and feature program) สำหรับรายการสารคดีแบบ documentary program และ feature program นั้น มีข้อแตกต่างกันคือ documentary program เป็นการนำเสนอจากแหล่งข่าวสารที่เป็นจริง ส่วน feature program เป็นการนำเสนอรายการที่อ้างอิงข้อมูลมาจากสิ่งที่ไม่เป็นจริง เช่น จากคำประพันธ์นวนิยาย ในละครเพื่อช่วยเสริมรายการให้มีเนื้อเรื่องเด่นชัด ในส่วนของรายการผลิตรายการสารคดี เป็นการให้สาระความรู้สึกลงไปในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แต่อาจทำให้หลายลักษณะหรือหลายรูปแบบเพื่อให้มีความหลากหลาย (variety) เพื่อไม่ให้ผู้ฟังเบื่อและดึงดูดความสนใจของผู้ฟัง ข้อสำคัญต้องมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวหรือเอกภาพ (unity) เพื่อโยงความหลากหลายนั้นไว้เป็นรายการเดียวกัน โดยพิจารณาให้เหมาะสมกับเนื้อหาและความยาวของรายการ

6. รายการนิตยสารทางอากาศ (magazine program) เป็นรายการที่มีหลายเรื่องและหลายรูปแบบรวมกันอยู่ในรายการเดียว โดยเป็นรายการที่ประกอบด้วยเรื่องย่อยต่างกันหลาย ๆ เรื่อง ทั้งนี้อาจจะเป็นแนวเดียวกันหรือต่างกันได้ โดยถ้าเป็นแนวเดียวกันเรียกว่า “Specialized Magazine” ขณะที่เป็นเรื่องที่หลากหลายแตกต่างกันจะเรียกว่า “General Magazine” สำหรับจุดสำคัญของการเสนอรายการนิตยสารคือ การเชื่อมโยงหัวข้อต่าง ๆ นั้นเข้ามารวมเป็นรายการเดียวได้อย่างสอดคล้องกัน ในส่วนของข้อแตกต่างระหว่างรายการนิตยสารกับรายการสารคดี คือ รายการนิตยสารมีหลายเรื่องในรายการเดียวกัน (several topic on one program) ถึงแม้ว่ารายการสารคดีนั้นจะนำเสนอให้มีความหลากหลาย (variety) แต่ก็ต้องมีเอกภาพ (unity) ด้วย

7. รายการข่าว (news program) เป็นรายการที่รายงานเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน เพื่อให้ผู้ฟังทราบว่าใคร ทำอะไร ที่ไหน ทำไม และอย่างไร สำหรับการนำเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แล้วมาเขียนเรียบเรียงให้ผู้สื่อข่าวอ่านให้ฟังนั้น เรียกว่า “News Reading” แต่ถ้าเป็นรายงานเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจากสถานที่เกิดเหตุจริง แต่เหตุการณ์นั้นได้ผ่านไปแล้วในเวลาที่ห่างกันนัก เรียกว่า “News Reporting” สำหรับรายการอาจแยกได้เป็นหลายประเภท เช่น ข่าวการเมือง ข่าวอาชญากรรม ข่าวต่างประเทศ ข่าวเศรษฐกิจ ข่าวสังคม ข่าวกีฬา ข่าวการศึกษา และข่าวบันเทิง เป็นต้น นอกจากนี้ยังอาจทำเป็นรายการที่นิยมกันมากในรูปแบบของการสรุปข่าว วิเคราะห์ข่าว และการเล่าข่าวจากหน้าหนังสือพิมพ์

8. รายการบรรยายเหตุการณ์ (commentary program) เป็นการรายงานเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและรายงานในขณะที่เหตุการณ์นั้นกำลังเกิดขึ้นหรือกำลังดำเนินการอยู่ โดยมีผู้บรรยายเป็นผู้ถ่ายทอดเหตุการณ์นั้น ส่วนใหญ่มีการใช้เสียงประกอบจากเหตุการณ์จริงด้วย นอกจากนี้อาจมีการวิจารณ์ให้ผู้ฟังเห็นภาพตามไปด้วยสำหรับการถ่ายทอดเหตุการณ์จริง จะทำให้กรณีที่เกิดเหตุสำคัญ ๆ หรือเนื่องในโอกาสพิเศษที่สมควรถ่ายทอดให้ประชาชนทราบได้ทันทีทันใด จึงเป็นรูปแบบรายการที่มีความรวดเร็ว และความใหม่สดทันใจผู้ฟัง ในส่วนของบทที่ในการบรรยายเหตุการณ์ โดยเฉพาะเหตุการณ์พระราชพิธีต่าง ๆ ต้องพิถีพิถันด้านการใช้ภาษาและได้รับการตรวจสอบให้ถูกต้องที่สุด

9. รายการเพลง (music or disc program) เป็นรายการที่ได้รับความสนใจจากผู้ฟังมากที่สุด สำหรับการเสนอรายการเพลงมีหลากหลายรูปแบบ ทั้งนี้อาจมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความบันเทิง หรือใช้เผยแพร่ข่าวโดยใช้ดนตรีเป็นสื่อ รวมถึงรายการที่นำเสนอเกร็ดความรู้สอดแทรกในรายการ หรือการเปิดโอกาสให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมในรายการโดยการสื่อสารด้วยรูปแบบต่าง ๆ เช่น ทางโทรศัพท์ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ฟังติดตามรายการมากขึ้น

10. รายการละครวิทยุ (radio drama or radio play) เป็นการเสนอรายการในรูปแบบการแสดงบทบาทที่สมมติขึ้น อาจมีเป้าหมายเพื่อการให้ความรู้และความบันเทิง โดยมีการใช้เสียงเพื่อให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจและรู้สึกคล้อยตาม รวมถึงการเกิดอารมณ์ต่าง ๆ ส่วนใหญ่อาศัยบทเจรจา (dialogue) บทบรรยาย (narration) การใช้เพลงหรือดนตรี (music) และเสียงประกอบ (sound effect) เป็นองค์ประกอบ เพื่อให้รายการทั้งหมดฟังแล้วสมจริง ในส่วนของเป้าหมายของรายการละครมักขึ้นอยู่กับกลุ่มเป้าหมาย ทั้งนี้หากผู้ฟังเป็นแม่บ้านรายการละครวิทยุที่ผลิตมักมุ่งให้ความบันเทิงมากกว่า แต่ถ้าหากผู้ฟังเป็นเด็กรายการละครวิทยุก็อาจผลิตขึ้นเพื่อให้ทั้งความบันเทิงและความรู้หรือคติสอนใจ

11. รายการสาระละคร (docu-drama) เป็นรายการที่ให้ทั้งความรู้และความบันเทิง โดยนำเสนอในรูปแบบของละครวิทยุผสมกับรูปแบบสารคดี กล่าวคือ มีการนำเสนอรายการด้วยรูปแบบละคร โดยการกำหนดโครงเรื่องให้ตัวละครยกประเด็นปัญหามาโต้ตอบกัน และให้ผู้ฟังตระหนักถึงปัญหาและสาเหตุของปัญหานั้น พร้อมทั้งเปิดทางให้ผู้ฟังรู้สึกว่ามีวิธีแก้ปัญหานั้นได้หลายวิธี นอกจากนี้รูปแบบรายการสาระละครยัง

ถูกนำมาประยุกต์ใช้ในรายการสารคดี หรือรายการวิทยุเพื่อการศึกษา เช่น ละครวิทยุเชิงวิทยาศาสตร์ ใช้สำหรับเป็นสื่อการสอนด้านวิทยาศาสตร์ในระดับประถมศึกษา

12. การประกาศณรงค์ หรือรายการบริการสาธารณะ (spot announcement or spot or public service program) การประกาศณรงค์หรือที่เรียกว่าสปอตวิทยุ มักมีความยาวตั้งแต่ประมาณ ๑๕ วินาที ถึง ๑ นาที ข้อความในสปอตวิทยุมักจะเป็นเนื้อความชักจูงใจหรือแนะนำ และมีก้ออกอากาศซ้ำอยู่เป็นระยะ ๆ ตลอดเวลากระจายเสียงสปอตนี้ โดยทั่วไปใช้การโฆษณาสินค้า แต่ก็นำมาใช้ในการเผยแพร่ข่าวสาร หรือการประชาสัมพันธ์ หรือรณรงค์ให้เกิดความร่วมมือจากผู้ฟัง ดังนั้นจึงต้องอาศัยการเขียนบทที่ชัดเจน สื่อความหมายตรงประเด็น และมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างเพื่อดึงดูดความสนใจ

13. รายการโทรศัพท์จากผู้ฟัง (phone in program) เป็นรายการที่ให้ผู้ฟังมีโอกาสร่วมรายการด้วยการโทรศัพท์เข้ามาเพื่อออกอากาศเป็นรายการสด โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้ฟังตอบปัญหาที่ถามโดยผู้จัดรายการ หรือการแสดงความคิดเห็นในหัวข้อใดหัวข้อหนึ่งที่กำหนดโดยผู้จัดรายการ หรือเพื่อให้ผู้ฟังได้ถามปัญหาหรือปรึกษากับผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่าง ๆ เช่น การแพทย์ จิตวิทยา เทคโนโลยีการเกษตร เป็นต้น

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสนใจแนวคิดเรื่องรูปการผลิตรายการวิทยุกระจายเสียงที่จำแนกออกเป็น ๑๓ รูปแบบรายการดังกล่าว เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบรายการสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา

๒.๒ แนวคิดเรื่องการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเป็นแนวคิดทางการสื่อสาร ที่มีการปรับทัศนะเบื้องต้นที่มีต่อผู้รับข่าวสารว่า ผู้รับสารคือผู้ที่รอรับข่าวสาร (passive audience) แต่ลักษณะของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเป็นการผลัดเปลี่ยน บทบาท (role shifting) ไปมาระหว่างการเป็นผู้ส่งสารและผู้รับสาร โดยเชื่อว่า คนทุกคนสามารถเป็นได้ทั้งผู้รับสารที่มีลักษณะที่ส่งข่าวสารตอบกลับ (active audience) และรอรับข่าวสาร (passive audience) รวมทั้งยังสามารถก้าวขึ้นเป็นผู้ส่งสารและผลิตรายการ (sender and producer) ได้อีกด้วย

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมจึงเป็นการเปิดโอกาสในการพัฒนาให้ประชาชนใช้ในลักษณะของการผลัดเปลี่ยนบทบาทมากที่สุด ตามแนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม คือ สื่อวิทยุชุมชน โดยเฉพาะบทบาทหน้าที่สำคัญที่วิทยุชุมชนจะช่วยเป็นสื่อกลางที่ให้บริการต่าง ๆ ทั้งเศรษฐกิจ การศึกษา สาธารณสุข ฯลฯ แก่ชุมชน ไม่ว่าจะเป็สื่อกลางและระหว่างคนในชุมชนเอง หรือการสื่อสารกับภายนอก ทั้งนี้เนื่องจากสื่อวิทยุมีคุณสมบัติที่เหมาะสมที่สุดในการใช้เพื่อเป้าหมายของการพัฒนาสังคมหรือชุมชน โดยพิจารณาจากความสามารถในเชิงเทคนิคที่ผลิตได้ง่าย และครอบคลุมพื้นที่กว้างขวาง ในเชิงเศรษฐกิจที่มีค่าใช้จ่ายในการผลิตต่ำและเครื่องรับราคาถูก รวมถึงในเชิงวัฒนธรรมที่ไม่เรียกร้องการอ่านออกเขียนได้ของผู้ฟัง หรือสามารถฟังไปด้วยขณะทำงาน (กาญจนา แก้วเทพ, ๒๕๕๑)

สำหรับประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในวิทยุชุมชนได้ ๓ ระดับ คือ

1. ระดับการเป็นผู้ฟัง คุณลักษณะวิทยุชุมชนที่แตกต่างวิทยุสาธารณะหรือธุรกิจคือ การสื่อสารระหว่างผู้จัดรายการกับผู้ฟัง จะเป็นแบบการสื่อสารทางเดียว (one-way communication) แต่จะเป็นการสื่อสารแบบสองทาง โดยมีการรับส่งระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร

2. ระดับการเป็นผู้ผลิต เนื่องจากลักษณะของวิทยุชุมชนจะไม่แยกบทบาทระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสารในลักษณะตายตัว ในบางโอกาสจึงมีการ “สลับบทบาทกัน” (role shifting) โดยผู้ฟังอาจกลายเป็นแขกรับเชิญหรือผู้ร่วมจัดรายการ ถือเป็นกรณีมีส่วนร่วมของชุมชนในระดับเป็นผู้ผลิต

3. ระดับการเป็นผู้บริหารจัดการหรือวางนโยบาย เป็นระดับการมีส่วนร่วมสูงสุดของชุมชนในวิทยุชุมชน ในระดับนี้คณะกรรมการดำเนินงานของวิทยุชุมชนควรเป็นตัวแทนของคนทุกกลุ่มในชุมชน หากอยู่ในขั้นก่อนตัวก็ควรมีแผนกระจายการมีส่วนร่วมในคณะกรรมการให้ทั่วถึงในคนทุกกลุ่ม

๒.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานวิทยุชุมชนในการสืบทอดวัฒนธรรม พบว่ามีขอบเขตของงานวิจัยแบ่งได้เป็น ๒ กลุ่มใหญ่ คือ

1. ผลกระทบของวิทยุชุมชนที่มีต่อการสร้างกิจกรรมสร้างสรรค์ในชุมชน การสร้างจิตสำนึก ความเป็นชุมชน รวมถึงบทบาทของวิทยุชุมชนต่อการดำรงรักษาและฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชน

McKeen (๒๐๑๒) สนใจศึกษาผลกระทบของวิทยุชุมชนต่อสังคมและวัฒนธรรมของเมือง Newfoundland (Norris Point และ Tilting) และ West Belfast ในไอร์แลนด์เหนือ โดยเขาตั้งคำถามนำการวิจัยว่า “ชาวเมืองจะสร้างอัตลักษณ์ชุมชนผ่านรายการวิทยุอย่างไร? และ “อะไรที่จะทำให้วิทยุชุมชนสามารถจัดการรายการที่มีความหวัง ความสนุก และเป็นพื้นที่เฉพาะสำหรับการเจ้านัดหมายของชุมชน อีกทั้งยังใช้วิทยุชุมชนเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจในชุมชน นอกจากนี้ทีมงานของวิทยุชุมชนยังเป็นมีบทบาทด้านการศึกษา การพัฒนาทักษะเชิงเทคนิค ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยว รวมทั้งบทบาทในการเผยแพร่ความรู้ในท้องถิ่นด้านภาษาและวัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม McKeen ได้ให้ข้อเสนอว่าการมีส่วนร่วมในวิทยุชุมชนอย่างกระตือรือร้นของผู้คนในชุมชน จึงจะก่อให้เกิดการทำหน้าที่ดังกล่าวของวิทยุชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

Bosch (๒๐๐๓) วิจัยเกี่ยวกับวิทยุชุมชนในประเทศแอฟริกาใต้ในช่วงก่อนและหลังจากเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตยในปี ค.ศ. ๑๙๙๔ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาวิทยุชุมชนที่เก่าแก่ที่สุดคือ Bush Radio ในประเด็นเกี่ยวกับผลของการดำเนินวิทยุชุมชนที่มีต่อกิจกรรมสร้างสรรค์ในชุมชน Bosch ใช้ทฤษฎีการศึกษาผ่านรูปแบบความบันเทิง (Theories of entertainment-education) และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม (behavior change) ผลการวิจัยแสดงให้เห็นถึงการออกอากาศรายการที่มีลักษณะเฉพาะที่ผลิตโดยสถานีวิทยุชุมชน นอกจากนี้ยังมีรายการวิทยุชุมชนนี้ได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายคือ เด็กและวัยรุ่น โดยผู้ผลิตรายการมุ่งใช้วิทยุชุมชนเพื่อการสร้างจิตสำนึกความเป็นแอฟริกันให้กับคนรุ่นใหม่ นอกจากนี้ Bosch ยังพบว่า วิทยุชุมชนมีส่วนในการสร้างและดำรงรักษาชุมชนชาวไร่ร่วมเพศผ่านรายการ in the pink และยังนำเสนอเนื้อหารองรับผู้ฟังกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งเป็นการทำหน้าที่เชื่อมโยงชุมชนที่หลากหลายเข้าไว้ด้วยกัน

วิสุทธิ์ พรทวิวัฒน์ (๒๕๕๔) ได้วิจัยเรื่อง บทบาทของวิทยุชุมชนในการส่งเสริมและ สืบสาน วัฒนธรรมไทย : กรณีศึกษาวิทยุชุมชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี ผลการวิจัยพบว่า (๑) วิทยุชุมชนได้ถือกำเนิดขึ้นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๑ โดยสถานีวิทยุ KPFA ในเมืองเบิร์กลีย์ แคลิฟอร์เนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา ส่วนในประเทศไทยวิทยุชุมชนเป็นผลที่เกิดขึ้นตามมาตรา ๔๐ ของรัฐธรรมนูญแห่ง

ราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๔๐ (๒) บทบาทของวิद्यุชุมชนในการส่งเสริมและสืบสานวัฒนธรรม ได้แก่ บทบาทในการให้ความรู้ รักษาวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น ร่วมแก้ไขปัญหาของชุมชน และการมีส่วนร่วมทางการเมือง (๓) บทบาทพึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ของวิद्यุชุมชน พบว่าส่วนใหญ่เป็นบทบาทที่พึงประสงค์ ส่วนบทบาทที่ไม่พึงประสงค์มี ๔ ด้าน คือ ๑. ด้านภาษาและวรรณกรรมที่มีการใช้ภาษาที่ไม่ถูกต้อง ๒. ด้านศาสนาและจริยธรรม มีการรับค่าตอบแทนจากการเปิดสปอตโฆษณา ๓. ศิลปะและการละเล่นมีผู้สนับสนุนรายการที่เป็นเจ้าของธุรกิจเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ๔. ด้านสังคม เศรษฐกิจและการเมือง มีการเสนอข่าวที่ทำให้เกิดการตระหนกกับผู้ฟังโดยไม่ตรวจสอบให้ชัดเจน

ยิ่งศักดิ์ แพงจันทร์ศรี (๒๕๕๒) ได้วิจัยเรื่อง วิद्यุชุมชนกับการฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชน : กรณีศึกษาสถานีวิทยุชุมชน วัดป่าสวนธรรมร่วมใจ จังหวัดยโสธร ผลจากการวิจัยพบว่า ๑. วิद्यุชุมชนมีรูปแบบความสัมพันธ์การทำงานร่วมกันของเครือข่ายชาวนา เกษตรอินทรีย์ และกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดยโสธร โดยนำเอาศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในการนำภูมิปัญญาของชาวบ้านผสมผสานความเชื่อ และหลักธรรมเชิงพุทธ ในการดำรงอยู่ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ มีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการดำรงชีวิต แนวพึ่งตนเองในทุกมิติทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สิ่งแวดล้อม และสุขภาพ มีการติดต่อสื่อสาร การแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลที่สัมพันธ์เกี่ยวพันกันและกันที่เป็นการสื่อสารสองทาง ภายใต้ความสัมพันธ์เชิงสาธารณะและเป็นอิสระต่อกัน ไม่ตกอยู่ภายใต้การครอบงำของรัฐ ๒. วิद्यุชุมชนมีบทบาทสำคัญเป็นสื่อที่สร้างความรู้ ความเข้าใจ วิद्यุชุมชนเป็นสื่อมุ่งเน้นที่จะกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนให้มากที่สุด ในการสะท้อนเอกลักษณ์และคุณลักษณะของท้องถิ่น ซึ่งนำไปสู่การบริหารและจัดการระบบไหลเวียนของข่าวสารในแนวราบ ภายในชุมชนและระหว่างท้องถิ่น เป็นการเพิ่มมูลค่าของเวลาและอัตราเร่งการแพร่กระจายข่าวสารความรู้ได้อย่างรวดเร็ว สามารถแทรกซึมเข้าสู่มวลชน เชื่อมโยงชาวบ้านและชาวบ้านวัดป่าสวนธรรมร่วมใจ ได้ส่งเสริมความเป็นประชาสังคม โดยเฉพาะสร้างความตื่นตัวในสิทธิและหน้าที่พลเมือง วิद्यุชุมชนเป็นสื่อกลางที่เปิดกว้างจากการเป็นผู้รับฟังข่าวสาร สามารถที่จะเป็นผู้ส่งข่าวที่เกี่ยวกับกิจกรรมของภาคประชาชน ช่วยกระตุ้นให้เกิดแนวคิดความเคลื่อนไหวของเครือข่ายชาวนาเกษตรอินทรีย์ ซึ่งส่งผลให้ได้รับการยอมรับและให้ความสำคัญในระดับที่เทียบเท่ากับข่าวสารของภาคราชการ เป็นกระบวนการหนึ่งที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ก่อให้เกิดการเชื่อมโยงเครือข่ายกิจกรรมและความคิดระหว่างหน่วยงานภาคประชาชนด้วยกันมากขึ้น ๓. หลังจากการดำเนินการของวิद्यุชุมชนวัดป่าสวนธรรมร่วมใจ เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การดำเนินชีวิตของชุมชน เป็นที่ยอมรับของชาวบ้าน เกิดความหลากหลายทางสังคมในการเคลื่อนงานชาวเกษตรอินทรีย์และการพึ่งพาตนเอง มีการเชื่อมโยงความสัมพันธ์คนในเมืองและชนบทเอื้อเฟื้อต่อกัน ช่วยให้บุคคลมีโลกทัศน์ที่กว้างไกล มีความสามารถในการแก้ปัญหาได้ ปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาพต่าง ๆ เกิดความเป็นพี่เป็นน้องและสนิทสนมรู้จักคุ้นเคยกัน เกิดการเปลี่ยนแปลงเรียนรู้กันในการขับเคลื่อนแนวคิดพึ่งพาตนเอง ขยายผลสู่สังคมได้อย่างรวดเร็วและส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพทางการสื่อสารมากกว่าเดิม ซึ่งเป็นแบบพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้เพียงอย่างเดียว

2. การบริหารจัดการวิद्यชุมชนแบบมีส่วนร่วมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกชุมชน และการเสริมพลังอำนาจ (empowerment) ให้กับกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม

Magpanthong (๒๐๐๗) สนใจการวิจัยเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของวิद्यชุมชนไทย และสนใจสืบค้นความสัมพันธ์ระหว่างวิद्यชุมชนกับชุมชน โดยใช้แนวคิดเรื่อง สื่อชุมชนและการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการสร้างกรอบแนวคิดการวิจัย Magpanthong ใช้การเก็บรวบรวม ข้อมูลด้วยวิธีการทางชาติพันธุ์ วรรณกรรม การสัมภาษณ์ และสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม โดยมีภาคสนามที่ลง เก็บข้อมูลในพื้นที่การดำเนินงานวิद्यชุมชน ๓ แห่ง จากผลการศึกษาพบว่า ผู้ดำเนินรายการมีการใช้ภาษา ท้องถิ่น สถานีวิทยุชุมชนตั้งอยู่บนทำเลที่เดินทางไปได้สะดวก ในส่วนของเนื้อหาจะมีรายการที่หลากหลาย เพื่อตอบสนองคนในชุมชน เนื่องจากชุมชนมีความแตกต่างกัน ทั้งทางบริบท สังคม และวัฒนธรรม นอกจากนี้ ผู้รับข่าวสารยังใช้โทรศัพท์มือถือในการติดต่อกับผู้ดำเนินรายการขณะออกอากาศ ในส่วนของการดำเนินงาน ของสถานีวิทยุชุมชนมักใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัว เพื่อเลือกสรรอาสาสมัครที่จะเข้ามาเป็นผู้ดำเนินรายการ จากการใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวก่อให้เกิดความขัดแย้งเกี่ยวกับอำนาจควบคุมในการปฏิบัติงาน และการจ่าย ค่าตอบแทนต่าง ๆ ดังนั้นในบางสถานีวิทยุชุมชนจึงมีปัญหาเกี่ยวกับความโปร่งใสในการบริหารจัดการของ ตนเอง นอกจากนี้ในการดำเนินงานของวิद्यชุมชนควรทบทวนเกี่ยวกับทักษะที่จำเป็นสำหรับการผลิตและ ออกอากาศวิทยุตามมาตรฐานทางวิชาชีพ

Banjade (๒๐๐๗) ศึกษาวิทยุชุมชน Masanpokhara ออกอากาศในจังหวัด Paipa ทางตอน เหนือของประเทศเนปาล เริ่มออกอากาศตั้งแต่ปี ค.ศ. ๒๐๐๐ โดยมีการบริหารจัดการโดยชุมชน รองรับผู้รับ สาร ๘๐๐,๐๐๐ คน ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์เจาะลึก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมใน กระบวนการผลิตรายการวิทยุชุมชน ผลการศึกษาพบว่า สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสถานี วิทยุชุมชนอย่างแพร่หลาย ทำให้พวกเขาเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและความบันเทิง อีกทั้งยังทำให้สมาชิกชุมชน แสดงความคิดเห็นและเกิดการแลกเปลี่ยนความรู้สึกันติดต่อกัน และผลการสำรวจความคิดเห็นพบว่า สมาชิกชุมชนร้อยละ ๘๐ เปิดรับรายการวิทยุชุมชนเพื่อข้อมูลข่าวสารและความบันเทิง นอกจากนี้วิทยุชุมชน ยังทำให้ประชาชนมีทางเลือกการเปิดรับสื่ออื่นนอกเหนือจากสื่อของภาครัฐ ดังนั้นการดำเนินงานของสถานี วิทยุชุมชนจึงเป็นเรื่องของการแบ่งปันอำนาจ จากเดิมที่ภาครัฐเคยผูกขาดเกี่ยวกับการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร เปลี่ยนไปสู่ชุมชน ซึ่งพวกเขาพบว่า วิทยุชุมชนได้สร้างอำนาจใหม่ โดยเสริมสร้างพลังอำนาจ (empowerment) ให้กับกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม และทำให้สังคมมีศูนย์กลางอำนาจที่หลากหลาย

Tower (๒๐๐๘) สนใจวิเคราะห์การใช้วิทยุเอฟเอ็มของชาวเมือง Koutiala ตั้งอยู่ทางตะวันออก เฉียงใต้ของประเทศ Mali และสนใจวิเคราะห์การผลิตเนื้อหารายการที่สอดคล้องกับความต้องการของสมาชิก ในชุมชน รวมทั้งการครอบงำจากวัฒนธรรมในระดับชาติ และองค์กรนานาชาติผู้ให้การสนับสนุนทางการเงิน จากการศึกษาพบว่า การดำเนินงานของวิทยุชุมชนมีการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมทางหลากหลาย โดยมีเอกสาร เป็นภาษาฝรั่งเศสสำหรับการติดต่อกับองค์กรนานาชาติที่ให้การสนับสนุนทางการเงิน การประชาสัมพันธ์ รายการโดยใช้คำบรรยายเกี่ยวกับประชาธิปไตยและการรักษาวัฒนธรรมของคนกลุ่มน้อย ในส่วนของการผลิต ของสถานีวิทยุ พบว่า รายการส่วนใหญ่ใช้ภาษาแบบไม่เป็นทางการ ใช้รูปแบบของการสื่อสารระหว่างบุคคล

สำหรับการประกาศในออกอากาศรายการต่าง ๆ นอกจากนี้ Tower ยังพบว่า รายการที่เป็นที่นิยมของสถานี เปิดโอกาสให้ผู้ฟังแสดงความคิดเห็นในประเด็นเกี่ยวกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างสมาชิกชุมชนกับเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานภาครัฐ โดย Tower มีข้อเสนอว่า สถานีวิทยุชุมชนควรออกแบบรายการสำหรับกลุ่มผู้ฟังที่แตกต่างกัน โดยเนื้อหารายการจะต้องบ่งบอกถึงอัตลักษณ์ทางสังคม เช่น กรณีของกลุ่มชนท้องถิ่นชาว Minyanks ที่มีกรออกอากาศด้วยภาษาท้องถิ่นของตนเอง ขณะเดียวกันยังพบว่า มีความครบถ้วนทางวัฒนธรรมจากทัศนคติเชิงลบของชาวมุสลิม ปรากฏอยู่ในรายการของวิทยุชุมชน Koutiala แต่อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษานี้ชี้ให้เห็นถึงพลังอำนาจในการสร้างสรรค์ด้วยการผลิตข้อมูลข่าวสาร และการใช้เทคโนโลยีการผลิตสื่อในบริบทใหม่ ซึ่งอาจเป็นทางเลือกใหม่ของการแสดงบทบาทของสื่อต่อสังคม

วีรพล สุธาอรธร (๒๕๕๐) ได้วิจัยเรื่อง บทบาทของวิทยุชุมชนต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดอุบลราชธานี จากการวิจัยพบว่า ประชาชนในจังหวัดอุบลราชธานี มีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของวิทยุชุมชนต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ในด้านฐานะสื่อของชุมชน ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง ด้านวัฒนธรรม และโดยรวมทุกด้าน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง และจากผลทดสอบพบว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทวิทยุชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานของการศึกษา ส่วนประชาชนที่มีความแตกต่างกันด้านอายุ การศึกษา และรายได้ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับวิทยุชุมชนต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตแตกต่างกันที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานของการศึกษา ส่วนข้อเสนอแนะพบว่า สาเหตุที่ทำให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับวิทยุชุมชนต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในระดับปานกลาง และไม่สามารถอยู่ในระดับดีหรือดีมากได้ เพราะว่า วิทยุชุมชนมีปัญหาด้านการบริหารจัดการ คือ ยังขาดองค์กรหรือหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชนเข้ามารับผิดชอบในการกำกับควบคุมดูแล และจัดสรรคลื่นความถี่ จนก่อให้เกิดการจัดตั้งวิทยุชุมชนที่ไม่ตรงกับหลักการของวิทยุชุมชนขึ้นเป็นจำนวนมาก รวมทั้งการใช้วัสดุอุปกรณ์ของเครื่องส่งความถี่ที่ไม่ได้มาตรฐานและมีการกำหนดความถี่ขึ้นเอง ส่งผลให้เกิดการรบกวนของคลื่นความถี่วิทยุและ การใช้ความถี่ทับซ้อน นอกจากนี้ผู้ประกาศและนักจัดรายการวิทยุยังขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักภาษาและเทคนิคของการจัดรายการวิทยุกระจายเสียงที่แท้จริง ก่อให้เกิดการใช้ภาษาที่ไม่ถูกต้องและไม่เป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็กและเยาวชนในชุมชน นอกจากนี้วิทยุชุมชนยังมีการหารายได้จากกำไรโฆษณาและบริการธุรกิจ ซึ่งขัดต่อบทบาทหน้าที่และหลักปรัชญาของวิทยุชุมชนอย่างแท้จริง

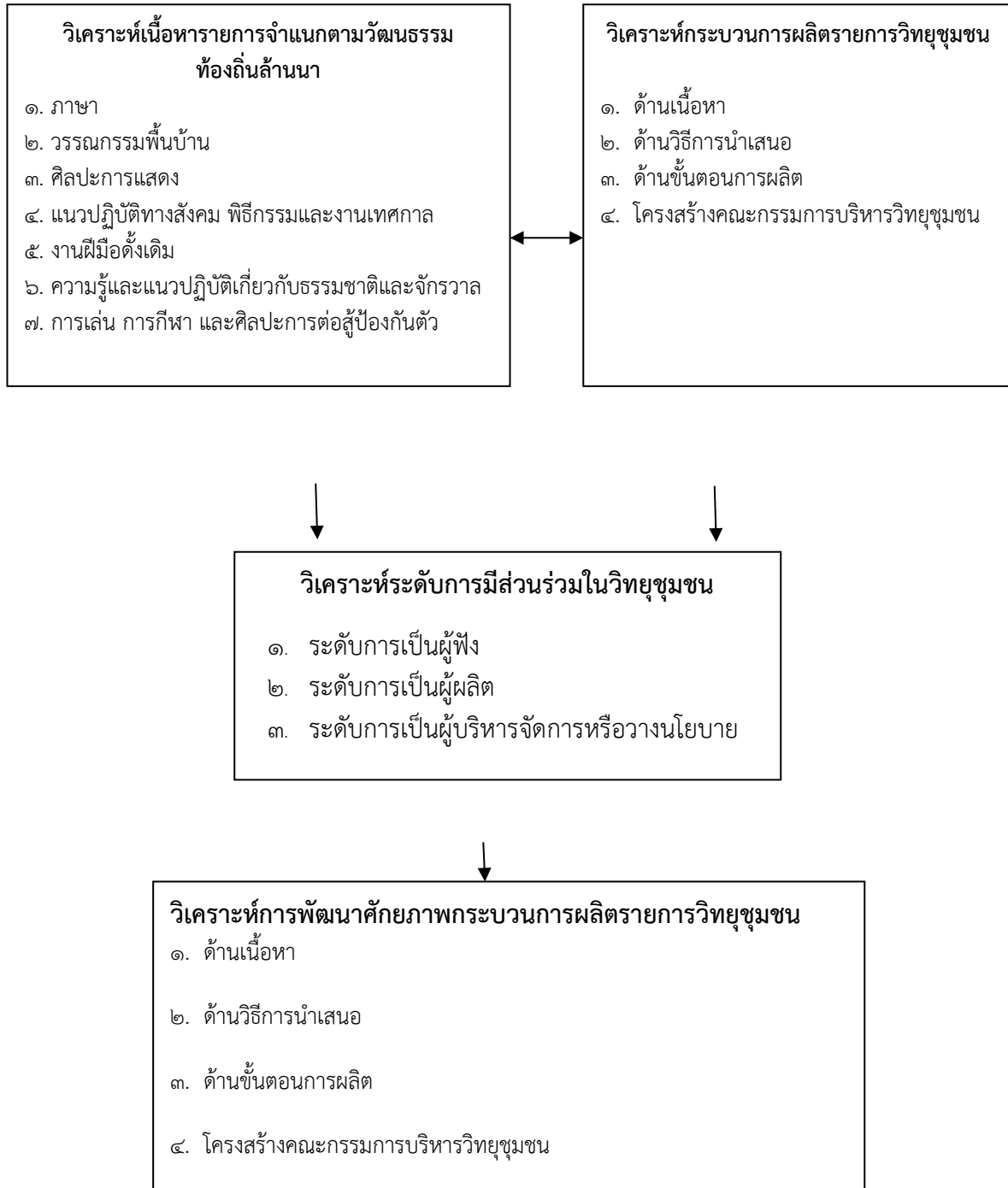
อนุตรา พรวิติ (๒๕๔๕) ได้วิจัยเรื่อง ความต้องการรายการวิทยุชุมชนของผู้ฟังในกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเกี่ยวกับความต้องการรายการวิทยุชุมชนในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ความต้องการเนื้อหารายการ รูปแบบรายการ เวลาในการออกอากาศ ความถี่ และความยาวของรายการ รวมทั้งศึกษาความต้องการคุณสมบัติของผู้ดำเนินรายการวิทยุชุมชน ของผู้ฟังในเขตปริมณฑล กรุงเทพฯ ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ฟังวิทยุ คือ ๐๙.๐๐ - ๑๐.๐๐ น. ส่วนช่วงบ่ายที่กลุ่มตัวอย่างรับฟังคือ ตั้งแต่ ๒๑.๐๐ น. เป็นต้นไป โดยรายการที่ฟังเป็นรายการประเภทบันเทิงมากที่สุด ในด้านความต้องการรายการวิทยุชุมชนพบว่า กลุ่มตัวอย่างต้องการเนื้อหาเกี่ยวกับธุรกิจค้าขายและงานบริการ โดยสัดส่วนการนำเสนอส่วนใหญ่ต้องการเนื้อหาที่มาจากท้องถิ่น ส่วนประเภทของเนื้อหารายการส่วนใหญ่ต้องการ

เนื้อหาประเภทข่าว และสถานการณ์ที่เกิดขึ้นและไม่ต้องการให้มีโฆษณาในรายการวิทยุชุมชน ด้านรูปแบบ ส่วนใหญ่ต้องการให้รายการวิทยุชุมชนมีแบบนิตยสารทางอากาศที่มีความยาว ๑ ชั่วโมง โดยออกอากาศในช่วง ค่า เวลา ๑๘.๐๐ น. เป็นต้นไป ของทุกวัน ในส่วนของผู้ดำเนินรายการ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ต้องการให้มีผู้ ดำเนินรายการ ๒ คน เป็นเพศชาย ๑ คน และเพศหญิง ๑ คน ส่วนความต้องการคุณสมบัติของ ผู้ดำเนินงาน รายการที่มีมนุษยสัมพันธ์ดีกับคนในชุมชน ตลอดจนเพื่อร่วมงาน และควรเป็นการอ่าน เล่าเรื่อง พูดคุย เพื่อให้สิ่งที่สื่อออกไปสื่อความหมายได้และน่าสนใจ

สรสิริ วรวรรณ, หม่อมกลาง (๒๕๔๘) ได้วิจัยเรื่อง การวิเคราะห์การจัดการความรู้ของแหล่งการ เรียนรู้ชุมชน : กรณีศึกษาวิทยุชุมชนในเขตภาคกลาง ผลจากการวิจัยสรุปได้ดังนี้ ๑. จังหวัดอ่างทอง มีแหล่ง เรียนรู้ประเภทสถานที่ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมนุษย์ตั้งขึ้นมากที่สุด รองลงมา คือ ประเภทบุคคล ประเภทสื่อวัสดุอุปกรณ์ และประเภทกิจกรรมตามลำดับ จังหวัดสระบุรีมีแหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคลมากที่สุด รองลงมาคือ ประเภทสถานที่ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ประเภทสื่อวัสดุอุปกรณ์ และประเภทกิจกรรม ตามลำดับ สำหรับวิทยุชุมชนซึ่งจัดอยู่ในแหล่งเรียนรู้ประเภทสื่ออุปกรณ์ได้พยายามต่อสู้เพื่อแย่งชิงพื้นที่ทาง ความคิดผ่านการจัดกิจกรรมปฏิบัติการต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน โดยมีการจัดอบรมสัมมนา การแสดงความคิดเห็นผ่านสื่อมวลชน รวมทั้งได้มีการยื่นหนังสือต่อรัฐบาล ๒. ผลการวิเคราะห์การจัดการความรู้ของวิทยุ ชุมชนในฐานะผู้ส่งสาร ด้านผู้บริหารจัดการ พบว่า เจ้าของหรือและผู้บริหารวิทยุชุมชนทั้งสองจังหวัดเป็นคน ในชุมชน แต่กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการมีความแตกต่างกัน ด้านการผลิตรายการ พบว่า มีการนำเสนอการจัดผังรายการจากวิทยุกระแสหลักมาใช้ แต่เนื้อหาสาระของชุมชน และวิธีการ นำเสนอแบบบันเทิงสอดแทรกสาระ ด้านอุปกรณ์/สิ่งของ ใช้เครื่องมือไม่ซับซ้อน ด้านงบประมาณได้รับการ สนับสนุนในรูปแบบของเงิน สิ่งของ อุปกรณ์จากชุมชน วิทยุชุมชนแสวงหาความรู้ทั้งภายในและภายนอก ชุมชน สร้างความรู้โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในระดับวิธีการ จัดเก็บ และสืบค้นความรู้ในรูปแบบของเอกสาร แผ่นบันทึกข้อมูล และความจำ การถ่ายโอนความรู้และการใช้ประโยชน์จากความรู้ของวิทยุชุมชน ใช้การ สื่อสารระหว่างบุคคลและกลุ่ม ทั้งแบบตั้งใจและไม่ตั้งใจ สำหรับชุมชนในฐานะผู้รับสาร พบว่า เกิดมโนธรรม สำนึกระดับหนึ่งในเรื่องการรู้จักคุณค่าในตนเอง และการช่วยเหลือส่วนรวม ๓. แนวทางในการพัฒนาการ จัดการความรู้ของวิทยุชุมชน มีข้อเสนอแนะว่าควรสร้างระบบจัดการความรู้ของชุมชนให้มีความสัมพันธ์กับ แหล่งเรียนรู้ชุมชน ให้วิทยุชุมชนเป็นสื่อกลางของเครือข่ายการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย ให้ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ตลอดจนพัฒนาคนในชุมชนให้เกิดความตระหนักรู้ มีวิถีคิดแบบวิพากษ์ โดยควรใช้การเสวนา ซึ่งเป็นวิธีการศึกษาเพื่อปลดปล่อย

๒.๔ กรอบแนวความคิดของการวิจัย

๒.๔.๑ กรอบแนวคิดของการวิจัย

บทที่ ๓ ระเบียบวิธีวิจัย

๓.๑ การเก็บข้อมูล

ก. การเก็บข้อมูลจากบุคคล

๓.๑.๑ การเก็บข้อมูลโดยการสนทนากลุ่ม (focus group) ระหว่างผู้ดำเนินรายการสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ และเครือข่าย ในประเด็นเกี่ยวกับปัญหา และแนวทางการพัฒนาศักยภาพการผลิตรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา

๓.๑.๒ การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) ผู้รับสารสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ ในประเด็นเกี่ยวกับการผลิตรายการ การมีส่วนร่วม และแนวทางการพัฒนาศักยภาพการผลิตรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา ของสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ

๓.๑.๓ การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) บุคคลผู้มีความรู้ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาในชุมชนอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ และเครือข่าย ในประเด็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของบุคคลผู้มีความรู้ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาในการดำเนินงานวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ และการพัฒนาศักยภาพการผลิตรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา

๓.๑.๔ การเก็บข้อมูลโดยการสนทนากลุ่ม (focus group) ตัวแทนจากกลุ่มตัวอย่าง ๓ กลุ่ม คือ ผู้ดำเนินรายการสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชน บุคคลผู้มีความรู้ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา และผู้รับสารรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ ในประเด็นเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพการผลิตรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา และการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่

ข. การเก็บข้อมูลจากเนื้อหา ในการวิจัยครั้งนี้ส่วนหนึ่งเป็นการเก็บข้อมูลจากเนื้อหารายการที่ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่

๓.๒ การกำหนดพื้นที่

พื้นที่ตำบลบวบกบง และตำบลห้วยเปayang อำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นพื้นที่ศูนย์กลางการออกอากาศสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่

๓.๓ ประชากร

ก. ประชากรที่เป็นบุคคล ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย

๓.๓.๑ ผู้ดำเนินงานในสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ และเครือข่ายในเขตอำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน

๓.๓.๒ บุคคลผู้มีความรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาในชุมชนอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ ครอบคลุมประเภทวัฒนธรรมท้องถิ่น ๗ ประเภท

๓.๓.๓ ผู้รับสารรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลบวกบง และตำบลห้วยเปayang อำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่

๓.๔ ตัวอย่างและการสุ่มตัวอย่าง

ก. กลุ่มตัวอย่างที่เป็นบุคคล

๓.๔.๑ กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ดำเนินงานสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอ ดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ ใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเป็นบุคคลที่ทำหน้าที่ดำเนินงานในสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ ไม่น้อยกว่า ๓ ปี ประกอบด้วยผู้บริหารจัดการและผู้ดำเนินรายการสถานี และเครือข่ายในเขตอำเภอเวียง หนองล่อง จังหวัดลำพูน เพื่อหาแนวทางการพัฒนาศักยภาพการผลิตรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา และรูปแบบการมีส่วนร่วมของบุคคลผู้มีความรู้ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาในการดำเนินงานวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ

๓.๔.๒ กลุ่มตัวอย่างที่เป็นบุคคลผู้มีความรู้ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาในชุมชนอำเภอ ดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ ใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเป็นผู้มีทำงานเผยแพร่ วัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาไม่น้อยกว่า ๓ ปี โดยกลุ่มตัวอย่างที่เลือกจะต้องมีความ เชี่ยวชาญวัฒนธรรมท้องถิ่น ในแต่ละด้าน ให้ครบขอบเขตวัฒนธรรมท้องถิ่น ๗ ด้าน เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนา ศักยภาพ การผลิตรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา และรูปแบบการมีส่วนร่วมของบุคคลผู้มีความรู้ด้านวัฒนธรรม ท้องถิ่นล้านนาในการดำเนินงานวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ

๓.๔.๓ กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รับสารรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอ ดอยหล่อ จังหวัด เชียงใหม่ ใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเป็นผู้ติดตามรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชน อำเภอดอยหล่อไม่น้อยกว่า ๑ ปี เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมการเปิดรับรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชน อำเภอดอยหล่อ รวมถึงแนวทางการพัฒนา ศักยภาพการผลิตรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา และรูปแบบ การมีส่วนร่วมของผู้รับสารในการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่

ข. กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเนื้อหารายการวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอต๋อยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ ใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเลือกทุกรายการที่ออกอากาศอยู่ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนต๋อยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่

๓.๕ ขั้นตอนและวิธีการในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๕.๑ ขั้นตอนการวิเคราะห์เนื้อหารายการสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนต๋อยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีเกณฑ์การวิเคราะห์ คือ การจำแนกวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา ๗ ด้าน ได้แก่ ๑. ภาษา ๒. วรรณกรรมพื้นบ้าน ๓. ศิลปะการแสดง ๔. แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรมและงานเทศกาล ๕. งานฝีมือดั้งเดิม ๖. ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล ๗. การเล่นเกมกีฬา และศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว

๓.๕.๒ ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลการผลิตรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา ในปัจจุบันจากมุมมองของผู้ดำเนินรายการ ผู้มีความรู้ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา และผู้รับสารรายการของสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนต๋อยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่

๓.๕.๓ ขั้นตอนการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของบุคคลผู้มีความรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา ในการดำเนินงานสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอต๋อยหล่อ ๓ ลักษณะ คือ การมีส่วนร่วมในระดับการเป็นผู้ฟัง การเป็นผู้ผลิตและการเป็นผู้บริหารจัดการหรือการวางแผน

๓.๕.๔ ขั้นตอนการวิเคราะห์การพัฒนาศักยภาพการผลิตรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา โดยใช้ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มร่วมกันระหว่างผู้ดำเนินรายการ ผู้มีความรู้ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา และผู้รับสารรายการของสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนต๋อยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ โดยพิจารณา ๔ ประเด็น คือ ๑) ด้านเนื้อหา ๒) ด้านวิธีการนำเสนอ ๓) ด้านขั้นตอนการผลิต และ ๔) ด้านโครงสร้าง

๓.๖ วิธีการในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึก และการสนทนากลุ่มมาพรรณนารายละเอียดเกี่ยวกับการผลิตเนื้อหารายการวิทยุตามเกณฑ์วัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา ๗ ประเภท รวมถึงการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานวิทยุกระจายเสียงชุมชน และการพัฒนาศักยภาพการผลิตรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาใน ๔ ด้าน คือ ๑) ด้านเนื้อหา ๒) ด้านวิธีการนำเสนอ ๓) ด้านขั้นตอนการผลิต และ ๔) ด้านโครงสร้าง

บทที่ 4 ผลการวิจัย

๔.๑ ข้อมูลพื้นฐานของรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา สถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่

ในส่วนของข้อมูลพื้นฐานประกอบด้วยข้อมูล ๓ ส่วน คือ การบริหารงานสถานีวิทยุ การผลิตรายการด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาโดยภาพรวม และเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา โดยภาพรวมมีรายละเอียด ดังนี้

๔.๑.๑ การบริหารงานสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ

สถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ มีการบริหารงานประกอบการดำเนินงาน ๔ ส่วน โดยเกี่ยวข้องกับการวางแผน การออกแบบโครงสร้างองค์กร การนำ และการควบคุม มีรายละเอียดผลการวิเคราะห์ดังนี้

๔.๑.๑.๑ การวางแผน (Planning)

ก. ที่มาของสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ : การประสานความร่วมมือระหว่างสภาวัฒนธรรม อำเภอดอยหล่อ และองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น

สถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อตั้งขึ้นกลางปี พ.ศ.๒๕๕๙ ดำเนินการโดยสภาวัฒนธรรม อำเภอดอยหล่อ ประกอบด้วยสภาวัฒนธรรม 4 ตำบล คือ ดอยหล่อ สองแคว สันติสุข และยางคราม เมื่อเริ่มต้นทาง สภาวัฒนธรรมอำเภอดอยหล่อ ได้ทำเรื่องเพื่อขออนุญาตงบประมาณสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลแต่ละแห่ง ที่อยู่ในพื้นที่อำเภอดอยหล่อ โดยเบื้องต้นได้รับงบประมาณสนับสนุนในครั้งแรกแห่งละ ๕๐,๐๐๐ บาท ขณะที่แต่องค์การบริหารส่วนตำบลดอยหล่อให้งบประมาณสนับสนุนมา ๑๐๐,๐๐๐ บาท ทั้งนี้เนื่องจากถือว่าที่ตั้งสถานีวิทยุชุมชนอยู่ใน พื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลดอยหล่อ "มีการประชาคมทั้งอำเภอว่า จะตั้งสถานีไว้ที่ไหนได้ข้อสรุปว่า ไปตั้ง สถานีที่พระธาตุดอยน้อย เพราะในสมัยนั้นยึดหลักการของวิทยุชุมชน คือ ๓๐ เมตร กำลังส่ง ๓๐ วัตต์ ครอบคลุม ๓๐ กิโลเมตร" (พระครูอภิวัดนาภิรมย์, สัมภาษณ์ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๗)

ในการดำเนินงานเมื่อเริ่มต้น ทางสภาวัฒนธรรมอำเภอดอยหล่อได้ทำเรื่องขอใช้สถานที่จากเจ้าอาวาสวัด พระธาตุดอยน้อย โดยทางเจ้าอาวาสได้ให้ใช้ห้องสมุดภายในวัด เป็นสถานที่ตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ แต่อย่างไรก็ตามเมื่อตั้งสถานีวิทยุชุมชน งบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลที่ได้ ไม่เพียงพอต่อการจัดซื้ออุปกรณ์เพื่อออกอากาศ "เพราะเครื่องส่งย้อนไปเมื่อ ๗-๘ ปีก่อนแพงมาก เครื่อง ๕๐๐ วัตต์ ประมาณ ๑๐๐,๐๐๐ - ๑๕๐,๐๐๐ บาท เงินไม่พอเลย

ทอดผ้าป่า พิมพ์ซองทอดผ้าป่า โดยเปิดกระจายเสียงไปก่อน แล้วประกาศว่าใครจะรับซองจำนวนเท่าไร ตอนนั้นมีการพิมพ์ซองเป็นประวัติศาสตร์ ๑๐,๐๐๐ ซอง โดยที่ชาวบ้านเขาเข้า มาเอาเอง ภายในอาทิตย์เดียวแจกซองไปหมด ทอดผ้าป่าได้เงินมา ๕ แสนกว่าบาท" (พระครูอภิวัฒน์วิกรม, สัมภาษณ์ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๘)

รูปที่ ๔.๑ สถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ วัดปากทางสามัคคี อำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่

ข. เป้าหมายของสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ : คลื่นสี่ขาวมุ่งตอบสนองต่อชุมชน และ สืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น

สำหรับสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล้อมีเป้าหมายหลัก คือ "เป็นรายการวิทยุสำหรับผู้สูงอายุ ที่บางคนอาจไม่สะดวกที่จะไปวัด นอกจากนี้ยังมีรายการที่ตอบสนองคนอื่นๆ ด้านการศึกษา สาธารณสุข ข่าวสาร หน่วยงานราชการ และการสืบสานวัฒนธรรม สำหรับวิทยุเป็นการเผยแพร่ที่ใช้ต้นทุนต่ำ เข้าถึงชาวบ้านได้ และคนฟังสามารถเปิดฟังแล้วทำงานอื่นๆไปด้วยได้ ไม่เหมือนกับการดูโทรทัศน์ที่ต้องนั่งฟังและดูทำอย่างอื่นไม่ได้" (พระครูอภิวัฒน์วิกรม, สัมภาษณ์ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๘)

นอกจากนี้ ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ ได้จัดกิจกรรมบน พระธาตุดอยน้อย โดยในช่วงปีแรกเป็นกิจกรรมกันทุกอาทิตย์ถือเป็นวันครอบครัว "ในช่วงเริ่มต้นอดีตประธานสภาวัฒนธรรมเป็นศิลปินชอ จึง เอาศิลปินเพื่อนฝูงเขามาทำการแสดง อาทิตย์หนึ่งสามารถเก็บปัจจัยที่ชาวบ้านบริจาคได้อาทิตย์ละ 4 หมื่น จัดกันทุกอาทิตย์ได้เกือบปี คนจะมาเยอะมาก รวมถึงร้านขายที่ขึ้นมาขายของ ต่อมาเราจะตั้งชื่อสถานีเป็นคลื่นสี่ขาว จึงรณรงค์ให้เขาเปลี่ยนมาใส่ชุดสีขาว" (พระครูอภิวัฒน์วิกรม, สัมภาษณ์ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๗) หลังจากนั้นทางสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนดอยหล่อจึงเป็นเปลี่ยนจากภาคบันเทิงมาเป็นการผสมผสานระหว่าง ความบันเทิงกับสาระธรรม และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัดในเขตอำเภอดอยหล่อ

๔.๑.๑.๒ การออกแบบโครงสร้างองค์การ (Organizing)

ก. กลุ่มองค์กรที่เข้ามามีส่วนร่วม : จากหน่วยภาครัฐสู่กลุ่มพระสงฆ์ ศิลปินพื้นบ้านและกลุ่มผู้สูงอายุ

ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๔๙ - ๒๕๕๒ เริ่มต้นมีกลุ่มที่เข้าร่วมในการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนดอยหล่อ ได้แก่ ผู้นำชุมชนอย่างกำนันผู้ใหญ่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล การศึกษา สาธารณสุข ทั้งนี้เนื่องจากอดีต ประธานสภาวัฒนธรรมเป็นอดีตสมาชิกสภาจังหวัดจึงสามารถนำผู้นำชุมชน และหน่วยงานราชการภายนอกเข้ามามีส่วนร่วมได้ จนกระทั่งปัจจุบันมีหน่วยงานที่เข้าร่วมจัดรายการ ได้แก่ สำนักงานพัฒนาภาค ๓ องค์การบริหารส่วนตำบล โรงเรียน การศึกษานอกโรงเรียน สาธารณสุข โดยกลุ่มผู้นำชุมชนเป็นกลุ่มที่หายไป ส่วนหนึ่งเพราะประธานสภาวัฒนธรรมฯ ที่มีความสัมพันธ์กับผู้นำชุมชนหมดวาระไป "ในตอนแรกจัดกันอยู่ ๓ คน มีอาตมา ลุงหนาน และอดีตประธาน สภาวัฒนธรรม ซึ่งเขาเป็นศิลปินชื่อพ่อหลวงประพันธ์ และมีหนังสือเชิญหน่วยงานต่างๆเข้าร่วมจัดรายการ มี อบต. เข้ามาจัดรายการ อบต. พบประชาชน รวมถึงคุณหมอ นักเรียนที่ได้เข้าร่วมจัดรายการของสถานี" (พระครูอภิวัฒนาภิรม, สัมภาษณ์ ๒๗ มกราคม ๒๕๕๙)

นอกจากนี้ ทางผู้บริหารสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ กำหนดนโยบายเกี่ยวกับการออกอากาศของหน่วยงานต่างๆ ไว้ว่า "ส่วนหน่วยงานราชการเขาก็เข้ามาจัดบ้างไม่จัดบ้าง เลยมำกำหนดให้หน่วยงานไหน ไม่เข้ามาจัดเกินเดือนก็จะลบผังรายการไปเลย แล้วนำหน่วยงานใหม่เข้ามาแทน คือ ชมรมผู้สูงอายุ ชมรมเกษตรกร ชมรมหมอดินอาสา กลุ่มที่ติดเชื้อ และตอนนั้นผลิตภัณฑ์โอท็อปดั่งมาก เราก็นำผลิตภัณฑ์โอท็อปพวกน้ำพริก ขนม อาหารพื้นบ้านช่วงนั้นเข้ามากันเยอะ" (พระครูอภิวัฒนาภิรม, สัมภาษณ์ ๒๗ มกราคม ๒๕๕๙)

ข. การบริหารงานสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนดอยหล่อ : กำหนดนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาในการดำเนินงาน

คณะกรรมการสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ ประกอบด้วย ตัวแทนจากแต่ละตำบลละ ๒ คน และเจ้าอาวาสทุกวัดในเขตอำเภอดอยหล่อเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง โดยมีผู้ดำเนินรายการอาจมีเป็น กรรมการหรือที่ปรึกษา ในส่วนของกรรมการสถานีจะประชุมกันปีละ ๒ ครั้ง ในช่วงต้นปีจะเป็นการกำหนดทิศทางการดำเนินงาน และประชุมอีกครั้งช่วงปลายปี เพื่อประเมินปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน พระครูอภิวัฒนาภิรม (สัมภาษณ์ ๒๗ มกราคม ๒๕๕๙) กล่าวถึงการกำหนดนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อว่า "ในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ ทางสถานีวิทยุมีปัญหาเรื่องสัญญาณในการออกอากาศ จึงคิดร่วมกันว่าจะจัดทอดผ้าป่า เพื่อ นำเงินจากกองผ้าป่ามาจัดซื้ออุปกรณ์ส่งสัญญาณของสถานีวิทยุ ขณะที่ปัจจุบันนโยบายหลักของสถานี คือ การดำเนิน การเพื่อให้สถานีได้กลับมาออกอากาศได้อีกครั้ง"

๔.๑.๑.๓ การนำ (Leading)

ก. ผู้ควบคุมการผลิตรายการวิทยุ : ประธานความร่วมมือคณะทำงาน และสร้างสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน พระครูอภิวัฒนาวิกรม (สัมภาษณ์, ๒๗ มกราคม ๒๕๕๙) กล่าวถึงคณะกรรมการบริหารสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอตอยหล่อว่า ทำหน้าที่กำหนดนโยบายการดำเนินงานโดยภาพรวม สำหรับในทางปฏิบัติจะมีผู้ที่ทำหน้าที่หลักในการบริหารสถานีวิทยุ ๔ ส่วน คือ

1. หัวหน้าสถานี หรือประธานสภาวัฒนธรรม ทำหน้าที่ประสานงานทุกกลุ่มให้ทำงานร่วมกัน
2. หัวหน้าของฝ่ายพระสงฆ์คือพระอาจารย์บรรยง ทำหน้าที่ดูแลเกี่ยวกับการจัดผังรายการโดยภาพรวม และดูแลการจัดรายการของฝ่ายพระสงฆ์
3. หัวหน้าของฝ่ายฆราวาส ทำหน้าที่ดูแลการจัดรายการทั้งหมดของฝ่ายฆราวาส เพื่อให้เป็นไปตามผัง รายการที่กำหนดไว้
4. งานมวลชนสัมพันธ์ เป็นงานระดับปฏิบัติการเพื่อเข้าถึงผู้ฟังในชุมชน โดยผู้ดำเนินรายการของสถานี วิทยุจะไปเป็นโฆษกในงานต่างๆของชุมชน ทั้งนี้เพื่อสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน

รูปที่ ๔.๒ พระครูอภิวัฒนาวิกรม เจ้าอาวาสวัดปากทางเจริญ อ.ตอยหล่อ จ.เชียงใหม่ แกนนำ ผู้ก่อตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอตอยหล่อ

ข. ผู้ดำเนินรายการวิทยุ : งานจิตอาสาที่มุ่งสืบต่อวัฒนธรรมให้ถึงรุ่นลูกหลาน

ในส่วนของผู้ดำเนินรายการเข้ามามีส่วนร่วมได้ เริ่มต้นเมื่อมีการตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชน ทางผู้นำสน การก่อตั้งได้เข้ามาให้ข้อมูล และขอให้ชาวบ้านลงนามสนับสนุนการจัดตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอ ตอยหล่อ และชักชวนผู้ที่มีความสามารถทางวัฒนธรรมด้านต่างๆ ให้เข้ามาเป็นผู้ดำเนินรายการ "เขาก็มาแล้ว

ลายเซ็นตามบ้าน เมื่อตั้งขึ้นมากี่ขว่นว่า พวกเราเป็นท้องถิ่น ใครมีภูมิปัญญาอย่างใดก็ให้ไปจัดรายการด้วยกัน อย่างข้าเจ้าเป็น ช่างซอกก็เลยเอาซอกไปเผยแพร่ ไปออกทางวิทยุ" (แม่ครูแสงเอ๋ย สุริยะมล, สัมภาษณ์ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๘)

สำหรับผู้จัดรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอตอยหล่อเป็นการทำงานแบบ จิตอาสา ในส่วนของช่างซอกหรือศิลปินพื้นบ้านมีความต้องการสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาสู่รุ่นลูกรุ่นหลาน โดยแม่ครูแสงเอ๋ย สุริยะมล (สัมภาษณ์) กล่าวถึงความสุขในการทำงานจิตอาสาในฐานะ ผู้ดำเนินรายการ "ซัซซานตานานซอ" ว่า "เป็นคนที่มีใจ สมัยคร้ออาสา โดยที่ไม่มีใครเรียกร้อง ไม่มีใครจ้าง สถานีวิทยุนี้เราไปด้วยใจรัก อยากจะให้ถูกใจคนฟังให้มากที่สุด ยังมีคนฟังมากเท่าไรเราก็มีความสุขใจมากเท่านั้น และเราได้เผยแพร่ศิลปะแขนงนี้ไปในตัว อยากจะให้จ้อยซอมีสืบต่อกันไปถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน ถึงแม้ว่าเราจะไม่อยู่แล้วก็จะมีคนอื่นสืบต่อไปอยู่ ไม่อยากให้ศิลปะพื้นบ้านแขนงนี้สูญหายไป คำจ้อยคำซอรวมถึงคำพูด เราพยายามพูดให้เป็นคำเมืองให้มากที่สุด อย่างเป็นทางการเห็นคนพ่อนเราจะพูดว่า "หันเป็นพ่อน" แต่เด็กสมัยนี้จะพูดว่า "เห็นเป็นพ่อน" พยายามรณรงค์ว่า อะไรเป็นคำเมือง พยายามยึดคำเมืองไว้ให้มีการใช้ภาษา ให้ถูกต้อง เราต้องอนุรักษ์ไว้" (แม่ครูแสงเอ๋ย สุริยะมล, สัมภาษณ์ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๘)

นอกจากนี้ ผู้ดำเนินรายการยังเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมวัฒนธรรม โดยทางสถานีวิทยุชุมชนอำเภอตอยหล่อได้จัดเวทีการแสดงทางวัฒนธรรม โดยช่างซอกอย่างแม่ครูแสงเอ๋ย สุริยะมล ได้แสดงขอบนเวทีที่วัดพระธาตุตอยน้อย ซึ่งนอกจากไปพบปะกับผู้ฟังแล้ว ทำให้เยาวชนเข้ามาเรียนฝึกซ้อมซอ และเป็นส่วนหนึ่งในการสืบทอดวัฒนธรรมล้านนา "แล้วเมื่อจัดรายการได้พอประมาณเป็นรูปเป็นร่างขึ้นมากก็เปิดสอนซอที่สถานีและทางวัดสร้างเวทีให้วันอาทิตย์เป็นวันพบปะให้ผู้ฟังมาแอ้ว เราก็ไปสอนละอ่อน เาละอ่อนแสดงซอ ช่วงนั้นมีละอ่อน ๔๐ - ๕๐ คน แต่เมื่อเรียน ไปเรียนไปก็ค่อยหายไป จนสุดท้ายเหลืออยู่ไม่กี่คน แต่ที่เหลือเป็นอาชีพอยู่ ๑ คน ตอนนี้อยู่ที่มหาวิทยาลัย ราชภัฏเชียงใหม่ ออกงานได้แล้ว เราอยากจะเผยแพร่ศิลปะพื้นบ้านแขนงนี้ อยากจะถ่ายทอดให้สืบทอดให้นานเท่าที่จะนานได้ ถึงแม้ว่าเราจะเป็นไม้ซอก แต่ก็พยายามจะสอนลูกศิษย์ ลูกหาเท่าที่เขามาเรียน" (แม่ครูแสงเอ๋ย สุริยะมล, สัมภาษณ์ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๘)

๔.๑.๑.๔ การควบคุม (controlling)

ในส่วนของการควบคุมการดำเนินรายการ สำหรับเนื้อหารายการที่มีพระสงฆ์เป็น ผู้จัดรายการแบ่งการจัด เนื้อหา ๕ วัน โดยกำหนดความรับผิดชอบจากการแบ่งเขตปกครองของคณะสงฆ์ในอำเภอตอยหล่อ มีอยู่ ๕ ตำบล ซึ่ง จะกำหนดผังรายการและควบคุมให้การดำเนินงานตามที่สถานีวิทยุชุมชนอำเภอตอยหล่อ กำหนดไว้ "ตอยหล่อเขต ๑ รั้ววันจันทร์ เขต ๒ รั้ววันศุกร์ วันอังคารเป็นของตำบลสองแคว วันพุธเป็นของตำบลบางคราม วันพฤหัสบดีเป็นของ ตำบลสันติสุข วันเสาร์และอาทิตย์มอบให้ต่างอำเภอเข้ามาจัด คือ สันป่าตองกับบ้านโฮ้ง ซึ่งเป็นรั้วที่มีสถานีไปถึง ก็มี ครูบาอาจารย์มาเยอะ ๓๕ รูป นานไปนานไปก็ถอยไปที่ละรูปสองรูป ตอนนี้อยู่ ๓๐ รูป แต่ก็ยังมีเพิ่มเติมเข้ามาใหม่" (พระครูอภิวัฒน์วิกรม, สัมภาษณ์ ๒๗ มกราคม ๒๕๕๙)

๔.๑.๒ วิเคราะห์การผลิตรายการด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา

สำหรับสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอต๋อยหล่อออกอากาศทุกวันจันทร์ถึงศุกร์ตั้งแต่เวลา ๐๕.๐๐ - ๒๔.๐๐ น. สามารถจำแนกเนื้อหาของรายการออกเป็น ๒ ส่วน คือเนื้อวัฒนธรรมที่เน้นรายการธรรมะที่มีผู้จัดรายการ เป็นพระสงฆ์และฆราวาส มีจำนวนรายการรวม ๑๓ รายการ และส่วนที่สองเป็นเนื้อวัฒนธรรมที่เน้นภูมิปัญญาท้องถิ่น ล้านนาที่มีผู้จัดรายการเป็นฆราวาส มีจำนวนรายการรวม ๘ รายการ มีรายละเอียดของรายการที่ออกอากาศ ดังนี้

๔.๑.๒.๑ เนื้อหาวัฒนธรรมที่เน้นรายการธรรมะ : เริ่มจากการทำบุญ คีล และเข้าสู่การปฏิบัติ

๑. ผลจากการวิเคราะห์เนื้อหาของรายการ พบว่า สถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนต๋อยหล่อเสนอเนื้อหาวัฒนธรรมที่เน้นรายการธรรมะ มีขอบเขตเนื้อหาเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมใน ๓ ลักษณะ คือการใช้ภาษาท้องถิ่นในการดำเนินรายการ
๒. การให้คำแนะนำเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาและการประกอบพิธีกรรมตามประเพณีของชาวพุทธ
๓. ธรรมชาติและจักรวาลตามหลักความเชื่อทางพระพุทธศาสนา สรุปรายละเอียดในภาพรวมของรายการได้ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑ รายการออกอากาศสถานีวิทยุจำแนกตามประเภทเนื้อหาวัฒนธรรม

ประเภทรายการ	ภาษา	วรรณกรรมพื้นบ้าน	ศิลปะการแสดง	แนวปฏิบัติ/พิธีกรรม	งานฝีมือ	ธรรมชาติ/จักรวาล	การเล่น/กีฬา
สาระธรรมกับเสียงเพลง	/			/		/	
มรดกธรรมพื้นเมือง	/					/	
สารัตถะล้านนา	/			/		/	
ธรรมะจากยอดดอย	/			/		/	
แสงธรรมแสงอรุณ	/			/		/	
ธรรมะยามเย็น	/			/		/	
อุ้งภาษาธร	/			/		/	
สาระธรรมกับเสียงเพลง	/			/		/	
ธรรมะเพื่อชุมชน	/			/		/	
ธรรมะยามค่ำ	/			/		/	
ธรรมะยาตรา	/			/		/	

สำหรับรายการเนื้อหาวัฒนธรรมที่เน้นรายการธรรมะ สามารถแบ่งพัฒนาการได้เป็น ๓ ยุค (พระครูอภิวัฒนาวิกรม, สัมภาษณ์ ๒๗ มกราคม ๒๕๕๙) ตลอดช่วงเวลาเกือบ ๑๐ ปีของการดำเนินของสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอคลองใหญ่ คือ "ช่วงก่อตั้งเป็นการปรับทัศนคติของผู้ฟัง เนื้อหาที่จัดรายการเป็นเรื่องของการทำบุญหรือทาน ช่วงต่อมาเน้นเรื่องของ ความประพฤติหรือศีล และช่วงปีที่ ๘ - ๑๐ คนฟังจะเริ่มเข้าสู่การปฏิบัติ" ทั้งนี้ในส่วนของรายการธรรมะแบ่งได้เป็น ๓ หมวดเนื้อหา คือ หมวดแรกธรรมะบรรยาย เป็นลักษณะให้ผู้ฟังถามปัญหาหรือข้อสงสัยเกี่ยวกับธรรมะ แล้วพระผู้ดำเนินรายการให้คำตอบในรายการ หมวดที่ ๒ ธรรมะมรดก เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับชาดก การเทศน์พระธรรมกัณฑ์ต่างๆ หรือเล่านิยายธรรมะที่มีการเล่า เรื่องผ่านตัวละคร และหมวดที่ ๓ ธรรมะภาคปฏิบัติ เป็นรายการที่สอนให้ผู้ฟังไหว้พระ สวดมนต์และปฏิบัติสมาธิตามพระผู้ดำเนินรายการ

๔.๑.๒.๑.๑ ตัวอย่างรายการสาระธรรมกับเสียงเพลง

รายการสาระธรรมกับเสียงเพลงดำเนินรายการโดยหนานอาคม เขตตะนา ออกอากาศเวลา ๒๑.๓๐ - ๒๔.๐๐ น. โครงสร้างหลักของเนื้อหาเป็นการเล่าเรื่องอัตชีวประวัติของพระอัครสาวก และการเปิดเพลงลูกทุ่งและลูกกรุง โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) เปิดรายการ: ให้ข้อคิดหลักธรรมะ แจ้งข่าวสารงานบุญ และการตอบคำถามชิงรางวัลประจำเดือน

• ให้ข้อคิดหลักธรรมะ: ควรใช้โอกาสที่เกิดมาเป็นมนุษย์ในการพัฒนาตนเองตามหลักพระพุทธศาสนา

"หากว่าเราปล่อยให้โชคชะตาที่เราได้รับปีที่ผ่านมา โดยไม่ได้ทำอะไรให้สมกับที่มีโอกาสเกิดมาเป็นมนุษย์พบพระพุทธศาสนา เมื่อถึงแก่การกิริยาตายจากชาตินี้ไป การที่ว่าจะได้กลับมาเกิดเป็นมนุษย์เหมือนในชาตินี้ ในฐานะ ที่เป็นปุถุชนคนมีกรรมอยู่อย่างนี้ ย่อมเป็นโอกาสที่จะกลับมาเกิดได้ยากหนักหนา พระทั้งหลายอย่างกล่าวว่บรรดาคนผู้ตายไปจากโลกมนุษย์นั้นเขาต่างพากันไปสู่อบายภูมิ มากกว่า สุขคติภูมิอุปมาเหมือนชนวัวกับเขาวัว คือมนุษย์ทั้งหลายที่ทำการกิริยาตายลงไปทุกวันนี้ เขาพากันไปเกิดในจตุรกาย ภูมิโดยไปเกิดเป็นสัตว์นรกในรกภูมิบ้าง ไปเกิดเป็นเปรตในเปรตภูมิบ้าง ไปเกิดเป็นอสุรกายในอสุรกายภูมิบ้าง และ ไปเกิดเป็นเดรัจฉานในเดรัจฉานภูมิบ้าง ต่างไปเกิดในอบายภูมิทั้งสิ้นี่ปริมาณมากมาย เท่ากับชนวัว มนุษย์ที่มีโชคได้มาเกิดเป็นมนุษย์ในมนุษย์โลก ได้ไปเกิดเป็นเทวดาในเทวโลกอันเป็นสุขคติภูมิมีปริมาณ น้อยมากเทียบได้กับเขาวัวเท่านั้น ยินดีในสิ่งที่ตนได้ พอใจในสิ่งที่ตนมี เพียงเท่านั้นชีวิตนี้ก็มีสุขแล้ว"

รูปที่ ๔.๓ นานาอาคม เขตตะนา ผู้ดำเนินรายการสารธรรมกับเสียงเพลง ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอคลองพร้าว จังหวัดเชียงใหม่

• แจ้งข่าวสารงานบุญ : ทำบุญกับวัด และจัดซื้ออุปกรณ์การแพทย์

"สวัสดีครับท่านผู้ฟังที่เคารพ ขอต้อนรับท่านผู้ฟังทุกท่านเข้าสู่รายการสารธรรมเสียงเพลง ค่ะวันนี้ก็ได้มาปะ มาพบกับท่านผู้ฟังตามปกติ ตามเวลาที่เรเคยพบกันเป็นประจำทุกคืน นั่นก็คือประมาณสามทุ่ม สามทุ่มครึ่ง ซึ่งวันนี้ก็ เลยมาน้อย ทุกคืนเราจะพบกันในช่วงเวลานี้ มาพบกันแล้วก่อนเข้ารายการก็ต้องขออนุโมทนา พอดีเขาเอาไปฝากที่บ้านก็เลยรวดเอามาอนุโมทนาให้เขา

มีท่านผู้ฟังเขารับเป็นเจ้าของผ้าป่าอยู่สี่กองที่เขารับมา รายชื่อได้แจ้งให้กับท่านพระอาจารย์ศรีภย ปภัสสโร วัดแม่ ขายหลังถ้ำแล้ว วันอังคารหน้าเขาจะเอามาประกาศให้ฟังอีกที่เขาเอามาไว้ที่บ้านผมนี่ก็มีแม่ฟอง ศรีสมรับผ้าป่าหนึ่งกอง นางยุพิน หมื่นจันทร์สมหนึ่งกอง นายณรงค์ฤทธิ์ ลอยมาปิงหนึ่งกอง นางสาวนภาพร หมื่นจันทร์สมอีกหนึ่งกอง รวมเป็นสี่กอง สีท่านนี้เขาอยู่บ้านท่ามะโอ ตำบลสองแคว อำเภอคลองพร้าว เข้าใจว่าพี่น้องในตำบลสองแควเรา อยากร่วมบุญ ก็ไปแจ้งความประสงค์ได้ ที่วัดหลักๆ ก็มีวัดหัวขวง และที่วัดหลังถ้ำ แต่ละวัดในเขตสองแควก็แจ้งได้หมด

ถ้าท่านมีจิตศรัทธาอยากจะร่วมบุญซื้อ อุปกรณ์ทางการแพทย์ให้โรงพยาบาลคลองพร้าว ก็แจ้งได้ อันนี้ สำหรับตำบลสองแควนะ หรือจะเอาไปฝากที่บ้านผมก็ได้อีกที่หนึ่งก็คือที่วัดต้นท้อ ตำบลสองแควจะฝากวัดไหนก็ได้ ส่วนอำเภออื่นๆก็แจ้งให้ฟังไปแล้ว

ในแต่ละพื้นที่ที่คณะสงฆ์ของตำบลนั้นๆ ท่านมาท่านก็จะให้ นะครับ เราจะทอดวัน
เข้าพรรษา วันเข้าพรรษาที่ ยี่สิบสอง กรกฎาคม เหลือเวลาอีกเป็นเดือน แต่ก็รีบๆ ทำนะ รีบๆ ทำ เหมือนท่าน
พระอาจารย์ท่านว่าไว้ ท่านว่าอะไรก็จำไม่ ได้ละลืมละ ประมาธว่าให้รีบๆ ทำบุญเข้าไว้นะเพราะเราเป็นชาว
พุทธ ทำบุญให้ท่านนั้นเหมือนเป็นหน้าที่หลักของชาว พุทธนะครับ ถ้าหากว่าท่านมีกำลังทรัพย์พอที่จะรับเป็น
กองได้ จะบริจาคเท่าไรก็ได้ หรือจะรวมพี่น้อง รัไปกอง สอง กอง สามกองแล้วแต่ แล้วแต่กำลังทรัพย์ที่เรา
รวบรวมกันได้ จะบริจาคในรูปแบบนี้ก็ได้ เพราะฉะนั้นก็เชิญพี่น้องในเขตอำเภอคอยหล่อเรานะครับ เอะละได้
อนุโมทนา กับท่านผู้ฟังที่เขาได้ร่วมรับผ้าป่าไปแล้ว วันอังคารหน้าท่านพระอาจารย์ ศรีไทยท่านก็จะมา
ประกาศให้อีก มาร่วมกันอนุโมนานะครับ"

• ตอบคำถามชิงรางวัล

"ขอขอบพระคุณพ่อหมอบุญมี แม่หมอศรีนวล ชายสวัสดิ์ เขาได้ทำบุญวันเกิดซื้อวิทยุ
มอบให้กับทางสถานี จำนวนยี่สิบเอ็ดเครื่อง พระคุณของพ่อ คุณพ่อยี่สิบเอ็ด คุณแม่สิบสอง โดยแบ่งมาให้
รายการสาระธรรมกับเสียงเพลงนี้ หกเครื่อง เขาว่าจะให้มอบกับท่านผู้ฟังที่ตอบมาเดือนละเครื่อง
เพราะฉะนั้นคำถามนี้ก็จะถามคำถามเดียวพอ ติดตาม ฟังคำถามกันได้"

และถ้าท่านอยากจะตอบมาลองปัญญาของตัวเองก็ถามว่าหนึ่งอุบาสิกาคือใครสองอุบาสิกามีก็
ประเภท สามอุบาสิกาฟังปฏิบัติตนอย่างไรจึงได้ชื่อว่าช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนา จะว่าง่ายก็ไม่ง่ายนะเนี่ย
จะว่ายยากก็ไม่ยาก คำถามนี้ อยากรู้ก็ลองตอบกันมา ของสมนาคุณที่จะมอบให้สำหรับสามคำถามนี้จะเป็นซีดี
นะครับ ซีดีที่ผมได้บันทึก เรื่องราวต่างๆ ส่งไปให้ท่านผู้ฟังได้ฟังกัน ซึ่งแต่ละตอนก็มีเพลงอยู่ท้าย บันทึกจน
จบรายการทั้งช่วงสาระธรรม ช่วงของ เสียงเพลง จะเป็นเพลงที่ท่านผู้ฟังฝากมาบ้าง เป็นเพลงที่ร่วมกันจัด
บ้างมีในนั้นหมด"

๒) ส่วนของเนื้อหารายการ : เนื้อหาธรรมะในอัตชีวประวัติของพระอัครสาวก และ
เนื้อหาพระธรรมะเพื่อการดับทุกข์

ก. เนื้อหาธรรมะ: หลักธรรมเรื่องเหตุแห่งทุกข์ และการปฏิบัติสู่การดับทุกข์

• หลักธรรมเรื่องเหตุแห่งทุกข์ ผ่านการเล่าพระอัครสาวก "พระสารีบุตร"

"สมัยหนึ่งที่นาลานทา แคว้นมคธ สามัญญกานิปริพาชก (ลูกศิษย์) เข้าไปหาพระสารีบุตร
แล้วถามว่า อะไร เป็นเหตุให้เกิดสุข อะไรเป็นเหตุให้เกิดทุกข์"

พระสารีบุตรท่านก็ตอบว่า ท่านผู้มีอายุการเกิดเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ การไม่เกิดเป็นเหตุให้
เกิดสุขเมื่อมีการ เกิดก็พึงหวังได้ว่า จะมีความหนาว ความร้อน ความหิว ความกระหาย อูจจาละ ปัสสาวะ
สัผัสไฟ สัมผัสต้นไม้ สัมผัส ศาสดรา ญาติที่ดี มิตรที่ดีจะมาประชุมกันย่อมมีการเกลียดกัน ท่านผู้มีอายุเมื่อ
ไม่มีการเกิด ก็เป็นอันหวังสุขเหล่านี้ได้ คือไม่หนาว ไม่ร้อน ไม่หิว ไม่กระหาย ไม่ต้องอูจจาละ ไม่ต้องปัสสาวะ
ไม่ต้องสัมผัสไฟ ต้นไม้ ศาสดรา ญาติที่ดี มิตรที่ดีไม่ต้องมาชุมนุมกัน

เมื่อไม่ต้องมาชุมนุมกันก็ไม่ต้องมีการเกลียดกัน อันนี้คือคำตอบ เพราะฉะนั้นคำตอบก็คือ การเกิดเป็นเหตุให้ เกิดทุกข์ การไม่เกิดเป็นเหตุให้เกิดสุข เน้นคำนี้จริงๆ คำว่าการเกิดเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ การไม่เกิดเป็นเหตุให้เกิดสุข อีกครั้งหนึ่งที่ท่านอยู่ในแคว้นมธ สามัญญกานิปริพาชกถามว่า อะไรเป็นเหตุให้เกิดสุข อะไรเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ พระสารีบุตรก็ตอบว่า ความไม่ยินดีเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ ความยินดีเป็นเหตุให้เกิดสุข คือเมื่อมีความไม่ยินดี เกิดขึ้นไม่ว่าจะอยู่ที่ไหน อิริยาบถใดก็ย่อมจะไม่เกิดความสุขความสำราญ เมื่อความยินดีเกิดขึ้นไม่ว่าจะอยู่ที่ไหน อิริยาบถใดก็ย่อมจะเกิดความสุขความสำราญ

ขณะพระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่อัมพวัน แคว้นมคธพร้อมกับภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ท่านให้สารีบุตรเข้าเฝ้าถวาย บังคมแล้วกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เลื่อมใสในพระ ผู้มีพระภาคเจ้า อย่างนี้ว่า สมณะหรือพราหมณ์ อันผู้ที่จะมีปัญญารู้ยิ่ง ยิ่งกว่าพระผู้มีพระภาคเจ้า ในพระสัมโพธิญาณไม่เคย มีมาแล้ว และจะไม่มีอยู่ในปัจจุบันนี้

พระพุทธเจ้าตรัสถามว่า เธอกล่าววาจาอาจหาญใหญ่โตบันลือเสียอำนาจอย่างนี้ เธอ กำหนดรู้ด้วยใจในพระ ผู้มีพระภาคเจ้าทั้งหลายแล้วหรือว่า พระพุทธเจ้าทั้งหลายเหล่านั้น มีศีล มีธรรม มี ปัญญา มีธรรมเครื่องอยู่เป็นวิเศษ แล้ว ทูลว่าเรื่องนี้ไม่ใช่อย่างนั้น ก็ตรัสถามว่า เมื่อเธอไม่มีญาณกำหนดรู้ใจ พระพุทธเจ้าทั้งหลายเหล่านั้น เหตุใดเธอจึง กล่าววาจาอย่างนั้น

พระสารีบุตรกล่าวว่า แม้ข้าพระองค์จะไม่มีญาณหยั่งรู้ใจพระพุทธเจ้าทั้งหลายเหล่านั้น แต่ข้าพระพุทธองค์ก็รู้ การดำเนินไปตามทางธรรมเปรียบเหมือนนครที่ตั้งอยู่ชายแดนของพระราชามีประตู มั่นคง มีกำแพงและเสาค้ำยัน หนา มีประตูเดียว นายประตูของเมืองนั้นเป็นบัณฑิตฉลาด มีปัญญาคอย ห้ามคนทั้งหลายที่ตนไม่รู้จัก อนุญาตคนทั้ง หลายที่ตนรู้จักให้เข้าไปในนั้น ในประตูนั้นเดินไปตามทางโดย เที่ยวสำรวจไปโดยรอบนครนั้น ไม่เห็นรอยต่อของ กำแพงหรือช่องว่างของกำแพงแม้เพียงแมวลักตัวก็รอดไป ไม่ได้ในประตูนั้น จึงมีความคิดอย่างนี้ว่า ลัทธิมีชีวิตขนาด ไฉนเหล่าใดจะเข้าจะออก ย่อมต้องเข้าออกโดย ประตูนี้"

• การปฏิบัติเพื่อดับทุกข์ : การละกิเลส ตั้งอยู่ในสติปัฏฐาน ๔ และการเจริญโพชฌงค์

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ก็ฉันทันรู้การดำเนินไปตามทางธรรมว่า พระอรหันต สัมมาสัมพุทธเจ้าทั้ง หลายเหล่าใดนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายเหล่านั้นใด ได้มีแล้วในอดีตกาล พระผู้มี พระภาคเจ้าทั้งหลายเหล่านั้น ทุกพระองค์ทรงละนิวรณ์ห้าประการ ซึ่งเป็นอุปกิเลสของใจทำปัญญาให้ อ่อนแอ ทรงเป็นผู้มีจิตเข้าไปตั้งอยู่ด้วยดีในสติ ปฏฐานสี่ ทรงเจริญโพชฌงค์เจ็ดตามเป็นจริง ได้ตรัสรู้ยิ่งแล้ว ซึ่งสัมมาสัมโพธิญาณอันยอดเยี่ยม ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แม้พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายเหล่าใดใน อนาคต ก็ข้อความก็เหมือนที่เล่า ไป แม้พระอรหันตสัมมา สัมพุทธเจ้าในบัดนี้ ก็ทรงละแล้วซึ่งนิวรณ์ห้า ประการ รู้ว่าอายุสังขารจะอยู่อีกเจ็ดวันคิดถึงการ ตอบแทนพระคุณมารดาอรธกถา พระสารีเข้าเฝ้าบุตร กราบทูลลาปรินิพพานที่พระเชตุวัน

อรรถกถาท่านเล่าความเป็นไปของพระสารีบุตรก่อนที่จะปรินิพพานเจ็ดวันไว้ว่า วันหนึ่ง พระธรรมเสนาบดีสา รีบุตรทำวัตรแก่พระศาสดาแล้วกลับเข้าสู่ที่พักกลางวัน ท่านเกิดความคิดขึ้นว่า พระพุทธเจ้าทั้งหลายปรินิพพานก่อน หรือว่าพระสาวกปรินิพพานก่อน ก็รู้ว่าพระอัครสาวกปรินิพพานก่อนจึง ตรวจดูสังขารของตน ก็พบว่าอายุสังขารของเรา จะอยู่อีกเพียงเจ็ดวันเท่านั้น ท่านนึกอีกว่าเราจะปรินิพพานที่ ไหน ก็เห็นว่าพระราหุปรินิพพานในดาวดึงส์ พระอัญญา โภณทัณฺฑะปรินิพพานที่ป่าฉัททันต์ ส่วนเราจะ ปรินิพพานที่ไหนดี หลังจากนั้นพระสารีบุตรก็นึกถึงสารี พรหมณีสู้เป็น มารดาว่ามารดาของเราเป็นแม่ของ พระอรหันต์ถึงเจ็ดรูป นางสารี พรหมณีสู้มีลูกอยู่เจ็ดคนเป็นพระอรหันต์หมด

แม่ของพระสารีบุตรยังไม่นับถือพระพุทธเจ้า ยังไม่เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ แม่ของ เรามีอุปนิสัยที่จะบรรลุธรรมไม่หนอ ท่านก็ได้เห็นอุปนิสัยที่แม่จะบรรลุโสดาภูมิบรรคได้ รู้ว่าท่านจะบรรลุได้ด้วยเจตนา ของเรา ไม่ใช่เจตนาของผู้อื่น ถ้าเราไม่ชวนชวย ไม่แสดงธรรม ท่านทั้งหลายก็ จะว่าเอาได้ว่า พระสารีบุตรเป็นที่พึงให้ แก่คนอื่น ๆ ได้ แต่ไม่อาจกำจัดการเห็นผิดของมารดาได้ท่านว่าจริง อย่างนั้น

ในวันที่ท่านแสดงสมจิตตสูตรนั้น เทวดานับแสนโกฏิบรรลอรหันต์ เทวดาที่บรรลุมรรค สามันบัไม่ถ้วน และ ในที่อื่น ก็ปรากฏว่ามีการบรรลุกันมากมาย อีกอย่างหนึ่งมีตระกูลอีกกว่าแปดหมื่น ตระกูลทำจิตให้เลื่อมใสพระเถระ แล้วบังเกิดในสวรรค์ ท่านตั้งใจว่าจะไปปลดเปลื้องความเห็นผิดของมารดา แล้วจะปรินิพพานในห้องนอนที่เกิดการเข้าเฝ้ากราบทูลลาปรินิพพานพระเถระคิดต่อไปว่า จะเข้าเฝ้ากราบลา พระผู้มีพระภาคเจ้าในวันนี้ แล้ว เรียกพระจุนทะเถระมาสั่งว่าไปกันเถอะจุนทะ เธอจงไปบอกภิกษุบริษัทห้า ร้อยรูปของเราว่า อาวุโสทั้งหลายพวกท่านจง เก็บบาตรและจีวร บัดนี้พระธรรมเสนาบดีประสงค์จะไปนาลัน ทา พระจุนทะนี้เป็นน้องของท่านนะ พระจุนทะก็ได้ทำตาม ที่สั่ง พวกภิกษุต่างเก็บกวาด เสนาสนะ ถือบาตร และจีวรมารออยู่ พระสารีบุตรก็เก็บเสนาสนะ ปิดกวาดที่พักกลางวัน เสร็จแล้วมองที่פקคิดว่า บัดนี้เป็นการ เห็นครั้งสุดท้าย ไม่มีการกลับมาอีกแล้ว

แล้วก็มีภิกษุห้าร้อยรูปแวดล้อมเข้าไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าถวายบังคมและกราบทูลว่า ข้า แต่พระมหามุนี โลกนาถเจ้า บัดนี้ข้าพระองค์ตัดสิ้นแล้ว ไม่มีการไปการมาครั้งนี้เป็นการถวายบังคมลาครั้ง สุดท้าย ชีวิตของข้า พระองค์น้อยจากนี้ไปอีกเจ็ดวัน ข้าพระองค์จะละทิ้งเรือนร่างเหมือนวางภาระลง ขอพระ ผู้มีพระภาคเจ้าโปรดอนุญาต ขอพระสุตเจ้าโปรดอนุญาตแก่ข้าพระองค์ด้วยเถอะ นี่เป็นเวลาปรินิพพาน

ข้าพระองค์ปลงอายุสังขารแล้วพระเจ้าคะ ตรัสให้แสดงธรรมก่อนไป เมื่อพระเถระกล่าว ทูลจบแล้ว พระผู้มี พระภาคเจ้าไม่ได้ตรัสอนุญาตหรือตรัสห้าม เพราะคำตรัสของพระองค์เป็นที่เพ่งเล็งจำผิด ของพวกมิฉฉาธิฐิ หากว่า พระองค์ตรัสว่า อย่าปรินิพพานเลยก็จะกลายเป็นการกล่าวคุณของวิภูสงสาร หาก ตรัสว่าจงปรินิพพานเถอะ ก็จะกลายเป็นการพรรณนาคุณของความตาย

ด้วยเหตุนี้ พระพุทธเจ้าทั้งหลายจึงไม่ตรัสแม้คำทั้งสอง แต่ตรัสถามว่า สารีบุตรเธอจะ
ปรีณิพพานที่ไหน ต้องกราบทูลว่า ข้าพระองค์จะปรีณิพพานในนาลันทา แคว้นมคธพระเจ้าคะ ตรัสว่าสารีบุตร
เธอจงรู้การอันควรเถอะ บัดนี้การเห็นภิกษุเช่นเธอ สำหรับพี่น้องของเธอจะหาไม่ได้ เพราะฉะนั้นเธอจงแสดง
ธรรมแก่พี่น้องเหล่านั้นเถอะ พระสารีบุตรรู้ว่าพระศาสดาทรงพระมีประสงค์จะให้เราแสดงฤทธิ์ต่างๆก่อน
แสดงธรรมจึงถวายบังคมพระศาสดาแล้วลอยตัวขึ้นสูงเจ็ดชั่วลำตาล กลับลงมาถวายบังคมแล้วขึ้นอยู่บน
อากาศสูง จากนั้นแสดงฤทธิ์แบบต่างๆ แล้วแสดงธรรมแก่ชาวพระนครสาวัตถิกราบทูลลาครั้งสุดท้าย ต้องตกล
ลงมาถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้ากราบทูลว่า ถึงเวลาไปของข้าพระองค์ แล้วพระพุทธเจ้าคะ พระศาสดา
เสด็จลุกจากธรรมาสน์ไปยังพระคันธกุฎี ประทับยืนบนบัลลังก์แก้วมณี พระเถระทำ ประทับศีลสามครั้ง แล้ว
ถวายบังคมพระศาสดาไปในทิศทั้งสี่ กราบทูลว่าเหนือขึ้นไปจากกัณฐี นิงอสงไขย

ข้าพระองค์หมอบอยู่แทบบาทมูลของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พรารถนาจะพบพระองค์
ความปรารถนานั้นของ ข้าพระองค์สำเร็จแล้ว หากพบพระองค์แล้ว นั้นเป็นการเห็นครั้งแรก นี่เป็นการเห็น
ครั้งสุดท้าย จะไม่มีการเห็นพระองค์ อีก แล้วประนมมืออันรุ่งโรจน์ถวายบังคมลาแล้วเดินไปพ้นจากการเห็น
ของพระศาสดา

ขณะนั้นมหาปฐพีก็ไหวจนถึงน้ำรองแผ่นดิน พระพุทธเจ้าตรัสกับเหล่าภิกษุที่ยืนล้อมอยู่
ว่า ภิกษุทั้งหลายพวก เธอจงตามไปส่งพี่ชายของพวกเขาเถอะ ภิกษุทั้งหลายพากันเดินตามไปจนถึงซุ้มประตู
พระสารีบุตรกล่าวว่า หยุคเถอะผู้มีอายุทั้งหลาย พวกท่านจงเป็นผู้ไม่ประมาทเถอะ แล้วให้ภิกษุเหล่านั้นกลับไป
ไป ตนเองก็เดินไปพร้อมกับภิกษุบริษัท พวกผู้คนที่พากันติดตามท่านไปพร้อมกับร้องให้รำพันว่า แต่ก่อนพระ
ผู้เป็นเจ้าของ ออกไปแล้วก็กลับมา แต่ครั้งนี้กลับไปไม่กลับมาแล้ว

พระเถระให้โอวาทว่าผู้มีอายุ พวกท่านอย่าประมาทสังฆารทั้งหลายก็เป็นอย่างนี้แหละ
แล้วขอให้พวกเขา กลับไป ครั้งนั้นพระสารีบุตรอนุเคราะห์ผู้คนตลอดเจ็ดวันในระหว่างทางไปนาลันทา ถึงนา
ลันทาในเวลาเย็นหยุคพักอยู่ที่ โคโคตันไทร ใกล้ประตูบ้านมารดา เอาละก่อนที่ท่านจะปรีณิพพานหยุคไว้ก่อน
เอาไว้ท่านผู้ฟังได้ฟังกันต่อในคืนวัน พรุ่งนี้ สำหรับคืนนี้เอาไว้เท่านี้พอแล้ว"

ข. สาระเพลง : เคล็ดความเชื่อสำหรับใช้ปฏิบัติในชีวิตประจำวัน สารคดีสั้น รับสายหน้า
ไมค์ให้ผู้ฟังช่วย จัดเพลง และประชาสัมพันธ์งานบุญ

• เคล็ดความเชื่อสำหรับใช้ปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

"ช่วงนี้ไปก็มาฟังเคล็ดเป็นประจำทุกคืนๆ เคล็ดเรื่องออกจากบ้าน ก่อนที่เราจะออกจาก
บ้านควรทำอย่างไร วัน พรุ่งนี้ถ้าจะออกจากบ้านไปที่ไหนก็ตาม เอาขี้เถ้าจากเตาไฟถ้ำหน้าแข้ง แล้วก็ให้น้ำ
ลูบหูด้วย วันพรุ่งนี้วันพฤหัสบดี ให้ เอาน้ำลูบหู อันนี้คือเคล็ดที่เราควรทำก่อนออกจากบ้านไม่ว่าจะเที่ยว หรือไป
ทำการทำงาน ถ้าทำได้ก็ดี ถ้าไม่ทำก็ไม่ เป็นไรก็แล้วแต่บอกให้ฟังแล้ว"

- สารคดีสั้น "ดังได้สดับมา"

"ช่วงต่อไปก็จะเข้าสู่ช่วงของเสียงเพลง แต่ก่อนที่จะฟังเพลงนี้ เราจะมาฟังสารคดีสั้นชุดดังได้สดับมาก่อนนะ เป็นครั้งแรกที่จะเปิดให้ฟัง คินนี่เราจะมาฟังเรื่องน้ำใจที่น่ากลัว ก็เคยฟังกันบ่อยๆ เหมือนกันท่านผู้ฟังที่ท่านฟังเป็น ประจำน่าจะจำได้อยู่ ยังไงก็ฟังไปก่อนแล้วก็จะเราจะต้องด้วยเพลงนะ"

- รับสายหน้าไมค์ให้ผู้ฟังช่วยจัดเพลง สลับกับการเปิดเพลงลูกทุ่งและลูกกรุง

"สำหรับคินนี่เปิดสายให้ท่านผู้ฟังได้ร่วมกันจัดเพลงนะ ถ้าเพลงขึ้นมาก็ค่อยโทรมาเรามาฟังเพลงลูกทุ่ง เพลงลูกกรุง นะครับเปิดเพื่อรอสายท่านผู้ฟัง เจ๊กน้อยในธารา สมยศ ทิศนพันธ์ร้อง เทพีเชียงใหม่ ปองปริศาร้อง เรือนทอสีฟ้า เป็นเสียงของคุณทูล ทองใจ หล้าไม้เลื้อย จิตติมา เจ๊จื่อร้อง ดาวน้อยเป็นเสียงคุณชรินทร์ นันทนาครนะครับ และปิดท้ายชุดรอสายท่านผู้ฟังด้วยเสียงของ คุณสุเทพ วงศ์กำแหง สุดห้ามใจรักนี่คือเพลงที่จะเปิดเพื่อรอสายท่านผู้ฟังนะ ครับ" มอบความสุขให้แก่ท่านผู้ฟังทุกคน"

- ประชาสัมพันธ์งานบุญ

"เชิญชวนท่านผู้ฟังได้ร่วมกันเป็นเจ้าของผ้าป่า ที่เราจะทอดกันเพื่อสมทบทุนซื้ออุปกรณ์ทางการแพทย์ให้แก่ โรงพยาบาลดอยหล่อ ตามความประสงค์เดิมก็คืออยากให้คุณดอยหล่อช่วยกันเพื่อคนดอยหล่อ ก็คือคนในอำเภอดอยหล่อเนี่ย ช่วยกันบริจาคช่วยกันเป็นเจ้าภาพผ้าป่ากองละสองร้อยบาทจำนวนหนึ่งพันกอง ประชากรในเขตอำเภอดอยหล่อเรานับทั้งหมดก็สองหมื่นกว่า อย่างเมื่อคืนที่แล้วก็มีท่านผู้ฟังอยู่ลำพูนโทรมาร่วมเป็นเจ้าภาพ นี่ก็แล้วแต่ศรัทธา นะครับถ้าท่านอยากจะทำบุญด้วยก็ได้ ก็อยากเชิญชวนนะครับถือโอกาสนี้เชิญชวนได้ร่วมกัน วันที่สิบสองซึ่งเป็น วันเข้าพรรษาปีนี้ที่เราจะได้ทอดกันนะครับ"

ส่วนจะเป็นช่วงเวลาใดก็รอฟังท่านพระอาจารย์ ครูบาอาจารย์ทั้งหลายที่ท่านจะมาบอกจะเป็นช่วงเช้าช่วง บ่ายก็แล้วแต่ อย่างไรก็ตามก็เชิญครับ แต่ละตำบลก็บริจาคได้ แจกความจำนงได้ตามวัดวาอารามต่างๆ หรือตามที่ครูบาอาจารย์เขามาจัดวิทยุก็บอกเขาได้ตามวัดของเขา เราก็คงติดตามรับฟังกันเป็นประจำ เพราะฉะนั้นก็เชิญครับ ชวนกัน ทำบุญไม่ได้ชวนกันไปลุ่มจมน้ำไหนชวนกันทำบุญนะครับ"

3) ส่วนปิดรายการ : กล่าวลาผู้ฟัง และอนุโมทนาบุญ

- กล่าวลาผู้ฟัง

"สำหรับเพลงชุดนี้จบแล้วผมขอนำรายการสาระธรรมกับเสียงเพลงลาท่านผู้ฟังไปเลยขอบคุณท่านผู้ฟังทุก ท่านนะครับที่อยู่ฟังด้วยกันมาตั้งแต่ต้นรายการจนถึงเวลานี้ คินนี่ก็เชิญติดตามฟังรายการสาระธรรมกับเสียงเพลง ได้ไหมนะครับ จะมาพบกันในช่วงเวลาเดียวกันนี้ สำหรับคินนี่ขอให้ท่านผู้ฟังนอนหลับฝันดีอย่างมีความสุข ฝันดี เหมือนกันทุกท่านนะครับ สำหรับท่านผู้ฟังที่เป็นพ่อค้าแม่ขายคงจะเตรียมตัวไปขายของแล้วก็ขอให้ขายดีขายดีเป็น เทนน้ำเทท่าก็แล้วกัน พร้อมกับนี้ผมขอยุติการกระจายเสียงของวิทยุชุมชน คลื่นสี่ขาวเพื่อชาวประชา แปรสลับแปรจุดเจ็ด ห้าเมกะเฮิร์ตซ์โดยสภาวัฒนธรรม อำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่สำหรับวันนี้ พอแค่นี้ขอขอบคุณท่านผู้ฟังทุกท่านที่ ได้รับฟังรายการต่างๆของสถานีมา"

• อนุโมทนาบุญผู้ร่วมทำบุญ

"ขอขอบคุณและอนุโมทนาแก่ท่านผู้ฟังทุกท่าน ที่ได้ร่วมบริจาคเพื่อบำรุงเป็นค่าน้ำค่าไฟให้กับสถานี และ ร่วมบริจาคทำกิจกรรมต่างๆที่ทางสถานีได้ประชาสัมพันธ์ไป พุ่่งนี้เชิญท่านผู้ฟังติดตามรับฟังรายการของทางสถานีได้ ใหม่ซึ่งจะเริ่มส่งกระจายเสียงตั้งแต่เวลาสี่นาฬิกา เป็นต้นไป

สำหรับวันนี้คืนนี้ลาท่านผู้ฟังด้วยเพลงชุดใหญ่ชุดนี้นะครับ ขวัญอ่อนคอยพินานน้ำคินเพ็ญ ชายสามโบสถ์ ใจน้อง ปากพั่ง ผากฟ้าสั่งดิน กระชิบสวาท ลิ่นกลืนดิน กระต่ายแพ้อ ผากหมอนและดึกเอยดึกแล้วนะครับ สุขไฉไล ธรรมใดเลิศ ธรรมใดประเสริฐ ขอให้เกิดแก่ท่านผู้ฟังทุกคนหลับและฝันดีราตรีสวัสดิ์ครับ"

๔.๑.๒.๑.๒ ตัวอย่างรายการของดีบ้านเฮา

สำหรับรายการของดีบ้านเฮาพอหมอบุญมี ไชยสวัสดิ์ ออกอากาศทุกวันพุธเวลา ๑๓.๐๐ – ๑๕.๐๐ น. แบ่งโครงสร้างเนื้อหาได้ ดังนี้

1. ส่วนเปิดรายการ: ทักทายผู้ฟังทุกกลุ่ม และกล่าวต้อนรับผู้ฟังที่เดินทางมาเยี่ยมที่สถานีวิทยุ

"ไหว้บารมีธรรม ลิงค์สิทธิ์ตามวัดวาอาราม ทั้งถิ่นล้านนาไทย ไหว้พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ พระสังฆเจ้า ในปวารณาเข้าพรรษาในปีนี้เป็นเพราะลิงค์สิทธิ์ทุกคน ทุกองค์ไหว้ครูบาอาจารย์ พระสงฆ์ สามเณรทุกองค์ ที่ท่านได้มี เมตตาเปิดวิทยุรับฟังอยู่ที่วัดที่วาในขณะนี้ ขอกราบไหว้บารมีธรรมครับผม

วัดพระธาตุเข้าดอยน้อย ขอสวัสดิ์พ่อแม่พี่น้อง ขอสวัสดิ์พ่อแม่พี่น้อง พ่ออ้อย แม่อ้อย พ่อหม่อม แม่หม่อม และ เด็กละอ่อน ท่านผู้ฟังทุกๆท่าน ไม่ว่าจะท่านจะอยู่ตามป่าตามดอย ไม่ว่าจะอยู่ทางทิศ ตะวันตก เหนือ ตะวันออก ใต้ ทิวทั้ง โลก ตอนนนี้ก็ได้รับสวัสดิ์ครับ พ่อแม่พี่น้องชาวอินเตอร์เน็ตทุกท่าน ไม่ว่าจะพ่อแม่พี่น้อง จะฟังอยู่ในรถอยู่ในขณะนี้

วันนี้มาพูดของดีบ้านเราที่นำมาโดย พ่อหมอบุญมี ไชยสวัสดิ์ บ้านแปะอ.จอมทอง จ. เชียงใหม่ ได้นำเอา รายการมาพบมาเจอกับพ่อแม่พี่น้องอีกครั้ง ก่อนที่จะเริ่มรายการภายในวันนี้ ก็ได้มีแขกที่ได้มาเที่ยวเยี่ยมเยือนสถานี ก็มีพ่อสำราญ แม่พะเยา"

2) ส่วนของเนื้อหา : การแจ้งข่าวการทำบุญ การเล่าประวัติพระอริยสงฆ์

• แจ้งข่าวการทำบุญกุศลของผู้ฟัง : ประกาศรายชื่อผู้ฟังที่ร่วมทำบุญ และอนุโมทนาบุญ

"หนูเผือกพร้อมลูกหลานเหลนโหลนทุกผู้ทุกคน บ้านศรีปทุมหรือบ้านน้ำใจ ศรีเตี้ย บ้านโฮ่งลำพูนก็ได้ถวาย ผ้าป่าดอยหลอดอีกสองกอง ก็อุทิศส่วนบุญไปให้แก่เจ้ากรรมนายเวร เทวบุตร เทวดา ผีตายเก่าเน่านาน สัตว์ที่มีเท้า ไม่มีเท้า ขอให้ได้รับกอบบุญกองกุศล ของพ่อสำราญ แม่พะเยา หนูเผือกด้วย ก็ขอให้พ่อแม่พ้นจากทุกข์โศก โรคภัย ค้าขายร่ำรวย สุขกาย สุขใจ กับลูกเต้าเหล่าหลาน

ต่อจากนั้นมา ก็มีอีกของหนึ่งก็คือ นายจันทร์แก้ว นางอำไพ ผา หลวม บ้านศรีปทุมเหมือนกัน อ.บ้านบะดอน บ้านโง้ง ลำพูน ก็อ้อมผ้าป่าโรงพยาบาลกองหนึ่งสองร้อยบาท ก็อ้อมได้อยู่เนาะ ตามเจตนาของพ่อแม่พี่น้อง ก็นายจันทร์แก้ว นางอำไพ ผา หลวม ก็ได้ทานไปให้เทวบุตรเทวดา ปู่แหวน ย่าแหวน พ่อเกิดแม่เกิด พี่ตายเก่า เน่านาน สัตว์ที่มีเท้าไม่มีเท้า ผู้ที่มีญาติ ไม่มีญาติทั้งหลายได้รับเอาส่วนบุญส่วนกุศลอันนี้

การที่ท่านทั้งสามได้ถวายผ้าป่า กองบุญกองกุศลกับโรงพยาบาล ก็ขอให้ท่านทั้งหลายที่ได้เอย่นามมาร่วม ลูกหลานเหลนทั้งหลายขอให้พ้นจากทุกข์ โศก โรคภัย คำว่า อโรคยาปรมาลาภา ความไม่มีโรคเป็นลาภอันประเสริฐ นั้นจงบังเกิดขึ้นกับครอบครัวท่านทุกเมื่อเชื่อนั่น คำขायร่ารวย พ่อแม่พี่น้องครับ ผม"

- เล่าประวัติพระอริยสงฆ์ : ตำนานพระผู้มีปฏิปทาหลวงปู่มั่นโปริตทัตโต และหลวงพ่อบาน

"ตอนนี้ก็ได้เอาปาฏิหาริย์อรหันต์หลวงปู่มั่นโปริตทัตโต มาพูดกับพ่อแม่พี่น้องละนะ ตอนสุดท้ายละโดยการที่ หลวงปู่มั่นได้ให้ธรรมแก่เทวบุตรเทวดาผีसानางไม้ที่มีมาบอกเหตุหลายสิ่งหลายอย่าง

เมื่อตอนนั้นได้เอามาพูด ก็มีหลายสิ่งหลายอย่างนะ ตั้งแต่เทวดาถวายอาหารทิพย์ พร้อมกันนั้นเมื่อพูดที่แล้ว พ่อหมอบได้มาแล้วถึงตั้งแต่วิญญานทั้งหลายได้มาฟังธรรมกับหลวง ปู่มั่น หลวงปู่มั่นได้โปรดผีตายเก่าเน่านานให้ได้ไป เกิดให้ได้อาหารทิพย์ก็ส่งธรรมะจากหลวงปู่พร้อมกันนั้นก็โปรดถึงวิญญานของแม่ผ้าขาว พ่อผ้าขาวที่ตกนรกใน แดนอธรรม ซึ่งเมื่อสมัยเป็นมนุษย์อยู่ในโลก พ่อผ้าขาวแม่ผ้าขาวหรือว่าญาติโยมที่เป็นคนบ้านได้ชื่อว่า เรื่องที่ไม่มีก็ แต่งเอาใส่ไขเอาก็ได้ไปตกนรก

หลวงปู่ท่านก็ได้เมตตาแล้วให้ธรรมแก่วิญญานและเทวดาทั้งหลาย ที่ได้มาขอเมตตาธรรมแก่ท่านหลวงปู่มั่น ต่อจากนั้นมาก็ยังมีแม่ชีคนหนึ่งที่เป็นศิษย์ของคณาจารย์หลวงปู่มั่นรูปหนึ่ง เป็นผู้มีความรู้ทางสมาธิแปลกๆ คินวัน หนึ่งขณะที่แม่ชีนั่งภาวนา ปรากฏว่ามีสัตว์ชนิดหนึ่งเข้ามาหาในสภาพแห่งบุรุษ เข้ามาร้องทุกข์ต่อจิตวิญญานว่าไม่ได้ ได้รับความเป็นธรรม ถูกบังคับทรมานเอาจนตายกับเชือก แต่เมื่อได้ไปพบปะกับธรรมอันใหญ่หลวงของหลวงปู่มั่นที่ อนุเคราะห์ แต่ดวงวิญญานของแม่ชีและแก่สัตว์ ที่เป็นวัวเป็นควายที่โดนฆ่านั่นก็ได้หลุดพ้นไปเกิดในนรกหรือสวรรค์ แล้วแต่บุญใครบุญมัน

แต่ว่าวันนี้จะเอาตำนานพระผู้มีปฏิปทาต่อจากหลวงปู่มั่นโปริตทัตโต มาเล่าต่ออีกองค์หนึ่ง หรือว่าอีกท่าน หนึ่งนั่นก็คือตำนานอภิญา หลวงพ่อบานวัดบางนมโค จะเป็นอย่างไรก็ขอเชิญพ่อแม่พี่น้องได้สดับรับฟัง ตามที่ ข้าพเจ้าจะเอาตำนานแต่ละอย่างมาบอกกล่าวให้พ่อแม่พี่น้องได้ฟัง

เมืองไทยของเราเป็นเมืองพุทธศาสนาที่สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน มีความศรัทธาในอารยสงฆ์หลายๆ ท่าน ในอุษุทธาก็มีที่อื่นก็มีบ้านเราก็มีหลายที่ หลายวัดหลายวา อย่างอุษุทธาเมื่อหลายสิบปีก่อนก็มีหลวงพ่อบานท่านก็ มีชื่อเสียงโด่งดังในอุษุทธา และทั้งภาคกลางท่านจะเก่งด้านการศึกษาโรคภัยไข้เจ็บ วิปัสสนากรรมฐาน จนถึงอภิญา สมบัติ มีปาฏิหาริย์เหนือโลก

หลวงพ่อบานโสนันโท วัดบางนมโค อำเภอสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พระอริยสงฆ์
ในอดีตที่เปรียบ พร้อมไปด้วยความเป็นพระผู้มีปฏิปทา และวัดปฏิบัติที่งดงามบทเส้นทางแห่ง
พระพุทธศาสนา นอกจากความเป็นพระผู้ สืบทอดคำสอน คำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างจริงจังจนบรรลุธรรม
ชั้นสูง หยั่งรู้มองเห็นการหมุนเวียนในสังขารของ ชีวิตอย่างล้าลึก

ชีวิตของหลวงพ่อบานทั้งชีวิตทุ่มเทให้กับพระพุทธศาสนาและสังคมของเพื่อนร่วมโลก
แทบจะกล่าวได้ว่าทุก ชีวิตที่ตกอยู่ในความทุกข์ไม่ว่าจะเป็นเรื่องราวใดที่ช่วยเหลือกันได้ ท่านจะช่วยดับทุกข์
ให้ทันที เพราะหลวงพ่อบาน ท่านเป็นทั้งหมดที่มีความเชี่ยวชาญโรค เป็นทั้งนักเทศน์ที่หาตัวจับยากเป็นผู้ที่มี
วิชาอาคมแก่กล้าอย่างน่าอัศจรรย์ บทบาทชีวิตของหลวงพ่อบานในแต่ละบทไม่ใช่ธรรมดา เพราะท่านเป็นนัก
แสวงหาความรู้ในทุกแขนงของวิชาชีวิตของท่าน คึกขาน่าเอาเป็นต้นแบบในปฏิปทา และวัตรปฏิบัติของผู้ที่
อุทิศตน เป็นนักบุญในอดีตที่สร้างตำนานแห่งความดีและ ความอัศจรรย์ไว้ให้ลูกหลานได้พากันพิศุจน์และ
ศึกษาหาร่องรอยความเป็นมาทั้งชีวิตของท่านตั้งแต่เด็ก หลวงพ่อบาน ท่านฉายแววขอความเป็นผู้นำอัจฉริยะ
ตั้งแต่ท่านอายุได้ 5 ขวบเท่านั้น

ตามบันทึกได้กล่าวถึงหลวงพ่อบานในช่วงนั้นว่าท่านเกิดในตระกูลของผู้มีอันจะกินของ
ครอบครัวหนึ่งใน ตำบลนั้นบ้านมีแต่ทาสรับใช้ คนที่มีฐานะขนาดนั้น ไม่ได้มีฐานะธรรมดาจริงๆ ชีวิตของท่าน
จึงเริ่มต้นในตระกูลที่ดีว่า อย่างนั้นเถอะ ในเช้าวันหนึ่งขณะที่ท่านวิ่งเล่นกับเพื่อนๆที่อยู่ในวัยเดียวกันในตอน
นั้นแม่อุ้ยของท่าน ก็คือแม่ของพ่อ นั่นเอง ก็กำลังเจ็บป่วยหนักอาการร้อแร่ใกล้จะสิ้นลมหายใจ ซึ่งในขณะนั้น
เวลาบ่ายสามโมงกว่าๆ มีญาติพี่น้องมา เยี่ยมเยียนกันเต็มบ้านรวมทั้งพ่อและแม่ของท่านก็ไปเฝ้าดูใจอย่าง
ใกล้ชิด อยู่ข้างๆแม่อุ้ยที่หายใจระรวยซึ่งเป็นแม่ของ ท่าน ก็ได้บอกแม่อุ้ยว่าแม่แม่ได้ยินลูกไหม

แม่อุ้ยก็ได้ลืมตาขึ้นมาคิดหนึ่งเพราะว่าคนที่เจ็บ แม่คะ นึกถึงอรหังพระอรหันต์ภาวนาไว้ว่า
อรหัง อรหัง อรหัง นะแม่ พระอรหังจะช่วยให้แม่ไปสู่สวรรค์ได้ไปเฝ้าพระพุทธเจ้านะ หลวงพ่อบานน้อยใน
ขณะนั้นท่านยังเป็นเด็ก ยังไม่ เข้าใจคำว่าอรหังที่แม่ของท่านบอกให้ท่อง อรหังเพื่ออะไร

หลวงพ่อบานก็คือเด็กชายปาน อยากรู้อยากเห็นอยู่แล้วจึงไปแอบฟังอยู่พื้นล่าง ด้วย
ความสนใจสนอกสนใจ และ สงสัยว่าทำไม ต้องให้แม่อุ้ย ท่อง อรหัง อรหัง อรหัง ก็ค่อยๆออกไปอยู่ที่บันไดแล้วไป
แอบดูว่าผู้ใหญ่ทำอะไรกับแม่อุ้ย ปรากฏว่าภาพที่ท่านเห็นตอนนั้นพวกลูกๆหลานๆ เอาปากแทบจะชนหูว่า
อุ้ยอุ้ยแล้ว บอกว่าให้แม่อุ้ย ท่องอรหัง ไว้นะ

แม่ของท่านก็เอาข้าวขันโตกมาวางสำหรับพวกเด็กทั้งหลาย ในขณะที่กำลังกินข้าวอยู่นั้น
หลวงพ่อบาน หรือ เด็กชายปานก็คิดแต่คำว่า อรหัง อรหัง อรหัง ก็อยากจะรู้จริงๆว่ามันคืออะไร อย่างนี้มัน
ต้องถาม แต่มาคิดอีกทีแม่ กำลังกินข้าวกันอยู่ เราท่องเองดีกว่า พุดออกมาเสียงดังฟังชัดว่า อรหัง อรหัง
อรหัง กล่าวได้เพียงสามคำเท่านั้น แม่ ของท่านดุลูกชาย อย่างไม่ค่อยสบอารมณ์จึงลุกขึ้น ด้วยความโมโห
และเอาจานข้าวของหลวงพ่อบาน ที่อยู่ในมือวาง ลงจากนั้นก็ดึงตัวออกไปที่นอกชาน แล้วด่าอย่างรุนแรงว่า

นี่วนอีกแล้ว โอ้ยจำเป็นอะไร อย่าไปว่ามันเยอะ อรหัง อรหัง อรหัง นี่รู้ใหม่ว่าคำว่า อรหัง เขาให้คนกำลังจะตายเท่านั้นท่อง อันนี้อยากตายหรือ ถึงมาพูดว่า อรหัง อรหัง โอ้ ขอโทษนะครับ ว่า มึงจะตายคนเดียวหรือ อย่ามาว่า อรหัง อรหัง ที่นี่นะ อรหัง พุทโธ เขาให้คนกำลังจะตายเท่านั้นท่อง แล้วนี่ มึงจะมาอรหัง อรหัง ทำไม เป็นกลางที่ไม่ดี ออกมาได้ยังไงนี่ จะตายโหงตายห่ายังไงก็ตายคนเดียว

ขอโทษนะเพราะมันอยู่ในหนังสือ อยากให้คนอื่นต้องตายไปกับมึงด้วยนะ การดูค่ากล่าว แร้งๆ ของแม่ แม้ว่า หลวงพ่อปาน นั้นเป็นเด็กท่านก็แปลกใจ ท่านก็พูดของท่านดีๆ แต่แม่มาพูดว่าอย่างนี้ นี่มันอะไรกัน แล้วมันผิดตรงไหน กัน แต่ก็ไม่ได้จะไปต่อปากต่อคำกับแม่ ถ้าขึ้นไปต่อปากต่อคำคราวนี้ คงไม่ใช่ แค่ตัวอย่างเดียวแล้ว คงเป็นไม้เรียว ฟาดหลังแน่นอน ไม่พูดดีกว่า

เมื่อคิดได้ตั้งนั้น หลวงพ่อก็เอาถ้วยแบนใส่ข้าวไปกินทั้งน้ำตาคลอกเบา ร้องให้ไปด้วยกินไปด้วย ด้วยความ เสียใจและสงสัยว่า อรหัง อรหัง สามคำธรรมดาโดนคำ โดนว่าอย่างหนัก มันเป็นคำอะไรกันแน่ เพราะว่าป็นเด็ก หลวงพ่อยังคิดในใจอีกว่า ที่คนอื่นยังพูดได้แต่เราเป็นเด็กจะพูดไม่ได้เลยหรือ กินข้าวไปก็คิดไปด้วยความเสียใจ

หลวงพ่อบานท่านเล่ามาถึงตอนนี่ท่านก็หัวเราะ แล้วบอกว่า แม่ของท่านไม่รู้อะไร ฟังแต่คนอื่นเขาพูดจำแต่ คนอื่นเขาทำกันท่านไม่ฉลาดเลยนะ ในตอนที่ท่านมาบวชแล้วท่านจึงรู้ว่า อรหัง พุทโธนี้ ถ้าใครภาวนาไว้เป็นวาจาที่ กล่าวถึงคุณความดีของพระพุทธเจ้าและบรรดาพระอรหันต์ทั้งหมดท่านยังบอกว่า ถ้าใครได้ภาวนาคำๆนี้ คนๆนั้นจะ ไม่ตกนรก เขาห้ามตกนรก

แต่ว่าแม่ของท่านไม่รู้ก็เป็นโทษเพราะว่าไม่ได้รับการศึกษา แต่ที่ไม่เป็นไรในตอนหลัง ท่านได้มาบวชแล้ว ท่านได้กลับใจแม่ของท่านได้โดยได้อธิบายให้แม่ของท่านฟังว่า ที่จริงแล้วเวลาคนที่จะตาย เขาให้ท่อง พุทโธ อรหัง เป็นอารมณ์ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า จะยึดอายุได้ ยึดมาได้

ต่อมาแม่ของท่านก็เลยท่องทุกวัน อย่างนี้หลวงพ่อบานท่านเปรียบเทียบว่ารู้แล้วรู้เหมือนนกแก้ว คือ พูดได้แต่ไม่ ได้รู้ความหมายของคำพูดนั้นๆเลย เหมือนนกแก้วนกกลเขาว่านกแก้วนกกลเขาจะสอนมันสอนง่าย จับนกแก้วนกกล เข้าใส่ในโถงละก็พูดกับมันทุกวัน กินข้าวกินน้ำก็เพราะว่าในโถงมันคับแคบ ถ้าเราพูดอะไรเข้าไป มันก็ต้องอยู่ในนั้น กระตบปุในหูนกทั้งวัน ก็เลยจำคำมนุษย์ได้ว่ากินข้าวกินน้ำ

อันนี้แหละเป็นประวัติของหลวงพ่อบานวัดบางนมโค มาหนึ่งบทละ บทต่อไป จะเป็นปฏิบัติต่อพ่อแม่ขณะเป็น พระอยู่เป็นเณรอยู่เป็นยังงั้นบ้างพ่อแม่พี่น้องที่ได้พูดได้เอ๋ยมา พ่อแม่พี่น้องอยากพูดกับพ่อหมอไหม ในลิบนาที่ สุดท้าย เดี่ยวพ่อหมอ ก็ได้จะได้ไปเที่ยวทางเหนือ อีกหลายที่หลายทาง ก็โทรมาที่ ๐๕๓-๓๖๙-๓๙๘ พูดกับพ่อหมอก็ได้ จะให้กำลังใจที่ไหนไม่รู้ละเน้อ"

๓. การเปิดสายคุยกับผู้ฟัง: พุดคุยทักทาย และย้ำให้ปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา

ผู้ฟังส่วนใหญ่จะพุดคุยให้กำลังใจกับผู้จัดการรายการพอดหมอบุญมี ไชยสวัสดิ์ "มาเป็นกำลังใจให้พอดหมอบุญมี" ในส่วนของพอดหมอบุญมีจะพุดคุยกับผู้ฟัง โดยย้ำให้ปฏิบัติตามหลักพระธรรมคำสอน "พ่อแม่พี่น้องท่านทั้งหลาย ครับ การที่เราปฏิบัติมาหลายสิ่งหลายอันนั้น ก็เป็นที่รู้กันแล้วว่าให้เราปฏิบัติในจิตที่ดีเนาะ"

4. การปิดรายการ: บอกเนื้อหารายการครั้งต่อไป และลาผู้ฟัง

"พอดหมอบุญมีจะมาพุดเพื่อเป็นสารประโยชน์ ถึงมันจะไม่สนุกบางวันเหมือนกับที่เปิดเพลงรายการนี้พุดอย่าง เดียว ก็ขอขอบคุณพ่อแม่พี่น้องทุกๆท่านที่โทรเข้ามาให้กำลังใจก็ดีนะครับ รายการนี้เมื่อก่อนก็มีเปิดเพลงเหมือนกัน ก็ได้ลงความเห็นกันแล้วว่าขอให้พุดประวัติพระอรหันต์ ก็จะเอามาเล่าให้ฟังจะที่ไหน จะถึงที่ใด อยู่ที่กำลังใจเท่านั้น เนาะ ก็ได้ฟังพุดมาตั้งแต่เช้าแล้วนะครับเดี๋ยวก็ถึงเวลา ที่พอดหมอบุญมีจะได้นำรายการนี้จากพ่อแม่พี่น้องไปก่อนวันพุธ หน้าค่อยมาเจอกันใหม่เนะครับ พอดหมอบุญมีได้นำเอาประวัติมาพุดให้พ่อแม่พี่น้องได้ฟัง วันนี้ต่อลาพ่อแม่พี่น้องไปก่อน ขอให้พ่อแม่พี่น้องอยู่เย็นเป็นสุขอยู่ดีมีชัยมีโชค และพอดหมอบุญมีขอจากลาพ่อแม่พี่น้องไปก่อน วันหน้ามาอีก จะพุดให้ฟัง เนื้อ สำหรับวันนี้ สวัสดีครับ"

๔.๑.๒.๒ เนื้อหาวัฒนธรรมที่เน้นวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา : การสืบสานวัฒนธรรมล้านนาดั้งเดิม และเนื้อหาใหม่แบบผสมผสาน

สถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอต๋อยหล่อมีการนำเสนอเนื้อหาวัฒนธรรมที่เน้นภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา โดยมีขอบเขตเนื้อหาเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมใน ๕ ลักษณะ คือ การใช้ภาษาท้องถิ่นในการดำเนินรายการ วรรณกรรมพื้นบ้าน ศิลปะการแสดง การให้คำแนะนำเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา และการประกอบพิธีกรรมตามประเพณีของชาวพุทธ การละเล่นพื้นบ้านล้านนา สรุปรายละเอียดในภาพรวมของรายการ ได้ดังนี้

ตารางที่ ๔.๒ รายการของสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอต๋อยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ จำแนกตามประเภทเนื้อหาทางวัฒนธรรม

ประเภทรายการ	ภาษา	วรรณกรรมพื้นบ้าน	ศิลปะการแสดง	แนวปฏิบัติ/พิธีกรรม	ธรรมเนียม/จักรวาล	การละเล่น/กีฬา
เล่าขานตำนานวิถี	/			/		/
ขับขานตำนานขอ	/	/	/	/		
สืบทอดคำโบราณ	/		/	/		/
ม่วนใจยามแลง	/			/		
เพลงเพลินใจยามบาย	/			/		
ล้านนาควาใจ	/	/	/	/		

ประเภทรายการ	ภาษา	วรรณกรรม พื้นบ้าน	ศิลปะการแสดง	แนว ปฏิบัติ/ พิธีกรรม	ธรรมชาติ/ จักรวาล	การละเล่น/ กีฬา
สืบฮีตสานฮอย	/			/		/
ของดีบ้านเฮา	/			/		
สาระเพลงดังในอดีต	/			/		

๔.๑.๒.๒.๑ ตัวอย่างรายการขับขานตำนานขอ

สำหรับรายการขับขานตำนานขอของแม่แสงเอ้ย สุริยะมล ออกอากาศทุกวันอาทิตย์ เวลา ๑๓.๐๐ - ๑๕.๐๐ น. โดยแบ่งโครงสร้างเนื้อหาได้ดังนี้

๑) การเปิดรายการ: การทักทายผู้ฟัง แนะนำเนื้อหาโดยภาพรวมตลอดรายการ และ ประชาสัมพันธ์งานของคณะขอ

- การกล่าวทักทายผู้ฟัง

"ยกมือ ๑๐ นิ้ว ถวายความเคารพ ขอกราบไหว้ สาบารมี ครูบาสังฆะ ทุกคน ทุกองค์ ที่ ท่านเปิดวิทยุรับฟัง อยู่ในขณะนี้ แล้วขอสวัสดิ์ บรรดาพ่อแม่พี่น้องที่รักและเคารพทุกท่าน ช่วงเวลาต่อจากนี้ ไป สภาวัฒนธรรมอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ ร่วมกับวัดพระธาตุเจ้าดอยน้อย ได้มอบหมายให้ดิฉัน แสงเอ้ย สุริยะมล ได้น้อมนำรายการขับ ขานตำนานขอ มาให้พ่อแม่พี่น้องได้รับฟังกัน ทุกๆวันอาทิตย์นะเจ้า"

สำหรับวันอาทิตย์นี้เรามาพบกัน ก็ตรงกับวันที่ ๒๕ เดือน สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๖ ถ้าจะพูดถึงเดือน เมืองเราก็งัยเดือน ลิบเอ็ด อยู่นะเจ้า วันนี้ก็แรม ๔ ค่ำแล้ว ช่วงเวลาที่ผ่านไปเมื่อกี้ พ่อแม่ พี่น้องก็ได้รับฟัง การถ่ายทอดเสียง เป็นเสียงธรรมะ จากสถานีมนเสียงธรรม วัดช่างเค็ง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งสถานีของเรา และตัวดิฉัน ก็ได้ถวายเวลาให้พระคุณเจ้าได้มาเทศน์ธรรมพื้นเมือง ให้พ่อแม่พี่น้องได้รับฟังกัน

ขอต้อนรับนะเจ้า พ่อแม่พี่น้องที่รับฟังตาม www.ดอยหล่อ.com นะเจ้า แล้วก็ทุกๆ สถานีเครือข่ายที่ ถ่ายทอดจากแม่ค้าย คลื่น ๘๘.๗๕ ของเรามาทุก ๆ สถานีนะเจ้า มาพบกันวันนี้เจ้ากับ รายการขับขานตำนาน ขอของเรา"

- การแนะนำเนื้อหาโดยภาพรวมตลอดรายการ

"ตอนแรกก็จะให้พ่อแม่พี่น้องได้รับฟังค่าวไปก่อนนะเจ้า หลังจากที่พ่อแม่พี่น้องฟังค่าว แล้ว ก็จะได้รับฟังขอ นะเจ้า จะมีหลายเสียงหลายสายเหลือเกินนะเจ้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งนะเจ้า พ่อแม่พี่น้อง ตามบ้านดงป่าซางนะเจ้า ก็โทร ไป ว่าขอให้เปิดขอตำนานแมงสีหมู่ห้าตาให้ฟังอีกครั้ง อีกสักพักจะเปิดให้พ่อแม่พี่น้องได้รับฟังกันนะเจ้า"

- การประชุมสัมพันธงานของคณะขอ

"ขอพูดไปทางพ่อแม่พี่น้อง ทางอำเภอสันกำแพงนะเจ้า วันที่ ๓๑ เดือนสิงหาคมนี้เจ้า ก็คือสิ้นเดือน ทีม งานช่างซ่อมคณะดารรุ่งของเราจะมาทำการแสดงจ้อยซอพื้นเมืองที่วัดล้านตอง อำเภอ สันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ แล้วก็วันที่ ๑๑ เดือนกันยายนเดือนหน้าเจ้าคะ ที่วัดต้นโชค ไชยปราการทาง เมืองฝาง ก็ไปพบให้กำลังใจกันนะเจ้า บอกมาทางพ่อแม่พี่น้อง"ทางบ้านหนองสมณะนะเจ้า ที่พ่อหลวง โทร ไปติดต่อ ช่างจ้อย ช่างซอ ว่าจะประชุมกันวันนี้ ตกลงกันเป็นยัง ไรก็ให้พ่อหลวงโทรมา ก็ขอขอบคุณล่วงหน้า ด้วย ถ้ามีบุญก็จะเข้ามาขอให้พ่อแม่พี่น้องทางวัดหนองสมณะได้ดูและก็ได้ ฟังกันนะเจ้า"

รูปที่ ๔.๔ แม่แสงเอ๋ย สุริยะมล ผู้ดำเนินรายการขับขานตำนานขอ ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียง ชุมชนอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่

2) ส่วนของเนื้อหา : ร้องคำวธรรม และขอ

- การร้องคำวธรรมพื้นเมือง

"เรามาพูดถึงคำวธรรม ที่ดิฉันจัดให้พ่อแม่พี่น้อง อ่านและใส่ทำนองให้ฟังผ่านมา ได้ ๙ บทละเจ้า วันนี้ก็จะ ขออนุญาตนำเรื่อง เจ้าหงส์หิน บทที่ ๑๐ มาอ่านต่อให้พ่อแม่พี่น้องได้รับฟังกันสนุก ๆ นะคะ คนเฒ่าคนแก่อยู่กับบ้าน กับช่อง ลูกหลานตามเต้าไปทุ่งไปนาไปเออลำไย ชาวไร่ชาวนานที่ได้เงินได้ทอง ชายผลหมากรากไม้ ชายล่ายลำไย ได้เงินได้ทอง ก็ยินดีด้วยนะเจ้า คนที่ไม่มีไรไม่มีสวนก็ได้เงินได้ทองนะเจ้า ต่อจากนี้ไป เรารับฟังคำวธรรมเรื่องหงส์หินบทที่ ๑๐ เขากล่าวไว้ว่า

เมื่อเจ้าหงส์หิน มาถึงเมืองยักษ อีกเมืองหนึ่งนะเจ้า ก็มาพักผ่อน ก็มาเห็นลูกสาว ชื่อนางจันทา ก็ได้ร่วมรักกันได้เป็นลูกเป็นเมีย อันนี้ก็ก็เป็นเมียคนที่ ๓ นะเจ้า ของเจ้ากุมาร หงส์หิน จุลกันทานขวดี นขวดีนี่เป็นเมียหลวง จุลกันทานี่เป็นเมียคนที่ ๒ แล้วก็นางสรีจันทานี่ เป็นเมียคนที่ ๓ สามคนนี้เป็นลูกยักษหมดนะ อยู่แต่ละเมือง ละเมือง ละเมือง เจ้าหงส์หินนี้ เขาได้เมียมีชาติเชื้อเป็นยักษหมด ทั้ง 3 คน เมื่อเจ้าหงส์หินได้เมียแต่ละคน แต่ละเมืองยักษ ก็ได้อยู่กินด้วยกันแปดเดียว คิดเอาสิ นอนด้วยกันทุกคืน พุดคุยกัน มีความสุขอยู่ด้วยกัน ไม่คิดไม่ฝันเลยว่าเจ้าหงส์หิน จะได้พลัดได้พรากไป ต่างคนก็ต่างมีความรัก และความอาลัยซึ่งกันและกัน อย่างตอนนี้ก็เหมือนกัน จนมาถึงนางจันทา สรีจันทา คนที่สามนะเจ้า เจ้าหงส์หินก็อยู่กับเมียรักจันทา ที่เมืองยักษนี้ ก็เพียงคืนเดียวเท่านั้น พอเช้ามาก็ขอลาลูกขอลาเมียว่าจะไปตามหาแม่เฒ่าที่เมืองยักษฝืดิบ พ่อพญาอนุมา คือ พญายักษพ่อของเจ้า

น้องนางจันทาก็ได้รู้ ว่าเมืองยักษเนี่ย เจ้าพ่อนี้รู้ ตำบลหนที่อยู่ของมันหมด คือว่าเป็นเมืองยักษ จากเมืองเราไปนี่ คูปลายมีนี่ เจ้าพ่อจะชี้ให้ ทิศนี้ละ คือทิศใต้ เป็นเมืองยักษฝืดิบ จากนั้นไปก็ไม่ใช่ของไกลนะ ต้องลัดดงหนาป่าดงใหญ่ เป็นเมืองฝืดิบเหลือง มันไม่มีบ้านไม่มีเมือง นอนดินตามต้นไม้ ไม่มีเคหสถานอะไรเลย ก็บอกว่าให้เจ้าหงส์หิน ถ้าไปถึงที่นั่น ละก็ให้เลียบเขาหลวงนะ เลียบดอยไป เลียบดอยไป เลียบไปทางทิศ ทิศทักษิณนี่ก็คือทิศใต้ ว่าแล้วก็อวยพรให้ เจ้าหงส์หินว่า ขอให้ลูกเต้าเดินทางด้วยความปลอดภัย ไม่ให้ได้ถูกต้องกังวลอันตรายอะไรทุกอย่าง เปียทีโลกา เสือสิงกระทิงแรด ช้างที่ได้พบได้ปะ ก็ให้น้อมหน้า ให้มาสวามิภักดิ์ อย่าไปให้ได้กัด อย่าไปให้มีอันตรายอะไร ก็อวยชัยให้พร แล้วเจ้าก็กราบลา เจ้าพ่อพญา แล้วก็กลับมาหา นางจันทา มเหสีที่รัก ก็โธ้ย น้ำตาตกหลัง คิดถึงหาผัวที่อยู่ด้วยกันมา ได้คืนเดียว ไม่คิดไม่ฝันเลยว่า เจ้าพ่จะได้พลัดได้พรากจากหอห้องไป น้องก็กลัวชาวบ้านชาวเมืองเขา นิินทา ว่าไม่จริงมั้ง เป็นเมียพรางห่อข้าว ก็พุดไปร้องไห้ไป เป็นที่สลดเศร้าเสียใจ ในที่สุดนะ เจ้านางจันทา ก็ยอมเข้าใจซึ่งกันและกัน

สำหรับคำว่าเรื่องหงส์หินก็ได้มาจบลงที่นั่นนะเจ้า บทที่ ๑๑ จะเป็นอย่างไรดิฉันก็ยังไม่สามารถที่จะพูดให้ได้ เพราะยังไม่ได้อ่านเลย ก็จะขอเชิญเจ้าพี่นายน้องนะเจ้า ที่ ตามรับฟังในวันอาทิตย์ต่อไป ถ้าไม่มีอะไรขัดข้อง ดิฉันก็จะ มาเล่าข่าวให้พ่อแม่พี่น้องได้รับฟัง ต่อจากนี้ไปก็จะให้พ่อแม่พี่น้องรับฟังชอกก่อนนะ รับฟังข่าวมาเกือบจะชั่วโมงแล้ว ต่อจากนี้ไปก็รับฟังขอ อย่างลืมนะ ตอนที่พ่อแม่พี่น้องได้รับฟังชอนี้ โทรมมาให้กำลังใจกันบ้างนะ หรือจะมาติชม มีอะไร จะมาให้กำลังใจ หรือจะพุดจะจาเรื่อง อันหนึ่งอันใด หรือติดต่อการต่องานก็ดี ก็เบอร์โทรแก่นี้นะ เบอร์โทรของสถานี ของเรา ๐๕๓-๓๖๙-๓๙๘ ขอเชิญโทรมาให้กำลังใจกันนะ เราคุยกันหลังไมค์นะ เชิญรับฟังขอได้เจ้า"

• การขอตำนานพื้นเมือง

ในช่วงการขอพื้นเมืองจะแบ่งเนื้อหาได้เป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนแรก การพุดแนะนำชอคณะดาวรุ่ง ร้องขอ ขอบคุณผู้ว่าจ้างคณะชอ การอนุรักษ์การชอที่เป็นวัฒนธรรมของล้านนา และการติดต่อคณะชอเพื่อจัดแสดงในงาน ประเพณีต่างๆ ส่วนที่สอง การขอตำนานอิงหลักธรรมะ สำหรับเนื้อหาการชอ

พื้นเมืองส่วนแรก เนื้อหาการขอเกี่ยวข้องกับคณะซอदारุ่งของแม่แสงเอ้ยที่เป็นผู้จัดรายการ มีรายละเอียด เนื้อหาดังนี้

- การพูดแนะนำขอคณะदारุ่ง

"สวัสดิ์เจ้า พ่อแม่พี่น้องที่รักและเคารพทุกท่าน ช่วงเวลาต่อจากนี้ไป ช่างซอคณะदारุ่ง เชียงใหม่ ขอเสนอ ซอพื้นเมืองเรื่องตำนานแมงสีหุห้ำตา ผู้ที่จะซอมีดังนี้ พ่อครูมานพ เมืองป่า และข้าเจ้า แสงเอ้ย สุริยะมล ช่างปี่ของ เรากี่มี วิทวัส ทิโน ปี่ก้อย ปริญญา ศรีวิชิต ปี่กลาง พ่อจัน บุญมี ปี่เล็ก พ่อครูทองคำ มงคล มือซิง จากนี้ไป ขอเชิญเจ้า พี่นายน้องรับฟังซอเรื่อง แมงสีหุห้ำตา ได้แล้ว"

- การร้องขอขอบคุณผู้ว่าจ้างคณะขอ

"ต้องขอขอบพระคุณ พี่น้องทั้งหลายที่เป็นกำลังใจให้दारุ่งเชียงใหม่ ๔๐ กว่าปีที่เรา ได้รับใช้ ไปแสดง ให้ท่านได้วิจารณ์ ขอขอบพระคุณพี่น้องทั้งหลาย ที่ให้กำลังใจกันมาไม่ขาด งานปีนี้ต้องขอ ยกมือกราบ ขอขอบคุณเจ้าภาพติดต่อไปแสดง ดารุ่งยังใหม่เป็นคณะที่ฮิต ไอเดียความคิดได้มีการ เปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะใกล้ไม่ว่าไกล จ้างไปแสดง ขอขอบคุณแฟน ๆ ช่วยเป็นแรงหนุนด้วย ปีนี้दारุ่งได้พัฒนา ผลงานออกมา จึงเป็นที่พอใจ ชาวบ้านแสดงที่ไหน คนมาดูเยอะ ๆ เจ้าภาพก็ว่า ได้จองมาเป็นปี บางครั้งการแสดงด้านหน้าเวที มันอาจจะมึนเลยคลีหยาบล้ำ มือ ๑๐ นิ้ว ก็ต้องกราบขอโทษ พี่น้องชาวบ้าน ดารุ่งพวกเรา น้อมรับทั้งนั้น คำติชมของท่านผู้ฟัง บางครั้งพวกเราได้มีสิ่งผิดพลาด กลัวเป็นบาป ละก็กลัวเป็นกรรม ๑๐ นิ้วช่างซอจะขอยกมือ อย่ายึดมาเกลียดลูกหลานพวกเรา ขอกราบขอโทษ กราบศรัทธาทูท่านนี้แหละน้อ ต้องขอขอบคุณ ผิดพลาดประการใด จะขออภัยกับทุกๆ ท่าน นี้แหละน้อ น้อมแหละในต้องขอขอบคุณทุก กำลังใจที่คนมันลงในอีเมล เฟสบุ๊ค ข้อความส่งหาข้าเจ้าเป็นชุด อยากถามทุกข์สุขดิบ ถ้ามความเคลื่อนไหว คณะदारุ่งขอขอบคุณผู้ฟัง ที่ติดตามผลงานซอ ไม่ว่าจะดนตรี ละครซอหมู่ ได้แสดงออกสู่สายตาผู้ฟัง ไม่ว่าจะ เป็นในรูปแบบ ยูทูป มีรูปไม่มีรูป ให้ท่านได้ติดตาม ช่วยกันอนุรักษ์ด้านวัฒนธรรม ให้อนุชนรุ่นหลัง ได้สืบสาน เอาไว้"

- การติดต่อคณะขอเพื่อจัดแสดงในงานประเพณีต่างๆ

"ข้าเจ้า ช่างซอแสงเอ้ย ป่าคำ ที่อยู่ปัจจุบันหลังถ้ำแม่ชาน บ้านเลขที่ ๙๖ หมู่ ๑ แม่ชาน ดอยหล่อ เป็นสถานติดต่อ ใช้บริการ งานบ้าน งานวัด งานเทศบาล บวชลูกบวชหลาน แต่งงานก็ได้ สรงน้ำ พระธาตุ งานประเพณี สืบศิลป์ของดี ดำหัวปีใหม่ ปอยหลวงปอยรำ งานยิ่งใหญ่ เอาไปซอรับใช้ในงาน กล่าว ขอขอบคุณกับพี่น้องไกลใกล้ ตกออกเหนือใต้ที่ใช้บริการ ที่ได้ไว้วางใจในด้านคนงาน สืบสานปัจจุบันและโบราณ ติดต่อได้ ทุกเวลาที่มีเมตตา และศรัทธา ความเชื่อ ดารุ่ง พุ่งแรง ไล่แข่งทางโค้ง ได้แรงใจส่งจากพี่น้อง ทั้งหลาย ขอเชิญติดตามผลงานต่อไป ขอขอบแบบไหน ก็ออนไลน์บอกได้ ติดต่อได้หลายช่องทาง ทั้งแบบ โบราณและ สมัยใหม่ ดารุ่งยุคใหม่ ไฉไลกว่าเดิม ให้ความเพลิดเพลินด้านเสียงซอ เสียงปี่ ออกบริการได้ทุก ทางทุกที่ เมื่อเจ้าน้องนายพี่ เรียกร้องต้องการ

ในวันนี้ก็ร้องคาราวังขอเสนอผลงาน ซึ่งเป็นตำนานโบราณ สืบทอดกันมาตั้งแต่รุ่นเก่า ก็เอามาเล่าให้พี่น้องได้ฟัง นี่เป็นเรื่องจริง อิงธรรมชาติ เชิญฟังนะจ๊ะ พี่น้องทั้งหลาย ประวัติตำนานมีที่คอยเขาควาย คนไหนได้ไป ก็ให้เห็นจะรู้ ตัวผมมานพ และ แสงเอื้อย จะมาเล่าให้ฟัง นี่เป็นเรื่องจริงนะ พี่น้อง ขอออกตัวไว้ก่อน กันพี่น้องเล่าขวัญ คณะคาราวังขอเสนอผลงาน ประวัติ ตำนาน คำจ้อย คำขอ เป็นของโบราณ สืบตามกันมาตั้งแต่รุ่นก่อน จะเปิดตำนานนั้นออกมาเล่าให้ลูกหลานได้ฟัง"

- การสืบทอดวัฒนธรรมการขอของล้านนา

"คาราวังปี่ทอง รับรองว่าสนุก ทุกแผนก ทุกส่วน มีส่วนร่วมจัดการ ได้คัดเลือก เอาเป็นผลงาน เช่น สมัยโบราณมีมาเก่า ศิลปะพื้นบ้านภาคเหนือของเรา จึงจะขอเอาเก็บไปเป็น ทิมงานช่างซอกกับคณะคาราวัง พวกเราได้หมายมุ่งที่จะสืบสาน มรดกตกทอดเป็นของโบราณ ได้นำมากล่าวขาน ให้คนฟัง พี่น้องช่วยกันคัดเลือก เอามาแต่งเติมเสริม ไม่ให้บกพร่อง นำออกสู่สายตาพี่น้อง ล้วนเป็นสิ่งถูกต้อง ดีงาม สิ่งที่เราบอกไว้ สิ่งที่ไม่รู้ เรารับรองอย่าถาม ขอขอบคุณแรงใจของท่านผู้ฟัง ที่เป็นกำลังให้ยืนหยัดต่อสู้ เพื่อวัฒนธรรมโบราณล้านนา ต่างชาติเขามา ต้องประกาศให้ดูจะขอขอบคุณ ทุกคอมเม้น มาเป็นสาย เป็นเส้น อย่างไม่ได้ขาดสายส่งข่าวสาร มาสื่อสารออนไลน์ สืบถามไถ่ พวกเราไม่ขาด จะแสดงใกล้ไกล ไหนก็มา มากันเยอะๆ สิบนิ้วจะขอยกมือกราบ จะกล่าวประกาศ ขอขอบคุณของภาคเหนือเราอนุรักษ์เอาไว้ ของเก่าของใหม่ อย่าได้ให้สาบสูญ ช่วยกันกอบกู้ ทำนุบำรุง ขอขอบคุณล่วงหน้า ช่างขอ คาราวัง ขอขอบคุณผู้ฟังที่ได้ติดตาม ช่างขอ พวกเรา ได้คัดเลือกเฟ้น วันนี้จะมีเฟ้น ตามลไทม์ เมืองเหนือ

ไม่ต้องอ้อมค้อม คลุมเครือ มาฟังขอเมืองเหนือ แต่เข้าใจง่าย ขอเป็นเพลงพื้นบ้าน ล้านนา เป็นคำพูดคำจา ฟังแล้วไม่เบื่อ เป็นคำพื้นบ้าน ฟังแล้วเข้าใจง่าย ไม่มีคำหยาบคาย ฟังสบาย สบาย สไต้ล่คาราวัง ไม่มีคำหยาบยุง ลามก บัดสี เราได้คัดเลือกเอาแต่สิ่งดี ๆ คำลามก บัดสี มันเป็นคำตื้นๆ ฟังแล้วหัวเราะ เอาจนท้องแข็ง

เวลาเราแสดง เสียงก็ครึกครื้น ก็ถ้าจะฟังขอ ฟังอย่างละเอียด ถ้าฟังแล้วไม่เครียด จะสร้างสีสันให้งานมันได้มีสาระรื่น ถ้าใครฟังขอ ให้ทำหน้าขื่นขื่น จิตใจจะสดชื่น การฟังขอ ถ้าฟังกันเอาสนุก ฟังเป็นสัดเป็นส่วน แต่ก็สนุกเหมือนกัน เป็นธรรมดา คนเราทุกวัน มันไม่เหมือนกัน มันก็เป็นอย่างนี้ คนที่เขาฟังสนุก เพราะว่าเขาฟังเข้าใจ เราไม่ว่าให้ใคร เนาะ เรื่องแบบนี้ บ้างก็ชอบราวง บ้างก็ชอบดนตรี การขอคนเรานี้ มันยังงี้ก็ไม่เหมือนกัน มันเป็นสิ่งบันเทิง รื่นเริงในงาน

สังคมปัจจุบันมันก็มี โควิดี้่ สาวๆสวยๆ เจ้าภาพใครรวย ก็จ้างไปต้อนรับ เห็นออกในข่าวโทรทัศน์ จ้างไปเต้นในวัด ในวา ทำให้ศาสนา วัฒนาเสียชื่อ ออกข่าวนี้ไม่อายหน้าอายตา ทำให้เสื่อมเสีย พระศาสนา ไม่คิดถึงปัญหาจะตามมาเมื่อไร มันก็จริงอยู่ เป็นสิ่งบันเทิง แต่อย่าหลงระเริงนะ ปลูกพื้ นางา จิตตั้ง ต้องดูกันให้ออก มานพจะขอบอก ต้องเข้าใจ

อย่างจ้อยๆ ซอๆ เป็นของคู่เมืองไทย ช่วยกันขยายสู่สากลโลก ยกกระตือรือร้นในมาตรฐาน ช่วยกันสร้างสรรค์สิ่งที่มีประโยชน์ ช่วยกันเผยแพร่ ชื่อเสียงก้องโลก คณะคาราวังจะขอเชิญพี่น้อง มาฟังบท

ร้อง ทำนองซับซ้อน จะเล่าถึงประวัติ โบราณตำนาน เล่าขานมาอย่างนี้ ประวัติตำนาน แม่งสี่ห้า ห้า ขอเชิญฟังได้ ณ บัดนี้"

ในส่วนของเนื้อหาการขอฟื้นฟูเมืองส่วนที่สอง เป็นการขอตำนานอิงหลักฐาน มีรายละเอียดเนื้อหา ดังนี้

"จะย้อนเล่าถึงอดีตกาล สมัยนั้นประมาณช่วง ๑,๐๐๐ ปีกว่า มีเมือง เมืองหนึ่งซึ่งมีชื่อว่า พันธุมดีมหานคร ก็มี เจ้าพญา พันธุมดีราชมีอำนาจดูแลทั้งผอง ร่มเย็นเป็นสุข เป็นแผ่นดินทอง ดูแลเมืองบ้าน มีพระมเหสี อยู่ ๗ พระองค์ ปกครองประชาชน สุขมาก ชาวบ้าน และชาวเมืองอยู่เย็นและเป็นสุข คนรวย คนจนอยู่กันตามประสา บางบ้านก็ทำไร่ บางบ้านก็ทำนา บางบ้านก็สานเสื่อ บางบ้านก็สานกุ่ม บางบ้านก็ปลูกผักไว้ขาย บางบ้านก็ปลูกหลานเยอะ บางบ้านนี้มี เลี้ยงกันไม่คุ้ม

มีครอบครัวหนึ่งอยู่ 3 พ่อแม่ลูก มีแต่คนตุ๊ก เหยียบย่ำในศักดิ์ศรี โย้ยน้ำ ชาตินี้ เขาทุกข์เต็มที่ ข้าวของไม่มี เหมือนพี่น้องชาวบ้าน ออกหา ขอทานไปเป็นวันๆ ไอ้ เป็นเวรกรรมอะไรกัน ออกหา ขอทาน หาเข้ากินคำ มีแต่คนเหยียบย่ำ ตุ๊กเหยียดหยาม ฮี๋ ดูลิ มันเป็นใครไหนกัน มาหา ขอทาน ทั้งพ่อแม่ ลูก ชาวบ้านบางคน เขาก็มีน้ำใจ แบ่งแ่งให้ไป เพราะกลัวมันบูด บางบ้านก็แบ่ง บางบ้านก็ตุ๊ก ดูแคลน

เรามีลูก ๑ คน ชื่อตุ๊กตะ เราจะไม่ทิ้ง ช่วยกันดูแล จนเจ้าตุ๊กตะ อายุ ได้ ๔ ปี แม่มัน ตายเป็นผี ไปตอนนั้น เราก็อยู่ด้วยกัน ๓ พ่อแม่ลูก โดยจิตพันผูก ทั้งกายทั้งใจ น้ำตาก็ไหล แม่มาตายหนี จาก เจ้าตุ๊กตะ ก็ ๔ ขวบพอดี แม่มาตายเป็นผี มรณา เลยออกขอทานไปเป็นวันๆ เลี้ยงท้องไปวัน ๆ บ้างก็ไป บ้านเหนือ ผดแถวบ้านใต้ บ้างก็โดนไล่จากที่อยู่ จิตใจคนเรา มันไม่เหมือนกัน บ้างก็ใจดำ บางครั้งก็ไปเจอกับ คนที่เขาใจดี หากินขอทาน ตั้งแต่เช้า ยันค่ำ เพราะว่าเรานั้น เงินไม่มี ข้าวไม่พอ แม่มาตายเป็นผี

พออายุ ได้ ๑๒ ปีปลาย ไปรับจ้างเลี้ยงควายของผู้ใหญ่บ้าน พ่อก็สอนว่าอย่าได้เกียจ คร้าน ลูกหมั่นทำความดี ตุ๊กตะไปทำงานรับจ้างเลี้ยงควายอยู่ได้ไม่กี่ปี มัจจุราชเมืองผี ไม่เข้าข้าง พ่อมาล้มป่วย ดวงชวชนักหนา ค่ำรักสงครักษ์ไม่มีทั้งนั้น พ่อก็มาล้มป่วย ใครก็ช่วยไม่ได้ ลูกก็มานั่งร้องไห้ นั่งคิด จะหา เงินจากไหนเอามาซื้อยา ให้พ่อหายขาด ก็แค่ค่ารับจ้างเลี้ยงควาย ก็ไม่เหลือ ซื้อเกลือ ซื้อบุหรี่ยาสูบ ล้วงกระเป๋าตุ ไม่มีเงินสักบาท มันเป็นบาปกรรมอะไร ตุ๊กตะทุกข์ใจมาก ไม่มีเงินสักบาท แถมมีเหตุจำเป็น โทษใครก็ได้ ก็ต้องโทษตัวเอง เป็นกรรมเป็นเวร พ่อนอนล้มป่วยบนสรีหลายวัน ข้าวปลาอาหารไม่ได้กิน อาการของพ่อ น่าจะไม่รอดแน่ๆ อาการก็เริ่มแย่ ตามลำดับขั้นตอน

พ่อเลยเรียก ตุ๊กตะมาสอน ว่าอย่าได้นิ่งนอน อยู่เฉยๆ ให้ตุ๊กตะ มีศีล มีธรรมนั้น มี ประกอบ จะทำอะไร อย่าเห็นผิดเป็นชอบ ให้คิดรอบคอบก่อนทำ ให้เชื่อฟังคำสอนของผู้หลัก ผู้ใหญ่เคารพ กราบไหว้ แก้วสามประการ ถ้าพ่อตายแล้ว ให้เอาศพไปฝัง ในป่าดง ก็อย่าได้ขัดข้อง จนกว่าหวัะโหลกพ่อ จะหลุดออกมา ให้เอาไปบูชา ไหว้ศาลนอบน้อม จนเมื่อหวัะโหลก พ่อได้หลุดออกจากป่า อย่าไปทิ้ง ให้เอา มาไหว้ จุดธูปจุดเทียน ดอกไม้บูชา เอาหวัะโหลกพ่อมา ยกไว้ในบ้าน

เมื่ออายุลูกได้ครบ ๑๗ ปี ให้ทำตามคำที่พ่อบอก เอาเชือกมัด หัวกะโหลกพ่อนะ ลากขึ้น ดอยม่อนนะ ให้ลากไปทางตะวันตกเฉียงใต้ ถ้าหัวติดทางไหน ให้หยุด เห็นเป็นสัตว์อะไร เอามาเลี้ยงจนได้ทำ แล้ว ถ้าเป็นสัตว์ตัวใด จะเป็นเสือ เป็นควาย ก็ให้ลูกเลี้ยงไว้ จากนั้นลมหายใจของพ่อก็หมด เจ้าแม่อกใจสั้น ขวัญหาย พ่อสั่งคำแล้ว ท่านก็จากไป เหลือแต่ความเสียใจ อาลัยโศกเศร้า ตึกตะก็ทำตาม เอาศพพ่อไปฝังดง หนาป่าเหล่า เดินเข้าเดินออก ไปดูทุกค่ำเช้า ไปดูแล ไปเฝ้า ทุกวัน เป็นคำสั่งเสีย ผิดตาย พ่อ ลูกเลยไปเฝ้าดู หลุมที่ฝังพ่อ ตึกตะก็ไปดูทุกวัน จนเหตุการณ์ตามคำของพ่อ จนหัวกะโหลกพ่อหลุดออกมา ก็ทำตามวาจาที่ พ่อบอก

ตึกตะได้ทำตามคำสั่งพ่อ ที่ได้บอกอย่างนั้น ให้ลูกทำตาม คงถึงเวลา จึงทำตามคำที่พ่อ บอกไว้ คือเอาเชือกมัดติดกะโหลก เอาลากขึ้นบนดอย ตะวันตกเฉียงใต้ เข้าดงป่าไป ลากจนหัวกะโหลกไปติด ที่หน้าถ้ำ เป็นตามคำพ่อสั่งเที่ยงแท้ ให้เอาหัวกะโหลกฝังไว้ทันที แล้วก็ทำพิธีขอโทษพ่อเจ้า หลังจากนั้นให้ กลับหลังหัน ใช้เวลาอยู่ ๒ - ๓ วัน ก็มีแมงตัวดำ ตัวใหญ่มาก ตัวยาวสีดำ มีหูสี่หู พอมาคิดดู หูก็ไม่น่าใช้ มี ตาห้าตา ใหญ่มาก จะเป็นหมึกไม่ใช่มั้ง คิดไปคิดมา มันก็น่าประหลาด เลยเอาเชือกจูงลากไปมัดที่เสาบ้านเรา ซ้ำเป็น จำเป็นต้องถอดเอา ต้องเอามาไว้ในบ้าน แมงอะไรก็ไม่รู้ มีสี่หูห้าตา เลยเอาเข้าบ้านมา เลี้ยงข้าว เลี้ยง น้ำ

ตึกตะมานั่งคิดนอนคิด มันก็มานึกว่าเป็นแมงอะไร หมึกไม่ใช่ มีอะไรมาบัง ลูกตาของมัน ก็มี ห้าลูก หูของมันก็สี่หู คืดดูๆ ก็ดูใช้มาก เทวดาทั่วแคว้น แมงตัวนี้มันเป็นแมง ประหลาด พ่ออาจจะ กลับชาติมาเกิด"

3) การปิดรายการ: ขอขอบคุณผู้ฟังที่โทรศัพท์เข้ามาพูดคุย ประกาศรายชื่อผู้บริจาคเงิน สนับสนุนสถานีวิทยุ และกล่าวคำลาผู้ฟัง

• กล่าวขอบคุณผู้ฟังที่โทรศัพท์เข้ามาพูดคุย และขอฟังขอ

"ขอฟังขอเรื่อง ตำนานแมงสี่หูห้าตา ข้าเจ้าก็เปิดให้ฟังไปแล้วนะคะ ต้องขอขอบคุณเล็ก ที่พ่อแม่พี่น้องโทร มาให้กำลังใจหลายสาย ขอขอบคุณมายังเหล่าปวง ทางบ้านหนองบัว ดอยติ กำลังทอผ้าอยู่ อัน นี้เป็นผ้าตีนจก ไม่ใช่จก แม่แจ่ม อันนี้เป็นจกลำพูน ขอฟังขอของพี่วสันต์ เรื่องวิญญาณแม่ถ้าจะเป็นขอสั้น กำลังจะให้เจ้าหน้าที่หา ถ้ามีเวลาจะ เอามาเปิดให้ได้รับฟังวันต่อไป

และก็ขอฝากว่าขอปกให้พ่อนาน ว่าขอฟังเพลงบ้าง เจาะจงมาว่าเป็นเพลงชั้นน้ำก็ได้ เตียวจะบอกพ่อนานให้ขอบคุณไปยังสวนโกศลที่ให้กำลังใจ ติดตามรับฟังเป็นประจำทุกๆรายการ โดยเฉพาะคลื่น ๘๘.๗๕ MHz ของเราพ่อครูศรีवासฟังเป็นประจำทุกรายการ ขอขอบคุณมากๆ ขอขอบคุณไปยังแม่ พิณ หัวช่วงฮอย ๔ เป็นแฟนคลับ รับฟัง ทุกรายการเหมือนกัน โทรมาให้กำลังใจดีเจนักจัดราย รวมไปถึง พระคุณเจ้าพระณเรณน้อย จัดรายการแม่ก็โทรมา ให้กำลังใจกำลังใจ ก็ต้องขอกราบขอบพระคุณอีกหลาย สาย ที่โทรมาให้กำลังใจ"

- ประกาศรายชื่อผู้บริจาคเงินสนับสนุนสถานีวิทย์และบริจาคหนังสือธรรมะ อนุโมทนาบุญ และกล่าวคำ อวยพรให้กับผู้บริจาคเงิน

"ขออนุญาตประกาศ ผู้ที่มาบริจาคค่าน้ำค่าไฟอยู่บ้านสัน ตำบลทาชุมเงิน อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน นี้ก็มาเที่ยวสวน รวดขึ้นมาเที่ยวพระธาตุเจ้าดอยน้อย มาบริจาคค่าน้ำค่าไฟ ๑๕๐ บาท ขออนุโมทนาสาธุ และก็ขออนุโมทนา มายังพ่อหนานหน่อแก้ว แม่บุตร จุมปาคำ อยู่บ้านวังธารทอง ตำบลดอยหล่อ อำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ อันนี้ พ่อหนานก็ขึ้นมาที่สถานีวิทย์ บนพระธาตุเจ้าดอยน้อย อายุ ๘๘ ปีแล้ว พ่อยังแข็งแรงอยู่ ขับรถมอเตอร์ไซด์มาไว้ที่เชิงดอย เดินขึ้นบันไดนาคขึ้นมา แข็งแรงมากๆ เอาหนังสือธรรมะ หนังสือสวดมนต์ หนังสือหลายๆอย่างเอามาแจก ต้องขอ ขอบคุณ พ่อหนานหน่อแก้ว ที่มาบริจาคค่าน้ำค่าไฟ ๔๐ บาท อนุโมทนาสาธุ ก็ขอให้สมดังหวัง ปราศจากทุกข์โศกโรคภัยทุกท่านทุกคน"

- กล่าวคำลาผู้ฟัง

"เวลาหมดลงแล้วข้าพเจ้าต้องขออนุญาตนำรายการขับขานตำนานขอจากพ่อแม่พี่น้อง ท่านผู้ฟังไปก่อน แล้ว ค่อยมาพบกันในวันอาทิตย์ต่อไป ถ้าไม่มีอะไรขัดข้อง เชิญให้กำลังใจกันอีก วันอาทิตย์หน้าค่อยมาพบกันใหม่ สำหรับ วันนี้ขอความสุขสวัสดิ์ อายุมั่นขวัญเย็น เป็นของพี่น้องๆทุกท่าน สวัสดิ์ค่ะ"

๔.๒ การเปิดรับ ความพึงพอใจ และความต้องการของผู้รับสารที่มีต่อสถานีวิทย์กระจายเสียงชุมชน อำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่

๔.๒.๑ การเปิดรับของผู้ฟังที่มีต่อรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาของสถานีวิทย์กระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่

๔.๒.๑.๑ การเปิดรับรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา

ผู้รับสารเริ่มติดตามรายการวิทยุตั้งแต่เปิดสถานี เมื่อประมาณ ๖-๗ ปี มาแล้ว เช่น กรณีของบุญเรือง จำวงษ์ (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) “ตั้งแต่ตั้งสถานีเล็กๆ ขึ้น คลื่น ๘๗.๕ ประมาณปี ๒๕๔๕” หรือดอกแก้ว คำมาหล้า (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่ฟังรายการวิทยุนี้มาตั้งแต่เปิดสถานี “๗ ปี ตั้งแต่เปิดสถานีปี ๒๕๕๑ ฟังเวลาเช้า ตี ๔ จะฟังคลื่นธรรมะของพระธาตุดอยสุเทพก่อน ตี ๕ - ๗ โมงเช้า จะเปลี่ยนมาคลื่นสีขาว สลับกับคลื่นอื่นที่เป็นข่าวสถานการณ์บ้านเมือง” อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าปัจจุบันสถานีจะไม่ได้ออกอากาศตลอดทุกวัน แต่สามารถติดตามผ่านการนำรายการไปออกอากาศในสถานีวิทยุคลื่นอื่น “เราก็ฟังตั้งแต่นั้นมา ก็ตั้งแต่เปิดสถานีใหม่ๆ และก็ฟังตลอดทุกรายการ แต่เดี๋ยวนี้เขาไม่ได้เปิดสถานีโดยตรง เราอยู่บ้านเราก็ฟังตลอด” (นารีรัตน์ ปัญมาเรือน, สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘)

ทั้งนี้ในส่วนของผู้รับสารฟังส่วนใหญ่คนสูงอายุที่ทำงานอยู่บ้าน โดยจะเปิดฟังรายการวิทยุทั้งวัน ส่วนคนที่ทำงานส่วนใหญ่ฟังรายการในเวลาตอนเช้า และช่วงเย็น เช่นกรณีของเดือนเพ็ญ ทิมหวาง (สนทนากลุ่ม ๒๕๕๘) “ฟังทั้งเช้า ทั้งเย็น” หรือเกษม จันวงษ์ (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) “๓๔ ปี ฟังเวลาเช้าเวลาช่วงตี 05.00 - 07.00 น. โมงเช้า และ ช่วงค่ำเวลา 19.00 - 21.00 น.”

สำหรับลักษณะการเปิดรับรายการวิทยุของผู้รับสารมักจะทำกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันควบคู่ไปกับการฟังรายการวิทยุ เช่นกรณีของนางอำพล จันทรา (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่ฟังรายการวิทยุพร้อมกับการเตรียมอาหารเช้าให้กับคนในครอบครัว “แม่ก็ฟังเช้าเย็น ตอนเช้าลูกหลานเราก็จะไปโรงเรียนนะ เราก็จะเอาวิทยุออกมาฟังด้วยนั่งข้างหนึ่งปลา ทำกับข้าวให้ลูกให้หลานร่วมกับฟังธรรมะไปด้วย ทำให้สบายใจ”

ขณะที่นางสายทอง ธัญญแก้ว (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่ฟังรายการตอนเช้าพร้อมๆกับการเตรียมขนมไปขายที่ตลาด “แม่ฟังแค่ตอนเช้า เพราะเดี๋ยวต้องขายขนมต่อ ฟังแล้วก็เหมือนกับทุกคนคือสบายใจ” หรือนางสุพินธ์ วรรณภิละ (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่ระหว่างฟังรายการวิทยุก็นั่งเย็บผ้าไปด้วย “ชอบคำสอนของพระ ทำให้เราสบายใจ ถ้าจะให้มาฟังทั้งคลื่นทุกรายการเป็นไปไม่ได้ เพราะว่าเราไม่ได้อยู่เฉยๆ พวกที่เขา นั่งเย็บผ้า เขาก็จะฟังได้ตลอด แบบยายเขาก็แก่แล้วเขาก็เป็นคนที่อยู่กับวัด”

รูปที่ ๔.๕ การสนทนากลุ่มผู้ฟังรายการสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ ณ วัดดอยแก้ว อำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่

๔.๔.๑.๒ ความสำคัญของรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา

ผู้รับสารคลายความเครียดเกิดความสบายใจ ได้ข้อคิดคติสอนใจ และมีสติในการดำเนินชีวิต

ผู้รับสารเห็นว่ารายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนามีความสำคัญ ทั้งนี้เพราะทำให้เกิดความสบายใจคลายความเครียดได้ เช่นกรณีของวิสุทธิ ชันนอก (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่า “ฟังแล้วได้ข้อคิด ไม่มีความเครียด รู้สึกจิตใจเบาสบาย” หรือกรณีของอำพล จันทรา (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่ได้ความสบายใจ “สบายใจมาก มันเหมือนเป็นการเตือนใจให้เรา” เช่นเดียวกับสายทอง ัญญุแก้ว (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) “มีคติสอนใจ รู้สึกเบิกบาน รู้สึกสบายใจ” และกรณีของสุกิด หงษ์กันทะ (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) “สบายใจ ไม่รู้สึกเครียด ได้คติสอนใจ รู้สึกโล่งสบาย” เช่นเดียวกับนางนารีรัตน์ (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) “ฟังทั้งเช้าค่ำ ทำให้เราอุ่นใจสบายใจ” และนางบุญเรือง (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่ติดตามฟังรายการทั้งเช้าและเย็นเพราะได้ความสุขสบายใจ “ตอนเช้า เทศนาธรรม ตอนกลางวัน จะเป็นการบรรยาย ประโยชน์ของการฟังมันก็คือดีที่สุดแล้ว ฟังทั้งเช้าทั้งเย็น นอนฟังแล้วมันทำให้สุข สบายใจ” ทั้งนี้ผู้รับสารเห็นว่า การฟังเทศน์เปรียบเหมือนกับการล้างจิตใจทำให้ผู้ฟังเกิดความสบายใจ “เราฟังพระสวดพระเทศน์แล้วรู้สึกดี สบายใจเหมือนล้างใจออก” (เครือวัลย์ อดิพัฒน์, สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘)

นอกจากนี้ผู้รับสารเห็นว่ารายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนามีความสำคัญ ทั้งนี้เพราะทำให้ได้ข้อคิดคติสอนใจ และมีสติในการดำเนินชีวิต เช่นกรณีของสุพินธ์ วรรณภิละ (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่า “รู้สึกไม่เครียด ได้คติในการใช้ชีวิต” หรือดอกแก้ว คำมาหล้า (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) “มีความสุขในใจ มีสติ สมาธิ มีคติสอนใจ นั่งสมาธิได้ ไม่มีห่วง ไม่มียึดติด” เช่นเดียวกับนางเดือนเพ็ญ ทิมหว่าง (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่ารายการวิทยุ “ฟังทั้งเช้าค่ำ ฟังแล้วสบายใจ ทำให้จิตใจสงบเยือกเย็นขึ้นมาก” และนางชนแก้ว (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) “แม่ฟังตอนเช้า ประโยชน์ที่ฟังคือสบายใจ ทำงานดีขึ้นถ้าได้ฟังธรรมะตอนเช้า” และนางบุญเป็ง (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) “ฟังแต่ตอนเช้า ทำให้ใจเย็นลง”

ผู้รับสารได้ความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมของท้องถิ่นล้านนา

ผู้รับสารเห็นว่ารายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนามีความสำคัญ ทั้งนี้เพราะทำให้ผู้รับสารได้ฟังสิ่งที่ไม่เคยรู้ โดยมีเนื้อหารายการเกี่ยวกับพิธีกรรมของทางล้านนาที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา “เราฟังเขาที่เขาสอนทางวิทยุเรื่องศาสนาก็ได้รู้ อย่างพิธีกรรมพิธีการต่างๆ มาเล่าสู่กันฟัง การทำบุญทำทานว่าจะอย่างไรที่จะนำทางเราไปสู่ข้อคิดที่ดี การดำเนินชีวิตที่ดีเหมาะสำหรับผู้สูงอายุ” (นารีรัตน์ ปัญมาเรือน, สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘)

ผู้รับสารได้ความรู้เกี่ยวกับธรรมะ

ผู้รับสารเห็นว่ารายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนามีความสำคัญ ทั้งนี้เพราะทำให้ได้ความรู้เกี่ยวกับธรรมะที่เดิมจะได้ฟังเทศน์ฟังธรรมก็ต้องไปที่วัด จึงถือเป็นเรื่องไกลตัว แต่รายการวิทยุเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาทำให้ผู้รับสารสามารถเข้าถึงเนื้อหาได้เพียงเปิดรับฟังรายการของสถานี “คนทั่วไปแต่ก่อน จะไม่มีการเข้าหาธรรมะเลย พอเขามาออกทางสถานีนี้รู้เรื่องธรรมะ คนจะเข้ามาทางธรรมะได้”

เยอะเยอะเลย ดีหลายๆ อย่าง อย่างเด็ดๆ ก็โทรมาเรื่องธรรมะ สุขใจและพอมันเข้าใจธรรมะมันสบายใจขึ้น สุขใจที่ได้ฟัง” (บุญเรื่อง จำวงศ์, สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) โดยกรณีของนางเครือวัลย์ อติพัฒน์ (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) เห็นว่า การฟังรายการวิทยุถือเป็นอาหาร “เรียกว่าอาหารทางใจ”

ผู้รับสารเล็กลอยมุข และนำธรรมะไปปรับใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน

ผู้รับสารบางคนเห็นว่ารายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนามีความสำคัญ ทั้งนี้เพราะทำให้คนได้เลิกดื่มสุราและเล่นการพนัน และได้นำหลักธรรมะไปปรับใช้ในแก้ไขปัญหาชีวิตประจำวันของตน เช่น กรณีของสุกิต หงษ์กันทะ (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) “เลิกเหล้า เลิกการพนัน” หรือเกษม จันวงศ์ (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เมื่อรับฟังรายการทำให้ตนเลิกดื่มเหล้าและเล่นการพนัน “ได้ฟังการเผยแผ่ศาสนาไปเรื่อยๆ ได้ความหมายที่ลึกซึ้งกินใจ ได้ข้อเตือนใจ เลิกเหล้า เลิกการพนัน”

นอกจากนี้ ผู้รับสารยังเห็นว่ารายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนามีความสำคัญ เพราะทำให้ได้แนวทางปฏิบัติตามคำสอนทางพระพุทธศาสนา และทำให้ชีวิตดีขึ้น เช่นกรณีของเดือนเพ็ญ ทิมหว่าง (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่ทำให้ข้อคิดและนำไปปฏิบัติ “ทำให้เราทำตัวดี ได้ปฏิบัติตามคำสอนของท่าน” หรือกรณีของอำพล จันทรา (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่า เมื่อทุกข์ใจก็ได้นำข้อคิดที่ได้ฟังมา ปฏิบัติตาม “เวลาที่เรารู้สึกแล้วเอาข้อคิดแบบที่ท่านสอน มาปฏิบัติเมื่อยามที่ใจเราทุกข์ใจ ธรรมะเนี่ยทำให้เรามีใจสว่างขึ้น ปฏิบัติสิ่งนั้นต่อไป แก้ไขในชีวิตได้แบบถูกต้อง ศาสนาอย่างพระพุทธศาสนา นี่มันได้ปฏิบัติแล้วสบายใจ สิ่งไหนที่เป็นข้อห้ามเราก็ปิดออกไป เอามาปฏิบัติแล้วรู้สึกว่าจะเกิดข้อดีกับเราในใจเราเอง”

ยิ่งไปกว่านั้น ผู้รับสารบางคนยังได้หลักในการทำทานถือศีลและพิธีกรรมต่างๆ เช่น กรณีนางนารีรัตน์ ปัญมาเรือน (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) “อย่างทำทาน ถือศีลเราจะรู้หมด ทำทานเป็นยังไง มีพิธีกรรมพิธีการยังไง ศีลมียังไง แล้วปฏิบัติอย่างไรเราก็จะได้รู้หมด” โดยเฉพาะกรณีของนางเครือวัลย์ อติพัฒน์ (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่ให้ความสำคัญกับการยึดเรื่องศีลธรรมพื้นฐานสำหรับครอบครัว “เรื่องศีลธรรมเรื่องครอบครัว ให้อยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข มีเมตตาต่อกัน เช่น การเล่านิทานเรื่องหอยรื้อให้เป็นการเปรียบเทียบระหว่างครอบครัวสองครอบครัว เรื่องผู้มีพระคุณ”

ผู้รับสารรู้จักปล่อยวาง มีความทุกข์น้อยลง และมีกำลังใจสู้ชีวิตต่อไป

ผู้รับสารบางคนเมื่อฟังรายการธรรมะจะรู้จักปล่อยวาง ส่งผลให้มีความทุกข์น้อยลง อีกทั้งยังทำให้ผู้รับสารมีกำลังใจสู้ชีวิต เช่นกรณีของนารีรัตน์ ปัญมาเรือน (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่การฟังรายการธรรมะทำให้สบายใจ “เราเป็นทุกข์มากก็กลายเป็นทุกข์น้อยลง สบายใจ ปล่อยวาง” หรือของชั้น แก้ววงศ์คำมูล (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่มีกำลังใจสู้ชีวิต ทำให้เรามีกำลังใจในการต่อสู้ชีวิต “ฟังนิทานก็สนุก บางครั้งก็ทำให้สบายใจ ทำให้เรามีกำลังใจในการต่อสู้ชีวิต”

ผู้รับสารนำข้อคิดและหลักธรรมไปถ่ายทอดให้กับคนในครอบครัว ทำให้ชีวิตตนเองและครอบครัวเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น

ผู้รับสารบางคนเมื่อฟังรายการธรรมะแล้ว ได้นำข้อคิดไปเล่าต่อให้ลูกหลาน เช่นกรณีของดอกแก้ว คำมาหล้า (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) “ ได้นำข้อคิดไปสอนลูกหลาน ” หรือกรณีของอำพล จันทรา (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่นำคำสอนไปใช้ในครอบครัว ทำให้คนในครอบครัวมีความสุขมากขึ้น “การอยู่ในครอบครัวจะทำให้เราดีขึ้น การอยู่ในครอบครัวจะทำให้เราเข้าใจกันในคลื่นสี่ขาวนี่นะ ฟังวิทยุทุกเช้าทุกเย็นนี่นะ ชีวิตของครอบครัวเราเนี่ยเปลี่ยนไปเลย เรามีความสุข แบบว่าเราเป็นคนฟังแล้วเราก็ก็นำไปบอกให้ลูกเรา อย่างตอนนี้ แม่วัวตัวควายก็จะไม่กินแล้ว ฆ่าสัตว์ตัดชีวิตนี้ทิ้งไปเลย แล้วหันมาทำบุญ”

๔.๔.๑.๓ ความสำคัญของการสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาผ่านรายการวิทยุ

ผู้รับสารเห็นว่าการสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาผ่านรายการวิทยุมีความสำคัญ ทั้งนี้เนื่องจากการอนุรักษ์ประเพณีดั้งเดิมอันเป็นเอกลักษณ์ให้ดำรงอยู่ต่อไป “ชาวบ้านเนี่ยจะได้ไม่ลืมกัน และให้ชาวบ้านปฏิบัติเหมือนที่ผ่านมากคนเฒ่าคนแก่รุ่นก่อนเนี่ย ถ้าเขายังพัฒนาตรงนี้ด้วยชาวก็น่าจะไม่ลืมละ ก็ทำให้ประเพณีล้านนาเจริญรอยตามผู้ใหญ่ไป” (นางบุญเรือง จำวงศ์, สนทนากลุ่ม ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘)

นอกจากนี้ รายการวิทยุวัฒนธรรมท้องถิ่นยังทำให้คนรุ่นใหม่ได้มีแนวทางการดำเนินชีวิตที่คนรุ่นก่อนได้ยึดถือปฏิบัติตามที่สืบทอดกันมา ถือเป็น การอนุรักษ์ประเพณีดั้งเดิมอันเป็นเอกลักษณ์ให้ดำรงอยู่ต่อไป “ได้เป็นตัวอย่างของเด็กๆรุ่นหลังต่อไป เพื่อให้ลูกหลานได้ฟัง เด็กๆรุ่นหลังก็ได้สืบทอดต่อไป” (เครือวัลย์ อติพัฒน์ , สนทนากลุ่ม ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) หรือกรณีของเดือนเพ็ญ ทิมหว่าง (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่า การสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นนี้เองจะไม่ทำให้วัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาสูญสลายไป “จะได้เป็นตัวอย่างของเด็กๆรุ่นหลังต่อไปอีก และมันจะได้ไม่สูญหายไป อยากให้สนับสนุนในส่วนของล้านนา เพื่อให้ลูกหลานได้ฟัง ลูกหลานคนเด็ก ๆ รุ่นหลังก็จะได้รู้จะได้สืบทอดต่อไปอีก ”

เช่นเดียวกับความคิดเห็นของนารีรัตน์ นางปิ่นแก้ว (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) “ก็แบบนี้แหละเราจะได้สบายใจ แล้วก็ลูกหลานจะได้ทำต่อไป ให้ลูกให้หลานเราสืบทอดไปประเพณีหรืออะไรแต่ละอย่างเนี่ย อย่างบางอย่างที่เด็กไม่รู้ก็จะได้รู้ ” ขณะที่บุญเรือง จำวงศ์ (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) เห็นว่า การฟังทำให้ได้ความรู้เกี่ยวกับประเพณีต่างของล้านนา “พูดถึงประเพณีี่เป็ง ปีใหม่ เข้าพรรษา ออกพรรษา วันสำคัญต่างๆ ส่วนใหญ่ท่านก็ให้ความรู้ ความเป็นมา ศาสนาเข้าทำหรือปฏิบัติกันอย่างไร ” ขณะที่ นารีรัตน์ ปัญมาเรือน (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) เห็นว่า ตนเองได้ความรู้ต่างๆเกี่ยวกับการทำทานถือศีล และการประกอบพิธีกรรมต่างๆ “อย่างทำทาน ถือศีลเราจะ หมัด ทำทานเป็นยังไง มีพิธีกรรมพิธีการยังไง ศีลมียังไง แล้วปฏิบัติอย่างไรเราก็จะได้รู้หมด”

ยิ่งไปกว่านั้น รายการวิทยุวัฒนธรรมท้องถิ่นยังเป็นช่องทางการสื่อสารของคนในชุมชน ทำให้ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับงานบุญต่างๆ “ได้รวมตัวไปทำบุญถือว่าได้รับข่าวสาร” ดอกแก้ว คำมาหล้า (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) เช่นเดียวกับดวงตา ยอดนางคำ (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่า รายการวิทยุเป็นช่องทางการสื่อสารของชุมชน ที่ช่วยให้ผู้ฟังเกิดความสบายใจ “เป็นช่องทางการสื่อสารที่สามารถรวบรวมเอาผู้คนจากที่ต่างๆ มาทำบุญร่วมกันได้ เป็นช่องทางที่สามารถสื่อสารกันของคนในชุมชนได้ ในฐานะคนจัดรายการก็ถือว่าช่วยให้คนอื่นรู้รู้สึกสบายใจด้วย ธรรมะถือเป็นยาใจอย่างหนึ่ง

๔.๒.๒ ความพึงพอใจของผู้ฟังที่มีต่อรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา ของสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่

๔.๒.๒.๑ ความพึงพอใจด้านเนื้อหาที่มีต่อรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา

เนื้อหารายการเกี่ยวกับธรรมะทำให้ไม่เหงามีสาระที่ให้คติสอนใจ และได้ถือศีลสวดมนต์

ผู้รับสารมีความพึงพอใจด้านเนื้อหาด้วยเหตุผลเพราะทำให้คลายความเหงา โดยถือเป็นกิจวัตรส่วนหนึ่งของชีวิต “ท่านจะจัดทุกวันๆ ท่านจะสอน ไม่ซ้ำแบบกันเลยสักวัน ท่านจะมีหลักคำสอนมาใหม่เรื่อยๆ ไม่ซ้ำกัน ท่านจะเอามาสอนมาเทศน์ จะวนไปตลอดไม่มีซ้ำแบบ จะเปลี่ยนไปทุกวัน คือถ้าวันไหนแม่ได้ฟังแม่ก็จะเหงา ทุกข์ใจ คิดถึงหาว่าเมื่อไรท่านจะกลับมาออกอากาศอีก เมื่อไรสถานีจะเปิดจะได้ฟัง เพราะมันเป็นกิจวัตรประจำใจพวกเราไปแล้ว คือ ท่านจะเอาธรรมะมาสอนเนาะก็ทุกแบบไม่เหมือนกัน” (นางเดือนเพ็ญ ทิมหว่าง, สนทนากลุ่ม ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) ในขณะที่ผู้รับสารบางคนมีความพึงพอใจด้านเนื้อหาด้วยเหตุผลว่า เพราะความมีสาระและให้คติสอนใจ “ชอบรายการธรรมะ มีบรรยายแล้วก็มีเทศน์รวมกัน คือชอบทุกอย่างละที่เป็นรายการธรรมะแบบนี้เนะ เพราะมันมีสาระ สาระข้อที่ท่านอาจารย์เขาพูดมานะ มันก็มีประโยชน์สาระทุกข้อเลย มันดีด้วย” (นางบุญเรือง จำวงศ์, สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘)

นอกจากนี้ ผู้รับสารบางคนมีความพึงพอใจด้านเนื้อหาด้วยเหตุผลว่า เพราะทำให้ตนได้ข้อคิดไว้สอนลูกหลาน “เพราะมันเป็นแบบว่ามันจะมีข้อคิดได้สอนให้ลูกหลานเราต่อไป” (นางสายทอง ัญญูแก้ว, สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) หรือกรณีของนางนารีรัตน์ อติพัฒน์ (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่ได้สวดมนต์ภาวนาพร้อมไปกับการฟังรายการวิทยุ “แม่ชอบหมดทุกอย่างเรื่องทางด้านธรรมะ เพราะเราจะไปบอกว่าไม่ชอบพระรูปไหนองค์ไหนก็ได้ที่เราพูด จากเราที่ไม่เคยถือศีลเราก็ถือศีลได้จากการฟังทางวิทยุ อย่างเราไม่เคยสวดมนต์ภาวนาเราก็สวดมนต์ภาวนาได้”

เนื้อหารายการเกี่ยวกับนิทานคำเมืองที่สามารถเอาไปเล่าต่อให้เด็กฟัง ได้ข้อคิดและนำหลักทำสอนจากนิทานไปปฏิบัติตาม

ผู้รับสารมีความพึงพอใจด้านเนื้อหาด้วยเหตุผลเพราะรายการมีเนื้อหาเกี่ยวกับนิทานคำเมือง เช่นกรณีของนางนารีรัตน์ อติพัฒน์ (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่า “ก็ชอบแบบที่มีเทศน์ มีบรรยาย ก็ชอบแบบบรรยาย เราก็เอามาเล่าให้เด็กฟังได้ ตอนเช้าเขาก็มี” เช่นเดียวกับนางอำพล

จันทรา (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) “ท่านจะเทศน์บรรยาย ท่านจะเทศน์เป็นผูก ท่านก็จะเล่า นิทาน มันก็เป็นแบบนี้ แต่ว่าเราจะฟังทุกวัน” หรือกรณีของนางเครือวัลย์ อติพัฒน์ (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) “จำชื่อรายการไม่ได้ แต่ชอบแบบที่เป็นเล่านิทาน เรื่องเก่าๆ”

นอกจากนี้ ผู้รับสารยังมีความพึงพอใจด้านเนื้อหาด้วยเหตุผลเพราะทำให้ได้ข้อคิดที่แฝง อยู่ในนิทานคำเมือง เช่นกรณีของนางนารีรัตน์ ปัญมาเรื่อน (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) เห็นว่า “นิทานหอยร้องให้ เวลาท่านเล่าจะบอกประวัติหอยว่าเป็นยังไง คนก็จะไม่กินหอย เพราะว่าหอยเนี่ยเป็นสัตว์ ที่อยู่กลางทุ่งกลางนา ไม่ได้เบียดเบียนใครแล้วเรายังเอาไปกิน แต่ถ้าท่านไม่เล่า(พูด) ก็ไม่ยอมกินหอยแล้ว เพราะเราก็จะรู้ว่าหอยเป็นสัตว์ที่น่าสงสาร”

ยิ่งไปกว่านั้น ผู้รับสารบางคนยังมีความพึงพอใจด้านเนื้อหาด้วยเหตุผลเพราะนิทาน ทำให้ได้หลักปฏิบัติไปใช้ในชีวิตอีกด้วย “อย่างพระครูท่านมาสอน พระครูบวรยง ที่เอามาเล่าทุกวันทุกวันนี้เนี่ยะ นิทานธรรมะก็จะให้คำสอน และเราฟังแล้วเราก็จะเอาไปปฏิบัติตามสิ่งไหนดีหรือสิ่งไหนที่ไม่ดี เป็นหลักชีวิตประจำวันสำหรับพวกเราเลย” (นางเดือนเพ็ญ ทิมหว่าง, สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘)

เนื้อหารายการเกี่ยวกับพุทธประวัติ

ผู้รับสารมีความพึงพอใจด้านเนื้อหาด้วยเหตุผลเพราะ รายการมีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติ พระพุทธเจ้า เช่นกรณีของนางอำพล จันทรา (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่า “ท่านจะเทศน์ บรรยาย ท่านก็จะเล่าถึงประวัติพระพุทธเจ้า มันก็เป็นแบบนี้ แต่ว่าเราจะฟังทุกวัน” “เป็นเรื่องจาก พระพุทธเจ้า” (นางนารีรัตน์ ปัญมาเรื่อน , สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘)

เนื้อหารายการเกี่ยวกับการทำบุญ

ผู้รับสารมีความพึงพอใจด้านเนื้อหาด้วยเหตุผลเพราะรายการใช้ข้อมูลเกี่ยวกับการร่วม ทำบุญต่างๆ “ชอบเรื่องการชวนกันไปทำบุญ ประทับใจที่สุดเลย จะได้ไปทำบุญที่นั่นที่นี้ บางรูปก็จะโทรมา ชวนให้ไปทำบุญด้วยกัน เป็นเรื่องที่น่าประทับใจ สุขใจ” (นางอำพล จันทรา, สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘)

๔.๒.๒.๒ ความพึงพอใจด้านรูปแบบการจัดรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา

ความพึงพอใจรูปแบบการสนทนาธรรมระหว่างผู้จัดรายการ

ผู้รับสารมีความพึงพอใจด้านรูปแบบการสนทนาธรรมระหว่างผู้จัดรายการ เช่นกรณี ของอำพล จันทรา (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่มีพระสงฆ์ ๓ องค์มาร่วมกันดำเนินรายการ “ตอนกลางคืนที่ท่านจะมาเทศน์แบบ ๓ องค์ ถ้าวันอาทิตย์นี้จะมา 3 องค์ เราก็จะฟังทั้ง ๓ องค์ที่มาเทศน์ใน รายการแบบสนทนา” ทั้งนี้รูปแบบการจัดแบบสนทนาทำให้ผู้ฟังเข้าใจเนื้อหาได้ง่าย เช่นกรณีของนางเดือน เพ็ญ (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่า “ชอบรายการแบบสนทนา เพราะฟังแล้วเข้าใจง่าย”

หรือกรณีของนาเรีรัตน์ ปัญมาเรื่อน (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่ได้ฟังข้อคิดเห็นจากการสนทนา ทำให้คลายความทุกข์ใจลง “มันเป็นรายการแบบธรรมะ คือเราฟังยังไม่มันก็ดี ไม่ทำให้เราทุกข์ใจ บางครั้งเขาก็เอาพระหลายองค์มาสนทนากัน” ขณะที่เดือนเพ็ญ ทิมหว่าง (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) เห็นว่า รูปแบบรายการแบบสนทนาทำให้ได้แง่มุมมองที่แตกต่างของพระสงฆ์ที่ร่วมดำเนินรายการ “ในใจ मैं ชอบแบบสนทนาธรรม เพราะมีหลายรูปแบบ เพราะว่าแต่ละองค์แต่ละคนท่านจะออกความคิดเห็นไม่เหมือนกัน ท่านจะเอามาสนทนากัน” หรือกรณีของอำพล จันทรา (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่า รูปแบบการสนทนาทำให้ตนได้ความรู้เพิ่มเติมจากผู้จัดรายการที่ร่วมกันสนทนาตอบโต้กัน “ชอบแบบสนทนาเวลาท่านสนทนากัน เมื่อองค์นี้ท่านพูดเสร็จ อีกองค์ท่านก็จะเป็นคนตอบ หลังจากท่านตอบแล้ว อีกองค์ก็สลับให้ความคิด เวลาเราฟังแล้วแบบว่ารับส่งกันดี ความรู้มันกว้างไกล ท่านสนทนากันสามตนสามองค์” เช่นเดียวกับนาเรีรัตน์ ปัญมาเรื่อน(สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่า การสนทนาทำให้ได้ความรู้จากภูมิธรรมที่แตกต่างกันของพระสงฆ์ “มันมีหลายรูปแบบ แต่ชอบแบบที่สนทนากันหลายองค์ เพราะเราจะได้รับความรู้ อันไหนที่เราไม่เข้าใจก็จะได้เข้าใจ ภูมิความรู้ ภูมิธรรม ของพระแต่ละรูปก็ไม่เหมือนกัน”

ความพึงพอใจรูปแบบการเทศน์นิทานธรรมะด้วยคำเมือง

ผู้รับสารมีความพึงพอใจด้านรูปแบบการจัดรายการที่มีการเทศน์นิทานธรรม คำเมือง เป็นเรื่องๆ ในรายการ “ตอนกลางคืนเป็นบรรยาย เพราะบ้างองค์ตอนกลางคืนจะเป็นเทศน์เมือง แบบล้านนาที่เป็นเรื่องๆ” (นางนาเรีรัตน์ ปัญมาเรื่อน, สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) เช่นเดียวกับเดือนเพ็ญ ทิมหว่าง (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่า การเทศน์ธรรมคำเมืองเป็นเรื่องๆ ทำให้เข้าใจเนื้อหาได้ง่าย “แล้วอย่างเทศน์เมือง เพราะเป็นธรรมะข้อๆ เป็นเรื่องๆ เป็นธรรมะที่ว่า เป็นเทศน์คำเมือง เป็นมาตั้งแต่โบราณมาแล้ว เราก็เลยเข้าใจได้ง่ายด้วย แล้วมันก็เป็นมรดกล้านนาด้วย มรดกล้านนา” หรือกรณีของเครือวัลย์ อติพัฒน์ (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่ชอบรูปแบบรายการที่มีการเล่านิทานสลับกับการเปิดเพลง “เทศน์บรรยายธรรม มีเล่านิทาน มีเพลงด้วย มีทุกอย่างเลย”

ยิ่งไปกว่านั้น ผู้รับสารยังมีความพึงพอใจด้านรูปแบบการจัดรายการที่มีการเทศน์นิทานธรรมคำเมือง โดยให้เหตุผลว่า การที่ลูกนำธรรมคำเมืองไปถวายพระสงฆ์ ทำให้พ่อแม่ได้รับผลบุญ เช่นกรณีของอำพล จันทรา(สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่า “สมมติอย่างพ่อเราแม่เราตายเนาะ ท่านเอาธรรมคำเมืองเป็นผูกไปถวายทาน ถ้าพระเทศน์เราก็ฟัง แปลว่าเราดีใจไปกับพ่อกับแม่เราไปแล้ว คือพ่อเราแม่เราจะไปอยู่มีความสุขแล้ว แบบว่าแนะนำธรรมผูกนี้ ประมาณนี้ละ มันก็มีหลายรายการ และนิทานไม่ใช่เรื่องไปเรื่อยนะแบบการ์ตูนนะ มันเป็นนิทานในธรรมะ”

ความพึงพอใจรูปแบบธรรมะการเทศน์หรือบรรยายด้วยคำเมือง

ผู้รับสารมีความพึงพอใจด้านรูปแบบการจัดรายการในลักษณะการเทศน์หรือบรรยายด้วยคำเมือง ทั้งนี้เพราะทำให้ผู้รับสารได้รับความรู้ เช่นกรณีของเดือนเพ็ญ ทิมหว่าง (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่ชอบรูปแบบรายการแบบเทศน์ธรรมะ “ก็ชอบทุกรายการแบบธรรมะบรรยาย ธรรมะคำเมืองชอบฟังเพราะว่า แต่ละคนแต่ละองค์ที่เขาบรรยาย เขาเทศน์ธรรมะและเราก็ได้ความรู้ด้วยทุกอย่าง ชอบทุกรายการไม่เน้นว่ารายการไหน ชื่ออะไรเพราะว่าเขาธรรมะไง”

๔.๒.๓ ความต้องการของผู้ฟังต่อการปรับปรุงรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาของสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่

๔.๒.๓.๑ ความต้องการที่ผู้รับสารที่มีต่อรูปแบบรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา

ก. ความต้องการรูปแบบรายการที่หลากหลายสลับเป็นช่วงๆ

ผู้รับสารมีความต้องการรูปแบบรายการที่หลากหลายสลับเป็นช่วงๆ เช่นกรณีของบุญเรือง จำวงศ์ (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่า รูปแบบรายการที่หลากหลายทำให้รายการน่าสนใจและชวนติดตาม “การจัดรายการรูปแบบบรรยายธรรมตามที่เคยฟังมาก็ยังคงชอบ แต่หากมีการเพิ่มเติมความหลากหลายในรายการมากขึ้นก็น่าสนใจ เช่น บรรยายธรรม สลับกับเทศน์เมืองบ้าง เป็นรายการสนทนาธรรมะบ้างก็น่าสนใจ จะได้ปรับเปลี่ยนอารมณ์ไปบ้าง ทำให้ไม่่วงนอน” เป็นไปในทิศทางเดียวกับความต้องการของเดือนเพ็ญ ทิมหว่าง(สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่า “รูปแบบที่มีครบหมด ทั้ง การบรรยาย เทศน์คำเมือง การพูดคุย สนทนาธรรม เปิดเทป ในส่วนเปิดเทปนี้จะมีเป็นบางครั้งถ้าท่านติดกนิมนต์ที่ไหน”

รูปที่ ๔.๖ การสนทนากลุ่มผู้ฟังรายการสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ ณ วัดดอยแก้ว อำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่

ข. ความต้องการรูปแบบรายการเทศน์ธรรมคำเมืองล้านนา

ผู้รับสารมีความต้องการรูปแบบรายการเทศน์ธรรมด้วยภาษาล้านนา ด้วยให้เหตุผลว่าเข้าใจเนื้อหาได้ง่าย ได้แก่นิยามของบุญเรื่อง จำวงศ์ (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่า “ธรรมคำเมืองแบบล้านนา เป็นธรรมที่เราฟังรู้เรื่อง มันชัดเจน เข้าใจง่ายเพราะเราเป็นคนพื้นบ้าน ออกเสียงให้ชัด” นอกจากนี้ในกรณีที่ผู้จัดรายการมียกคำสอนเป็นภาษาบาลี ผู้รับสารเห็นว่าควรแปลเป็นคำเมืองให้เข้าใจง่ายๆกำกับไว้ด้วย เช่นกรณีของเครือวัลย์ อติพัฒน์ (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่า “แต่ละองค์เขาถนัดไม่เหมือนกัน บางที่เขาเทศน์ภาษาสันสกฤต เราก็เข้าใจได้เพราะท่านจะแปลให้เราหมดเลย บาลีก็เหมือนกันท่านก็แปลให้ จากบาลีเป็นคำเมืองเราอีก” สอดคล้องกับเดือนเพ็ญ ทิมหว่าง (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นด้วยว่า “ส่วนใหญ่ก็เป็นคำเมืองนี่แหละ ที่ต้องพูดให้ชัดให้เราเข้าใจง่าย”

ค. ความต้องการรูปแบบรายการที่ให้เอาเด็กนักเรียนมาฟังธรรมะ

ผู้รับสารมีความต้องการรูปแบบรายการที่ให้เอาเด็กนักเรียนมาฟังธรรมะ ได้แก่นิยามของบุญเรื่อง จำวงศ์ (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่ให้ข้อเสนอว่า ให้เอาเด็กนักเรียนมาร่วมจัดรายการ “ถ้าอยากให้มีรูปแบบใหม่ คืออยากให้อาเด็กนักเรียนมาฟังธรรมะเป็นบางครั้งให้อาทิตยไหนด เดือนไหน ให้นำเด็กมาอบรม แต่ถ้าเอาจัดก็เคยมีมาแล้ว ชุดแรกโรงเรียนสันติสุข

๔.๒.๓.๒ ความต้องการที่ผู้รับสารมีต่อผู้จัดรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา

ก. ต้องการให้ผู้จัดการเปิดสายพูดคุยหรือตอบปัญหากับผู้ฟัง

ผู้รับสารมีความต้องการให้ผู้จัดรายการเปิดสายสนทนากับผู้ฟังที่บ้าน เช่นกรณีของอำพล จันทรา (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) เห็นว่า “คลื่นสีขาวไม่ใช่ว่ามีคนฟังแค่สี่สิบหรือห้าสิบคน จังหวัดเชียงราย ลำปาง ที่ไหนเขาก็โทรเข้ามากัน” หรือกรณีของนารีรัตน์ ปัญมาเรือน (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่ผู้ฟังโทรเข้ามาให้กำลังใจกับพระสงฆ์ที่จัดรายการ “จากเมื่อก่อนก็โทรเข้าไปเยอะ จนไม่มีคำถามจะถามแล้วก็กลายเป็นให้กำลังใจมากกว่า” เช่นเดียวกับเดือนเพ็ญ ทิมหว่าง (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) “แม่ก็โทรเข้าไปให้กำลังใจ โทรเข้าไปประจำ เพราะแรกๆ ที่เราฟังถ้าเราไม่เข้าใจเราก็จะถามพระท่าน แต่ตอนนี้ท่านอธิบาย ท่านสอนเรา เราก็รู้หมดแล้ว ก็เลยกลายเป็นให้กำลังใจแทน พระท่านจะได้มีกำลังใจในการในการให้ธรรมะเราต่อไปเพราะมีคนโทรเข้าไปหา” ในขณะที่บุญเรือง จำวงศ์ (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) จะโทรศัพท์เข้าไปสอบถามข้อสงสัยเกี่ยวกับการทำบุญ “แม่เคยโทรเข้าไปถามเรื่องการเลี้ยงเพล ว่าทำแล้วเราจะได้บุญมากน้อยแค่ไหน ท่านก็ตอบแม่ว่าสวดอดถ้าได้เลี้ยงเพลพระสงฆ์เวลามีปัญหาอะไรท่านก็จะตอบให้” เช่นเดียวกับเดือนเพ็ญทิมหว่าง (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่ใช้การเปิดรับสายจากผู้ฟังซักถามปัญหาข้อข้องใจต่างๆ “พระกับเราก็จะได้คุ้นเคยกัน พระกับศรัทธาจะารู้จักสนิทสนมกันมากขึ้น เวลาเรามีปัญหาข้อข้องใจ เราก็ปรึกษาท่านได้ เป็นวิธีที่ดีที่สุดที่ท่านเปิดสายและให้โอกาสศรัทธาได้โทรสักถาม” ทั้งนี้อำพล จันทรา (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) ให้ความเห็นว่าการเปิดสายรับจากผู้ฟัง ทำให้เกิดความใกล้ชิดระหว่างพระกับชาวบ้านที่ติดตามรับฟังรายการมากขึ้น “ได้รู้ว่าการสื่อสารแบบนี้มันดีมาก จะไปไหนมาไหน เราได้สื่อสารกัน เราก็จะได้ไปหากันได้ เช่น ไปทำบุญตามสถานที่ต่างๆ ทั้งระหว่างศรัทธาและกับพระ”

ข. ความต้องการให้ผู้จัดรายการพูดคำเมือง

ผู้รับสารมีความต้องการให้ผู้จัดรายการมีการวางตัวที่ดีและจัดรายการด้วยภาษาคำเมือง และมีอารมณ์ขัน เช่นกรณีของนางสายทอง ธิญญแก้ว(สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่า “ต้องมีการวางตัวดี ล้ำรวม พูดด้วยคำเมือง มีความเป็นกันเอง มีมุขตลกให้ช่วยผ่อนคลาย ช่วยคลายเครียดได้ดี ทำให้รายการธรรมะไม่น่าเบื่อ ไม่่วงนอน พูดเก่ง บรรยายธรรมะได้ดี มีคติสอนใจ ใช้น้ำเสียงที่ฟังแล้วเย็นใจสบายใจ”

๔.๒.๓.๓ ความต้องการที่ผู้รับสารมีต่อการจัดกิจกรรมต่างๆของทางสถานี

ผู้รับสารมีความต้องการให้ทางสถานีฯ จัดกิจกรรมนอกสถานที่ ซึ่งทำให้ผู้จัดรายการได้พบปะกับผู้ฟัง เช่นกรณีการจัดธรรมะสัญจร การถวายเทียน ๙ วัด การทำบุญทอดกฐิน การสวดมนต์ข้ามปี การเดินทางไปต่างทำบุญที่จังหวัดต่างๆ รวมถึงการเดินทางไปท่องเที่ยวควบคู่กันไปด้วย ทั้งนี้เพราะได้รับฟังจากรายการ ซึ่งเป็นการชักนำกันไปในทางที่ดี ทำให้ได้ทั้งบุญ และได้เปิดหูเปิดตาได้เที่ยวไปตามวัดต่างๆ ส่วน

คนที่ไม่ได้ไปหรือไปบ้างบางครั้งเพราะมีภารกิจที่ต้องทำ ส่วนมากจะเป็นวันทำงาน เช่นกรณีของสุพินธ์ วรรณภิละกับ นางสาวทอง ธัญญ์แก้ว (สนทนากลุ่ม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เคยร่วมกิจกรรมทำบุญตามที่ต่างๆของทางสถานีวิทย์ “ไปทำบุญกับศรัทธาทั้งหลายที่เป็นแผนรายการวิทย์ โดยเดินทางด้วยรถตู้ร่วม ๑๐๐ คัน ไปที่เชียงราย หรือบางท่านเคยไปถึงประเทศลาว”

รูปที่ ๔.๗ การจัดกิจกรรมพบปะผู้ฟังนอกที่ของทางสถานีวิทย์กระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่

๔.๓ การผลิตรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา ของสถานีวิทย์กระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่

๔.๓.๑ เป้าหมายของรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา

สำหรับเป้าหมายรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา ประกอบด้วย เป้าหมายของการจัดรายการธรรมะ และรายการวัฒนธรรมล้านนา มีรายละเอียดของเป้าหมายในการจัดรายการแต่ละประเภทรายการ ดังนี้

๔.๓.๑.๑ เป้าหมายของการจัดรายการธรรมะ

ผู้จัดรายการของสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอต๋อยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ มีเป้าหมายของการจัดรายการธรรมะ คือ ผู้ฟังสูงอายุรับฟังธรรมะได้โดยไม่ต้องลำบากมาที่วัด การนำหลักธรรม คำสอนไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ผู้ฟังสูงอายุมีกิจกรรมยามว่าง และการทำให้เยาวชนมีความสำนึกรักบ้านเกิด มีรายละเอียดแต่ละประเด็นดังนี้

ก. เพื่อผู้ฟังสูงอายุรับฟังธรรมะได้ที่บ้าน และการเผยแพร่ธรรมะให้กว้างขวาง

ผู้จัดรายการของสถานีวิทยุฯ เป้าหมายในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาโดยต้องการให้ผู้ฟังได้รับ ข่าวสาร และธรรมะ เช่นกรณีของพระครูใบฎีกา (สัมภาษณ์, ๗ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่า "ถ้าหากไม่มี วิทยุก็ทำให้ศรัทธาญาติโยมที่ไม่สามารถมาวัดได้ ไม่ได้รับข่าวสาร ไม่ได้รับธรรมะ จึงถือเป็นการเผยแพร่ พระพุทธศาสนาได้อีกทางหนึ่งด้วย" เช่นเดียวกับพระอธิการประสพโชค วิสุทธินารี (สัมภาษณ์, ๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่า การจัดรายการวิทยุทำให้สามารถเผยแพร่ธรรมะได้กว้างขวาง "การเผยแพร่ พระพุทธศาสนาผ่านรายการวิทยุมีความสำคัญอย่างมากเพราะถ้าเราเทศนาที่วัดก็จะมีคน แค่กลุ่มเดียวที่ได้ ยินได้ฟัง บางคนอยู่ที่ไกลๆก็ไม่ได้ฟัง คนเฒ่าคนแก่เดินทางมาลำบากก็ไม่ได้ฟัง แต่การจัดรายการวิทยุนี้เรา จะสามารถแผ่แพร่ธรรมะได้กว้างขวาง วิทยุกระจายเสียงออกไปในหลายชุมชน หลายกลุ่มเป้าหมาย ใครอยู่ที่ ไหนก็สามารถฟังได้ อยู่บ้านก็ฟังได้มันกว้างกว่า เมื่อก่อนนี้คลื่นที่จัด กระจายเสียงได้ไกลมากไปถึงลำปาง หรือเชียงใหม่"

ข. การนำหลักธรรมคำสอนไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

ผู้จัดรายการมีเป้าหมายในการจัดรายการธรรมะ คือ ให้ผู้ฟังได้นำหลักธรรมคำสอนไปปรับใช้ ในชีวิตประจำวัน ได้แก่กรณีของพระครูใบฎีกา (สัมภาษณ์, ๗ ธันวาคม ๒๕๕๘) "พระได้นำสิ่งที่เรียนรู้ จากตำรามาเผยแพร่ เป้าหมายคือ นำพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า หรือทำให้คนรู้ว่า พระธรรมคำสอน ไม่ได้มีแค่ในหนังสือ แต่ในชีวิตประจำวันเราก็สามารถนำไปใช้ได้อย่างไรบ้าง เพื่อให้ชาวพุทธได้เป็นพุทธอย่าง แท้จริง ไม่ใช่เป็นแค่พุทธในบัตรประชาชน"

ค. ผู้ฟังได้รับข่าวสารงานบุญ

ผู้จัดรายการมีเป้าหมายในการจัดรายการธรรมะ คือ ให้ผู้ฟังได้รับข่าวสารงานบุญต่างๆ ได้แก่ กรณีของพระครูใบฎีกา (สัมภาษณ์, ๗ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่า "สำคัญมากๆ เพราะจะทำให้ญาติโยม ได้เข้าใจในสถานการณ์ทางพระพุทธศาสนาให้เป็นปัจจุบันทันด่วน ได้รับฟังข่าวสารงานบุญ"

ง. ผู้ฟังสูงอายุมีกิจกรรมยามว่าง

ผู้จัดรายการมีเป้าหมายในการจัดรายการธรรมะ คือ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้มีกิจกรรมทำยามว่าง ได้แก่กรณีของพระครูใบฎีกา (สัมภาษณ์, ๗ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่า "อย่างเช่นคนเฒ่าคนแก่ที่มาวัดไม่

ไหวซึ่งเป็นแผนรายการของพระครูที่อยู่บ้านเฉยๆ ในช่วงกลางวัน ไม่ค่อยมีกิจกรรมทำ ก็จะได้มีวิทยุคอยอยู่ เป็นเพื่อน”

จ. การทำให้เยาวชนมีความสำนึกรักบ้านเกิด

ผู้จัดรายการมีเป้าหมายในการจัดรายการธรรมะ คือ การทำให้ผู้ฟังมีความสำนึกรักบ้านเกิดของตนเอง เช่นกรณีของพระอธิการประสพโชค วิสุทธิดาริ (สัมภาษณ์, ๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) การไม่ลืมกำเนิด” คนเราต้องไม่ ลืมชาติกำเนิดของตนเอง มีวัยรุ่นหนุ่มสาวและชาวเขาไปทำงานในเมืองเยอะ อาตมาอยากช่วยดึงสติ ว่าคนเราต้องไม่ลืม ว่าเราเป็นใครมาจากไหนพื้นฐานเราเป็นยังไง เราต้องมีสำนึกรักบ้านเกิด”

๔.๓.๑.๒ เป้าหมายของการจัดรายการวัฒนธรรมล้านนา

ผู้จัดรายการมีเป้าหมายในการจัดรายการวัฒนธรรมล้านนา คือ การให้ข้อมูลและอธิบายถึงสิ่งต่างๆที่มีอยู่รอบๆตัวให้ผู้ฟังได้เข้าใจ เช่นกรณีของพระอธิการประสพโชค วิสุทธิดาริ (สัมภาษณ์, ๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่า สื่อวิทยุช่วยเผยแพร่ความรู้และได้เข้าใจประเพณีต่างๆ “วิทยุเป็นสื่อที่ช่วยเผยแพร่องค์ความรู้ทางทฤษฎี คือเรื่องของวัฒนธรรม ล้านนาบางอย่างมันต้องเห็นด้วยตา ต้องเคยเห็นเคยดูมาก่อนถึงจะรู้ วิทยุเราแค่พูดแค่อธิบายอย่างเดียว มันไม่ให้เห็นภาพ วิทยุจะเป็นตัวเสริมมากกว่า เช่น เขาเคยเห็นของจริงมาแล้ว แต่เรามาเพิ่มเติม ด้าน องค์ความรู้มาอธิบายให้เขาฟัง อย่างถ้าเราจะพูดเรื่องความหมายของตุ้กล้านนาแต่ละประเภท เขาก็ต้องเคยเห็นมาก่อน แล้วเรามาอธิบายความหมายของมัน”

๔.๓.๒ เนื้อหาและรูปแบบรายการวิทยุเพื่อการเผยแพร่ธรรมะ

๔.๓.๒.๑ เนื้อหารายการวิทยุเพื่อการเผยแพร่ธรรมะ

ก. การประเมินความต้องการด้านเนื้อหาของผู้ฟัง

การประเมินความต้องการเนื้อหาของผู้ฟังจากการเปิดสายพูดคุย

ผู้จัดรายการมีการประเมินความต้องการของผู้ฟังจากการเปิดสายพูดคุยในรายการ รวมทั้งการสอบถามเมื่อมีโอกาสพบปะกับผู้ฟัง ซึ่งทำให้ทราบถึงความสนใจของผู้ฟัง เช่นกรณีของพระครูใบฎีกา (สัมภาษณ์, ๗ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่า “รู้ความต้องการของผู้ฟังผ่านการพูดคุยทางโทรศัพท์ เวลาเปิดสายหน้าไมค์ หรือเจอศรัทธาญาติโยมในงานพิธีต่างๆ ก็จะมีคนเข้ามาพูดคุยด้วย ความต้องการของผู้ฟังมีความสำคัญ เพราะถือเป็นการทดสอบได้ว่าผู้ฟังรายการมีการติดตามรายการจริง ข้อสำคัญที่สุด คือทำให้ผู้ฟังตั้งตารอฟังรายการในเรื่องที่เขาสนใจ เป็นการดึงดูดผู้ฟังได้อีกทางหนึ่ง”

การประเมินความต้องการเนื้อหาของผู้ฟังจากการประเมินสถานการณ์ปัจจุบัน

ผู้จัดรายการมีการประเมินความต้องการของผู้ฟังจากการประเมินสถานการณ์ปัจจุบัน โดยการติดตามข่าวสารต่างๆที่อยู่ในความสนใจของสังคม แล้วนำถ่ายทอดสอดแทรกหลักธรรมด้วยการเล่านิทาน เช่นกรณีของพระอธิการประสพโชค วิสุทธิดาริ (สัมภาษณ์, ๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่า “การรู้

ความต้องการของผู้ฟังนั้นสำคัญมาก แต่สำหรับตัวอาตมามีข้อจำกัดคืออาตมาไม่รู้หรือกว่า คนฟังเขาอยากฟังอะไร เราก็เตรียมเนื้อหาของเราไปเองแต่การเลือกเนื้อหานั้นก็จะดูจาก เหตุการณ์ปัจจุบัน ดูข่าวสารบ้านเมืองว่าตอนนี้เกิดอะไรขึ้นอะไรอยู่ในความสนใจของคน อย่างเช่น ตอนเลื้อยเหลืองเลื้อยแดงเรารู้แล้วว่าบ้านเมืองขาดความสามัคคี เราก็จะพูดถึงเรื่อง ความสามัคคีโดยยกเหตุการณ์ในพระไตรปิฎกหรือเอานิทานมาแล้ว เราจะไม่เอาเหตุการณ์จริง ที่เกิดขึ้นมาพูดเด็ดขาดเพราะประเด็นทางการเมืองมันค่อนข้างอ่อนไหว เราจะพูดโดยอ้อม ผ่านเรื่องเล่า ผ่านนิทานแทน”

ข. การกำหนดเนื้อหาที่เป็นจุดเด่นในรายการวิทยุเพื่อการเผยแพร่ธรรมะ

ผู้จัดรายการมีการกำหนดจุดเด่นของรายการ คือ การอนุรักษ์การเทศน์ด้วยภาษาคำเมือง เช่นกรณีของพระครูใบฎีกา (สัมภาษณ์, ๗ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่า “จุดเด่นรายการเป็นการรักษา และอนุรักษ์วัฒนธรรมคำเมือง ด้วยการเทศน์เมือง” หรือกรณีของพระอธิการประสพโชค วิสุทธินารี (สัมภาษณ์, ๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่า จุดเด่นของรายการเป็นเนื้อหาที่เกี่ยวกับเรื่องใกล้ตัว “คือรายการที่จัด จะพูดแต่เรื่องใกล้ตัว และอัปเดตข่าวสารตลอด คือ คนฟังจะเป็นชาวบ้าน ชาวสวนลำไย อาตมาก็จะยกเรื่องพวกนี้แหละมาพูด ถ้าเราพูดอะไรที่เขารู้ เขาก็จะอินไปกับเรา จนชาวบ้านบอกว่าอาตมานี้ยังงี้เห็นอะไรก็เอามาพูดได้หมด”

ค. ความรู้ในรายการที่ต้องการเผยแพร่ไปยังผู้ฟัง

พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า และประเพณีวัฒนธรรมล้านนา

ผู้จัดรายการมีต้องการให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า และประเพณีวัฒนธรรมล้านนา ได้แก่กรณีของพระครูใบฎีกา (สัมภาษณ์, ๗ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่า “เน้นในเรื่องพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นหลัก รวมถึงประเพณีวัฒนธรรม หากมีเวลาเปิดสายก็จะแก้ข้อสงสัย หรือปัญหาที่ญาติโยมสอบถาม หรือรับฟังข้อเสนอแนะในการจัดรายการ เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน”

การประยุกต์หลักพระธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวัน

ผู้จัดรายการมีต้องการให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับการนำหลักธรรมะไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ได้แก่กรณีของพระอธิการประสพโชค วิสุทธินารี (สัมภาษณ์, ๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่า “เน้นต่างกันไปแล้วแต่ว่าในวันนั้นพูดเรื่องอะไร ถ้าพูดเรื่องธรรมะก็ต้องการเน้นเรื่องกฎแห่งกรรม ทำอะไรได้อย่างนั้น ให้ทำความดีเข้าไว้ แต่ทุกครั้งอาตมาจะเน้นให้ผู้ฟังสามารถนำสิ่งที่อาตมา พูดมาใช้ในชีวิตประจำวันได้จริงๆ นี่คือเหตุผลว่าทำไม อาตมาจึงเอาเรื่องใกล้ตัวมาพูด”

๔.๓.๒.๒ รูปแบบรายการวิทยุเพื่อการเผยแพร่ธรรมะ

ก. โครงสร้างเนื้อหา

ผู้จัดรายการมีการจัดลำดับโครงสร้างเนื้อหา โดยแบ่งเป็นช่วงเปิดรายการ ช่วงเนื้อหารายการ และช่วงปิดรายการ เช่นกรณีของพระครูใบฎีกา (สัมภาษณ์, ๗ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่แบ่งโครงสร้างเนื้อหา ออกเป็น ๓ ช่วง “จะแบ่งเป็นช่วงหลักๆ 3 ช่วง คือ ช่วงเปิดรายการ แนะนำตัว ทักทาย เกริ่นนำว่าใน รายการวันนี้จะเทศน์เรื่องอะไร ช่วงเทศน์เมือง และสรุปเนื้อหาเป็นการบรรยาย และช่วงปิดท้ายรายการ มีการเปิดสายหน้าไมค์ รับฟังความคิดเห็นของแฟนรายการ มีการแจ้งข่าวสาร งานบุญ งานบวช งานศพ งาน ประเพณีทั่วไปในท้องถิ่น” ในขณะที่พระอธิการประสพโชค วิสุทธิดาโร (สัมภาษณ์, ๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) จัดลำดับโครงสร้างเนื้อหาออกเป็น ๒ ส่วน “แบ่งเนื้อหาเป็น 2 ช่วงรายการ คือ ช่วงแรกจะบรรยายธรรมะ หรือเล่าเรื่องศิลปวัฒนธรรม และตอนท้ายของรายการ ประมาณ 10 นาทีสุดท้ายจะเปิดโอกาสให้คนโทรเข้ามา”

ข. วิธีการเปิดปิดรายการ

ผู้จัดรายการมีวิธีการเปิดปิดรายการ โดยช่วงเปิดรายการจะเป็นการทักทาย และสร้าง ให้มีเอกลักษณ์เฉพาะที่ทำให้ผู้ฟังจดจำได้ ส่วนการปิดรายการมักเป็นการประกาศข่าวสารและให้พรกับผู้ฟัง เช่นกรณีของพระครูใบฎีกา (สัมภาษณ์, ๗ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่กล่าวถึงการเปิดปิดรายการที่จัดอยู่ว่า “ช่วง เปิดรายการจะกล่าวทักทาย แนะนำตัว เกริ่นนำในเรื่องที่จะนำมาเทศน์ในวันนั้น ช่วงปิดรายการข่าวสารงาน บุญ งานบวช ประเพณี วัฒนธรรมในท้องถิ่น ให้พรด้วยคำของล้านนา หรือให้พรปกติ เป็นการประกาศให้ ผู้ฟังได้รับทราบข่าวสารเกี่ยวกับงานบุญต่างๆ เพื่อให้วัดมีคนไปทำบุญมากขึ้น เกิดการรวมกลุ่มของผู้คนที่ไป ทำบุญมากขึ้น ส่วนการให้พรก็เพื่อญาติโยมสบายอกสบายใจ โดยเฉพาะช่วงของรายการที่จัดเป็นช่วงค่ำ ก็ทำ ให้ผู้ฟังหลับสบาย” ขณะที่พระอธิการประสพโชค วิสุทธิดาโร (สัมภาษณ์, ๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) จะมีการ ใช้เพลงในช่วงเปิดและปิดรายการเพราะสามารถสร้างการจดจำให้เกิดขึ้นกับผู้ฟัง “เปิดรายการด้วยเพลง บรรเลงของท่านพระมหาบรรณงค์ พุดคุยทักทายผู้ฟัง เข้าสู่เนื้อหา สรุปเนื้อหา และปิดรายการด้วยการให้พร ไม่ค่อยมีคำกลอน คำคม หรือสุภาษิต แต่จะพูดอย่างเดียว” เช่นเดียวกับพระครูใบฎีกา (สัมภาษณ์, ๗ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่า การใช้เพลงช่วยให้ผู้ฟังจดจำรายการได้ “วิธีการเปิดและปิดรายการด้วยเพลง บรรเลงที่ใช้ค่อนข้างสำคัญ ต้องการเริ่มต้นให้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของรายการ มันเป็นการสร้าง การจดจำ แก่คนฟังเพราะเราใช้เพลงนี้มาโดยตลอด เวลาคนฟังเขาได้ยินเพลงเขาก็จะรู้ว่าเรามาแล้ว”

ค. รูปแบบการนำเสนอที่ทำให้ผู้ฟังเข้าใจหลักธรรมะที่เป็นนามธรรม

การอธิบายรายละเอียดให้ชัดเจน

ผู้จัดรายการใช้การอธิบายรายละเอียดหลักธรรมเพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจ เช่นกรณีของพระครูใบฎีกา (สัมภาษณ์, ๗ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่า “ใช้วิธีอธิบายรายละเอียดให้ชัดเจน โดยอธิบายทั้งเวลาที่เปิดสาย

หน้าไม้ และแจ้งหมายเลขโทรศัพท์ให้โทรมาหลังไม้ครั้ง หรือหากเรื่องใดที่ยังไม่สามารถตอบคำถามได้ชัดเจนก็จะขอไปหาข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อมาตอบคำถามในครั้งหน้า หรือฝากให้พระอาจารย์ที่มีความรู้เฉพาะในเรื่องนั้นๆ นำมาอธิบายในรายการช่วงถัดๆ ไป”

การยกตัวอย่างให้สอดคล้องกับชีวิตประจำวัน

ผู้จัดรายการใช้การยกตัวอย่างหลักธรรมะให้สอดคล้องกับการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่นกรณีของพระอธิการประสพโชค วิสุทธินารี (สัมภาษณ์, ๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่อธิบายถึงวิธีการยกตัวอย่างว่า “เอาหลักธรรมนั้นมาจับกับชีวิตประจำวันของชาวบ้าน เราต้องยกตัวอย่างให้สอดคล้องให้เห็นวิถีในธรรมะ เช่น หากจะพูดเรื่องอริยสัจ 4 ทุกข์ คืออะไร เราก็จะพูดว่า สิ่งที่บ้านเป็นอยู่ตอนนี้ราคาลำไยตกต่ำ ชาวบ้านกังวลใจ มีหนี้สิน ไม่มีความสุข สิ่งที่เป็นอยู่คือทุกข์ สมุทัย คือ สาเหตุแห่งทุกข์ เราก็ย้อนกลับไปดูว่าทำไมราคาลำไยราคาตกต่ำ เพราะสภาพแวดล้อมไม่เอื้ออำนวย เพราะคนปลูกเยอะจนลำไยล้นตลาดทำให้ราคาตก หรือเพราะอะไร นี่แหละคือวิธีการยกตัวอย่างให้เขาเห็นภาพ ยกจากเรื่องใกล้ตัวเขาแหละ”

๔.๓.๓ การโน้มน้าวใจของผู้จัดรายการวิทยุวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา

๔.๓.๓.๑ ความต้องการของผู้จัดรายการที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ความเชื่อหรือการกระทำของผู้ฟัง

การเปลี่ยนพฤติกรรมที่ผิดศีลธรรม

ผู้จัดรายการมีความต้องการเปลี่ยนพฤติกรรมที่ผิดศีลธรรมตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เช่นกรณีของพระอธิการประสพโชค วิสุทธินารี (สัมภาษณ์, ๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่มีความเห็นต่อพฤติกรรมที่ต้องการเปลี่ยนแปลงในผู้ฟังว่า “คือเรื่องการใช้ชีวิตในทางที่ผิด ก็อยากให้เขาเปลี่ยนพฤติกรรม เช่น การดื่มสุรา ก็อยากจะทำให้เลิก”

การเชื่อมโยงความเชื่อเรื่องประเพณีกับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา

ผู้จัดรายการมีความต้องการย้ำการปฏิบัติตามความเชื่อเดิมและแบบแผนดั้งเดิมเกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมล้านนา เช่นกรณีของ(พระอธิการประสพโชค วิสุทธินารี (สัมภาษณ์, ๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) เห็นว่า “อย่างแรกคือเรื่องแบบแผนประเพณีล้านนา อย่างเรื่องทานข้าว ชาวบ้านบางคนชอบมาทานข้าวกลางคืน แต่เราชาวเหนือไม่ทำกัน ก็อยากจะทำให้ความรู้ให้เขาทำถูก” หรือกรณีของพระครูใบฎีกา (สัมภาษณ์, ๗ ธันวาคม ๒๕๕๘) เห็นว่า ควรมีการสอดแทรกหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าไปในประเพณีของล้านนา “เน้นในเรื่องความเชื่อมากกว่า ความเชื่อในเรื่องประเพณี หรือสิ่งที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ มักจะไม่ได้บอกให้ปรับเปลี่ยน แต่มักจะกล่าวถึงที่มาของความเชื่อนั้นๆ ว่ามีที่มาอย่างไร แล้วสอดแทรกคติธรรม เชื่อมโยงเข้าไปหาความเชื่อทางพระพุทธศาสนาให้ไปในทิศทางเดียวกัน “

๔.๓.๓.๒ การโน้มน้าวใจของผู้จัดรายการวิทยุวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา

ก. การให้รางวัลและการลงโทษ

ผู้จัดรายการโน้มน้าวใจด้วยการให้รางวัล โดยมักเป็นการพูดให้พรกับผู้ฟัง เช่นกรณีของพระอธิการประสพโชค วิสุทธารี (สัมภาษณ์, ๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่า “มีการอวยพรอย่างเดียว ไม่ได้ให้รางวัลอย่างอื่น เพราะรายการเน้นการบรรยาย” นอกจากนี้ผู้จัดรายการยังใช้วิธีแจกของรางวัลในการโน้มน้าวใจผู้ฟังได้แก่กรณีของพระครูใบฎีกา (สัมภาษณ์, ๗ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่า “มีการให้รางวัลบางช่วง ประมาณ ๑ - ๒ ครั้งต่อเดือน ของรางวัลเช่น พระพุทธรูป หนังสือ วิทยุ หรือของที่ระลึกอื่นๆ เพราะเป็นการดึงความสนใจ ให้ผู้ฟังตั้งใจฟังรายการ”

ในทางตรงข้าม ผู้จัดรายการโน้มน้าวใจด้วยการลงโทษ โดยใช้การยกตัวอย่างผลของการกระทำชั่ว จากคัมภีร์ทางศาสนาและตัวอย่างในปัจจุบัน ในส่วนของพระครูใบฎีกา (สัมภาษณ์, ๗ ธันวาคม ๒๕๕๘) เห็นว่า “มีการยกตัวอย่างโดยอ้างจากคัมภีร์ต่างๆ อ้างถึงความผิดในทางศาสนา และกรรมในปัจจุบันนั้นเป็นลักษณะไหน เพราะต้องการยกตัวอย่างให้เห็นภาพ คนจะได้ไม่กล้าประพฤติดังนั้น” หรือกรณีของพระอธิการประสพโชค วิสุทธารี (สัมภาษณ์, ๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่ใช้ตัวอย่างจากประสบการณ์ในชีวิตของตนเอง เพื่อเป็นอุทาหรณ์ให้กับผู้ฟัง “มีการชี้ให้เห็นความรุนแรงและโทษของสิ่งที่ไม่ดี คือขอให้เขากลัวมันแหละ วิธีนี้คือเอาวิบากกรรม ที่เกิดขึ้นจริงมาเล่าให้ฟัง เรื่องของตัวเองมาเล่าก็มี ดูอย่างมีอาตมานี้ มีพระพิการ นี้อ้วน เมื่อก่อนโยมพ่อของอาตมาชอบเข้าป่าล่าสัตว์ แล้วตัดขาแก้งวาง ผลจึงมาถึงอาตมา พอคนได้ยินอย่างนี้ก็กลัว ไม่กล้าทำบาป”

ข. การยกตัวอย่างความดีงามของบุคคล

ผู้จัดรายการโน้มน้าวใจด้วยการยกตัวอย่างความดีงามของบุคคลที่น่าเชื่อถือหรือประสบความสำเร็จในการทำความดี เช่นกรณีของพระครูใบฎีกา (สัมภาษณ์, ๗ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่า “มีการยกตัวอย่าง ยกมาจากในธรรมที่นำมาเทศน์บ้าง จากเหตุการณ์อื่นๆ ที่ได้ศึกษามาจากที่ต่างๆ และอ้างถึงที่มาว่าบุคคลในเหตุการณ์นั้นมีอยู่จริง เพราะต้องการให้ผู้ฟังเห็นภาพว่า มีผู้นำไปปฏิบัติจริง และเห็นผลจริงแล้วสามารถนำไปปฏิบัติตามได้” หรือกรณีของพระอธิการประสพโชค วิสุทธารี (สัมภาษณ์, ๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่ยกตัวอย่างพระหรือเณรที่ทำความดี “มีนะ แต่นานๆถึงจะพูดที่ ใช้พระเณรที่ประสบความสำเร็จนี้แหละ เพราะคนเหล่านี้ที่ประสบความสำเร็จ ชีวิตเขาไม่ได้ราบเรียบมาก่อน เขาต้องต่อสู้ผ่านอะไรมาเยอะ กว่าที่จะประสบความสำเร็จ เราก็อยากให้คนฟังเรียนรู้จากเรื่องที่เรเล่า” แต่อย่างไรก็ตาม ในการยกตัวอย่างต้องระวังการยกตัวอย่างเรื่องราวชาวบ้านใกล้ตัว อาจนำไปสู่ความไม่พอใจของผู้ฟังบางคน เพราะมีความคิดเห็นไม่สอดคล้องต้องกัน เช่นกรณีของพระอธิการประสพโชค วิสุทธารี (สัมภาษณ์, ๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่า “การยกตัวอย่างบุคคลมีข้อจำกัด คือ เราห้ามเอาเรื่องใกล้ตัวหรือเรื่องของคนในบ้านมาเล่า เพราะอาตมามีประสบการณ์เอาเรื่องของคนใกล้ตัวมาเล่า เขาไม่พอใจและต่อว่าอาตมา ว่า

ทำไมต้องเอา เรื่องเขามาเล่า ถึงแม้เรื่องที่เราเอามาเล่ามันจะเป็นแง่ดีและพูดถึงความสำเร็จของเขาก็ตามตรง
นี้ต้อง ระวังให้มาก”

ค. การยกเนื้อหาสาระธรรม สุภาสิต คำคม หรือนิทาน

ผู้จัดรายการโน้มน้าวใจด้วยการยกเนื้อหาสาระธรรม สุภาสิต คำคม หรือนิทาน (สัมภาษณ์, ๗ ธันวาคม ๒๕๕๘) เห็นว่า “มักจะมีการใช้ศึกษาข้อมูลเพื่อเตรียมพร้อมก่อนจัดรายการมาโดย
เตรียมคำคมล้านนา หรือกลอนภาษาไทยกลาง คำคม คำพังเพย หรือนิทานที่แทรกอยู่ในธรรมที่เทศน์ เพราะ
ต้องการให้ผู้ฟังสนใจ ไม่น่าเบื่อ ให้เนื้อหาที่มีความหลากหลายมากขึ้น” หรือกรณีของพระอธิการประสพโชค วิ
สุทธิธำรี (สัมภาษณ์, ๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่มักใช้การเล่านิทานเพื่อดึงดูดความสนใจของผู้ฟัง “มีการใช้
นิทานสั้นๆ มาเล่า เพราะการเล่านิทานมันสามารถดึงดูดคนฟังได้ และสอดคล้องกับเรื่อง ที่เราพูด”

๔.๓.๓.๓ การสร้างความเพลิดเพลินใจของผู้จัดรายการวิทยุวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา

ก. การเทศน์ด้วยภาษาคำเมือง

ผู้จัดรายการสร้างความเพลิดเพลินใจ โดยใช้วิธีการเทศน์ด้วยภาษา
คำเมือง กรณีของพระครูใบฎีกา (สัมภาษณ์, ๗ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่า “มีการใช้ท่วงทำนองในการ
เทศน์เมืองอยู่แล้ว มีเทคนิคการใช้เสียงดึงดูดใจอยู่แล้ว”

ข. การใช้นิทาน หรือเรื่องตลกเกี่ยวกับชีวิตประจำวัน

ผู้จัดรายการสร้างความเพลิดเพลินใจ โดยใช้นิทานหรือเรื่องตลกเกี่ยวกับ
ชีวิตประจำวัน เพื่อให้ผู้ฟังรู้สึกผ่อนคลาย โดยพระอธิการประสพโชค วิสุทธิธำรี (สัมภาษณ์, ๑๔
ธันวาคม ๒๕๕๘) เห็นว่า “ใช้การเล่านิทาน หรือ เล่าเรื่องตลก” เช่นเดียวกับพระครูใบฎีกา (สัมภาษณ์, ๗
ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่า “มีการใช้มุขตลกที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวัน และใช้เทคนิคการสนทนาที่เคຍบธรรม
การเป็นผู้ประกาศมาก่อนเพื่อให้ผู้ฟังรู้สึกได้ว่าเราพูดอยู่กับเขาจริงๆ เพื่อให้ผู้ฟังผ่อนคลาย ไม่รู้สึกเบื่อหน่าย”
ในส่วนพระอธิการประสพโชค วิสุทธิธำรี (สัมภาษณ์, ๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) เห็นว่า อารมณ์ขันมี
ความสำคัญในการจัดรายการวิทยุ เพราะทำให้ผู้ฟังเปิดใจรับสิ่งที่เราจะพูดในรายการต่อไป “สำคัญมากๆ
เพราะการที่คนเราจะเข้าใจธรรมะหรือเข้าใจในสิ่งที่คนอื่นพูดได้ เราจะต้องมีอารมณ์ขัน คนฟังมีความเครียด
ก็จะไม่รับอะไรทั้งนั้น เราต้องใช้ความเพลิดเพลินอารมณ์ขัน เป็นตัวกระตุ้นให้ผ่อนคลายจากความเครียดและเปิดใจ
รับสิ่งใหม่ๆ”

ค. การสอดแทรกคติธรรมกับข่าวหรือสถานการณ์รอบตัว

ผู้จัดรายการสร้างความเพลิดเพลินใจ โดยสอดแทรกคติธรรมกับข่าวหรือ
สถานการณ์รอบตัว ทำให้รายการไม่น่าเบื่อ เช่นกรณีของพระครูใบฎีกา (สัมภาษณ์, ๗ ธันวาคม ๒๕๕๘)
ที่มักใช้เรื่องราวจากข่าวมาสอดแทรกกับหลักธรรมะ “ส่วนมากใช้ข่าวที่โยงกับที่เห็นในทีวี หนังสือพิมพ์

หรือเหตุการณ์ที่ประสบมา ซึ่งเป็นสิ่งที่ปัจจุบัน และสามารถนำมาเทศน์ในรายการด้วย ซึ่งมีความสำคัญต่อญาติโยม เพราะทำให้ได้รับรู้ข่าวสารบ้านเมืองมากขึ้น ทำให้มีความรู้เพิ่มเติมมากขึ้น และทำให้รายการไม่น่าเบื่อ”

๔.๓.๔ ลักษณะเฉพาะตัวของผู้จัดรายการ

๔.๓.๔.๑ ลักษณะเฉพาะตัวด้านการใช้ภาษา และการพูดคุยในรายการ

ก. การใช้ภาษาท้องถิ่นในการจัดรายการ

ผู้จัดรายการมีการใช้ภาษาท้องถิ่น เพื่อให้การสื่อสารกับผู้ฟังประสบความสำเร็จ เช่นกรณีของพระครูใบฎีกา (สัมภาษณ์, ๗ ธันวาคม ๒๕๕๘) เห็นว่า “ใช้ภาษาเมืองตลอดตั้งแต่ต้นจนจบ แต่หากมีกลอนที่ยกมาเป็นภาษาไทยกลางก็ใช้ภาษาไทยกลางบ้าง” เช่นเดียวกับพระอธิการประสพโชค วิสุทธีธาริ (สัมภาษณ์, ๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่า การใช้ภาษาคำเมืองทำให้เกิดความรู้สึกใกล้ชิดกับผู้ฟัง “อาตมาจะใช้ภาษาเหนือในการจัดรายการ เพราะมันเข้าถึงคนฟัง มันรู้สึกใกล้ชิด และมันสนุกกว่า และมันสนุกกว่าเวลาเราเล่านิทาน แทนจะไม่ใช้ ภาษาไทยกลางเลย”

ข. การมีจังหวะในการพูดคุย และใช้น้ำเสียงหลากหลายดึงดูดความสนใจจากผู้ฟัง

ผู้จัดรายการควรมีจังหวะในการพูดคุย และรู้จักใช้น้ำเสียง เพื่อให้ผู้ฟังเกิดความสนใจเนื้อหาที่เล่าในรายการ โดยพระครูใบฎีกา (สัมภาษณ์, ๗ ธันวาคม ๒๕๕๘) เห็นว่า “ น้ำเสียง และเรื่องคำพูด มีความสำคัญสำหรับนักจัดรายการมาก ถ้าหากเราพูดไม่ถูกจังหวะ จะโคน หรือเราพูดแบบไม่มีเนื้อหาสาระค่อนข้างมาก เราจะได้รับเสียงตอบรับที่ไม่ดีจากผู้ฟัง ผู้ฟังจะเบื่อหน่ายและไม่อยากติดตามรายการอีก ” เช่นเดียวกับพระอธิการประสพโชค วิสุทธีธาริ (สัมภาษณ์, ๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่า การรู้จักใช้น้ำเสียงที่หลากหลาย ทำให้ทำฟังชื่นชอบและติดตามรายการ “การพูดที่ประสบความสำเร็จ ไม่ใช่เพียงแค่ว่าคนฟังได้ แต่ฟังแล้วต้องชอบด้วย อาตมาคิดว่าการใช้น้ำเสียงที่หลากหลาย มีโทนเสียงขึ้นลง มันทำให้ ๑ เร้าใจคนฟัง ๒ ดึงดูดความสนใจคนฟัง ๓ คนฟังจะชอบและติดตาม”

ค. การใช้เพลงประกอบในรายการ

ผู้จัดรายการควรใช้เพลงประกอบในรายการ โดยพระครูใบฎีกา (สัมภาษณ์, ๗ ธันวาคม ๒๕๕๘) เห็นว่า การใช้เพลงประกอบในช่วงต้นของรายการ จะช่วงดึงดูดความสนใจจากผู้ฟังได้ ” มีแค่เพลงขึ้นต้นรายการ แต่ในระหว่างรายการไม่มีการใช้เลย เพราะเวลาค่อนข้างน้อย ”

๔.๓.๔.๒ วิธีการเผยแพร่ธรรมะของผู้จัดรายการ

ก. รูปแบบการเผยแพร่ธรรมะที่ใช้ในรายการ

ผู้จัดรายการมีรูปแบบการเผยแพร่ธรรมะ โดยใช้การบรรยาย การสนทนาระหว่างผู้จัดรายการ และการเปิดสายสนทนาหรือตอบปัญหาให้กับผู้ฟัง มีรายละเอียดแต่ละรูปแบบการจัดรายการดังนี้

การบรรยาย

ผู้จัดรายการใช้รูปแบบการบรรยายในการจัดการรายวิทยุ สำหรับการให้ข้อมูลสรุปเกี่ยวกับธรรมะหลังจากการเทศน์ด้วยภาษาคำเมือง เช่นกรณีของพระครูใบฎีกา (สัมภาษณ์, ๗ ธันวาคม ๒๕๕๘) เห็นว่า “การบรรยายความรู้ให้กับผู้ฟัง ใช้วิธีนี้เป็นส่วนสรุปหลังการเทศน์เมืองแล้ว แต่หากเป็นการบรรยายธรรมล้วนๆ ก็จะมีเฉพาะบางครั้งที่ต้องจัดรายการแทนพระรูปอื่น” ในขณะที่พระอธิการประสพโชค วิสุทธินารี (สัมภาษณ์, ๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) เห็นว่า “ใช้การบรรยายอย่างเดียวเลย เพราะเรามีข้อจำกัดในเรื่องของเวลา เวลานั้นทำอะไรได้ไม่มาก ถามว่าวิธีการนี้เหมาะสมไหม ก็ไม่ค่อยเหมาะสมเท่าไรนะ ถ้ามีโอกาสอยากปรับให้เป็นการสนทนา มากกว่า”

การเปิดสายสนทนาหรือตอบปัญหาให้กับผู้ฟัง

ผู้จัดรายการใช้รูปแบบการเปิดสายสนทนาหรือตอบปัญหาให้กับผู้ฟัง โดยเป็นการสอบถามผลการรับฟัง และเปิดโอกาสให้ผู้ฟังซักถามปัญหาธรรมะ เช่นกรณีของพระครูใบฎีกา (สัมภาษณ์, ๗ ธันวาคม ๒๕๕๘) เห็นว่า “มีการเปิดสายทุกครั้งหลังจากเทศน์เมืองและสรุปสาระสำคัญเสร็จแล้ว ส่วนใหญ่จะให้ผู้ฟังแจ้งผลการรับฟังรายการ การถามปัญหาธรรมะ แต่ถ้าเป็นปรึกษาปัญหาส่วนตัว ส่วนใหญ่จะถามหลังไมค์ โดยให้เบอร์ติดต่อส่วนตัวไว้”

การสนทนา

ผู้จัดรายการใช้รูปแบบการสนทนา โดยเป็นการเชิญพระสงฆ์มาร่วมกันจัดบ้างนานๆ ครั้ง เช่นกรณีของพระครูใบฎีกา (สัมภาษณ์, ๗ ธันวาคม ๒๕๕๘) เห็นว่า “สนทนามีนานๆ ครั้ง เมื่อก่อนตอนมีเวลาจัดรายการนานก็จะเชิญมา แต่ช่วงหลังไม่ค่อยมี”

๔.๓.๔.๓ ความต้องการพัฒนารายการวิทยุวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาของผู้จัดรายการ

ก. ความต้องการพัฒนาเนื้อหารายการ โดยเพิ่มบรรยายธรรมและสถานการณ์ปัจจุบัน

ผู้จัดรายการมีความเห็นว่า เนื้อหารายการเดิมที่จัดดีอยู่แล้ว เช่นกรณีของพระอธิการประสพโชค วิสุทธินารี (สัมภาษณ์, ๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่า “เนื้อหาเดิมก็โอเคแล้ว ดีแล้ว” ในขณะที่พระครูใบฎีกา (สัมภาษณ์, ๗ ธันวาคม ๒๕๕๘) มีความต้องการเพิ่มเติมเนื้อหาเกี่ยวกับการ

บรรยายธรรมและการสอดแทรกสถานการณ์ปัจจุบัน “อยากเพิ่มในเรื่องของการบรรยายธรรม มีการสอดแทรกเนื้อหาเรื่องข่าวสถานการณ์ปัจจุบันเข้าไปให้มากขึ้น”

ข. ความต้องการพัฒนารูปแบบรายการให้มีความหลากหลาย

ผู้จัดรายการมีข้อเสนอในการปรับปรุงรูปแบบรายการจากเดิมที่เน้นการบรรยาย โดยเห็นว่าควรมีการพัฒนาเทคนิคการจัดรูปแบบรายการให้มีความหลากหลาย เช่นกรณีของพระครูใบฎีกา (สัมภาษณ์, ๗ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่มีข้อเสนอว่า “อยากเพิ่มเทคนิคในการเข้าสู่รายการตามที่พระมหาไสวณณะนำในการอบรม เพื่อให้มีเอกลักษณ์ ยึดการเทศน์เมืองเป็นหลัก แต่อยากเพิ่มเติมเทคนิคในการบรรยาย การเปิดเพลง ใส่มอนทาจภาพ เพิ่มเนื้อหาสาระในรูปแบบอื่นๆ มากขึ้น” เช่นเดียวกับข้อเสนอของพระอธิการ ประสพโชค วิสุทธิธำรี (สัมภาษณ์, ๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่สอนให้มีรูปแบบรายการแบบสนทนา โดยเห็นว่า “คืออยากปรับรูปแบบให้เป็นแบบการสนทนาที่มีคู่สนทนาแลกเปลี่ยนกัน เนื่องจากรูปแบบที่ทำอยู่คือการบรรยายอย่างเดียว ถ้าเป็นไปได้ อยากให้มีการสนทนากัน หมายถึงจัดรายการ ๒ คน เชิญคนอื่นมาเป็นผู้สนทนาด้วย โดยอยากเปิดโอกาสให้พระเถระ โดยเฉพาะเถระเพราะถือเป็นการฝึกฝนพัฒนาศักยภาพ ไปในตัวที่สำคัญเราจะได้สร้างตัวตายตัวแทนของเราด้วย” นอกจากนี้ ผู้จัดรายการยังมีข้อเสนอในการปรับปรุงรายการเกี่ยวกับการเพิ่มเวลาให้มากขึ้น ได้แก่กรณีของ พระอธิการประสพโชค วิสุทธิธำรี (สัมภาษณ์, ๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่า “ในฐานะผู้จัดรายการอยากปรับปรุง คือเรื่องเวลา เพราะเวลาน้อยไป”

ค. การประเมินผลความสำเร็จของการจัดรายการวิทยุ จากการรับฟังความต้องการของผู้ฟัง

ผู้จัดรายการมีความต้องการพัฒนาการประเมินผลความสำเร็จของรายการ โดยเน้นที่การเปิดสายพูดคุยเพื่อรับฟังความต้องการของผู้ฟัง ทั้งในส่วนของผู้จัดและเนื้อหาสาระของรายการ ในส่วนการวัดความสำเร็จของรายการพระอธิการประสพโชค วิสุทธิธำรี (สัมภาษณ์, ๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) เห็นว่า “วัดจากคนที่โทรเข้ามา และวัดจากจดหมายที่ส่งเข้ามาบ้าง” ขณะที่พระครูใบฎีกา (สัมภาษณ์, ๗ ธันวาคม ๒๕๕๘) เห็นว่า “พยายามที่จะพัฒนาทุกครั้ง และฟังเสียงตอบรับจากญาติโยมให้มากที่สุด ว่ามีข้อเสนอแนะอะไรบ้างในการจัดรายการทุกครั้ง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องลักษณะเฉพาะตัวของผู้จัด หรือเรื่องความน่าสนใจของเนื้อหาสาระที่นำมาจัดรายการ นอกจากนี้ ผู้จัดรายการยังมีการประเมินความสำเร็จของรายการจากปริมาณผู้ฟังที่เข้าร่วมกิจกรรมที่ทางสถานีจัดในที่ต่างๆ โดยพระครูใบฎีกา” (สัมภาษณ์, ๗ ธันวาคม ๒๕๕๘) ให้เห็นว่า “ถือว่าประสบความสำเร็จมาก ประเมินได้จากการไปร่วมงานของทางสถานี หรือไปทำงานต่างๆ ก็จะมีศรัทธาญาติโยมเข้ามาทักทาย มาแจ้งเรื่องที่สนใจอยากฟังในรายการ อยากให้มีโอกาสเปิดสายหน้าไมค์ให้มากขึ้น บางครั้งหากไม่ได้ไปจัดรายการก็จะมีญาติโยมที่เป็นแฟนรายการโทรมาหา”

๔.๔ แนวทางการพัฒนาศักยภาพการผลิตรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา ตามข้อเสนอของพระภิกษุสงฆ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการวิทยุกระจายเสียง

๔.๔.๑ แนวทางการกำหนดเป้าหมายการผลิตรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา

ก. แนวทางการกำหนดเป้าหมายการผลิตรายการธรรมะ

การเผยแพร่ธรรมะเพื่อให้คนมีความรู้

พระมหา ดร. ไสว เทวบุญโญ (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) ให้ความเห็นเกี่ยวกับการกำหนดเป้าหมายการผลิตรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา ว่าเป็นการเผยแพร่ธรรมะเพื่อให้คนมีความรู้ โดยเห็นว่า “ต้องการที่จะทำให้คนได้รู้ธรรมะ ความรู้จากพระพุทธศาสนา” เช่นเดียวกับพระครูวิสุทธาจาโร (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่า เป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ในการเผยแพร่ธรรมะคำสอนของพระพุทธเจ้า “เป็นหน้าที่อยู่แล้วไม่มีที่มาหรือแรงบันดาลใจ เพราะถ้าเป็นพระต้องมีการเผยแพร่ บวชเป็นพระก็ต้องเผยแพร่ธรรมะคำสอนของพระพุทธเจ้า แล้วก็คำว่าที่มาในด้านเผยแพร่แบบพื้นบ้านล้านนาก็คือเมื่อก่อนไม่มีแบบบรรยายอะไรพวกนี้มันไม่มี มันเพิ่งมาไม่กี่ปีแบบบรรยายธรรม เมื่อก่อนทางเหมืองเหนือเราเข้าก็จะเทศน์แบบพื้นบ้านล้านนา อย่างงานศพ งานอะไรต่างๆ”

การนำหลักคำสอนไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์กับชีวิต

พระภิกษุสงฆ์ผู้เชี่ยวชาญการจัดการรายการวิทยุ ให้ความเห็นเกี่ยวกับการกำหนดเป้าหมายการผลิตรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาว่าเป็นการนำหลักคำสอนไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์กับทั้งตนเองและสังคม โดยพระมหา ดร. ไสว เทวบุญโญ (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) เห็นว่า “ต้องการที่จะให้นำความรู้จากพระพุทธศาสนา และนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม ประเทศชาติ บ้านเมือง”

ข. เป้าหมายของการผลิตรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา

พระอธิการประสพโชค วิสุทธินารี (สัมภาษณ์, ๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่า สื่อวิทยุช่วยเผยแพร่ความรู้และได้เข้าใจประเพณีต่างๆ “วิทยุเป็นสื่อที่ช่วยเผยแพร่องค์ความรู้ทางทฤษฎี คือเรื่องของวัฒนธรรม ล้านนาบางอย่างมันต้องเห็นด้วยตา ต้องเคยเห็นเคยดูมาก่อนถึงจะรู้ วิทยุเราแค่พูดแค่อธิบายอย่างเดียว มันไม่ให้เห็นภาพ วิทยุจะเป็นตัวเสริมมากกว่า เช่น เขาเคยเห็นของจริงมาแล้วแต่เราเพิ่มเติมด้านองค์ความรู้มาอธิบายให้เขาฟัง อย่างถ้าเราจะพูดเรื่องความหมายของตุ่งล้านนาแต่ละประเภท เขาก็ต้องเคยเห็นมาก่อน แล้วเรามาอธิบายความหมายของมัน”

รูปที่ ๔.๘ การอบรมพัฒนาศักยภาพการผลิตรายการวิทยุชุมชน โดยผู้เชี่ยวชาญด้านการดำเนินรายการ วัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาทั้งที่เป็นพระภิกษุสงฆ์และฆราวาส ณ วัดดอยแก้ว อำเภอดอยหล่อ จังหวัด เชียงใหม่

๔.๔.๒ แนวทางการพัฒนาศักยภาพการผลิตรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา

ก. แนวทางการพัฒนาศักยภาพการผลิตรายการธรรมะ

พระภิกษุสงฆ์ผู้เชี่ยวชาญการจัดรายการวิทยุให้ความเห็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนา รูปแบบรายการธรรมะ เพื่อให้ความรู้ การโน้มน้าวใจ และการบันเทิง มีรายละเอียดข้อเสนอแนะ ดังนี้

๑. รูปแบบการจัดรายการเพื่อให้ความรู้ (To inform, Informing speech)

๑.๑ ความรู้ที่ต้องการเผยแพร่ในรายการธรรมะ

ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมะ วินัย ศีลธรรม และเรื่องราวในพระไตรปิฎก

พระมหา ดร. ไสว เทวบุญโญ (สัมภาษณ์ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) ให้ความเห็น เกี่ยวกับความรู้ที่ต้องการเผยแพร่ในรายการวิทยุ โดยเห็นว่า “เป็นเรื่องหลักทางศาสนา ธรรมะ วินัย และ ศีลธรรม” เช่นเดียวกับพระครูโฆสิตปริยัตยาภรณ์ (สัมภาษณ์ 29 ธันวาคม 2558) เห็นว่า “ต้องการให้ผู้ฟัง เข้าใจแก่นสารคำสอนของศาสนา แต่พระในสมัยปัจจุบันจัดรายการหนีหลักธรรมคำสอน เอาทั้งการบรรยาย ธรรม การเทศน์ และความบันเทิงมาผสมผสานกันมากเกินไป จัดรายการตามใจชอบไม่มีสาระแก่นสาร” ขณะที่พระมหาสกุลมหาวิโร (สัมภาษณ์ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) มีการผสมผสานเนื้อหาจากพระไตรปิฎกกับ สถานการณ์ปัจจุบัน “นำเสนอที่ผ่านมาจะต้องเป็นเนื้อหาเรื่องราวในพระไตรปิฎกผสมผสานกับตัวอย่าง ปัจจุบัน แต่สาระหลักจะอยู่ในพระไตรปิฎกเป็นหลักก่อน แล้วก็ยกตัวอย่างคนปัจจุบันไปเพื่อให้เห็นชัด”

วาม
รู้ ที่
ต้อง
การ
เผยแพร่

แม่เกี่ยวกับการครองบ้านครองเรือน วิถีชีวิต และความเป็นอยู่ไม่ให้ตามกระแสโลกที่เปลี่ยนแปลงไป

พระครูวิสุทธาจาโร (สัมภาษณ์ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) ให้ความเห็นเกี่ยวกับการ ครองบ้านครองเรือน วิถีชีวิต และความเป็นอยู่ไม่ให้ตามกระแสของโลกที่เปลี่ยนแปลงไป “อย่างแรกก็เรื่อง ธรรมะ และเรื่องการครองบ้านครองเรือน วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ อย่างเช่น เมื่อก่อนวิถีชีวิตความเป็นอยู่เรา ไม่มีสิ่งอะไรต่างๆ คือพูดง่ายๆ ว่าหูดา เรายังไม่กว้างไกล ความเป็นอยู่ในสมัยนั้นก็แบบสังคมแบบสมถะ

คืออยู่แบบเรียบง่าย แต่พอหลังๆ วิวัฒนาการ ที่เรารู้กันในยุคโลกโลกาภิวัตน์เกิดการสื่อสารขึ้น โลกกว้างไกลขึ้น พฤติกรรมคนต่างๆ ก็เปลี่ยนแปลงไป แล้วก็พยายามดิ้นไว้ก่อน อย่าให้มันไปตามกระแสอย่าให้ มันรวมเร็วเกินไป พอรวมเร็วเกินไปศีลธรรมไม่กลับมา โลกจะวินาศ นั่นละ ก็เปรียบเทียบระหว่างปัจจุบันว่าคนมีศีลธรรม เมื่อก่อนถ้าพูดคำเมืองเช่นคำว่าว่า “ซัด” “ซัด” คืออะไรมีความหมายว่าอย่างไร แต่เด็กสมัยนี้ต้องถามละ ว่ามันคืออะไร เราก็ต้องอธิบายให้เขา อย่างเมื่อก่อนที่อาตมาจัดเรื่องวิถีชีวิต เมื่อก่อนเขามีเรื่องผีปู่ผีย่า ถ้ามาถามรุ่นพวกเธอก็จะไม่รู้แล้วว่าคืออะไร ความหมายคือสมัยก่อนถ้ามีแฟนเขาจะไม่มีจับมือถือแขนกันเหมือนในยุคปัจจุบันนี้ ถ้าไปจับมือกันก็จะถือว่า “ผิดผี” ถ้ามองในเรื่องของกุศโลบาย ก็คือ ให้ผู้หญิงรักษาวล สงวนตัวอย่าใจง่าย สมัยก่อนไม่มีเลย แต่เดี๋ยวนี้ พอเป็นแฟนกันก็ไม่ต้องเชื่อเรื่องผีเรื่องอะไร กระโดดขึ้นมอเตอร์ไซค์กอดกันไปหอมกันไป แต่เมื่อก่อนเขาถือเรื่องแบบนี้กัน เรื่องแบบนี้เราก็กุศโลบายนี้ขึ้นมาเพื่อให้ญาติโยมเขาได้รู้”

ความรู้ที่ต้องการเผยแผ่เกี่ยวกับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ต้องประยุกต์ให้เข้ากับกลุ่มผู้รับสารที่แตกต่างกัน

พระมหาสกุลมหาวิโร (สัมภาษณ์, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) ให้ความเห็นเกี่ยวกับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ประยุกต์ให้เข้ากับกลุ่มผู้รับสารที่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นต้องเลือกบรรยายหัวข้อที่สอดคล้องกับนักเรียน หรือข้าราชการ “ตรงนี้ก่อนที่จะไปพูดต้องทำการบ้าน เรียกว่าต้องรู้ก่อนว่าเรื่องที่เราจะไปพูดนั้น ใครคือผู้ฟัง คนที่เราจะไปพูดมีหลายแบบ เป็นคำถามแบบนี้มันกว้าง งานที่เราไปต่างหากที่มันเป็นตัวกำหนด ยกตัวอย่างเช่น งานที่รับนิมนตร์ไป ถ้านิมนตร์ไปบรรยายให้กับนักเรียนก็จะ เป็นหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับนักเรียน ก็จะเป็นการคุยระหว่างผู้นิมนตร์เรื่องโรงเรียน ตกลงต้องการประเด็นไหน บางทีเราไม่ได้เป็นผู้กำหนด เขากำหนดมาให้เสร็จเรียบร้อย ถ้าในวัยทำงาน เช่น การเตรียมตัวเป็นข้าราชการที่ดีของกระทรวงสาธารณสุขบ้าง หน่วยงานนั้นก็ต้องการการวางจิตใจว่า ถ้าจะต้องเป็นข้าราชการที่ดีจะต้อง ทำอย่างไรก็จะเป็นในหัวข้อ คุณธรรมสำหรับข้าราชการ ก็จะเปลี่ยนไปตามเนื้อหา และจุดประสงค์ของงานเป็นหลัก ไม่ใช่เรารู้อย่างเดียวเอง เราก็จะพูดเรื่องเดียวกัน มันก็ไม่ใช่”

๑.๒ การเรียนรู้ที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้ฟัง

การเรียนรู้หลักธรรมผ่านสถานการณ์ในปัจจุบัน

พระครูโฆสิตปริยัตยาภรณ์ (สัมภาษณ์, ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๘) ให้ความเห็นเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้ฟังว่า ต้องการให้เรียนรู้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา โดยเน้นประยุกต์หลักธรรมให้เข้ากับสถานการณ์ในปัจจุบัน “ต้องการให้เข้าใจหลักธรรม แต่จะเกิดประสบการณ์ติดตัวหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับวัยของผู้ฟังด้วย ส่วนมากผู้ฟังเป็นวัยสูงอายุอยู่แล้ว วิธีการบรรยายธรรมจะไม่มี ความตลกโปกฮา วิธีการบรรยายจะเน้นไปในเรื่องวิชาการ ทุกอย่างจะต้องมีที่มาที่ไป ต้องอ้างอิงจากพระไตรปิฎก จะมาพูดเองไม่ได้ แต่สมัยนี้พระเน้นตลกมากเกินไป วัยรุ่นอาจจะชอบฟัง แต่อาตมาไม่ค่อยชอบเพราะมัน

ใหม่เกินไป วิธีบรรยายสิ่งที่เป็นนามธรรมคือการยกตัวอย่าง ยกตัวอย่างเหตุการณ์ปัจจุบันแล้วเชื่อมโยงเข้าหาพระสูตรพระไตรปิฎก เราต้องยกพระสูตรพระไตรปิฎกมาอ้างอิงไม่ใช่พูดไปเรื่อย”

เช่นเดียวกับพระมหาสุกฺมมหาวิโร (สัมภาษณ์, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่มีการปรับเนื้อหาให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน เพื่อให้ผู้ฟังเรียนรู้การนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันใกล้ๆตัว “อย่างใกล้เดือนธันวาคมว่าก็จะเป็นเรื่อง เวลาใกล้ชีวิต หรือเรื่องของปีเก่าปีใหม่เป็นหลัก แล้วพอพ้นปีใหม่ไปแล้วเดือนมกราคมอะไรที่เข้ามาแทรกกระทบกับวิถีชีวิตของเรา ก็เช่น เดือนมกราคมไปงานต่างๆ เรียกว่าการเข้ากรรม ก็จุดประสงค์ก็คือพิธีกรรม เราก็ต้องอธิบายว่าเข้ากรรมคืออะไร เข้ากรรมคืออะไร ก็จะเป็นเนื้อหาของเรื่องนี้ต่อกัยำเรื่องของประเพณี ประเพณีนำเรื่องของความดีได้อย่างไร เราก็จะให้ธรรมะแทรกไปอยู่เรื่อยๆ เพราะว่าเราจะไม่เทศน์เรื่องไกลตัวมันจะไม่เห็นความสำคัญ ถ้าช่วงนี้เกิดการแผ่นดินไหวเกิดขึ้นแล้วเราจะไปพูดเรื่องอย่างอื่นมันก็ไม่ถูก เราก็พูดเรื่องของแผ่นดินไหวอย่างนี้เพราะไปทำเวรทำกรรมอะไรมา มันก็พูดมันไม่ได้ เราต้องพูดว่าด้วยความเห็นใจ ให้เห็นว่าเป็นธรรมชาติแผ่นดินไหวแบบนี้เป็นเรื่องธรรมดาแล้วมันจะเปลี่ยนไปเรื่อยๆ อย่างเช่น ตามหน้าเทศกาล ตอนนี้ใกล้จะสิ้นปีแล้ว สิ่งที่จะพูดก็คือเวลาใกล้ชีวิต ถ้าถามว่าเราต้องการให้อะไร เราก็ไม่ได้พูดตลอดคนละเรื่องนี้เราจะพูดเพราะเดือนธันวาคมจนถึงสิ้นปี ปีทั้งปีจะให้ข้อคิดอะไร ทบทวนความหลัง ระวังความผิด เตือนจิตของตน ให้มีระเบียบวินัยนะ ทบทวนชีวิตหน่อยว่าทั้งปีเนี่ยทำอะไรบ้าง ๓๖๕ วัน กำไรหรือขาดทุนกันแน่ เห็นไหมถามว่าวัตถุประสงค์มันคืออะไร เราต้องการให้คนได้ทบทวนชีวิตตลอดทั้งปี จุดประสงค์ก็จะมีแค่นี้ มันก็จะไม่เกินไปมากกว่านี้ ก็ขึ้นอยู่กับผู้ฟัง ตอนนั้นต้องไปถามกลุ่มผู้ฟังแล้วว่าชอบใจเรื่องแบบไหน” (พระมหาสุกฺมมหาวิโร, สัมภาษณ์ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๘)

การเรียนรู้หลักธรรมผ่านการเทศน์นิทานคำเมือง

พระครูวิสุทธาจาโร (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่ได้ใช้การเทศน์คำเมืองที่มีการสอดแทรกหลักธรรมไว้เป็นคติสอนใจให้กับผู้ฟัง จนกระทั่งเกิดความเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรม “แนวก็เอาตามมาเป็นคำเมือง มันเป็นเรื่องคือเรื่อง เป็นเรื่องๆ แบบละคร แล้วก็ตีเอาตัวนั้นออกมาเปรียบเทียบ สมัยนั้นเป็นแบบนี้ๆ แล้วก็เปรียบเทียบระหว่างเหตุการณ์ในตอนนั้น คล้ายอย่างเราดูละครว่าตัวโกงเป็นอย่างไร พระเอกนางเอกเป็นอย่างไร ก็จะเล่าเป็นเรื่องแล้วก็สรุปออกมา อย่างสมมติอย่างที่ว่าตามเทศน์ อย่างเรื่องหงส์หิน มันก็จะมีเทศน์เรื่องราวไปก่อน พอเสร็จเรียบร้อยโยมก็เปรียบ แล้วก็ยกธรรมะขึ้นมาเปรียบเขาจะได้คล้ายตาม จากที่เขาฟังแล้วจากที่เขา บ้างคนเขาจากที่เป็นขี้เหล้าเมายามันก็มีนะบ้างคนก็ปรับ พอฟังเทศน์ไปทุกวันๆ มันก็ซึมไป และเขาก็กลับมาเป็นคนดีได้ก็มี อันนี้คือการยกตัวอย่างให้เขา”

การเรียนรู้ให้เป็นผู้มีศีล มีธรรม และมีความเมตตาต่อบุคคลอื่น

พระครูวิสุทธาจาโร (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) ให้ความเห็นเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้ฟังว่า ต้องการให้หลีกเลี่ยงความชั่ว ให้ทำความดี และสามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข “เรื่องความเป็นอยู่ มีวิถีชีวิตที่ดีขึ้นโดยให้มีศีล มีธรรม อยู่ด้วยกันด้วยความเมตตาอารีต่อ

กันสังคมก็จะมีสันติสุข ให้หลักเว้นความชั่ว ให้ทำความดี คนเราถ้าทำความดีอยู่ไหนก็ได้สบาย แต่ถ้าเป็นคนไม่ดีอยู่ไหนก็เดือดร้อนทั้งตัวเอง ทั้งครอบครัว แล้วก็นำมาถึงประเทศชาติบ้านเมืองก็พลอยเดือนร้อน ทุกยอม หล้า ถ้ามันไม่มีอะไรยึดเหนี่ยวคือศีลธรรม” หรือกรณีของพระมหา ดร. ไสว เทวบุญโญ (สัมภาษณ์ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่าผู้ฟังควรได้เรียนรู้เกี่ยว “เรื่องทางศาสนา ธรรมะ วินัย และศีลธรรม โดยใช้วิธีการทำเอกสารหรือหนังสือเผยแพร่เวลาที่ไปบรรยายธรรมตามที่ต่างๆ ส่วนในรายการมีการใช้บทประพันธ์ บท แหล่ โคลง กลอน คำว จ้อย ซอ เพลง โดยแต่งเนื้อเพลงเองโดยสอดแทรกเรื่องศาสนาลงไป แล้วจ้างบริษัทเอกชนทำดนตรีและขับร้องให้ถ้ามีผู้ฟังสนใจอยากได้ก็จะส่ง CD ให้”

๑.๓ วิธีการจัดรายการเพื่อให้ผู้ฟังเกิดความรู้

วิธีการพูดสรุปสาระสำคัญ

พระมหา ดร. ไสว เทวบุญโญ (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงวิธีการบรรยายให้ผู้ฟังเข้าใจเนื้อหาได้ชัดเจนว่า เป็นการผสมระหว่างสาระและบันเทิง “ใช้เทคนิคในการสรุปเนื้อหาสาระเป็นข้อๆ ใช้เพลงคั่นใช้รายการ 2 - 3 ครั้ง เพื่อไม่ให้ผู้ฟังเกิดความเบื่อหน่าย แล้วชี้ให้เห็นใจความสำคัญในตอนจบ” เช่นเดียวกับพระครูวิสุทธาจาโร (สัมภาษณ์ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่ใช้การเทศน์ธรรมะคำเมืองแล้วสรุปให้ผู้ฟังเข้าใจ “ของอาตมาจะมุ่งไปทางคนเฒ่าคนแก่ แต่คนหนุ่มสาวก็ฟังรู้เรื่องอยู่บ้าง คนเฒ่าคนแก่ก็จะบรรยายให้ฟังแล้วอาตมาก็จะสรุปให้ฟัง ถ้าเขาฟังจริงๆ นะก็รู้ แต่ต้นๆ ถ้าฟังนี้จะไม่ค่อยรู้เรื่อง พอฟังไปฟังไปแล้วมีบรรยายสรุปก็จะเข้าใจ” หรือกรณีของพระครูโฆสิตปริยัตยาภรณ์ (สัมภาษณ์, ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่ใช้การบรรยายสรุปนิทานในช่วงท้ายของรายการ “การบรรยายวิทยุมีข้อจำกัดคือเรื่องเวลา เราควรเล่าเรื่องที่จบในตอน หากเป็นเรื่องยาวเราก็แบ่งเป็นตอนๆได้ แต่การจะจบในแต่ละตอนต้องมีข้อสรุปด้วย”

วิธีแบ่งช่วงรายการที่แบ่งแยกเนื้อหาชัดเจน

พระมหา ดร. ไสว เทวบุญโญ (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงวิธีการบรรยายให้ผู้ฟังเข้าใจเนื้อหาได้ชัดเจนว่า “ใช้เทคนิคเริ่มต้นรายการด้วยการเล่าข่าว เรื่องทั่วไป แล้วดึงเข้าสู่ธรรมะช่วงสุดท้ายแนะนำการนำไปปฏิบัติ โดยเฉพาะการบำเพ็ญทางใจ จะนำไปปฏิบัติธรรมในรายการช่วงเวลา ๑๕ นาที เวลาในรายการ ๑ ชั่วโมง ๓๐ นาทีนั้น จะต้องมีการเปลี่ยนเทคนิคและวิธีดำเนินรายการทุกๆ ๑๕ - ๒๐ นาที”

วิธีการเทศน์นิทานคำเมืองให้เหมือนละครวิทยุ

พระครูวิสุทธาจาโร (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงวิธีการบรรยายให้ผู้ฟังเข้าใจเนื้อหาได้ชัดเจนว่า ใช้การเทศน์ธรรมะคำเมืองที่ใส่ความเป็นของตัวเองลงไปให้เหมือนกับละครวิทยุ “ใช้ละคร คือส่วนมากจะทำแบบล้านนาเอามาจากโบราณ เขาทำแบบโบราณ คัมภีร์โบราณ คือเมื่อก่อนจะมีคนเฒ่าคนแก่มาฟังธรรม แล้วเขาจะติดกับเรื่องหงส์เหิร เรื่องสุริยวงศ์ไกรสร เป็นเรื่องๆ นี้อะ คนโบราณ ถ้า

เป็นยุคระดับคนเฒ่าคนแก่เขาจะชอบฟังแนวนี้ ต้องพูดแบบชัดๆ สดๆ เพราะฉะนั้นพระจะมีแนวของตัวเอง อยากรู้อาตมาจะเล่าให้เหมือนกับเขาฟังละครวิทยุ หรืออย่างท่านพระครูธีระ อย่างท่านคือกเตอร์ดวงจันทร์ นี่ท่านจะไปแบบมหาวิทยาลัย หรือมหาสมปอง ท่านว. วชิรเมธี ท่านก็จะมีแนวของท่าน”

๑.๔ วิธีการและความสำคัญของการยกตัวอย่างที่เป็นรูปธรรม

การใช้ตัวอย่างนิทานทำให้เข้าใจหลักธรรมที่เป็นนามธรรม

พระมหาสุกฤษมหาวิโร (สัมภาษณ์, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงความสำคัญของการยกตัวอย่างประกอบในรายการธรรมะว่า การเล่านิทานตัวอย่างที่จับต้องได้ทำให้ผู้ฟังเข้าใจธรรมะ “การที่ทำให้เป็นรูปธรรม ก็จะทำให้โดยการยกตัวอย่างวิธีการจะทำให้เข้าใจนามธรรมคือสิ่งที่จับต้องไม่ได้ แปลงให้เป็นรูปธรรมเชิงปฏิบัติการ วิธีการเสริมก็คือ คำคมนิศ สุกขาชิตหน้อย อร่อยต้องมีคำกลอน ไม่่งวงนอนเราต้องเล่านิทาน เพราะนิทานคือหุ่นที่ขยายตัวธรรมะ เช่น ยกตัวอย่างความโลภ ความโลภคืออะไร คนจนคือคนที่ต้องการบางสิ่งบางอย่างเท่านั้น แต่คนที่โลกต้องการทุกสิ่งในโลกนี้หมดเลย เพราะฉะนั้นมันหาที่จับจับไม่ได้ มาถึงจุดนี้เรายังมองไม่ออกนะว่าความโลภคืออะไรเพราะมันเป็นนามธรรม ก็ขอยกตัวอย่างเล่านิทานให้ฟัง เพื่อให้เห็นธรรมะชัดเจนขึ้น” ในขณะที่พระมหา ดร. ไสว เทวบุญญ (สัมภาษณ์ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘)

การยกตัวอย่างสถานการณ์ต่างๆที่สอดคล้องกับบริบทของผู้ฟัง

พระครูวิสุทธาจาโร (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงความสำคัญของการยกตัวอย่างประกอบในรายการธรรมะว่า ในการยกตัวอย่างประกอบการบรรยายธรรมะต้องไปรู้ความต้องการของชุมชนหรือผู้ฟัง จากนั้นจึงเลือกตัวอย่างไม่ว่าจะเป็นนิทานหรือสถานการณ์ต่างๆให้สอดคล้องกับบริบทของผู้ฟัง “เพราะว่าอย่างที่อาตมาไปบรรยายที่ยกตัวอย่างให้ฟัง เพราะฉะนั้นที่ต้องไปจะรู้ว่าชุมชนที่นั่นเป็นอย่างไร เหมือนอย่างบางครั้งเราไปเทศน์งานศพ คนนิมนต์ไปเทศน์งานศพ ถ้าไปแถวศพบ้านนอกก็จะอีกแบบหนึ่ง ถ้าไปในเมืองที่เขาใส่สูทก็ไปอีกแบบหนึ่ง งานศพเหมือนกันแต่ก็ต้องดูผู้ฟัง ไม่ได้เอาศพเป็นเกณฑ์นะ ไม่ใช่ไปเทศน์งานศพต้องเอาธรรมเรื่องนี้ไปเทศน์ไม่ใช่ ต้องดูบุคลากรที่อยู่ ชุมชนที่นั่นว่ามีใครบ้าง ถ้ามีทั้งทุกประเภทนั้นก็จะมีแนวของเขาไปทุกประเภท มีนิทานปรัมปราประกอบ มีเรื่องราวตัวอย่างในข่าวสารมาประกอบบ้าง ยกเขาไปได้หลายรูปแบบ”

การใช้คำศัพท์ทันสมัยทำให้เข้าใจง่ายและไม่น่าเบื่อ

พระมหา ดร. ไสว เทวบุญญ (สัมภาษณ์ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงความสำคัญของการยกตัวอย่างประกอบในรายการธรรมะว่าต้องมีการใช้นิทานเป็นตัวอย่าง และมีความเห็นเพิ่มเติมว่า “มีความสำคัญ คือ ทำให้เข้าใจเรื่องนั้นๆ ได้ง่ายขึ้น ใช้เทคนิคนี้โดยการเล่านิทานในธรรมบทบ้าง เล่าเรื่องแต่งสั้นๆ ประกอบหัวข้อธรรมนั้นๆ และใช้คำศัพท์ต่างๆ ที่ทันสมัย เข้าใจง่าย ไม่น่าเบื่อ”

๑.๕ ความสำคัญของการวิเคราะห์ความรู้ หรือความต้องการของผู้ฟัง

ทำให้ทราบศักยภาพผู้ฟังและพูดซ้ำประเด็นหลักที่ต้องการสื่อสาร

พระครูวิสุทธิธาดาจาโร (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงความสำคัญของการวิเคราะห์ความรู้ หรือความต้องการของผู้ฟังว่า ผู้ฟังมีพื้นฐานความรู้แตกต่างกัน จึงต้องยกตัวอย่างประกอบให้ทุกคนเข้าใจได้ง่ายๆ รวมทั้งการพูดซ้ำประเด็นสำคัญเพื่อผู้ฟังได้เข้าใจ “เป็นเรื่องที่จำเป็นเพราะคนฟังส่วนมากมีพื้นฐานความรู้ไม่เท่ากัน คนบางคนฟังแค่หัวข้อมันก็ชัดเจน เปรียบเหมือนดอกบัวที่มันลอยพื้นน้ำ แค่ว่าพูดเขาก็เข้าใจละ ถ้าคนในระดับที่สองคือ ถ้าเปรียบเหมือนดอกบัวสีเหลือง ถ้าแค่พูดหัวข้อว่า อุตสาหกิจ อุตสาหกรรม คนนี้ถึงธรรมแหละ อ้อ! ดูด้วยสายตาแค่ว่าก็รู้ว่าท่านพูดแล้วหมายถึงอะไร ข้อมูลแล้วก็พื้นฐานจิตใจตรงกัน ในกลุ่มคนที่สองพูดยังไม่เข้าใจเลย ภาษาเดียวไม่พอต้องเป็นภาษาสองภาษาสื่อสารด้วย แต่ยังไม่พอนะต้องยกตัวอย่าง ก็คือนิทานนั่นแหละ ยกตัวอย่างให้ฟัง อย่างบางคน ไม่ได้หรอก ฟังอย่างไรก็ไม่เข้าใจ ถ้ายกตัวอย่างแล้วก็ยังไม่เข้าใจก็ต้องซ้ำอีก ต้องให้แบบฝึกหัดเพื่อเป็นการแก้ไข มันอยู่ที่กลุ่มคนที่จะรับข้อมูลจากเราด้วยว่า เขาอยู่ในกลุ่มไหน”

ทำให้สามารถแยกแยะและความต้องการของผู้ฟังแต่ละกลุ่มได้

พระมหาสุกฤษมหาวิโร (สัมภาษณ์, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงความสำคัญของการวิเคราะห์ความรู้ หรือความต้องการของผู้ฟังว่า เป็นการแยกแยะกลุ่มผู้ฟังและทำให้ทราบความต้องการเนื้อหาของผู้ฟัง และได้บรรยายธรรมสอดคล้องกับผู้ฟัง เปรียบเหมือนการชกมวยถูกคู่ “มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะว่าคนที่จะไปพูดที่ไหนก็ตาม ต้องรู้และแยกแยะให้ได้ว่า กลุ่มผู้ฟังกลุ่มนี้เป็นใครกันแน่ เราต้องรู้ให้ได้ถ้าเราไม่รู้ มันเหมือนกับว่าคู่ต่อสู้ที่เราจะไปต่อสู้ด้วยนั้น มวยไม่ถูกคู่ ยกตัวอย่างเช่น วันนี้นักนิมนตร์ไปเทศน์ ต้องพยายามสอบถามก่อนนะ ว่าผู้ฟังเป็นใคร ชาวบ้านธรรมดา พอไปถึงงานปุ๊บ อ้าวไม่ใช่ละข้าราชการนั่งกันเต็มไปหมด อาตมานั่งคอตั่งเลยนั่นมันไม่ใช่ชาวบ้านแล้วนี่ อย่างนี้เราไม่เรียกว่าชาวบ้านนะ เรียกว่ากลุ่มข้าราชการ ดังนั้นเนื้อหาที่มันไม่ตรงกันแล้ว เราจะทำอย่างไรก็ต้องไปแก้ไขเฉพาะหน้าต้องหาตัวอย่างหรือหาเรื่องที่เขาฟังแล้วเขาเข้าใจ หรือถ้าไปแล้วมีแต่ที่ธุรกิจหมดเลยเราก็ต้องพูดภาษาแบบนั้น ซึ่งวิธีคิดแบบนี้ไม่ใช่เป็นแนวคิดของอาตมาภาพ แต่เป็นแนวคิดของพระพุทธเจ้านั่นแหละ ที่ท่านเป็นตัวอยุ่ที่ได้อยู่แล้ว เวลาท่านจะไปสอนชาวนา ท่านก็จะทำตัวให้เป็นชาวนา เธอทำอะไรนะ อ้อ ผมกำลังล้างไถนา เนี่ยะเราก็เป็นชาวนาเหมือนกันนะ อ้าวแล้วไถท่านมีไหนด คาดท่านมีไหนด เราไม่เห็นสักอย่างเลย อ้อไหมของเราคือสติ คาดของเราคือ สัมปชัญญะ ความหมายเขามาเป็นของเราให้ได้ นี่คือ วิธีการสอน”

ทำให้สามารถกำหนดเนื้อหาที่ตอบสนองต่อความต้องการผู้ฟังเฉพาะกลุ่มได้

พระครูวิสุทธิธาดาจาโร (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงความสำคัญของการวิเคราะห์ความรู้ หรือความต้องการของผู้ฟังว่า ทำให้สามารถกำหนดเนื้อหาที่ตอบสนองต่อความต้องการผู้ฟังเฉพาะกลุ่มได้ อาทิเช่น “ก็อย่างคนเฒ่าคนแก่เขาก็ต้องการไปอีกหนึ่ง ถ้าความคิดของคนเฒ่าคนแก่นี้”

คือ ต้องการบุญเพื่อความสุขใจ หลังที่จะไปสู่นิพพานหรือไปสู่ภพภูมิที่ดีดี แล้วก็ถ้ามาพูดถึงความต้องการของวัยรุ่นหรือว่าคนหนุ่มสาวจะทำยังไงให้ความเป็นที่ติขึ้นมีเงินมีทอง มีความร่ำรวยมีความสุขของครอบครัว มันก็จะต้องมีแทรกเข้าไปอีก ก็เป็นความต่างแต่ละบุคคลด้วย”

๑.๖ ความสำคัญของการเสนอความคิดใหม่ และการเชื่อมโยงความคิดใหม่กับความคิดเดิมที่ผู้ฟังยึดถือ

การทำให้หลักธรรมมีความทันสมัยเน้นการประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ปัจจุบัน

พระครูโฆสิตปริยัตยาภรณ์ (สัมภาษณ์, ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๘) เห็นว่ามีการเสนอความคิดใหม่คือ มีการปรับเนื้อหาหลักธรรมคำสอน มาใช้กับเหตุการณ์ปัจจุบันหรือประสบการณ์ตรง “อาตมาไม่ได้เอาเนื้อหาเก่ามาพูดทั้งหมดแต่เราเหตุการณ์ปัจจุบัน หรือประสบการณ์ที่เราผ่านมาแล้ว ส่วนการจะไปเปลี่ยนความคิดดั้งเดิมที่เขายึดถืออยู่อาตมาว่ามันยาก มันเปลี่ยนยากต้องใช้เวลา เราต้องใช้เหตุผลเข้าคุย คุยบ่อยๆพูดบ่อยๆ ต้องอดทนใช้เวลา” เช่นเดียวกับพระมหาสกลุมหาวิโร (สัมภาษณ์, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่ลดทอนความเป็นนามธรรมของหลักพระธรรมให้เข้าใจง่ายๆ ด้วยบุคคลหรือเหตุการณ์ที่เป็นที่รู้จักทั่วไปของผู้ฟัง ซึ่งเข้าใจได้ง่ายกว่าการยกตัวอย่างจากพระไตรปิฎกประกอบบรรยายธรรม “ถ้าพระไปเทศน์ด้วยภาษานามธรรมจะไม่มีใครเข้าใจเลย ถ้าพระที่เทศน์ด้วยคำโบราณคนก็จะหลับเพราะฟังไม่รู้เรื่อง ดังนั้นเราจึงต้องลดทอนนามธรรมเหล่านี้ ทำอย่างไรจะเป็นเชิงปฏิบัติการ แสดงว่าต้องมีการยกตัวอย่างมันถึงจะเข้าใจ เช่น ยกตัวอย่าง เรื่องของ จิตเตน นียติ โลก ก็ยกตัวอย่างของสติฟจอบส์ใหม่ล่าสุด แต่เป็นมุมของศาสนาที่กำลังพูดอยู่ ไม่ใช่มุมของวิทยาศาสตร์เลย แต่เรื่องตัวอย่างของสติฟจอบส์น่าฟัง เรื่องอะไรที่น่าฟัง จิตเตน นียติ โลก แปลว่า โลกถูกจิตนำไป ทางโลกจะเปลี่ยนไปอย่างไรก็ขึ้นอยู่กับจิตใจของคน โลกนี้จะสงบหรือวุ่นวายก็เพราะจิตใจของคน เราพูดแบบนี้คนก็ยังนึกไม่ออก สมมุติว่าเราจะทำอย่างไรที่จะสร้างระเบิดให้ไปทำลายประเทศนี้มากที่สุด ก็ลองคิดดูสิว่าถ้าคนคิดแบบนี้ล้านคน คุณคิดว่าคุณจะสงบสุขไหม ไม่สงบสุขแน่เพราะเขากำลังคิดถึงเรื่องทำลายล้าง แต่ถ้าอีกมุมหนึ่งคนคิดว่าทำอย่างไรวันนี้เราจึงจะเป็นสุข คุณก็นั่งสมาธิครึ่งละ ๕ นาทีสิ แล้วโลกทั้งโลกก็จะสงบเอง เพราะการทำสมาธิจะทำให้เกิดปัญญา เมื่อเกิดปัญญาแล้วจะไม่ทำลายล้างคนอื่น แสดงว่าจิตนำ แล้วสติฟจอบส์เขาเปลี่ยนโลกอย่างไร ก่อนหน้านี้ 20 ปี ไม่มีสติฟจอบส์เกิดขึ้นมาในโลกนี้ มีแต่พวกโทรศัพท์เก่าๆ แต่ตั้งสติฟจอบส์เกิดขึ้นเขาไปนั่งสมาธิแบบสายมหายานมา เขาก็ไสบิ่ง เขาก็ต้องคิดปุ๊ๆ กลายเป็นแอปเปิ้ล ตั้งแต่สติฟป่วยมาเป็นโรคหัดก็เลยไอ ก็เป็นไอแพดมา ไอ้ให้สามหมื่นสี่หมื่นก็ต้องซื้อ ไอ้มาอีกทีก็ไอโฟน ไอ้ให้ขายได้นำเงินเข้าสหรัฐตั้งแสนกว่าล้าน อย่างนี้น่าฟัง แต่กำลังพูดถึง จิตเตน นียติ โลก อยู่แต่ตัวอย่างเป็นของสติฟจอบส์ ซึ่งจริงคนปัจจุบันให้เข้าใจมากกว่าที่จะเทศน์เรื่องในพระไตรปิฎก”

นอกจากนี้พระมหาสกลุมหาวิโร (สัมภาษณ์, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) ยังเห็นว่า การยกตัวอย่างสถานการณ์ที่เป็นที่สนใจของผู้ฟังแล้ววิเคราะห์ด้วยหลักธรรมะ เป็นการนำโลกของผู้ฟังให้มาอยู่ในโลกธรรมะ “เรื่องไหนที่สนใจใคร่ได้ทั่วโลกมากที่สุด ณ วินาทีนี้ไม่มีใครเหนือไปกว่า การสวมมงกุฎมิสยู

นิเวร์สผิตพลาต เวลาเราไปพูดที่ไหนเราก็จะจับจุดเรื่องที่เขาสงใจได้ เพราะฉะนั้นสิ่งที่เราจะพูดต้องอยู่ในใจ อยู่แล้วเพียงแต่ว่าตรงนี้เป็นเรื่องที่จุดประเด็นให้คนสนใจต่างหาก เพราะจุดประสงค์ของการพูดคือต้องการให้ คนฟังมีสมาธิอยู่กับเราให้ได้มากที่สุด ถ้าเราไม่มีเทคนิคจะตรงให้คนอยู่กับเรา เราพูดไป เขาก็พูดไป เหมือนกับอยู่กับคนละโลก ยิ่งถ้าปัจจุบันพูดไม่เก่ง เทคนิคไม่เก่ง เอาคนไม่อยู่ เพราะว่าคนจะไม่สนใจ เราจะทำ อย่างไรให้โลกของเขามาอยู่กับโลกของเราให้ได้ มันเป็นวิธีการคิดที่คนเทศน์หรือคนสื่อสารจะต้องคิด ตลอดเวลา ต้องพัฒนาตัวเองตลอดเวลา” อย่างไรก็ตามในการยกตัวอย่างประกอบนั้นพระมหาสกุลมหาวิโร (สัมภาษณ์, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) ยังเห็นว่า พระไตรปิฎกก็ต้องตรงไว้เพราะเป็นบพตัง เพียงแต่ ยกตัวอย่างสถานการณ์ปัจจุบันที่เป็นเรื่องใกล้ๆตัวประกอบการบรรยายธรรมะ “แต่พระไตรปิฎกก็ต้องตรงไว้ เพราะเป็นบพตัง เพราะเป็นบพตังที่พระพุทธเจ้าท่านเทศน์แต่ตัวอย่างมันอาจจะล้าสมัย แต่ไม่ได้ว่าเราเทศน์แล้ว มันจะผิดนะ เราเทศน์มันก็ถูกอยู่ตลอดเวลา แต่ทำอย่างไรที่จะให้คนสนใจเรื่องที่เรานำพูด ถ้าเป็นตัวอย่างที่ไกล ตัวคนก็จะไม่รับ จึงเห็นว่าสำคัญเพราะเป็นเรื่องที่ นำโลกเข้าสู่ธรรม คำว่านำโลกเข้าสู่ธรรมคือ ณ วันนี้มีเรื่อง อะไรที่เข้ามาสู่ประเทศไทยหรือทั่วโลก เพราะเดี๋ยวนี้โลกทั้งโลกมันคืออยู่ในกำมือเดียว”

การทำให้ผู้ฟังเห็นความสำคัญของการเข้าวัดทำบุญ

พระครูวิสุทธาจาโร (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) เห็นว่ามีการเสนอความคิดใหม่ คือ การทำให้ผู้ฟังที่เป็นวัยรุ่นเห็นความสำคัญของการเข้าวัดทำบุญ โดยใช้วิธีการพูดเปรียบเทียบระหว่างคน ที่เข้าวัดและไม่เข้าวัด ทำให้ผู้ฟังได้ข้อคิดจากประโยชน์ที่ได้จากการเข้าวัด “ก็สำคัญอยู่ มันต้องยกตัวอย่าง เปรียบ เหมือนอย่างสมมติ มีโยมถามเขามา เอ๊ะปัจจุบันทำไมคนสมัยนี้ถึงไม่เข้าวัด ทำไมคนถึงห่าง ทำไมวัยรุ่นไม่เข้าวัด เราก็ต้องยกตัวอย่างหาคำตอบเข้ามา มันเป็นเพราะอะไร ทำไมคนถึงไม่ค่อยเข้าวัด คนเข้าวัด แล้วได้ผลดี คล้ายกับการได้วิชาที่เข้าวัดแล้วได้อะไร สมมติยกตัวอย่าง โยม 2 คนเนี่ย คนหนึ่งเข้าวัดกับอีกคน หนึ่งไม่เข้าวัด เราก็มาถามว่าคนที่เข้าวัดจิตใจเขาจะเป็นอย่างไร สุขภาพจิตเป็นยังไง คนที่ไม่เข้าวัดสุขภาพจิต จะเป็นอย่างไร ก็เห็นอยู่ ก็อยากให้เห็นเลยว่าคนที่เข้าวัดจะจิตใจ เขียวอกเขียวนุชฌิม มีสัมมาคารวะ กิริยามารยาทเรียบร้อย ไปที่ไหนก็จะมีคนต้อนรับ ไม่มีศัตรูคู่อาฆาต ตรงกันข้ามคนที่ไม่เข้าวัดเข้าวา ก็จะไป ในแหล่งที่เป็นอบายมุข อบายภูมิต่างๆ โน้น แล้วก็นั่นถือก็ไม่มี พูดจาอะไรใครก็ไม่ค่อยเชื่อ นี่ละเราก็ ยกตัวอย่างเขามา คนก็จะได้เห็นและเข้าใจว่าเป็นอย่างนี้ ก็ยังมีการยกมาเปรียบเทียบ”

การทำให้ผู้ฟังเห็นความสำคัญกับวิถีคิดแบบเหตุผล

พระมหา ดร. ไสว เทวบุญโญ (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) เห็นว่ามีการเสนอ ความคิดใหม่คือ การทำให้ผู้ฟังที่เป็นวัยรุ่นเห็นความสำคัญกับวิถีคิดแบบเหตุผล โดยใช้หลักกาลามสูตรในการพิจารณาข้อเท็จจริงต่างๆ “ใช้หลักกาลามสูตรของพระพุทธเจ้า การพิจารณาข้อเท็จจริง ไม่ให้เชื่อตามที เห็น เอามาเปรียบเทียบให้ผู้ฟังได้คิดเอง หรือพูดเรื่องความเชื่อโบราณอย่างเดียวก็จะไม่เชื่อ ต้องเอาของใหม่ มาเปรียบเทียบกับของเก่าให้เห็นชัด เอาเหตุผลมาโต้แย้งหักล้างกัน ให้ผู้ฟังได้เลือกที่จะเชื่อ โดยอยู่บน พื้นฐานของเหตุผล”

๑.๗ วิธีการดึงดูดให้ผู้ฟังสนใจรายการวิทยุ

การพูดคุยแบบสนทนาตัวต่อตัว

พระมหา ดร. ไสว เทวบุญโญ (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าววิธีการดึงดูดให้ผู้ฟังสนใจรายการวิทยุว่า การพูดคุยแบบสนทนาเหมือนกับการคุยตัวต่อตัว “ต้องใช้วิธีการพูดเหมือนเรารคุยกับผู้ฟังแบบตัวต่อตัว ให้ความเคารพผู้ฟัง มีคำถามและคำตอบในตัว ให้คิดตาม จะความสามารถถึงความสนใจได้”

การเปิดรับสายผู้ฟังทางบ้าน

พระครูวิสุทธาจาโร (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าววิธีการดึงดูดสนใจรายการวิทยุว่า ใช้การเปิดรับสายผู้ฟังทางบ้านโดยเฉพาะในช่วงท้ายรายการ “ถ้าดึงดูดเข้ามา มันก็ต้องมีเทคนิคอย่างที่เราบอกนั่นแหละ อย่างของอาตมาที่มีโยมฟังก็สังเกตได้ว่าแต่ละรูปแต่ละองค์ที่เขาจัดรายการเนี่ย ท้ายรายการเราจะเปิดสัญญาณเปิดหน้าไมค์เนี่ยให้เขา เสียงตอบรับมากก็จะมีคนเข้ามา นั่นก็แสดงว่าคนหันมาสนใจธรรมะอยู่ แต่ส่วนมากก็อย่างว่า แฟนๆ รายการของอาตมาจะเป็นผู้ใหญ่ ถ้าของท่าน ว. วชิรเมธี จะเป็นระดับวัยรุ่น มันก็มีระดับของใครก็มัน “

การเตรียมเนื้อหาที่อยู่ในความสนใจของผู้ฟัง

พระครูโฆสิตปริยัตยาภรณ์ (สัมภาษณ์, ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าววิธีการดึงดูดให้ผู้ฟังสนใจรายการวิทยุว่า ต้องมีการเตรียมเนื้อหาตรงตามที่คุณฟังให้ความสนใจ “มันอยู่ที่การเตรียมเนื้อหา คนฟังจะสนใจหรือไม่ จะอยู่ฟังเรานานหรือไม่ขึ้นอยู่กับว่าเนื้อหานั้นเป็นสิ่งที่ตรงกับความสนใจเขาไหม”

๑.๘ วิธีการเปิดปิดการบรรยายธรรมในรายการวิทยุ

การเปิดและปิดรายการด้วยบทคำวหรือกลอนคำเมือง

พระมหา ดร. ไสว เทวบุญโญ (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงวิธีการเปิดปิดการบรรยายธรรมในรายการวิทยุว่า “ใช้บทคำวหรือกลอนคำเมืองในการเปิดปิดรายการเพื่อเป็นเอกลักษณ์ ชื่นนำด้วยบทคำวทุกครั้ง ใช้เป็นประจำ เพื่อให้เป็นเอกลักษณ์ของรายการ ตามด้วยเนื้อหาที่เป็นปกิณณกะเรื่องต่างๆ ไป ข่าวสาร เหตุการณ์ เพื่อโน้มน้าวคนฟังเข้ามาสู่เรื่องราวที่จะเล่าหรือบรรยายในวันนั้น อย่างน้อยประมาณ ๕ นาที หรือใช้เป็นบทประพันธ์ก็ได้”

การเปิดด้วยบทกลอนและปิดด้วยข่าวประชาสัมพันธ์

พระครูโฆสิตปริยัตยาภรณ์ (สัมภาษณ์, ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงวิธีการเปิดปิดการบรรยายธรรมในรายการวิทยุว่า ใช้เปิดด้วยพุทธสุภาษิตแล้วปิดด้วยข่าวบริการสาธารณะต่างๆ “ขึ้นด้วยพุทธสุภาษิต คำคม คำกลอน ที่จะนำเข้าสู่เนื้อหา ปิดการบรรยายด้วยการสรุปเนื้อหา จากนั้นเป็นข่าวประชาสัมพันธ์ในแวดวงคณะสงฆ์ บริการสาธารณะ และชุมชน”

การเปิดด้วยการไหว้รำลึกถึงพระรัตนตรัยและปิดด้วยการสรุปสาระสำคัญ

พระครูวิสุทธาจาโร (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงวิธีการเปิดปิดการบรรยายธรรมในรายการวิทยุว่า ส่วนเปิดรายการเป็นรายการเทศน์คำเมือง จึงเริ่มด้วยการไหว้รำลึกถึงคุณพระรัตนตรัย “เป็นเทศน์คำเมืองอาตมาไม่ค่อยได้พิถีพิถันเรื่องขึ้นคำนำ เพราะรายการของอาตมาคนจะรู้จักอยู่แล้ว ของอาตมาก็จะเริ่มอารัมภบทขึ้นต้นด้วยการไหว้รำลึกถึงพุทธคุณ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เสร็จแล้วก็กล่าวคำอาราธนาพระเถระ จากนั้นก็จะกล่าวถึงเวลาฟังเทศน์ฟังธรรมแล้ว หลังจากนั้นก็เริ่มเทศน์เลย เพราะมันมีคัมภีร์ก็พูดไปตามคัมภีร์ เพราะเทศน์คำเมืองมีเอกลักษณ์ของการเทศน์แบบนี้อยู่แล้ว เป็นต้นฉบับอย่างนั้นอยู่แล้ว พระคัมภีร์ภาษาเหนือเรียกว่า ธรรมเป็นผูกๆ เกริ่นนำไปหน่อยก็จะเริ่ม นโม แล้วก็พูดไปตามคัมภีร์ตามเรื่องราวที่อยู่ในนั้น เมื่อตอนเราสรุปอีกที เพราะฉะนั้นเราต้องเริ่มอ่านไปก่อนที่เราจะไปจัดรายการ”

นอกจากนี้ พระครูวิสุทธาจาโร (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงส่วนปิดรายการว่าจะต้องสรุปสาระสำคัญ โดยการเอาเรื่องราวในคัมภีร์มาผสมกับเรื่องราวในปัจจุบัน “ส่วนตอนจบก็จะมีวรรคจบตามคัมภีร์ เราก็จัดบันทึกไว้ เพื่อที่พรุ่งนี้เราจะมาพูดต่อได้ เช่น อาตมาเทศน์ไปเมื่อวานแล้ววันนี้อาตมาจะเอามาเทศน์ใหม่ ก็จะเอาเรื่องที่เทศน์ไปเมื่อวานมาอารัมภบทก่อนว่าถึงตอนไหน วันนี้ก็ฟังกันต่อไป เป็นลักษณะแบบที่เราติดตามละคร โยมก็จะรอฟังตอนจบเราก็จะเร้าใจให้เข้าเสียดาย ชวนให้เขาอยากติดตามรอฟังในวันต่อไป ส่วนตอนจบก็ต้องสรุปเอง โดยการเอาเรื่องราวในคัมภีร์มาผสมกับเรื่องราวในปัจจุบัน เช่น ยกตัวอย่างธรรมที่อาตมาเทศน์มาเปรียบเทียบกับเรื่องราวในปัจจุบัน”

๒. รูปแบบการจัดรายการเพื่อโน้มน้าวใจ (To persuasion , speech)

๒.๑ ลักษณะการโน้มน้าวใจ

ต้องการให้ผู้ฟังเชื่อในหลักหลักพระพุทธศาสนา

พระมหา ดร. ไสว เทวบุญโญ (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงสิ่งที่ต้องการให้ผู้ฟังเชื่อ หรือการกระทำที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้ฟัง ว่าคือ หลักของพระพุทธศาสนาเรื่องของกฎแห่งกรรม “เอาเหตุผลเป็นหลัก พูดถึงต้นเหตุ – ผล พูดถึงเรื่องกรรม สิ่งทีกระทำแล้วส่งผล อันใด”

ต้องการให้คนได้ปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา

พระครูวิสุทธาจาโร (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงสิ่งที่ต้องการให้ผู้ฟังเชื่อหรือการกระทำที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้ฟัง ว่าคือ เป็นการให้ผู้ฟังมีหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา และนำไปใช้กับชีวิตประจำวัน “เชื่อในสิ่งที่ดี มีศีล มีธรรม วัฒนธรรมความเป็นอยู่ การอยู่ร่วมโลกเดียวกัน ถ้าผิดศีลธรรมก็เป็นเรื่องที่ไม่ดี หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ของอาตมาเป็นหลักคำสอนที่สามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตจริง เพราะอาตมาไม่ได้บังคับ พระพุทธศาสนาไม่ได้บังคับ ต้องศึกษาแล้วก็เรียนรู้ไปเอง เปรียบเทียบเอง ให้คนได้ปฏิบัติ เขาก็จะหันมาสนใจในพระพุทธศาสนาเอง”

ต้องการให้ผู้ฟังได้ปฏิบัติตัวเป็นแบบอย่างให้ลูกหลาน

พระครูโฆสิตปริยัตยาภรณ์ (สัมภาษณ์, ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงสิ่งที่ต้องการให้ผู้ฟังเชื่อ หรือการกระทำที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้ฟัง ว่าคือ การน้อมนำหลักคำสอนไปใช้และเป็นแบบอย่างให้กับลูกหลาน “การบรรยายวิทยุบางครั้งเราไม่รู้ว่ามีใครฟังเราบ้าง เราจะไปคาดหวังให้สิ่งที่เราพูดมันตรงกับทุกกลุ่มคงเป็นไปได้ ดังนั้นสิ่งที่อาตมาต้องการก็คือให้คนฟังยินดีในสิ่งที่เขาทำสิ่งที่เขาเป็น สำหรับคนฟังส่วนใหญ่ที่เป็นคนแก่ เขามีประสบการณ์ชีวิตอยู่แล้ว อยากให้เขาน้อมนำหลักคำสอนไปใช้ชีวิตประจำวัน ให้เขาได้เป็นตัวอย่างของลูกหลาน เพราะลูกหลานจะเรียนรู้จากตัวอย่างที่ดี”

ต้องการกำหนดแก่นสาระหลัก (Theme) ที่ต้องการสื่อสารให้ชัดเจน

พระครูโฆสิตปริยัตยาภรณ์ (สัมภาษณ์, ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงสิ่งที่ต้องการให้ผู้ฟังเชื่อ หรือการกระทำที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้ฟังว่า ผู้จัดรายการต้องกำหนดความคิดหลักสำคัญ (Theme idea) ที่ต้องการสื่อสารให้ชัดเจน โดยเน้นเนื้อหาหลักที่กำหนดไว้ให้ไปถึงผู้ฟังให้ได้ จึงจะถือว่าประสบความสำเร็จ “ก็ขึ้นอยู่กับหลักธรรมในวันนั้น เขาเรียกว่า Theme idea จะต้อง มี ก็คือมีหนึ่งเดียวเท่านั้น เช่นวันนี้จะพูดถึงเรื่องความกตัญญูก็ต้องเอาเรื่องกตัญญูให้ชัด ต้องโน้มน้าวไปที่จุดหลักเขาเรียกว่าหลักในการพูดต้องมี และหลักอย่าให้หลายหลัก ถ้าเราเน้นกตัญญูใช้ใหม่เราก็ให้กินใจผู้ฟังให้ได้”

๒.๒ ความต้องการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ความเชื่อ และพฤติกรรมของผู้ฟัง

ผู้ฟังได้คิดไตร่ตรองด้วยเหตุผล

พระมหา ดร. ไสว (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) มีความต้องการให้ผู้ฟังเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการคิดไตร่ตรองด้วยเหตุผล “เปลี่ยนแปลงทัศนคติ ว่าด้วยเหตุผลให้ฟัง และนำสถานการณ์ในปัจจุบันมายกตัวอย่าง” เช่นเดียวกับพระมหาสุกฤษมหาวิโร (สัมภาษณ์, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่ต้องการให้ผู้ฟังได้คิดตามกระบวนการของพระพุทธเจ้า คือ ฟังแล้วมีเหตุมีผลเขาไปไตร่ตรองด้วยตนเองได้ “การเปลี่ยนความคิดของผู้ฟัง การพูดนี้มันไม่ได้หมายถึงการที่จะให้ผู้ฟังเฝ้าเปลี่ยนความคิด แต่การฟังหรือการพูดแต่ละครั้งถ้าจะให้ประสบความสำเร็จน่าจะเรียกว่าพูดแล้วให้เขาได้คิด ไม่ใช่เปลี่ยนความคิดเขา เพราะถ้า

เขาได้คิดแล้วเขาก็จะเปลี่ยนแปลง แต่ถ้าเขาไม่ได้คิดยังไงเขาก็จะเปลี่ยนไม่ได้ เพราะเขาไม่เชื่อ เพราะคนเราจะเปลี่ยนได้ก็ต่อเมื่อเชื่อ คำว่าเชื่อในที่นี้แปลว่าศรัทธา ถ้าศรัทธาสูงเขาก็จะเปลี่ยนแปลงตัวเองได้ ยกตัวอย่างเช่น ง่ายๆเลย โยมมีความศรัทธาหรือมีความเชื่อมั่นในการขับรถยนต์ โยมก็จะฝึกหัดขับไป ฉันทันทีนั้นมันชนก็ช่างแต่ยิ่งชนซ้ำๆ กันฉันเป็นผู้เชี่ยวชาญ เชื่อกันเราก็ค่อยๆ ระวังไปจากความเชื่อในเบื้องต้นมันก็จะกลายเป็นความชำนาญ แล้วก็เชี่ยวชาญ ซึ่งการพูดคือไม่ได้พูดให้คนเชื่อ แต่พูดให้คนได้คิดถ้าเขาได้คิด ถ้าเขาได้คิดครบกระบวนการของพระพุทธเจ้าก็คือ ฟังแล้วมีเหตุมีผลเขาไปไตร่ตรองเพราะเราไม่ได้มุ่งเปลี่ยน คนเราไม่ได้มุ่งว่าเขาต้องเปลี่ยนไปตามที่เราพูด ถ้าคนเปลี่ยนตามที่คนพูดแสดงว่า โลกต้องเหมือนกันเลย แต่คนในโลกนี้ไม่เหมือนกัน บางคนเขาก็บวชได้นิดหนึ่ง วันนี่พรุ่งนี้เป็นต้นไปฉันจะเปลี่ยนละ มันเหมือนเป็นการได้แรงบันดาลใจมาหลังจากการฟัง”

ความสันติสุขจากการปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา

พระครูวิสุทธาจาโร (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) มีความต้องการเปลี่ยนแปลงให้ผู้ฟังเกิดความสันติสุขภายในใจ “เปลี่ยนจากอะไรที่ไม่ดีให้กลายเป็นดี พุดง่ายๆ ก็คืออยากให้เห็นดีสุขมันเกิดขึ้น หลักคำสอนทุกศาสนา ให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ตั้งแต่ระดับครอบครัวไป ถ้าพ่อมีความสุข แม่มีความสุข ลูกเป็นคนดี ครอบครัวนั้นก็มีความสุข เพราะฉะนั้นจะทำอย่างไรให้มันเป็นแบบนี้ ก็ด้วยวิธีการเอาธรรมะเข้าไป”

๒.๓ ความต้องการย้ำเสริมความเชื่อดั้งเดิมในตัวผู้ฟัง

การให้คำอธิบายประเพณีความเชื่อดั้งเดิมด้วยหลักของเหตุผล

พระมหา ดร. ไสว เทวบุญโญ (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) มีความต้องการย้ำเสริมความเชื่อดั้งเดิมในตัวผู้ฟัง ว่าคือ เป็นการให้เหตุผลประเพณีความเชื่อเดิม เพื่อความสมเหตุผลในการเลือกที่จะเชื่อหรือปฏิบัติตามประเพณีดั้งเดิมเหล่านั้น “เน้นย้ำความเชื่อเดิม และให้เหตุผลประกอบ ต้องเล่าที่มา ความสำคัญ ร่วมกับบริบทในขณะนั้น ประเพณี ความเชื่อ ให้มีเหตุผลประกอบในการเลือกที่จะเชื่อนั้น” เช่นเดียวกับพระครูวิสุทธาจาโร (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่า ต้องทำความเข้าใจเหตุผล หรือบทบาทหน้าที่ของการประกอบพิธีกรรมต่างๆตามประเพณีความเชื่อของคนโบราณ “ความเชื่อเดิมๆ ก็จะมีประเพณีวัฒนธรรมโบราณ ยกตัวอย่างเช่นเรื่องผีปู่ย่า ผีเสื้อวัด มันเป็นความเชื่อเดิมๆ แต่ถ้าถามรุ่นใหม่ก็จะบอกว่า ผีไม่มี ไม่เชื่อ ที่จริงแล้วมันเป็นบุคลาธิษฐาน อย่างเช่น ผีเมง ผีมด ที่เขาพ้องกันในปัจจุบัน ต้นสายปลายเหตุจริงๆ แล้วมันคืออะไร สำหรับการพ้องผีมดผีเมง คือผีที่เป็นบรรพชน เพราะเมื่อถึงวันนั้นเขาก็จะบอกลูกหลานที่อยู่ที่ไหนก็ตาม ก็จะต้องมาร่วม นั่นคือความคิดของคนโบราณ ที่ต้องการให้วงศ์ญาติญาติที่อยู่ที่ไหนก็จะต้องรับรู้ โดยการที่เอาผีเป็นหลัก ถ้าคนไหนไม่มากก็ต้องมีอันเป็นไป เพราะฉะนั้นความกลัวและมันเป็นเรื่องของประเพณี ถามว่าปัจจุบันใช้ได้ไหมก็ยังใช้ได้เพราะถ้าเราไม่มีสิ่งเหล่านี้ก็ไม่มีอะไรมายึด คนก็จะเดินไปเรื่อยๆ หลงกันไปข้างหน้าเรื่อยๆ ยิ่งยุคที่การสื่อสารในปัจจุบันยิ่งไปกันใหญ่ เป็นการสื่อสารยุคไร้พรหมแดน คนรุ่นใหม่ก็อาจจะคิดว่าเรื่องเหล่านี้เป็นสิ่งที่มลายแต่จริงๆ มันไม่ใช่เพราะทุกอย่างมันมีแทรกทุกยุคทุกสมัยไว้ในเรื่องราวเหล่านั้นหมดแล้ว”

การยึดมั่นในคำสอนของพระพุทธเจ้า

พระมหาสุกฤษมหาวิโร (สัมภาษณ์, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) มีความต้องการย้ำเสริมความเชื่อดั้งเดิมในตัวผู้ฟัง ว่าเป็น ต้องยึดถือตามคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นหลัก แล้วนำมากำหนดเป็นสาระหลักที่บรรยายในแต่ละครั้ง เพียงประเด็นเดียวให้มีความชัดเจน “ความเชื่อเดิมเราไม่รู้ว่าเขาเชื่ออะไร แต่วิธีการก็คือเราต้อง ยึดถือตามคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นหลัก ว่าพระพุทธเจ้าสอนเรื่องอะไร อย่างเช่น มันก็จะมีหลายหัวข้อ 84,000 พระธรรมขันธ์ที่เราต้องยึดถือ อย่างเช่นสอนเรื่องขันติ ความอดทน เราจะไม่แตะประเด็นอื่นเลย เราต้องพูดและมีหลักชัยอยู่ที่ความอดทนนะ เราต้องมีความอดทนต่อความร้อน ต่อความหนาวอย่างนี้ แต่ไม่ใช่แต่เราคนเดียวนะที่ทนเหน็บหนาวตอนนี้คนที่บนดอยเขาหนาวกว่าเรามาก คนก็จะมีความรู้สึกว่าเออจริงนะ ความร้อนถ้าคนพูดว่าร้อน ก็ต้องไปดูชาวไร่ชาวนาแอฟริกาเขาแทบจะไม่มีน้ำกินเลย เขาทำเป็นต่อตะโกเขาก็อยู่ของเขาได้นะ เพราะฉะนั้นเราต้องอดทน แสดงว่าเราพูดถึงสาระหลัก (Theme) เราพูดถึงความอดทนอย่างเดียว แล้วก็ความอดทนมันคืออะไร ก็คือเราจะดูที่บทกระทู้ที่เราตั้งเป็นหลัก เทคนิคทุกอย่างจะต้องมีบทกระทู้เป็นหัวใจของมัน”

๒.๔ วิธีการพูดโน้มน้าวใจในการเผยแผ่พระธรรม

๒.๔.๑ การโน้มน้าวด้วยรางวัล

การมอบรางวัล

พระมหา ดร. ไสว เทวบุญญ (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงการโน้มน้าวด้วยรางวัลว่า เป็นวิธีการที่จะใช้ในกิจกรรมพิเศษ อาทิเช่น การแข่งขันตอบปัญหาธรรมะ หรือการประชุมสัมพันธวิทยการในหน่วยงานต่างๆ “การให้รางวัลจะใช้เป็นเทคนิคเฉพาะกาลทางศาสนาในช่วงวันสำคัญ เช่น การตอบปัญหาธรรมะ โดยจะให้ผู้สมัครเข้าร่วมกิจกรรมรับเอาข้อมูลไป โดยมีระยะเวลาให้ผู้สมัครลงทะเบียนเข้ามา และมีการคัดออกเป็นรอบๆ ไป โดยทุกคนที่สมัครเข้าร่วมจะต้องได้รับรางวัลไปรอบใจ ถึงแม้จะครบรอบก็ตาม อาจเป็นของชำร่วยเล็กๆ น้อยๆ ทั้งนี้ มีการจัดกิจกรรมเพราะใช้จุดใจคนให้มาสนใจธรรมะ โดยเฉพาะนักเรียน นักศึกษา โดยส่งจดหมายประชาสัมพันธ์ไปตามโรงเรียนต่างๆ แล้วให้นักเรียนมาเข้าร่วมอบรมก่อน” เช่นเดียวกับกรณีของพระครู โสสิตปริยัตยาภรณ์ (สัมภาษณ์, ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่ใช้การมอบหนังสือธรรมะเป็นรางวัลจูงใจ “เทคนิคการให้รางวัลคือการมอบหนังสือธรรมะ เพราะนอกจากจะเป็นรางวัลจูงใจแล้ว การให้หนังสือธรรมะยังเป็นการเผยแผ่พุทธศาสนาอีกทางหนึ่ง”

การให้พร

พระครูวิสุทธาจาโร (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงการโน้มน้าวด้วยรางวัลว่าเป็นการให้พรกับผู้ฟัง “ก็มีพร ให้ทุกกลุ่มแหละ เพราะอยากให้เขามีศีลมีธรรมนั่นแหละ อยากให้ชีวิตเขามีความสุข” เช่นเดียวกับพระมหาสุกฤษมหาวิโร (สัมภาษณ์, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่ใช้การให้พรโดยเน้นไปที่เรื่องของพระคุณพระศรีรัตนตรัยตลอดถึงความดีทั้งหลาย อีกทั้งเทวดาปกป้องคุ้มครอง แล้วก็ให้มี

กำลังในการที่จะเอาธรรมไปปฏิบัติด้วย “ต้องจบด้วยอวยพรทุกบทเลย ไม่ว่าทุกงานจะขึ้นต้นอย่างไรก็แล้วแต่สุดท้ายจากลากันด้วยอวยพร ให้พร เพราะเทคนิคของการพูดทุกอย่างจะจบด้วยการอวยพร เพราะพรเป็นของดี เวลาคนอย่างปีใหม่ไปไหนต้องไปขอพระผู้ใหญ่ เพราะพรเป็นของดี พรมาจากคำว่าประเสริฐ เพราะสิ่งที่เราให้นะ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไปนะ ธรรมะที่ได้ฟังก็ขอให้มันเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ได้ฟังเรื่องไหนไปแล้วเป็นสิ่งที่ดีก็ขอเป็นคติในการดำเนินชีวิต แล้วชีวิตของเราก็จะสูงขึ้น ก็ขอให้แต่ละคนอย่าให้ต่ำกว่าคนก็ขออย่าให้จนกว่าใคร ก็แล้วแต่คำอวยพรนะ แล้วแต่ว่าเราจะไปพูดเรื่องชีวิตเรื่องของการความรัก เรื่องของอะไรก็แล้วแต่เราก็ต้องพูดให้เป็นคำอวยพรว่า เออคนได้ฟังดีนะที่มาฟังวันนี้ สุดท้าย เวลาให้พรแทนที่คนจะเหมือนกับอิมที่หัวใจ ใจจะอิมเอมวันนี้ได้รู้สึกที่ได้รับพร การให้พรเป็นเรื่องของพระคุณพระศรีรัตนตรัย ตลอดถึงความดีทั้งหลาย สรรพสิ่งเทวดาปกป้องคุ้มครองแล้วก็ให้มีกำลังในการที่จะเอาธรรมไปปฏิบัติด้วย เขาจึงเรียกว่าการให้พร ก็เหมือนกับเราไปขอพรจากผู้ใหญ่ การให้พร ไม่ใช่การให้รางวัล แต่มันเป็นวัฒนธรรมต่างหากที่มันแฝงไว้อยู่กับ วัฒนธรรมไทยผนวกกับวัฒนธรรมพุทธ มันผสมผสานกันไปซึ่งถามว่า โดดเด่นไหม มันเป็นเรื่องของรูปแบบของวัฒนธรรมทั้งหมดเลย”

การชี้ให้เห็นประโยชน์ของการทำความดี

พระมหา ดร. ไสว เทวบุญโญ (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงการ โน้มน้าวด้วยรางวัลว่า เน้นการชี้ให้เห็นประโยชน์การทำความดี มากกว่าการชี้ให้เห็นโทษจากการ ทำชั่ว “ไม่มี การชี้ให้เห็นโทษ เพราะทำยากกว่าการชี้ให้เห็นการทำดี บางคนไม่กล้าแสดงออกในเรื่องดังกล่าว ส่วนใหญ่เน้นเรื่องวัฒนธรรมประเพณีเป็นส่วนใหญ่”

๒.๔.๒ การโน้มน้าวด้วยการลงโทษ

การยกตัวอย่างให้เห็นโทษของการทำชั่ว

พระครูวิสุทธาจาโร (สัมภาษณ์ , ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงการโน้มน้าวด้วยการลงโทษ หรือเห็นผลของการปฏิบัติชั่วว่า ใช้การยกตัวอย่างของการกระทำที่ผิดศีลธรรม “ก็มียกตัวอย่างนะ เช่น เราผิดศีล ๕ ข้อใดก็ยกตัวอย่างให้ รวมไปถึงถ้าเราไม่มีศีลไม่มีธรรม ง่ายๆ ก็เรื่องการปฏิบัติศีล ๕ ข้อ ถ้าไม่ปฏิบัติข้อไหนจะเป็นอย่างไร โทษจะเป็นแบบไหน ก็จะอธิบายให้เขาฟัง” เช่นเดียวกับพระครูโสมิตปริยัตยาภรณ์ (สัมภาษณ์, ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๘) “มีการแสดงให้เห็นโทษของการทำชั่ว โดยเล่าเรื่องและยกตัวอย่าง ชี้ชัดลงไปว่าทำไม่สิ่งนี้ถึงไม่ดี และถ้าทำจะ ได้รับผลอย่างไร” ขณะที่พระมหาสกุลมหาวิโร (สัมภาษณ์, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่า การยกตัวอย่างช่วยขยายหลักคำสอนที่เป็นนามธรรมให้ชัดเจนขึ้น “ใช้เพราะให้ขยายความตัวนามธรรมให้มันชัด แล้วคนฟังก็จะมีสิทธิ์ในการตัดสินใจของเขาเอง ว่าถ้าทำอย่างนี้เขาก็จะเป็นอย่างนี้”

การเล่านิทานที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการลงโทษผู้ทำชั่ว

พระครูวิสุทธิลาภรณ์ วิสุทธาจาโร (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงการโน้มน้าวด้วยการลงโทษ หรือเห็นผลของการปฏิบัติชั่วว่าเป็นเนื้อหาที่มีอยู่ในนิทาน “เรื่องการลงโทษมันจะอยู่ในเนื้อหาของนิทานเป็นหลักแล้ว ยกตัวอย่างเช่น บอกว่าถ้านายแก้วทำชั่ว นายแก้วจะได้รับผลอย่างไร มันก็จะอยู่ในตัวอย่างนั้นแล้ว ซึ่งไม่ได้ว่ากระทบใคร แต่ว่าโทษมันอยู่ที่ตัวนิทานที่เล่า เพราะเราไม่ได้กระทบกระทั่งใครแต่นิทานจะเป็นตัวเราต่างหาก”

๒.๕ การยกตัวอย่างบุคคลที่น่าเชื่อถือและมีคุณธรรม

การยกตัวอย่างบุคคลที่ปฏิบัติตามหลักของพระพุทธศาสนา

พระครูวิสุทธาจาโร (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงการยกตัวอย่างบุคคลที่น่าเชื่อถือและมีคุณธรรมว่า ใช้ตัวอย่างบุคคลทั่วไปที่ปฏิบัติตามหลักของพระพุทธศาสนา “บางครั้งเราก็ต้องหาทางข่าวสารที่เขาประสบความสำเร็จหรือชีวิตประวัติของเขาเราก็เอามายกตัวอย่าง หรือบุคคลที่ทำความดี เช่น เมื่อก่อนมี เด็กหญิงวัลลี ผู้มีความกตัญญู เวลาบรรยายก็จะหยิบยกเป็นตัวอย่าง จากที่ชีวิตเขาไม่มีอะไรเลยสักอย่าง เขาก็ได้เรียนมาจนจบ สุดท้ายมีคนส่งเรียนจนจบปริญญา มีบ้านมีช่องอยู่เพราะอะไร ก็เพราะความกตัญญูเพราะความมีศีลมีธรรมของเขา ถ้าวันสี่ไม่มีความกตัญญู ไม่ดูแลพ่อแม่ที่ป่วยเป็นอัมพฤกษ์อัมพาตตายไป สังคมก็ตราหน้า สังคมก็จะสาปแช่ง ก็จะชี้แนวธรรมให้เขาเห็น”

นอกจากนี้ พระครูโฆสิตปริยัตยาภรณ์ (สัมภาษณ์, ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๘) ยังใช้ตัวอย่างเป็นบุคคลสำคัญทางประวัติศาสตร์ที่ปฏิบัติตามหลักของพระพุทธศาสนา “อาตมาชอบประวัติศาสตร์ ชอบยกตัวอย่างบุคคลในประวัติศาสตร์ เช่น เรื่อง วีรบุรุษในสลัม เป็นเรื่องของ ดร.อัมเบตการ์ อาร์ บี (Dr.B.R. Ambedkar) เป็นผู้ที่เกิดในวรรณะจัณฑาล แต่เรียนหนังสือจนสามารถยกระดับตัวเองได้ เป็นศาสตราจารย์ด้านปรัชญาและกฎหมาย เป็นอธิการบดี เป็นรัฐมนตรีกระทรวงยุติธรรม และเป็นประธานยกร่างรัฐธรรมนูญฉบับแรกของอินเดีย จะเห็นว่าคนที่เลือกมาเป็นตัวอย่างจะไม่ใช้คนที่ประสบความสำเร็จมาแต่แรก เพราะอยากแสดงให้เห็นว่ากว่าคนๆหนึ่งจะประสบความสำเร็จได้ระหว่างทางคือการปฏิบัติตามหลักธรรม”

การยกตัวอย่างบุคคลสำคัญในสังคม

พระมหา ดร. ไสว เทวปัญญา (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงการยกตัวอย่างบุคคลที่น่าเชื่อถือและมีคุณธรรมว่า ใช้ตัวอย่างบุคคลสำคัญในสังคม “โดยเฉพาะช่วงเดือนสิงหาคม ธันวาคม ก็จะยกตัวอย่างพระราชินีและพระเจ้าอยู่หัว โดยยกตัวอย่างเรื่องความกตัญญู บุคคลสำคัญ รัฐบุรุษ เพราะต้องการให้เห็นชัดเจน”

การยกตัวอย่างบุคคลหรือสถานการณ์ที่อยู่ในความสนใจของสังคม

พระมหาสกุลมหาวิโร (สัมภาษณ์, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงการยกตัวอย่างบุคคลที่น่าเชื่อถือและมีคุณธรรมว่า ใช้ตัวอย่างเป็นบุคคลที่อยู่ในความสนใจของสังคม แล้วนำมาเชื่อมกับหลักพระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา “เพราะว่ามันเป็นเรื่องของสิ่งแวดล้อม ณ ปัจจุบัน ที่จะดึงคนเขาสู่ธรรมะได้ คือ โลกต้องนำธรรม ต้องติดตามดูว่า ณ เวลานี้ ทั่วโลกเขากำลังสนใจอะไร แล้วตรงนั้นต่างหากที่จะเป็นประเด็นวิเคราะห์ให้ได้ว่า ตรงนี้นั้นจะเป็นสื่อธรรมะของข้อไหน ในระหว่าง ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้นตรี เราจะเชื่อมเข้ากับตรงไหนได้ เราต้องเป็นคนคิดเอง ถ้าเราคิดเองไม่ได้เราต้องอ่านหนังสือจากนักปราชญ์ที่เขาพูดกันเราก็เก็บมาแล้วเราก็พูดต่อ ดังนั้นจึงไม่ใช่แค่เราวิเคราะห์อย่างเดียว แต่เราต้องเป็นคนที่ย่านหนังสือตลอดเวลา ต้องเป็นคนติดตามข่าวสารผ่านทางหนังสือ โดยเฉพาะประเด็นหนังสือถ้าเราจะเป็นนักเทศน์ มุมนักเทศน์ มุมนักพูด วารสารที่เขาตีที่เขามีการยอมรับกันว่าคนนี้พูดดีเทศน์ดี ความคิดดีมาก เราอ่านเรารับมาแล้วเรานำไปถ่ายทอดต่อได้”

๒.๖ การยกเนื้อหาสาระธรรมประกอบการจัดรายการวิทยุ

การใช้คำกลอนในรายการแบบธรรมบรรยาย

พระมหา ดร. ไสว เทวบุญโญ (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงการใช้คำกลอนในรายการวิทยุว่าใช้คำกลอนธรรมะนำเข้ารายการ “ใช้กลอน บทประพันธ์ คำว นิทาน คำพังเพยคำเมือง ภาษาไทยกลาง เพราะต้องการให้คนฟังทราบว่าในรายการวันนี้จะพูดถึงเรื่องอะไร แล้วใช้ดึงเข้าสู่เนื้อหารายการในวันนั้นๆ” ขณะที่พระครูวิสุทธาจาโร (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวว่า ในการเทศน์คำเมืองไม่ได้มีการใช้คำกลอนประกอบ แต่จะใช้กรณีการจัดรายการหรือเทศน์แบบธรรมะบรรยาย “แนวธรรมะแบบเทศน์คำเมืองของอาตมา เป็นแบบเมืองมันไม่ต้องยกตัวอย่างอะไรเลย มันก็มีแบบของเขาอยู่แล้วทั้งหมด แต่ถ้าเป็นแบบธรรมะบรรยาย เขาก็ต้องไปหาภาษิต อุปมาอุปไมยเปรียบเทียบ บทสรุป นั้นเป็นแนวการเทศน์แบบบรรยาย”

การเล่านิทานชาดกแทรกคำกลอนธรรมะ

พระครูโฆสิตปริยัตยาภรณ์ (สัมภาษณ์, ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวว่า มีการเล่านิทานชาดกและบางครั้งก็แทรกด้วยคำกลอนธรรมะ “เวลาอาตมาจัดรายการจึงใช้การบรรยายธรรมมากกว่าการเทศน์ และเทคนิคที่ใช้คือการเล่านิทานชาดก เพราะมันเป็นการเล่าเรื่องที่สนุกสนานและอิงจากพระสูตรพระไตรปิฎก บางครั้งก็สอดแทรกคำกลอนที่แต่งเองและเอาในหนังสือมา แต่กลอนที่เลือกมาต้องมีความสอดคล้องกับเนื้อหาที่พูด เช่น หากพูดเรื่องความกตัญญู กลอนที่เอามากก็จะต้องเกี่ยวกับความกตัญญู”

การใช้พุทธสุภาษิต

พระมหาสุกฤษมหาวิโร (สัมภาษณ์, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวว่า ใช้พุทธสุภาษิตที่ถือเป็นสุภาษิตสอนของพระพุทธเจ้า “เพราะสิ่งเหล่านี้ มันคือยอดคำสอน อย่างเช่นคำว่าพุทธสุภาษิต ชื่อมันก็บอกอยู่แล้ว ภาษิต แปลว่าคำพูด สျပแปลว่า ดี คือภาษิตที่ดีอยู่แล้ว แล้วดีที่สุดก็พุทธสุภาษิต แปลว่าคำสอนที่ดีในระดับที่พระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นเอกบุคคคของโลกกล่าวไว้ เป็นคำพูดที่ทำให้ฟังไม่ได้เลย พระพุทธเจ้าท่านก็บอกเปรียบ ว่า คนที่เกิดมาในโลกนี้ แม้อายุเป็นร้อยปี ไม่มีศีลไม่มีธรรม เป็นชีวิตที่ไร้ค่า พูดแล้วกินใจมาก ๆ”

๓. รูปแบบการจัดรายการเพื่อความเพลิดเพลินจรรโลงใจ (To entertain, Entertaining speech)

๓.๑ วิธีการพูดแทรกด้วยความเพลิดเพลินจรรโลงใจ

การเปิดรับสายโทรศัพท์พูดคุยให้ผู้ฟังเห็นมุมมองด้านบวกของปัญหา

พระมหาสุกฤษมหาวิโร (สัมภาษณ์, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงการพูดแทรกด้วยความเพลิดเพลินจรรโลงใจในรายการวิทยุว่า ใช้วิธีเปิดรับสายโทรศัพท์พูดคุยให้ผู้ฟัง เน้นการพูดให้เกิดความผ่อนคลายตามหลักจิตวิทยา โดยทำให้ผู้ฟังเห็นมุมมองด้านบวกของปัญหาที่เกิดขึ้น “เป็นเทคนิคผ่อนคลายทางจิตวิทยาวิธีการพูดแบบในสิ่งสุดท้ายที่เหลืออยู่อย่าพูดในสิ่งที่หายไป ยกตัวอย่าง ทำไมนะลูกของฉันท้องมาตายแบบนี้ ถ้าเราพูดเนี่ย โอ้ยเราว่าเขากำลังจะ ๑๗ ปี ไม่น่าจะมาตายเลย พูดอย่างนี้ก็จะตอกย้ำประเด็นเดิม ซึ่งเขาก็เสียใจในประเด็นนี้อยู่แล้ว เราก็จะพูดว่า โอ้ยไม่เป็นไรหรอก เป็นธรรมดาตอนนี้ให้โยมดูแลลูกอีกคนหนึ่งนะ เขารักกันมากนะเพราะฉะนั้นก็ดูแลคนนี้ให้ดี พูดในสิ่งที่เหลือ อย่างเงินหายไปร้อยบาทก็ไม่ต้องไปคิดถึงร้อยบาท ก็ดูแลอีกพันบาทที่เหลือในกระเป๋านะ ไม่ต้องไปคิดมากหรอกมันหายได้พุงนี้ก็ได้แล้วละ ที่มันเสียไปอย่าพูดแต่ให้พูดในสิ่งที่เหลืออยู่ เพราะมันจะเป็นสิ่งที่เห็นได้ชัด ก็คือใช้แนวจิตวิทยา” เช่นเดียวกับกรณีของพระมหาสุกฤษมหาวิโร (สัมภาษณ์, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่า พูดปลอบประโลมใจให้ผู้ฟังผ่อนคลาย และให้เข้าใจถึงความเป็นธรรมดาของปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้น “มีส่วนสำคัญ ถ้าในกรณีที่เราทราบว่าเป็นเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง ที่มันเป็นเหตุการณ์ที่มันหนักแล้วคนต้องแบกรับภาระ หรือเราพูดไปแล้วมันไปโดนใจของครอบครัวใดครอบครัวหนึ่ง แล้วเสียงสะท้อนกลับมาโดยการโฟนอิน (phone in) เข้ามา แสดงว่าเหมือนกับคนฟังเป็นร้อยแต่อาจจะโดนใจแค่คนเดียว มันก็ได้ผลนะ ถ้าเราพูดแล้วเขาสบายใจเป็นอย่างนี้นะ เรื่องโน้นเรื่องนี้ ทุกข์โน้นทุกข์นี้ โอ้ยไม่เป็นไรเป็นธรรมดา วันนี้มันทุกข์พุงนี้ก็สบายแล้วละ ชีวิตต้องมีขึ้นและลง ชีวิตเมื่อขึ้นก็อย่าหลงเมื่อลงก็อย่าท้อ มันคล้ายทันทีเลย บ้างที่จิตมันติดอยู่ว่าไม่มีใครมาปลอบใจไม่มีใครมาพูดแต่ว่า พูดเพื่อจรรโลงใจในพูดแล้วให้เกิดความสบายใจ”

การใช้เสียงเทศน์คำเมืองที่ชวนให้คนติดตาม

พระครูวิสุทธาจารย์ (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงวิธีการพูดแทรกด้วยความเพลิตเพลินจรโลงใจในรายการวิทยุว่า เน้นการเทศน์ชด้อยชดคำ จังหวะ และน้ำเสียงที่ชวนให้คนฟัง “ของอาตมาจะเน้นการเทศน์แบบชด้อยชดคำ รู้จังหวะขึ้นลง ลีลาน้ำเสียง ชวนให้คนฟัง มันมีพระเทศน์อยู่หลายรูป แต่บางรูปเทศน์ไปคนฟังก็หลับไป แล้วแต่ว่ามีอะไรที่เร้าใจที่คนฟังเขาอยากฟัง พระรูปไหนที่เทศน์ไม่น่าสนใจคนก็ไม่อยากฟัง แต่พระบางรูปเทศน์แล้วลีลาเร้าใจเขาก็สนใจอยากฟังกัน อย่างเช่นวันนี้ พระว.วชิรเมธีจะมาเทศน์ในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่คนก็จะสนใจฟัง แต่ถ้าเป็นพระครูวิสิฐศีลาภรณ์ วัดวังสิงห์คำก็อาจจะเหลือคนฟังแค่ ๑๐ คน มันก็แล้วแต่ลีลาการเทศน์ แต่ถ้าเทศน์เมืองคนเฒ่าคนแก่ก็จะเต็มไปหมด นักศึกษาก็จะไม่สนใจฟัง แล้วแต่พระแต่ละรูปลีลาของใครของมัน”

การใช้กลอน สุภาพิตฟังเพย และเปิดเพลง

พระครูโฆสิตปริยัตยาภรณ์ (สัมภาษณ์, ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงวิธีการพูดแทรกด้วยความเพลิตเพลินจรโลงใจในรายการวิทยุว่า มีการใช้คำกลอนสุภาพิตและเลือกเปิดเพลงที่สอดคล้องกับเนื้อหาที่ต้องการพูดในรายการ “มีกลอนและสุภาพิตฟังเพย มีการเปิดเพลงบางครั้ง แต่เพลงที่เลือกเปิดก็ต้องดูเนื้อหาเพลงด้วย ว่ามันสอดคล้องกับสิ่งที่พูดหรือไม่ ส่วนมากจะเป็นเพลงธรรมะ เพลงวันสำคัญต่างๆ ไม่มีการใช้จ๊อย ฮอ เหมือนคนอื่น เพราะระดับอาตมาหากมาทำแบบนี้ก็คงไม่เหมาะสม การจะเลือกใช้เทคนิคความบันเทิงแบบไหนขึ้นอยู่กับวัยและสถานภาพของพระด้วย บางทีการตลกหรือบันเทิงเกินไปก็ขาดความน่าเชื่อถือและผู้ฟังอาจจะไม่ได้อะไรเพราะฟังเอาตลกอย่างเดียว” เช่นเดียวกับพระมหา ดร. ไสว เทวบุญโญ (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่กล่าวถึงความสำคัญของการพูดแทรกด้วยความเพลิตเพลินจรโลงใจในรายการวิทยุว่า “สำคัญ เพราะทำให้คนฟังไม่เบื่อรายการธรรมะ”

การเล่านิทานให้ผู้ฟังเกิดความสนุกสนาน

พระมหาสกุลมหาวิโร (สัมภาษณ์, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงวิธีการพูดแทรกด้วยความเพลิตเพลินจรโลงใจในรายการวิทยุว่า ใช้การเล่านิทานในรายการเพื่อให้เกิดความสนุกสนาน “ถ้าเป็นแบบสนุกสนาน ก็จะใช้แบบ สมุดเตชนา ใช้แบบนิทานมันเป็นเทคนิคที่ผสมผสานแบบย้อนกลับไปกลับมา”

๓.๒ การใช้เรื่องราวสอดแทรกคติธรรม

การใช้ข่าวสถานการณ์ปัจจุบันนำเข้าสู่หลักธรรม

พระมหา ดร. ไสว เทวบุญโญ (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงการใช้เรื่องราวสอดแทรกคติธรรมว่า ใช้ข่าวเกี่ยวกับสถานการณ์ปัจจุบันสอดแทรกด้วยคติธรรม “ข่าว สถานการณ์ปัจจุบัน การเมือง ตามบริบทด้านเวลา เน้นประเพณี วัฒนธรรม” เช่นเดียวกับพระครูวิสุทธาจารย์ (สัมภาษณ์, ๒๓

ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เทศน์ธรรมคำเมืองไป แล้วเลือกสถานการณ์ปัจจุบันที่สอดคล้องกับเนื้อหาธรรมนั้น “แล้วแต่ในธรรมคัมภีร์เทศน์เมืองมันจะพาไป แล้วก็ถ้ามีข่าวสถานการณ์ในตอนนั้นเราก็สามารถยกเข้าไปพูดได้ แต่ถ้าเป็นแบบธรรมะบรรยายเขาก็จะต้องเตรียมของเขาเอง” ขณะที่พระครูโฆสิตปริยัตยาภรณ์ (สัมภาษณ์, ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๘) ใช้การยกสถานการณ์ปัจจุบันหรือประสบการณ์ส่วนตัว โยงเข้าสู่เนื้อหาที่ต้องการพูดถึงในรายการ “มีการยกเหตุการณ์ปัจจุบันแล้วนำโยงเข้าสู่เนื้อหาที่จะพูดต่อไป บางทีก็เล่าเรื่องจากประสบการณ์ส่วนตัว” สำหรับพระมหาสุกฤษมหาวิโร (สัมภาษณ์ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) เรียกว่าวิธีการยกตัวอย่างข่าวตามด้วยหลักธรรมนี้ว่า การนำโลกเข้าสู่ธรรม “มีการใช้ตัวอย่างข่าวหรือเหตุการณ์ เป็นเทคนิควิธีการนำโลกเข้าสู่ธรรม”

การใช้เนื้อหาจากพระไตรปิฎกเป็นหลักสอดแทรกสถานการณ์ปัจจุบัน

พระมหาสุกฤษมหาวิโร (สัมภาษณ์, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงการใช้เรื่องราวสอดแทรกคติธรรมว่า มีการผสมผสานเนื้อหาจากพระไตรปิฎกกับสถานการณ์ปัจจุบัน “นำเสนอที่ผ่านมาจะต้องเป็นเนื้อหาเรื่องราวในพระไตรปิฎกผสมผสานกับตัวอย่างปัจจุบัน แต่สาระหลักจะอยู่ในพระไตรปิฎกเป็นหลักก่อน แล้วก็ยกตัวอย่างคนปัจจุบันไปเพื่อให้เห็นชัด”

๔. วิธีการเผยแผ่ธรรมะ

วิธีการในการเผยแผ่ธรรมะเป็นวิธีที่พระพุทธเจ้าทรงสอน โดยทรงใช้หลายวิธีเปลี่ยนแปลงไปตามความเหมาะสม เหตุการณ์ กาลเทศะ และความพร้อมของผู้ฟังในด้านสติปัญญา สิ่งแวดล้อม โดยวิธีการที่ทรงใช้สอนประกอบด้วย การสนทนา การบรรยาย การตอบปัญหาเทศน์คัมภีร์ คำกลอนธรรมะคำเมือง โดยมีรายละเอียดการใช้วิธีการดังกล่าวในการจัดรายการวิทยุ ดังนี้

๔.๑ การสนทนาระหว่างผู้จัดและผู้ฟังรายการวิทยุ

๔.๑.๑ วิธีการสนทนาในรายการวิทยุ

ผู้จัดรายการให้ผู้ฟังถามปัญหาจากการสนทนาทางโทรศัพท์

พระมหา ดร. ไสว เทวบุญโญ (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงวิธีการสนทนาในรายการวิทยุว่า ใช้การเปิดสายโทรศัพท์สนทนากับผู้ฟัง “มีการเปิดสายให้โทรเข้ามา เน้นหลักการสื่อสารสองทาง (two ways communication) โดยใช้เวลาช่วงทำรายการประมาณ ๑๕ – ๒๐ นาที” หรือกรณีของพระครูวิสุทธาจาโร (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) ช่วงทำรายการเปิดโอกาสให้ผู้ฟังถามปัญหาแล้วตอบกลับด้วยหลักธรรมของพระพุทธศาสนา เป็นการแนะแนวทางเพื่อให้ผู้ฟังไปปฏิบัติ “แล้วแต่เขาถามมา สมมุติทำรายการประมาณ 5 นาที อาตมาก็จะเปิดสายหน้าไมค์ โยมก็จะโทรเข้าก็แล้วแต่ว่าเขาถามเรื่องอะไร เราก็จะเอาเปรียบเทียบกับเขาฟัง หลักๆ พระเจ้า พระสงฆ์ ก็จะเป็นเรื่องการแนะนำศีลธรรม การครองบ้านครองเรือน การดำเนินชีวิต ยกตัวอย่างโยมถามว่าอยู่แล้วมันไม่มีความสุข ก็ถามก่อนว่า

สาเหตุมันเป็นอย่างไร โดยใช้หลักอริยะลัจฉี ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ทำให้โยมพุดมาจนจบแล้วเราก็ค่อยวิเคราะห์ออกมา แล้วก็ตอบเขาไป ก็คือเปิดรับฟัง แล้วก็ช่วยแนะแนวทางเพื่อให้ไปปฏิบัติ และก็ให้โยมกลับมาเล่าให้ฟังว่าได้ผลไหมอย่างไร”

ผู้จัดรายการตั้งคำถามย้อนสิ่งที่ผู้ฟังถาม

พระมหาสกุลมหาวิโร (สัมภาษณ์, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงวิธีการสนทนาในรายการวิทยุว่า ผู้จัดรายการต้องเป็นผู้ฟังที่ดี และใช้การตั้งคำถามย้อนสิ่งที่ผู้ฟังถาม “วิธีการถามตอบ และถามซ้ำ แล้วก็ตอบแบบย้อนคำถาม ถ้าไม่เข้าใจและต่างคนต่างไม่เข้าใจก็จะใช้แบบถามตอบ สิ่งที่ดีที่สุดก็คือให้เขาเล่า เพราะคำตอบมันจะอยู่ในคำเล่าอยู่แล้ว เพียงแต่ว่าบางครั้งคำถามในที่นี้ เขาไม่ใช่คำถามจริงๆ หลอก แต่บางครั้งมันเป็นการระบายหลอก วิธีการง่ายๆ ที่สุดก็คือเป็นนักฟังที่ดี แล้วคนก็จะสบายใจเอง เหมือนกับเขาหาคนพูด เราเป็นนักจัดรายการอย่างเวลาคนเขาถามมา เราก็พูดไปและยกตัวอย่างมา”

ผู้จัดรายการใช้ประเด็นสนทนาที่ผู้ฟังสนใจมาเป็นเนื้อหาในรายการ

พระครูโฆสิตปริยัตยาภรณ์ (สัมภาษณ์, ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงวิธีการสนทนาในรายการวิทยุว่า ใช้การพูดคุยในรายการและหลังนำเป็นเป็นเนื้อหารายการ และหากประเด็นใดที่ผู้ฟังมีความสนใจ ก็จะมี สนทนาที่ผู้ฟังสนใจมาเป็นเนื้อหาของรายการต่อไป “เนื่องด้วยอาตมาจัดรายการวิทยุมีเวลาจำกัด หากมีคนที่ไม่เข้าใจจะให้เราโทรมาหลังไมค์หรือโทรมาตอนจบรายการ หรือหากมีคนไม่เข้าใจมาากๆ ก็จะนำเอาประเด็นนั้นมาเป็นหัวข้อในการบรรยายแบบละเอียดในครั้งต่อไป”

๔.๑.๒ เหตุผลทำให้รูปแบบการสนทนาเหมาะสำหรับรายการวิทยุ

ผู้ฟังซักถามข้อสงสัยกับผู้จัดรายการได้

พระมหา ดร. ไสว เทวปุญโญ (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงเหตุผลทำให้รูปแบบการสนทนาเหมาะสำหรับจัดรายการวิทยุว่า มีข้อดีที่ทำให้ผู้ฟังซักถามปัญหาข้อสงสัยกับผู้จัดรายการได้ “บางอย่างที่เรานำมาบรรยายอาจไม่ชัดเจน อาจไม่ตรงกับความต้องการหรือความสนใจของผู้ฟัง จึงควรเปิดโอกาสให้ซักถามเพื่อความเข้าใจที่ครบสมบูรณ์ และชัดเจนยิ่งขึ้น โดยเบอร์โทรและเบอร์สำหรับส่ง sms จะปรากฏบนหน้าจอรายการออนไลน์ผ่านเว็บไซต์” เช่นเดียวกับพระครูวิสุทธาจาโร (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่า ผู้ฟังสามารถถามปัญหาจากการเปิดสายโทรศัพท์สนทนากับผู้ฟังได้ แต่อย่างไรก็ตามในกรณีที่ผู้จัดขาดข้อมูลในการตอบปัญหา ผู้จัดรายการควรค้นคว้าข้อมูลเพิ่มเติมก่อน จากนั้นจึงค่อยตอบปัญหาผู้ฟังภายหลัง “ก็เหมาะสม แต่การเปิดหน้าไมค์บางครั้งก็จะมีปัญหา บางครั้งก็ต้องหาคำตอบที่ฟังได้ทุกคน เพราะฟังกันเยอะ เราจะรีบตอบโดยไม่วิเคราะห์ก็ไม่ได้เพราะผู้รู้ก็มีเยอะ นักปราชญ์ก็มีมาก เกิดถ้าเรื่องที่เราพูดแล้วไม่ตรงตามนั้น จึงเลือกวิธีว่าถ้าเรื่องไหนที่ตอบได้เราก็ตอบ ที่ตอบไม่ได้ก็จะขอตอบหลังไมค์แทน แล้วเราก็จะไปหาคำตอบที่ถูกต้องไปให้อีกที ถ้าเราตอบเลยตอนนั้นถ้าเกิดข้อผิดพลาดมาก็จะเป็นเรื่อง”

ผู้จัดสรรเพื่อให้ผู้ฟังรายการเปิดเผยข้อมูล และให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับทางออกของปัญหา

พระมหาสกุลมหาวิโร (สัมภาษณ์, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงเหตุผลทำให้รูปแบบการสนทนาเหมาะสำหรับจัดรายการวิทยุว่า เมื่อผู้ฟังถามปัญหาแล้ว ผู้จัดรายการต้องประเมินความต้องการของผู้ฟัง สอบถามข้อมูลเพิ่มเติมและจับประเด็นปัญหา จากนั้นจึงให้ข้อเสนอแนะกับผู้ฟัง “อย่างเวลาเขาถามเพื่ออะไร ต้องทราบ แสดงว่าต้องใช้การประเมินทุกขั้นตอน เวลาที่เขาถามเพื่อต้องการความรู้ เขาถามเพื่อความสบายใจ บ้างครั้งก็ถามเพื่อความระบายน เราต้องทราบด้วยเหตุผล เพราะถ้าเราบ่นให้เขาฟัง เขาจะอึดอัด แต่เราจะให้เขาได้พูดปล่อยออกมา ให้เขาได้เปิดเผย คือเราต้องถามให้เขาปล่อยออกมาก่อน เราถึงจะจับประเด็นได้ เพราะถ้าเราหวังให้เขาดีขึ้นเราต้องฟังเขาก่อน ให้เขาถามออกก่อนเราจะได้จับประเด็นต้น ประเด็นปลายได้ ปัญหาเขาติดตรงนี่นี่เอง การสนทนาจึงเป็นการพูดคุยแบบเปิดเผยข้อมูลมากกว่าว่าเขาติดปัญหาอะไรกันแน่

ผู้จัดรายการต้องระวังรูปแบบการสนทนาที่เปรียบเสมือนกับดาบสองคม

พระครูโฆสิตปริยัตยาภรณ์ (สัมภาษณ์, ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงเหตุผลทำให้รูปแบบการสนทนาเหมาะสำหรับจัดรายการวิทยุว่า รูปแบบการสนทนาในรายการวิทยุเหมือนกับดาบสองคม ด้านหนึ่งมีประโยชน์ที่ได้ปฏิสัมพันธ์กับผู้ฟัง ขณะเดียวกันผู้ฟังบางคนอาจโทรมาเพื่อการลงมือผู้จัดรายการ “การสนทนาเวลานั้นค่อนข้างจะน้อย สายหนึ่งใช้เวลาประมาณ 3-5 นาทีเท่านั้นเอง ถ้าถามว่าเหมาะในการใช้เผยแพร่ธรรมะไหม ก็เป็นดาบสองคมเหมือนกัน ด้านหนึ่งเราก็ได้ปฏิสัมพันธ์กับคนฟัง แต่อีกด้านหนึ่งเราก็ไม่รู้เจตนาของคู่สนทนา บางคนโทรเข้ามาถามเพราะไม่เข้าใจจริงๆ บางคนก็โทรเข้ามาว่านวย โทรเข้ามาลงมือก็มี อาตมาก็เจ็บเสีย ไม่ต้องไปคุยด้วย”

๔.๒ วิธีการบรรยายในรายการวิทยุ

๔.๒.๑ การบรรยายหลักธรรมของพระพุทธศาสนา

พระมหา ดร. ไสว เทวบุญโญ (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงการบรรยายหลักธรรมของพระพุทธศาสนาในรายการวิทยุว่า เป็นความรู้เกี่ยวกับพระไตรปิฎก พระสูตร และวิปัสสนากรรมฐาน “ความรู้ที่ต้องการเผยแพร่ช่วงแรกจะเป็นเรื่องทั่วไป ถัดไปเป็นพระไตรปิฎก พระสูตรแต่ละนิกาย และช่วงท้ายเป็นวิปัสสนากรรมฐานประมาณ ๑๐-๒๐ นาทีสุดท้าย” เช่นเดียวกับพระครูโฆสิตปริยัตยาภรณ์ (สัมภาษณ์, ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เน้นการบรรยายเกี่ยวกับพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า “ใช้การบรรยายเป็นหลักเลย ความรู้ที่ต้องการเผยแพร่ก็หลักธรรมคำสอน” หรือกรณีของพระมหาสกุลมหาวิโร (สัมภาษณ์, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่ใช้บรรยายความรู้เรื่องธรรม “เพราะว่าทั้งหมดที่ว่ามานั้นคือความรู้ธรรมก็คือความรู้ชนิดหนึ่ง”

๔.๒.๒ ปัจจัยที่ทำให้การบรรยายธรรมประสบความสำเร็จ

ความถนัดและความรู้ของผู้จัดรายการ

พระมหา ดร. ไสว เทวบุญโญ (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้การบรรยายธรรมประสบความสำเร็จว่า เกิดจากความถนัดและความรู้ความสามารถเฉพาะทางของผู้จัดรายการ “คือ ความรู้ ความสามารถที่มีต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ความถนัดของผู้จัดรายการ และความรู้เฉพาะทาง” ขณะที่พระครูวิสุทธาจาโร (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) เห็นว่า ผู้จัดรายการต้องมีความเชี่ยวชาญในเรื่องที่จะเทศน์หรือจัดในรายการวิทยุ “ต้องดูพระที่ไปเทศน์กับผู้รับสาร ถ้าสอดคล้องกับความเชี่ยวชาญก็จะประสบความสำเร็จ”

ความเข้าใจบริบทและความต้องการของผู้ฟัง

พระมหา ดร. ไสว เทวบุญโญ (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้การบรรยายธรรมประสบความสำเร็จว่า เกิดจากการสังเกตบริบทของผู้ฟัง “คือ การสังเกต ดูบริบทของคนฟัง เพราะจะทำให้เราสามารถทราบประเภทของคนฟังได้”

การเลือกสารที่ผู้ฟังสนใจ

พระครูโฆสิตปริยัตยาภรณ์ (สัมภาษณ์, ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้การบรรยายธรรมประสบความสำเร็จว่า ผู้จัดรายการต้องเลือกสารที่ผู้ฟังสนใจมากที่สุด “ตัวเราในฐานะผู้ส่งสารเราก็ทำได้แค่เลือกสารที่คิดว่าเค้าจะสนใจมากที่สุด แต่อัตมาว่ามันยากนะ ตอบไม่ได้ว่าอะไรที่ทำให้การบรรยายสำเร็จหรือไม่สำเร็จมันวัดผลไม่ได้ การฟังบรรยายมันก็ได้ความรู้ความเพลิดเพลิน ไม่เคยมีใครฟังรายการวิทยุแล้วบรรลุธรรมได้เลยทันที แต่การบรรยายจะสำเร็จหรือไม่สำเร็จนั้นขึ้นอยู่กับคนฟังว่าเขานำไปปฏิบัติหรือไม่”

การเลือกเวลาออกอากาศสอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้ฟังรายการ

พระมหา ดร. ไสว เทวบุญโญ (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้การบรรยายธรรมประสบความสำเร็จว่า เกิดจากการเลือกเวลาออกอากาศที่สอดคล้องกับการเปิดรับฟังของผู้ฟังที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย “เวลาในการออกอากาศ เช่น วันเสาร์เหมาะสำหรับนักเรียนนักศึกษา เพราะเปิดฟังรายการได้ นักจัดรายการจะต้องสังเกตเรื่องเวลาในการรับฟังรายการของคนส่วนใหญ่”

๔.๒.๓ เหตุผลที่ทำให้รูปแบบการบรรยายเหมาะสำหรับการจัดรายการวิทยุ

พระภิกษุสงฆ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดรายการวิทยุ มีความเห็นเกี่ยวกับเหตุผลที่ทำให้รูปแบบการบรรยายเหมาะสำหรับการจัดรายการวิทยุว่า เพราะสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ทุกกลุ่ม เช่นกรณีของพระมหา ดร. ไสว เทวบุญโญ (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่า รูปแบบการจัด

รายการวิทยุแบบบรรยายเป็นรูปแบบที่ใช้อยู่ทั่วไป และสามารถเจาะผู้ฟังที่เป็นกลุ่มเป้าหมายได้ “เป็นวิธีการที่เป็นสากล และใช้กันอยู่ทั่วไป 2.สามารถเจาะกลุ่มเป้าหมายได้ทุกกลุ่ม” ในขณะที่พระครูโฆสิตปริยัตยาภรณ์ (สัมภาษณ์, ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่า รูปแบบการบรรยายสามารถเข้าถึงกลุ่มผู้ฟังได้กว้างขวาง “เพราะการบรรยายนี้เข้าถึงกลุ่มผู้ฟังได้กว้างขวาง เราสามารถบรรยายเป็นภาษาไทยกลางก็ได้ ภาษาท้องถิ่นก็ได้”

ในกรณีของพระครูวิสุทธาจาโร (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) เห็นว่า ผู้จัดรายการสามารถปรับเนื้อหาที่บรรยายให้สอดคล้องกับผู้ฟังได้ “แต่ก็ต้องแล้วแต่สถานที่และกลุ่มผู้ฟัง อย่างที่ยกตัวอย่างไปแล้ว เช่น ไปอบรมเด็กนักเรียนโรงเรียนอนุบาล ก็ต้องเป็นพระที่ผ่านการเชี่ยวชาญแบบนั้นมาแล้ว เช่น ให้เด็กเล่นเกมส์ เล่นิทานเป็นต้น ถ้าไปแล้วเริ่มเทศน์ด้วย นโมตัสสะ เด็กมันก็ไม่ฟัง แล้วแต่สถานการณ์ผู้รับสาร ต้องดูต่อนั้นอีกที” เช่นเดียวกับพระมหาสุกฤษหาวีโร (สัมภาษณ์, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่า การบรรยายแต่ละครั้ง ต้องมีการปรับเปลี่ยนทั้งเนื้อหาและวิธีการบรรยายให้สอดคล้องกับผู้ฟังแต่ละกลุ่ม เปรียบเหมือนกับการปรับสูตรก๋วยเตี๋ยวให้มีรสชาติตามความต้องการของผู้กิน “เพราะว่าการนิมนต์ไปบรรยาย สูตรนั้นคือสูตรสำเร็จแล้ว เราก็ไปต้องไปเปลี่ยนสูตรมัน เหมือนกับร้านก๋วยเตี๋ยวเขาขาย เขาก็ขายสูตรเดิมทุกวันๆ ก็ต้องปรุงสูตรให้คงที่เสมอเพราะคนเขาจะกินแบบนี้ เขาถึงต้องมากิน ถ้าเราไปเปลี่ยนสูตร เราคิดว่าอย่างอื่นมันดีกว่าก็ทดลองดู และเคยทดลองดูแล้วเปลี่ยนแล้วไม่ประสบความสำเร็จ ยกตัวอย่างเช่น ถ้าสมมติว่าเราใช้แนวเดิม พูดเรื่องนี้กับคนกลุ่มนี้ แล้วพูดเรื่องนี้กับคนอีกกลุ่มหนึ่ง มันไม่ประสบความสำเร็จ เพราะฉะนั้นเราต้องมีการเคลื่อนไหวตลอดเวลา เราพูดเรื่องอะไร คนฟังเรื่องอะไร สถานการณ์นี่คืออะไร มันเหมือนกับว่าเรามีเหลี่ยมมีมุมของเรา เขาเรียกว่าหาจุดเหมาะสมกับตัวเรา กับผู้ฟัง สถานการณ์ และธรรมชาติ”

๔.๓ รูปแบบการตอบปัญหาในรายการวิทยุ

๔.๓.๑ เหตุผลที่วิธีการตอบปัญหาเหมาะสำหรับรายการวิทยุ

พระภิกษุสงฆ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดรายการวิทยุ มีความเห็นเกี่ยวกับเหตุผลที่วิธีการตอบปัญหาเหมาะสำหรับรายการวิทยุว่า เพราะผู้ฟังทุกกลุ่มมีปัญหาที่ต้องการคำตอบ เช่นกรณีของพระมหาสุกฤษหาวีโร (สัมภาษณ์, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่า เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ฟังที่มีปัญหาโทรศัพท์เข้ามาสอบถามในช่วงที่เปิดสายสนทนาตอนท้ายของรายการ “เหมาะสมกับคนที่มีปัญหา ปัญหาไม่ว่าจะด้านไหนก็ตาม เมื่อเขามีปัญหา เมื่อเขาได้รับคำตอบด้วยปัญญาเขาจะกระจ่างแจ้งขึ้น ก็เหมาะสมคนประเภทนี้ และใช้วิธีการนี้อยู่ตลอดมันจะสลับกันไป เพราะว่าอย่างในช่วงของการจัดรายการวิทยุ ก็คือการแบ่งซอยให้เป็นแนวคิดแบบว่าไรตี้ ต้นเป็นยังงี้ กลางเป็นยังงี้ ตอนปลายนี้จะเปิดโอกาสเป็น phone in ซึ่งก่อนจัดรายการเราต้องออกแบบรายการให้ได้ว่าเราจะวางแบบไหน ทุกคนฟังก็จะเสพรสได้ว่าช่วงต้นไม่ต้องโทรเพราะท่านพูดอย่างเดียว ตอนท้ายก็ต้องโทรล่ะเพราะเป็นช่วงถามตอบ อย่าเหลือเวลาอีก ๒๐ นาทีนะ ต้องตั้งท่าแล้วต้องโทร” เช่นเดียวกับพระมหา ดร. ไสว เทวบุญโญ (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่า

“เหมาะกับผู้ฟังทุกกลุ่ม ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ใช้เป็นการตอบคำถาม ปัญหาหรือข้อสงสัยต่างๆ ทั้งหน้าไมค์ – หลังไมค์” หรือกรณีของพระครูวิสุทธาจาโร (สัมภาษณ์ , ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) โดยเห็นว่า “อย่างของอาตมาก็ทุกคนที่ติดใจ สนใจฟัง สงสัยเขาก็จะโทรมา”

๔.๓.๒ ปัญหาที่ผู้ฟังถามในรายการวิทยุ

ปัญหาเกี่ยวกับหลักธรรมของพระพุทธศาสนา

พระมหา ดร. ไสว เทวบุญโญ (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงปัญหาที่ผู้ฟังถามในรายการวิทยุว่า เป็นปัญหาเกี่ยวกับเรื่อง “หลักการของพระธรรมวินัย และประเพณี วัฒนธรรม รวมไปถึงชาติต่างๆ” หรือกรณีของพระครูโฆสิตปริยัตยาภรณ์ (สัมภาษณ์, ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่ได้รับคำถามเกี่ยวกับบทสวดต่างๆ “ส่วนมากจะสงสัยเรื่องบทสวด ว่าบทสวดนี้อ่านว่าอย่างไร ต้องใช้คำไหนถึงจะถูกต้อง เช่น คำแม่เมตตา ขึ้นต้นว่าอิมังหรืออิตัง เป็นต้น”

ปัญหาเกี่ยวกับชีวิตและครอบครัว

พระมหาสกุลมหาวิโร (สัมภาษณ์, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงปัญหาที่ผู้ฟังถามในรายการวิทยุว่า เป็นปัญหาทางโลกที่เกี่ยวข้องกับปัญหาชีวิตครอบครัวของผู้ฟัง และใช้หลักคำสอนของพระพุทธเจ้าให้คำตอบกลับไป “คำถามประเด็นต่างๆบ่อยๆ คือปัญหาด้านชีวิตครอบครัว เพราะถ้าถามตอบในลักษณะชีวิตประจำวันจะเป็นอันดับหนึ่งเลย ปัญหาชีวิตเป็นอันดับหนึ่งเลย เพราะส่วนใหญ่เขาสนใจเรื่องชีวิตของตนเองเป็นหลัก และใช้หลักข้อมูลข้อเท็จจริงในการไขข้อสงสัย เช่นถามปัญหาชีวิตก็ใช้ปัญหาแบบพระไตรปิฎก แบบพระพุทธเจ้าเป็นผู้ตัดสินว่าอันไหนผิดอันไหนถูก”

ปัญหาเกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมล้านนา

พระครูโฆสิตปริยัตยาภรณ์ (สัมภาษณ์, ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงปัญหาที่ผู้ฟังถามในรายการวิทยุว่า “เรื่องที่ถามบ่อยคือเรื่องพิธีกรรมล้านนา” หรือกรณีของพระมหาสกุลมหาวิโร (สัมภาษณ์, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่ได้ข้อคำถามเกี่ยวกับวัฒนธรรม ซึ่งต้องใช้ความรู้ในการตอบปัญหา “ถ้าเป็นเรื่องของวัฒนธรรมก็ใช้เกณฑ์ในเรื่องของวัฒนธรรมเป็นหลัก ว่าวัฒนธรรมเขาเป็นอย่างไร เราก็ต้องตัดสินด้วยวัฒนธรรมแบบนั้น ซึ่งเราก็ต้องมีข้อมูลที่หลากหลายเพื่อให้ทราบถึงหลักเกณฑ์ทางวัฒนธรรมประเพณี เราต้องรู้ไม่ใช่ตอบมั่วๆ”

๔.๓.๓ เหตุผลที่รูปแบบการตอบปัญหาเหมาะสำหรับรายการวิทยุธรรมะ

การจูงใจผู้ฟังให้สนใจรายการ

พระมหา ดร. ไสว เทวบุญโญ (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงเหตุผลที่รูปแบบการตอบปัญหาเหมาะกับรายการวิทยุธรรมะว่า เพราะการจูงใจผู้ฟังให้สนใจรายการ รวมถึงเข้าร่วม

กิจกรรมต่างๆที่จัดขึ้น “เพราะสามารถจูงใจคนฟังรายการให้สนใจได้ และช่วยไขข้อข้องใจของผู้ฟังที่มีต่อ
ธรรมะด้วย นานๆ ครั้งจะมีการจัดกิจกรรมตอบปัญหาครั้งใหญ่ เป็นลักษณะการแข่งขันตอบปัญหา แต่ต้องใช้
ความพิถีพิถันมาก ค่อนข้างยุ่งยากในการติดต่อประสานงานหลายฝ่าย ตั้งแต่การรับสมัคร ดำเนินการ จัดงาน
ไปจนการตัดสิน”

ผู้ฟังเป็นตัวแทนถามปัญหาที่ผู้ฟังคนอื่นๆสนใจ

พระมหาสกุลมหาวิโร (สัมภาษณ์, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงเหตุผลที่รูปแบบการ
ตอบปัญหาเหมาะกับรายการวิทยุธรรมะว่า เพราะทำให้ผู้จัดและผู้ฟังเกิดความรู้สึกใกล้ชิดกัน อีกทั้งผู้ฟังยัง
ได้ถามปัญหา ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้ฟังคนอื่นๆให้ความสนใจ “มันทำให้เราใกล้ชิดกับผู้ฟังมากที่สุด เพราะปัญหา
มันเป็นของผู้ฟัง เพราะเขาก็จะสนใจฟัง เพราะนั่นคือปัญหาของเขา แล้วปัญหาของคนหนึ่งอาจจะโดนใจคน
ทั้งร้อยก็ได้ เช่นคำถามที่ว่า ท่านช่วงนี้สามเณรไม่ค่อยอยู่บ้านรู้สึกว่าจะนอกใจ เราคิดว่าปัญหาเดียวจะเกิดขึ้นกับ
ก็ครอบครัว เป็นล้านคน ส่วนนี้ก็จะเป็นสิ่งสำคัญในการเผยแพร่ธรรมด้วย”

ผู้จัดรายการมีความรู้ช่วยแก้ปัญหาให้กับผู้ฟังได้

พระครูโฆสิตปริยัตยาภรณ์ (สัมภาษณ์, ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงเหตุผลที่รูปแบบ
การตอบปัญหาเหมาะกับรายการวิทยุธรรมะว่า กรณีที่ผู้จัดรายการมีความรู้จึงเหมาะสมที่จะจัดรายการ
รูปแบบนี้ ไม่เช่นนั้นอาจก่อให้เกิดความเสียหายได้ “วิธีนี้เหมาะสมหรือไม่ ขึ้นอยู่กับคนตอบ ว่าคนตอบมี
ความรู้เพียงพอไหม มีหลักการในการตอบหรือไม่ ถ้าไม่รู้จักแล้วตอบไปเรื่อยๆก็ทำให้เกิดความเสียหาย”

๔.๔ รูปแบบการเทศน์คัมภีร์ หรือคำกลอนธรรมะคำเมือง

๔.๔.๑ กลุ่มเป้าหมายที่เหมาะสมกับรูปแบบการเทศน์คัมภีร์ หรือคำกลอนธรรมะคำเมืองผู้สูงอายุ และเข้าใจคำเมือง

พระมหาดร. ไสว เทวบุญโญ (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) เห็นว่ากลุ่มผู้สูงอายุเป็น
กลุ่มเป้าหมายที่เหมาะสมกับรูปแบบการเทศน์คัมภีร์ หรือคำกลอนธรรมะคำเมือง “มีการใช้บ้าง วิธีการนี้เหมาะ
กับคนวัยกลางคน คนแก่ เช่น คำวเมือง กลอนคำเมืองต่างๆ และรูปแบบการจัดรายการแบบนี้ คิดว่า
เหมาะสมสำหรับผู้ฟังบางกลุ่มเท่านั้น” เช่นเดียวกับพระครูวิสุทธาจาโร (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่
เห็นว่า เหมาะสำหรับผู้เฒ่าผู้แก่ที่รู้ภาษาคำเมือง “ผู้เฒ่าผู้แก่ โดยใช้การเทศน์เมืองและสอดแทรกมุขตลก
ขบขันเข้าไป โดยมากร้อยละ ๙๐ จะใช้คำเมืองเน้นคำเมืองเพราะมันเป็นเอกลักษณ์”

นอกจากนี้พระครูโฆสิตปริยัตยาภรณ์ (สัมภาษณ์, ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๘) เห็นว่า ผู้ฟังที่
เข้าใจคำเมือง จะทำให้เข้าใจเนื้อหาเรื่องราวในการเทศน์ได้ “ธรรมะคำเมืองเหมาะสำหรับผู้ฟังที่ฟังคำเมืองรู้
เรื่อง ผู้ส่งสารและผู้รับสารจะต้องเข้าใจตัวสารร่วมกัน และการเทศน์เมืองมันมีประเภทของมัน นอกจากดู
กลุ่มคนฟังแล้วเราต้องเลือกให้ตรงกับงาน เช่น ธรรมพระมาลัยโปรดโลก เราจะใช้สวดในงานศพเท่านั้นจะไม่

เอาไปสวดงานแต่งงานหรืองานขึ้นบ้านใหม่ จริงๆแล้วพระมีการวิเคราะห์กลุ่มผู้ฟังเสมอ ต้องรู้กาลและเทศะ ลองสังเกตดูเวลาพระไปสวดงานศพ บทสวดก็จะเป็นบทที่มีเนื้อหาเศร้าโศกเสียใจ จะไม่มาตลกโปกฮาเหมือนสมัยนี้”

ผู้ที่ยึดมั่นในประเพณีล้านนาดั้งเดิม

พระมหาสกุลมหาวิโร(สัมภาษณ์, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) เห็นว่า ผู้ฟังที่ยึดมั่นในประเพณีล้านนาดั้งเดิมเป็นกลุ่มเป้าหมายที่เหมาะสมกับรูปแบบการเทศน์คัมภีร์ หรือคำกลอนธรรมะคำเมือง “กลุ่มผู้ฟังที่ยังติดวัฒนธรรมเดิม แล้วรูปแบบเดิมก็ถึงบอกว่า ถ้ากลุ่มผู้ฟังที่เป็นเดิม ก็ต้องใช้รูปแบบเดิมเขาไป เขาถึงจะชอบ เพราะเขาไม่ต้องการเรื่องขององค์ความรู้ใหม่ แต่ต้องการความเพลิดเพลินในแง่ของวัฒนธรรมดั้งเดิมมากกว่า และเราก็อย่าไปบรรยายเรื่องที่เขาไม่ต้องการฟัง ถ้าเขาต้องการให้เทศน์เรื่องกัณฑ์มัทรี เราก็ต้องเทศน์เรื่องกัณฑ์มัทรี เราอย่าไปเทศน์นอกเรื่อง เพราะเขาอยากจะได้เหมือนสินค้าชนิดหนึ่ง ดูความต้องการของเขาเราจะไม่ยัดเหยียดอีกแบบหนึ่งมันไม่ได้”

๔.๔.๒ เหตุผลที่รูปแบบการเทศน์คัมภีร์ หรือคำกลอนธรรมะคำเมืองเหมาะสมกับรายการวิทยุ

ผู้ฟังได้รับความเพลิดเพลิน

พระครูโฆสิตปริยัตยาภรณ์ (สัมภาษณ์, ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวว่า รูปแบบการเทศน์คัมภีร์ หรือคำกลอนธรรมะคำเมืองเหมาะสมกับรายการวิทยุเป็น “คำเทศน์มักจะเป็นเรื่องเล่าที่อิงจากพระไตรปิฎก ทำให้คนฟังได้รับความเพลิดเพลิน และได้เห็นตัวอย่างชัดเจน” หรือกรณีของพระครูวิสุทธาจาโร (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่า “เพราะมันชวนให้คนฟัง ลีลาที่มีส่วนสำคัญด้วย”

เป็นความรู้ท้องถิ่นที่เหมาะสมกับคนเมือง

พระมหา ดร. ไสว เทวบุญโญ (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวว่า รูปแบบการเทศน์คัมภีร์ หรือคำกลอนธรรมะคำเมืองเหมาะสมกับรายการวิทยุเป็นความรู้ท้องถิ่นที่เหมาะสมกับคนเมือง “เหมาะสม เพราะเป็นความรู้ท้องถิ่น เหมาะกับคนเมือง เพราะคนที่จะอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นก็ยังคงมีอยู่”

เนื้อหารายการสอดคล้องกับผู้ฟังแต่ละกลุ่ม

พระมหาสกุลมหาวิโร (สัมภาษณ์, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวว่า รูปแบบการเทศน์คัมภีร์ หรือคำกลอนธรรมะคำเมืองเหมาะสมกับรายการวิทยุเป็นเพราะเนื้อหารายการสอดคล้องกับผู้ฟังแต่ละกลุ่ม “คำว่าเหมาะสมในที่นี้ขึ้นอยู่กับกลุ่มตัวอย่าง เน้นที่ผู้ฟังเป็นหลัก ถ้ากลุ่มผู้ฟังเปลี่ยนไปเราก็ต้องหัดใจให้ได้ว่า กลุ่มผู้ฟังอยู่ในกลุ่มระดับไหน เพราะปกติก็จะแยกเป็น ๓ วัย เด็ก กลางคน ผู้ใหญ่ เพราะความคิดไม่เหมือนกันอยู่แล้วเด็กก็สนใจเรื่องของใกล้ตัว วัยทำงานก็คนสนใจแต่เรื่องการเรียนงานวัยผู้ใหญ่ก็เรื่องนามธรรมสูงขึ้น มันจะไปตามความคิดตามวัยด้วย”

๔.๕ ลักษณะเฉพาะตัวของผู้จัดรายการเผยแพร่ธรรมะ

๔.๕.๑ หลักการใช้ภาษาในการจัดรายการ

การใช้ภาษาคำเมืองเป็นหลัก

พระครูวิสิฐศีลาภรณ์ วิสุทธาจาโร (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงหลักการใช้ภาษาในการจัดรายการว่า เป็นการใช้ “คำเมือง” เช่นเดียวกับพระครูโฆสิตปริยัตยาภรณ์ (สัมภาษณ์, ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๘) เห็นว่า “ขึ้นอยู่กับเนื้อหาที่จะพูด แต่ส่วนมากจะพูดเป็นคำเมือง” หรือกรณีของพระมหาสกุลมหาวิโร (สัมภาษณ์, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่า “แต่ถ้านิมนต์เทศน์พื้นเมืองก็เป็นภาษาอื่นไม่ได้อยู่แล้ว ก็ต้องเป็นเมือง”

การใช้ภาษาไทยภาคกลาง

พระมหาสกุลมหาวิโร (สัมภาษณ์, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงหลักการใช้ภาษาในการจัดรายการว่า ใช้ภาษาคำเมืองล้านนาเป็นหลักแต่อาจต้องใช้ภาษาไทยภาคกลางในบางกรณี “ถ้าเป็นในท้องถิ่นและถ้าไม่กำหนด เราก็จะพูดภาษาถิ่นเป็นหลัก ถ้างานไหนบังคับหรือว่าเป็นความจำเป็นที่จำต้องใช้ภาษาไทยภาคกลาง ก็ต้องใช้ภาษาไทยภาคกลาง” หรือกรณีของพระมหา ดร. ไสว เทวบุญโญ (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เดิมจัดรายการด้วยคำเมืองล้านนา แต่ปรับเป็นพูดด้วยภาษาไทยภาคกลางเมื่อจัดรายการวิทยุออนไลน์ เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจเนื้อหาของรายการ “เมื่อก่อนใช้คำเมืองช่วง ๓ ปีหลังนี้เริ่มใช้ภาษาไทยกลาง เพราะมีผู้ฟังในต่างประเทศเคยขอเข้ามาให้จัด เพราะฟังคำเมืองไม่เข้าใจ มีคนที่ทราบว่ามีรายการจัดรายการผ่านเว็บไซต์จากการประชาสัมพันธ์ถ้าหากเดินทางไปต่างประเทศก็จะประชาสัมพันธ์เอง และมีการบอกต่อของศรัทธาญาติโยม”

ความชัดเจนชัดคำและมีจังหวะลีลาในการพูด

พระครูโฆสิตปริยัตยาภรณ์ (สัมภาษณ์, ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงหลักการใช้ภาษาในการจัดรายการว่า ผู้จัดรายการต้องพูดชัดเจนชัดคำ “ไม่ว่าจะใช้ภาษาอะไรสำคัญคือต้องพูดให้ชัดเจนชัดคำ” ขณะที่พระมหา ดร. ไสว เทวบุญโญ (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) เห็นว่า จังหวะลีลาในการพูดมีความสำคัญในการจัดรายการ “สำคัญ เพราะต้องพูดแล้วทำให้ผู้ฟังรู้สึกที่เราพูดกับเขาแบบตัวต่อตัว ใช้น้ำเสียงเบา สลับกับสูง มีจังหวะจะโคนในการพูด และให้มีความต่างจากการเทศน์ทั่วๆ ไป” ขณะที่พระครูวิสุทธาจาโร (สัมภาษณ์ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) ให้ความสำคัญกับลีลาในการพูด “ลีลาที่มีส่วนสำคัญด้วย เพราะมันชวนให้คนฟัง” สำหรับความสำคัญความชัดเจนชัดคำและมีจังหวะลีลาในการพูด มีความสำคัญเนื่องจาก “สำคัญมากเพราะมีผลต่อความสนใจของผู้ฟัง” (พระครูโฆสิตปริยัตยาภรณ์, สัมภาษณ์ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๘) อีกทั้งพระมหาสกุลมหาวิโร, สัมภาษณ์ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) “มีความสำคัญเพื่อที่จะทำให้ได้ทั้งอรรถรส ทั้งสาระความรู้ เรียกว่าสาระบอกความบันเทิงไปด้วย เพราะต้องใช้ ๔ ไปเป็นหลัก เข้ามาช่วยในการปรุงรสพระธรรม (พระมหาสกุลมหาวิโร, สัมภาษณ์ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๘)

๔.๕.๒ การใช้เพลงประกอบในรายการวิทยุ

การใช้เพลงเปิดรายการเพื่อไม่ให้ผู้ฟังเบื่อหน่าย

พระครูโฆสิตปริยัตยาภรณ์ (สัมภาษณ์, ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงการใช้เพลงประกอบในรายการวิทยุว่า “ ใช้เพลงประกอบบ้าง ” เช่นเดียวกับพระมหาสกุลมหาวิโร (สัมภาษณ์, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เพลงเห็นว่ารายการวิทยุส่วนมากเปิดเพลงธรรมะหรือลูกทุ่งคั่นการพูด เพื่อให้ผู้ฟังรู้สึกผ่อนคลาย “ในประเภทรายการวิทยุ มากที่สุดก็ได้แค่เพลง การเลือกเพลงนี้คือแล้วแต่มุม ก็เป็นเพลงธรรมะบ้าง เพลงลูกทุ่งบ้างที่สามารถจะตีความเข้ากับธรรมะได้ แต่ส่วนมากในวิทยุที่อาตมาเคยใช้มาบ้างแต่ไม่บ่อย เพราะบ้างที่เพียงใช้แค่ตอนขึ้นรายการ นานทีครั้งหนึ่งเราจัดสด ๒ ชั่วโมงมันนานเกินไป ก็สักเพลงหนึ่ง แล้วก็พูดเข้าเพลงนิดหน่อย ไม่งั้นมันจะกร่อย เพราะด้วยเหตุผลของเราที่ออกแบบไว้ไม่ใช่ธรรมะกับเพลง แต่ว่าใช้เพื่อใช้คั่นเวลาเช่น จะจิบน้ำ จะดื่มกาแฟ จะพักเสียงลัคนิดจะใช้บ้างสลับเพื่อผ่อนคลายนิดหน่อย ”

พระมหา ดร. ไสว เทวบุญโญ (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) ให้เหตุผลของการเปิดเพลงในรายการว่า เพื่อไม่ให้ผู้ฟังเบื่อหน่าย “ใช้สื่อโดยเปิดเพลงคั่นทุกๆ ๑๕-๒๐ นาที เพราะไม่ต้องการให้ผู้ฟังเกิดความเบื่อหน่าย ” หรือกรณีของพระครูวิสุทธาจารย์ (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่ใช้เพลงประกอบเกี่ยวกับวัดทางภาคเหนือดึงดูดความสนใจผู้ฟัง “ก็มีเพลงประกอบด้วย เป็นเพลงของวัดวังสิงห์คำ เนื้อหาเรื่องราวก็เกี่ยวกับวัดทั้งหมดเพราะเดี๋ยวนี้ทุกวัดมีหมด เขาแต่งเพลงกันเป็นชุดๆ อย่างเช่น วัดดอยสุเทพ เขาก็จะมีเพลงประจำวัดของเขา เดี่ยวนี้ต้องใช้สื่อแบบนี้ประกอบขึ้นมาเพื่อดึงดูดให้คนเข้ามา ”

การใช้เพลงเปิดนำแล้ววิเคราะห์ด้วยหลักธรรมะ

พระมหาสกุลมหาวิโร (สัมภาษณ์, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงการใช้เพลงประกอบในรายการวิทยุว่า ใช้เป็นการเรียนรู้ธรรมะผ่านเพลง “บางรายการเนี่ยออกแบบรายการว่า ธรรมะผ่านเพลง ต้องแน่นอนต้องมีเพลง วันนี้นัดจะเปิดเพลงเรื่องของ “ไสวสิปลั้มกัน ” เราต้องวิเคราะห์ได้ ขึ้นเพลงไหนมาเราต้องวิเคราะห์ได้ อย่างเช่นเราขึ้นว่า ชั่วเจ็ดทีดีเจ็ดหน เราต้องวิเคราะห์ได้ว่าเราจะเอาธรรมะอะไรใส่ แสดงว่าธรรมะกับเพลงมันต้องเข้ากันพอดีเลย ”

๔.๖ การประเมินผลความสำเร็จการออกอากาศรายการวิทยุธรรมะ

ผู้ฟังติดตามฟังรายการ

พระมหา ดร. ไสว เทวบุญโญ (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงการประเมินผลความสำเร็จการออกอากาศรายการวิทยุธรรมะว่า ใช้การประเมินจากสถิติการเข้าฟังทางเว็บไซต์ “เมื่อก่อนเคยมีช่วงให้ผู้ฟังประเมินรายการ แต่หลังๆ มาไม่มีแล้ว เพราะเวลาไม่พอ แต่มีการเช็คสถิติจากการเข้าฟังทางเว็บไซต์บ้าง ส่วนใหญ่จะดูผลเป็นรายปี ยอดสูงสุดที่เคยพบจะอยู่ที่ประมาณ ๑,๐๐๐-๒,๐๐๐ คนต่อสัปดาห์ ” หรือกรณีของพระมหาสกุลมหาวิโร (สัมภาษณ์, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่ประเมินความสำเร็จ

จากการติดตามของผู้ฟัง โดยในกรณีที่ดีตถการกิจไม่ได้ไปจัดรายการ จะมีผู้ฟังคอยถามไถ่เสมอ “ตอนนี้ก็จัดเอฟเอ็ม ๙๖ วันอังคารกับวันเสาร์ วันอังคารก็มีรายการการสอนทับซ้อน เราก็ต้องสอนหนังสือเพราะเป็นภารกิจหลัก วิทยุเป็นรายการรอง พอฝากรายการให้คนอื่น เสียงผู้ฟังถามทำไมท่านไม่มาจัดล่ะ วันเสาร์ติดอีกนั่งสมาธิเป็นงานหลักของวัด ต้องเอางานสมาธิเป็นหลัก เสียงผู้ฟังถามทำไมท่านไม่มาจัดล่ะ ถือเป็นเสียงตอบรับ แต่ด้วยข้อจำกัดทางด้านเวลา และหลายๆ อย่างเลยทำให้ไม่สามารถทำได้เต็มที่ แต่ถามว่าเป็นรายการวิทยุก็ยังจัดได้เรื่อยๆ คนก็ยังถามหาอยู่ ด้วยเทคนิคหลากหลายทั้งหมดนี้ล่ะ ไม่ว่าจะขึ้นด้วยรูปแบบไหนคนก็ติด ปัจจุบันจัดอยู่ FM ๙๖ ก็ยังมีรายการอยู่ที่ต้องจัด วันอังคารกับวันเสาร์ แต่ว่าไม่ค่อยจะได้ ออกอากาศ คนก็ยังถามหาอยู่ เพราะว่าดีตถการกิจการสอนด้วย”

ผู้ฟังโทรศัพท์เข้ามาพูดคุยในรายการ

พระมหา ดร. ไสว เทวบุญโญ (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงการประเมินผลความสำเร็จการออกอากาศรายการวิทยุธรรมะว่า ใช้การประเมินจากจำนวนผู้ฟังโทรศัพท์เข้ามาพูดคุยในรายการ “ประเมินจากผู้โทรเข้ามาทั้งช่วงหน้าและหลังไมค์ และมีการขอ CD รายการย้อน” เช่นเดียวกับพระมหาสกุลมหาวิโร (สัมภาษณ์, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่ใช้การวัดความสำเร็จจากสายของผู้ฟังที่โทรเข้ามาในรายการ “ถ้าเป็นในส่วนของวิทยุ จะฟังเสียงตอบรับจากการ phone in และเก็บข้อมูลเป็นหนังสือเล่มหนึ่ง ที่เขียนเกี่ยวกับรายวิทยุที่จัดมาเขียนเป็นหนังสือเรียบร้อยแล้ว” ในขณะที่พระครูวิสุทธาจาโร (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) ประเมินจากสายโทรศัพท์จากผู้ฟัง และการนิมนต์ไปเทศน์ในงานต่างๆ “อาตมาจะประเมินจากโยมผู้ฟัง จากการที่โยมนิมนต์ไปบ้าง ไปโปรดเมตตาญาติโยมบ้างหรือว่าโยมโทรศัพท์ตอบรับเข้ามาทุกวันๆ ทั้งหมดนี้ก็คือถือว่าเป็นความสำเร็จ แล้วก็มีความคืบหน้าวิทยุคือมันจะประสบความสำเร็จได้มันต้องประกอบด้วยหลายอย่าง คลื่นวิทยุส่งได้ไกล โยมฟังได้มากก็จะประสบความสำเร็จมาก ถ้าคลื่นไปไม่ไกลก็คนฟังน้อย แต่สังเกตจากสายหลังไมค์ โยมจะโทรเข้ามาเยอะมาก บางครั้ง อีแม่กตหัวแม่มือป้อเปื้อบ ก่อบะตันเปิ้ล แม่กตโทรศัพท์จดนิ้วโป้งแบน ก็ไม่ทันเขา สายที่โทรเข้าวันหนึ่งเป็นร้อยๆ สาย”

ผู้ฟังร่วมกิจกรรมที่ได้ประชาสัมพันธ์ในรายการ

พระครูโฆสิตปริยัตยาภรณ์ (สัมภาษณ์, ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงการประเมินผลความสำเร็จการออกอากาศรายการวิทยุธรรมะว่า ประเมินได้จากการตอบรับจากผู้ฟังในการร่วมกิจกรรมงานบุญ “จริงๆมันประเมินยากนะ มันวัดยากมาก วัดในเชิงคุณภาพว่าการเผยแพร่ธรรมะมันสำเร็จหรือไม่ มันวัดไม่ได้หรอกมันอยู่ที่คนฟัง แต่ในบางครั้งเราสามารถประเมินผลผู้รับสารจากการมาร่วมกิจกรรมกับทางวัด เช่นหากเราประชาสัมพันธ์กิจกรรมของวัดผ่านทางวิทยุ แล้วมีคนมาร่วมงานก็คน ” เช่นเดียวกับกรณีพระมหา ดร. ไสว เทวบุญโญ (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) ที่เห็นว่า ประเมินได้จากการพบปะผู้ฟังในงานบุญ “ประเมินว่าสำเร็จ ๕๐/๕๐ เพราะประเมินจากผู้ฟังที่ติดตามมาตลอดได้จำนวนหนึ่ง อีกจำนวนหนึ่งก็จะพบบ้างที่เข้ามาทักทายตามงานบุญต่างๆ”

สถานีวิทยุขยายกำลังส่งสัญญาณออกอากาศ

พระครูวิสุทธิธาดา (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงการประเมินผลความสำเร็จการออกอากาศรายการวิทยุธรรมะ ว่าคือ สถานีวิทยุขยายกำลังส่งสัญญาณออกอากาศ “สำหรับคลื่นวิทยุ ไปไกลถึง ลี เชียงราย ลำปาง โชนทางทิศเหนือ ส่วนตอนเช้าที่จัดรายการจะไปไกลถึงไชยปราการ ผาง เวลาจัดก็เป็นครั้งละ 1 ชั่วโมงไม่มีเพิ่มตั้งแต่จัดรายการมา ๕ ปี เพราะคนเทศน์มีเยอะ บางครั้งก็ต้องเทศน์แทนท่านอื่นบ้าง”

ผู้จัดรับผิดชอบจัดรายการได้สำเร็จลุล่วง

พระมหาสกุลมหาวิโร (สัมภาษณ์, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงการประเมินผลความสำเร็จการออกอากาศรายการวิทยุธรรมะว่า การจัดรายการได้สำเร็จเรียบร้อย และคนฟังเกิดความความประทับใจ “ความสำเร็จมันอยู่ในงานในตอนของมันอยู่แล้ว หมายถึงว่าเราจัดไปจบเรียบร้อยแล้วใช้ใหม่ ก็คนฟังก็ประทับใจก็จบไป ความสำเร็จน่าจะมาจากกลุ่มคนผู้ฟังยังถามหาอยู่ หรือเรียกได้ว่ามาจัดอย่างนี้ต่ออีกใหม่ เพราะว่าเราผ่านรายการมาซึ่งรายการมันไม่คงที่คงทนอยู่ตลอดเวลา เพราะเหตุผลหลายประการ ไม่ใช่ว่า ๑)เราไม่มีเวลา ๒)สถานีเปลี่ยน ๓)เจ้าหน้าที่ที่เปลี่ยนตัวไปก็ไม่สามารถจะทดแทนอยู่ได้”

๔.๕ การพัฒนารายการวิทยุวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาต้นแบบของผู้จัดรายการสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอต๋อยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่

๔.๕.๑ การพัฒนารายการวิทยุต้นแบบด้านขั้นตอนการผลิตแบบมีส่วนร่วม

๔.๕.๑.๑ การมีส่วนร่วมบริจาคค่าดำเนินการสถานีวิทยุ : ความรู้สึกเป็นเจ้าของสถานีวิทยุของผู้รับสาร

เมื่อเริ่มต้นการจัดตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอต๋อยหล่อ ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการระดมเงินทุนด้วยทอดผ้าป่า เพื่อใช้ในการจัดซื้ออุปกรณ์ออกอากาศ และปัจจุบันผู้ฟังที่ติดตามรายการยังมีส่วนร่วมในการ บริจาคเงินสนับสนุนค่าน้ำค่าไฟ ทำให้เกิดความรู้สึกความเป็นเจ้าของสถานีวิทยุฯ “ได้ทำเรื่องขอใช้สถานที่จากเจ้า อาวาส หลวงพ่อได้ให้ใช้ห้องสมุดภายในวัดเป็นสถานที่ตั้งสถานีวิทยุ เมื่อตั้งเสร็จเงินไม่พอ เพราะเครื่องส่งย่อนไป เมื่อ ๗ - ๘ ปีก่อนแพงมาก เครื่อง ๕๐๐ วัตต์ประมาณ ๑๐๐,๐๐๐ - ๑๕๐,๐๐๐ บาท เงินไม่พอเลยทอดผ้าป่า พิมพ์ซอง ทอดผ้าป่า โดยเปิดกระจายเสียงไปก่อน แล้วประกาศว่าใครจะรับซองจำนวนเท่าไร ตอนนั้นมีการพิมพ์ซองเป็น ประวัติศาสตร์ ๑๐,๐๐๐ ซอง โดยที่ชาวบ้านเขาเข้ามาเอาเอง ภายในอาทิตย์เดียวแจกซองไปหมด ทอดผ้าป่าได้เงิน มา ๕ แสนกว่าบาท”(พระครูอภิวัฒน์ วิกรม, สัมภาษณ์ ๙ มีนาคม ๒๕๕๘)

๔.๕.๑.๒ การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น : เปิดสายหน้าไมค์เป็นการตรวจสอบความต้องการของผู้รับสาร

พระครูอภิวัฒน์ วิกรม (สัมภาษณ์, ๙ มีนาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงความต้องรายการวิทยุ ด้านขั้นตอนการผลิตแบบมีส่วนร่วมว่า เป็นลักษณะของการให้ผู้ฟังมาร่วมสนทนาในรายการ “แล้วแต่จังหวะสถานการณ์ แล้วถ้าเขาวางก็เชิญมา” ทั้งนี้พระครูอภิวัฒน์ วิกรม เห็นว่า ลักษณะของผู้ฟังที่มาร่วมสนทนาใน

รายการ ต้องเป็นเป็นบุคคลตัวอย่างที่ให้แง่คิดที่เป็นประโยชน์กับผู้ฟังคนอื่น ๆ ได้ หรือเป็นบุคคลที่สังคมยอมรับ สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้จริง “ ก็จะได้ทำเป็นบุคคลกรณีสักตัวอย่างแล้วก็เป็นแบบอย่างให้กับคนฟัง คนฟังที่ฟังแล้วเขาก็ได้ข้อคิดไปปฏิบัติ บางทีก็จะไปตรงกับใครอีกหลายๆ คน ก็อาจจะท้อแท้ เขาก็ฟังแล้วก็ได้กำลังใจขึ้นมาในการที่จะต่อสู้กับปัญหาชีวิตของเขา และเราก็ต้องเลือกดู คือ ต้องเป็นคนที่มีต้นทุนทางสังคมที่สูงหน่อย เป็นบุคคลที่คนในสังคมยอมรับ ถ้าเขาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมก็ต้องเปลี่ยนได้จริงๆ ”

สำหรับการเปิดสายหน้าไมค์จากผู้ฟังจะเป็นการท้าทาย และสอบถามความคิดเห็น “โดยส่วนใหญ่จะใช้กาสนทนากับผู้ฟัง ด้วยเปิดรับสายให้ผู้ฟังสอบถามปัญหาหรือแสดงความคิดเห็นต่างๆ ” (พระครูอภิวัฒน์ วิกรม, สัมภาษณ์ ๙ มีนาคม ๒๕๕๘) ในกรณีของผู้ฟังรายการ “ขับขานตำนานขอ” ของแม่แสงเอ๋ย สุริยมล (สัมภาษณ์ ๑๘ มีนาคม ๒๕๕๘) ซึ่งหากเป็นผู้ฟังสูงอายุจะมี ส่วนร่วมด้วยการโทรศัพท์มาของเพลงขอ ในรายการ “คนเฒ่าจะขอซอที่อยากฟัง เช่น ซอแก้วตาไหล ซอปันแก้ว ซอ มัดมือลูกแก้ว หรืออยากฟังซออื่นๆ ถ้ามีก็พยายามหาไปเปิดในรายการ ก็จะบอกไปว่า วันนี้ไม่ได้เตรียมมา จะขอเปิดให้อาทิตย์หน้าจะหามาให้ฟัง” นอกจากนี้ผู้ฟังรุ่นใหม่ที่เป็นแฟนรายการแม่ครู แสงเอ๋ยจะใช้การติดตามผ่านเฟสบุ๊คของแม่แสงเอ๋ย ที่ได้นำเพลงขอไปเผยแพร่ไว้ “มีเหมือนกัน คนรุ่นใหม่ถ้ามีซอที่เราเอาไปออกเป็นตัวอย่างทางเฟสบุ๊ค เมื่อเขาเข้ามาดู เรารู้เลยว่า มีคนนิยมมีคนฟังเท่าไรเราจะรู้เลย ใช้ชื่อเฟสบุ๊คว่า แม่ครูแสงเอ๋ย สุริยมลหรือ คณะดวงรุ่ง เมื่อได้ขอมมา เราก็กส่งให้เด็กเอาไปลง”

๔.๕.๑.๓ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของรายการ : ชุมชนสัมพันธ์ด้วยกิจกรรมทางธรรมะและวัฒนธรรม

สำหรับการมีส่วนร่วมของผู้ฟังรายการของสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอตอยหล่อ ที่ผ่านมาได้เริ่มจัดการแสดงด้านศิลปวัฒนธรรมทุกสัปดาห์ แต่ปัจจุบันทางคณะกรรมการบริหารสถานีได้ตกลงว่า จะจัดกิจกรรม วัฒนธรรมใหญ่ ๓ ปีครั้ง แม่ครู แสงเอ๋ย สุริยมล (สัมภาษณ์ ๑๘ มีนาคม ๒๕๕๘) กล่าวว่า “ใครมีอะไรดีก็เอามาอวดกัน บ้านนี้มีกลองบูชาที่เอามาตี บ้านไหนมีพ้อนเล็บก็เอามาพ้อน ประกวดสล้อซอชิง จนกระทั่งสถานีอื่นๆ เขามาดูงาน นานไปนานไปก็ตั้งได้สัก ๓ ปี ในปี พ.ศ. ๒๕๕๓ ขณะนั้นมีประธาน สภาวัฒนธรรมคนใหม่คือ คุณทองอินทร์ ในช่วงนั้นได้ลดกิจกรรมที่เคยทำทุกอาทิตย์ลง เพราะสถานีมีค่าใช้จ่ายค่า เหมมาพาชาวบ้านมางานขึ้นบนพระธาตุตอยน้อย จึงลดกิจกรรมลงเหลือเดือนละครั้ง และปรับเป็น ๓ เดือนครั้ง และ สุดท้ายตกลงกันว่า จะจัดกิจกรรม 3 ปีครั้ง ได้แก่ งานกินอ้อพญา งานบุญสลากภัต สถานีจัดกิจกรรมเราก็ไปร่วมกัน อย่างแต่ก่อนสถานีจัดงานพบปะผู้ฟัง อย่างแต่ก่อนสถานีจะไปจัดบนพระ ธาตุตอยน้อย จะทำเวทีให้มีการแสดงได้พบปะกับผู้ฟัง เราก็ไปทุกอาทิตย์ ไปแสดงขอ เอาเด็กไปฝึกขอ คนเฒ่าก็มา ร่วมกิจกรรม มาขอบ้าง มาจ้อยบ้าง มาเปิดให้คนเฒ่าได้มาพบกัน ได้รู้จักหน้าตาคนจัดรายการ เราก็ได้เห็นแฟนวิทยุ เมื่อคนมากันมาก เดียวนี้เลิกไปแล้ว ก็เหลือกิจกรรมของพระที่ไปทำบุญกันที่ นู่นที่นี่ เราก็ร่วมไป” แต่อย่างไรก็ตามปัจจุบันทางสถานีวิทยุฯ ทุกปีจะยังคงมีการจัดงานประเพณีทางศาสนา

คือ การหล่อเทียน พรรษา ที่เวียนกันไปตามวัดในเขตอำเภอคอยหล่อ "ทุกปีทางสถานีจะจัดกิจกรรมให้นักจัดรายการพบปะกับผู้ฟังในวัน ที่ ๒๐ เมษายน และกิจกรรมหล่อเทียนพรรษาที่จะเวียนกันไปจัดตามวัดต่างๆในอำเภอคอยหล่อ" (พระครูอภิวัฒน์วิกรม, สัมภาษณ์ ๙ มีนาคม ๒๕๕๘)

ในขณะที่การมีส่วนร่วมของผู้ฟังรายการ "ซัซซานตำนานซอ" ของแม่แสงเอ๋ย สุริยะมล (สัมภาษณ์ ๑๖ มีนาคม ๒๕๕๘) จะมีเด็กนักเรียนที่เคยฟังรายการวิทยุหรืองานแสดงด้านศิลปวัฒนธรรมบนเวทีพระธาตุดอยน้อย จะมาสมัครเรียนซอกับแม่ แสงเอ๋ยประมาณ ๔๐-๕๐ คน "ส่วนมากมาเรียนแล้วก็เลิกไป หลายคนพอไปโรงเรียนมีการบ้านมาก ไม่มีเวลา ก็ เลยปล่อยซอไปโดยปริยาย แต่ส่วนน้อยที่แบ่งเวลาได้ถูกก็มี ส่วนใหญ่จะเป็นลักษณะเรียนระดับความรู้ไม่ได้เอาจริง เอาจ้ง" แต่อย่างไรก็ตาม มีผู้ที่สนใจเรียนและฝึกฝนการร้องซอกับแม่แสงเอ๋ยอย่างต่อเนื่อง จนสามารถออกงานได้ ในฐานะช่างซอเพียงคนเดียว "ที่เหลื่อสามารถออกงานได้เหลือเพียง ๑ คน เป็นคนโรงเรียนสันติสุข อำเภอคอยหล่อ แต่ก็มีเด็กเข้ามาเรียนเรื่อยๆ จากเมืองฝางก็มี มาเป็นคู่ประกบกัน ซึ่งเราก็พยายามสรรหาให้มาเป็นคู่กัน เพื่อเรา ออกงาน ถ้าจะทำเป็นสายอาชีพการร้องซอจะต้องร้องคู่กัน มีผู้หญิงกับผู้ชาย" (แม่ครู แสงเอ๋ย สุริยะมล, สัมภาษณ์ ๑๖ มีนาคม ๒๕๕๘)

๔.๕.๒ การพัฒนารายการวิทยุวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาต้นแบบที่มีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้จัดรายการ ของสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอคอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่

๔.๕.๒.๑ การกำหนดเป้าหมายของรายการวิทยุวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา

พระครูอภิวัฒน์วิกรม (สัมภาษณ์, ๙ มีนาคม ๒๕๕๙) กล่าวถึงการกำหนดเป้าหมายของรายการวิทยุวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาว่า เป็นความต้องการยกระดับจิตใจของผู้ฟังให้สูงขึ้น โดยเฉพาะการลดละอบายมุขต่างๆ "อย่างน้อยก็ยกระดับจิตใจให้สูงขึ้นมา ให้เขาลด ละ เลิกอบายมุขได้ ให้เขาถูกคิดได้ อย่างน้อยเขาฟังแล้วนึกถึงคำพูดของเรา เขาก็เอะใจ ให้เข้าวัดเยอะๆ พลิกเหตุการณ์จากคนที่ไม่กล้าใส่ชุดขาวเข้าวัดว่าคนที่ใส่ได้ต้องเป็นคนแก่เท่านั้น แต่เดี๋ยวนี้คนหนุ่มสาวก็ใส่ได้ เปลี่ยนความคิดเขา ไปงานไปอะไรที่ไหนก็มีต่างคนต่างกลุ่มต่างเพศเยอะ ก่อนนั้นสามปีแรกก็มีแต่กลุ่มผู้สูงอายุเยอะ ต่อมาก็กลุ่มที่กำลังจะฟังกำลังจะเรียนรู้ เดี่ยวนี้มีหลากหลายได้ทุกเพศทุกวัย"

นอกจากนี้พระครูอภิวัฒน์วิกรม (สัมภาษณ์, ๙ มีนาคม ๒๕๕๙) ยังกล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมที่เกิดขึ้นของผู้ฟังว่า ผู้ฟังบางคนเปลี่ยนมาเข้าวัด หรือเลิกดื่มเหล้า "มี คือ จากไม่เข้าวัด จากไม่ทำบุญ ก็เข้าวัดทำบุญ เลิกเหล้าไปเลยก็มี เราก็มองมาเลยเชิญมาเป็นผู้ร่วมสนทนาสอบถามตอบ มาสัมภาษณ์กันในรายการเลย จากคนที่ล้าเมะเรเทเมมา ไม่รู้จักทำบุญทำทาน ถ้ามาคุยก็เป็นกรณีตัวอย่างคนที่ฟังเขาก็โทรเข้ามาให้กำลังใจ ก็ได้กำลังใจเขาก็เลิกเหล้าไป ถ้าฝ่ายปฏิบัติก็เอาคนปฏิบัติมานั่งคุยอีก แนวปฏิบัติแนวนี้ อันนี้เป็นแนว คนนี้เป็นแนวพุทธโท อันนี้แนวอุบถนอพองพอง ก็เอามาคุยกัน"

๔.๕.๒.๒ การพัฒนารายการวิทยุด้านเนื้อหา

ก. การปรับเนื้อหาอย่างต่อเนื่องและต้องตอบสนองต่อผู้ฟัง

พระครูอภิวัฒนวิกรม (สัมภาษณ์, ๙ มีนาคม ๒๕๕๙) กล่าวถึงการพัฒนารายการวิทยุ ด้านเนื้อหาว่า ต้องการปรับเนื้อหาอย่างต่อเนื่อง โดยเนื้อหาของสถานีวิทยุชุมชนอำเภอตอยหล่อมีการปรับ เนื้อหาจากสามปีแรกเน้นเรื่องการทำทาน ขณะที่ปีที่สี่ถึงหกเน้นเรื่องศีล และในช่วงปีที่เจ็ดถึงเก้าจึงเน้น เรื่องการทำสมาธิเบื้องต้น แต่หากมีข้อซักถามเรื่องซัดหลักธรรมก็จะตัดบทไปเลย “ปีแรกเราจะเน้นเรื่อง ทาน การทำบุญจะพูดเรื่องนี้มาก อย่างทำบุญให้พ่อแม่จะได้มัย ถวายสิ่งนี้แล้วจะได้อะไร เรื่องฝันเรื่อง อะไรคือความวิตกกังวล ถามเรื่องดวงด้วยแต่เราก็ตัดบทไปเลย บอกว่ารายการธรรมะ รายการพระไม่ดูดวง ออกอากาศ ก็ตัดบทไปเลย เขาก็ถามว่าฉันเกิดวันจันทร์จะเป็นอย่างไร เกิดวันอังคารเมื่อคืนฝันแล้วจะต้อง ทำบุญอย่างไร จะให้ทานอะไร บางทีคำถามพวกนี้เราก็ตัดบทไปเหมือนกัน แต่เขาก็สะท้อนกลับมาว่าไม่ ถนอมน้ำใจคนฟัง บางทีไม่โทรแต่เขียนจดหมายมา ในช่วงสามปีต่อมาจะเน้นเรื่องศีล การปฏิบัติธรรมอย่าง นั้นจะถูกไหม ทำอย่างนี้จะถูกไหม ช่วงระยะหลังตั้งแต่ปีที่เจ็ดจะเป็นเกี่ยวกับเรื่องการทำสมาธิเป็น ส่วนมาก”

นอกจากนี้พระครูอภิวัฒนวิกรม (สัมภาษณ์, ๙ มีนาคม ๒๕๕๙) ยังกล่าวถึงการพัฒนา รายการวิทยุด้านเนื้อหาอีกว่า ผู้จัดรายการต้องปรับเนื้อหาให้ตอบสนองต่อผู้ฟัง โดยต้องพิจารณาว่า ผู้ฟังมี ความต้องการหรือปัญหาอะไรในชีวิต ผู้จัดรายการก็มีหน้าที่จัดหาเนื้อหาให้กับผู้ฟัง เปรียบได้กับการหา อาหารให้กับคนที่กำลังหิวแทนที่จะให้หลักธรรมคำสอนที่ไกลตัว “เราก็ต้องหาทางออก ต้องบอกว่าคุยกับ พระเหมือนกันที่จัดรายการแล้วก็ลอบใจ ปรับทุกข์กัน ปรับสภาพคำพูดหน่อย เหมือนกับว่าเขาหิวมา เราก็ ต้องจัดสำรับให้เขากินให้เขารออิ่มก่อน แล้วก็มานั่งสอนกัน ถ้ามั่นหิวมาแล้วมานั่งสอน บอกว่าโยมจะต้องปฏิบัติ ธรรมนะ โยมต้องทำสมาธิ ก็ห้อมมั่นหิว ก็คุยให้พระฟังอย่างนี้ บางทีก็คำถามซ้ำๆ ก็ถามอยู่นั้น บางรายการ บางทีเราก็มีความคิดอยู่เหมือนกันว่าโยมทำไมไม่ฟังเมื่อวานอัตโนมัติก็ตอบไปแล้ว แต่เราก็คิดไปอีกมุมว่าตอนที่ เราตอบเขาไม่ได้ฟัง ตอนที่เขาตั้งใจฟังเราก็ไม่ได้ถามไม่ได้ตอบเขา”

ข. การกำหนดโครงสร้างเนื้อหารายการ

พระครูอภิวัฒนวิกรม (สัมภาษณ์, ๙ มีนาคม ๒๕๕๙) กล่าวถึงการพัฒนารายการวิทยุ ด้านเนื้อหาว่า ต้องกำหนดโครงสร้างเนื้อหารายการให้ชัดเจน ทั้งนี้ในส่วนของรายการแสงธรรมแสงอรุณ มีลำดับโครงการรายการประกอบด้วย ช่วงเปิดรายการด้วยเพลงประจำรายการและเปิดเพลงธรรมะ ช่วง การไหว้พระและกล่าวทักทายผู้ฟัง ช่วงเล่าเรื่องชาดก ช่วงภาษาพื้นเมืองวันละคำ ช่วงเปิดสายรับโทรศัพท์ และช่วงปิดรายการ “อาตมารายการเริ่มตี นี้ก็จะเปิดเพลงตื่นเถิดแล้วก็เพลงประจำรายการ เพลงแสงธรรม แสงอรุณ ก็เปิดสองเพลงนี้ก่อน แล้วก็จะมี เอ้อ มันเป็นรายการทางพระพุทธศาสนาเนาะ จะอัดกลอนของ พระเจ้าตากเกี่ยวกับศาสนาก็อัดไว้ เสร็จแล้วก็จะมีเพลงบรรเลงเข้ารายการ การ เข้ารายการก็นำไหว้พระ ย่ออะระหังสัมมา แล้วก็ทักทายครูบาอาจารย์พระสงฆ์ ทักทายญาติโยมอุบาสกอุบาสิกา เสร็จแล้วก็นำเสนอ

ชาดกในทางพระพุทธศาสนาก็คือเรื่องราวของพระพุทธเจ้าในอดีตชาติแต่ละชาติ ๆ ว่าเป็นความเป็นมาเป็นไปอย่างไร ว่าชาดกเรื่องนี้ได้ข้อคิดอะไร เป็นคำสอนอะไรบ้าง จากชาดกจบก็เป็นภาษาพื้นเมืองวันละคำ แล้วก็อธิบายเสร็จเรียบร้อยแล้วก็เปิดสายโทรศัพท์ให้ญาติโยมโทรมาแจ้งผลการรับฟังเพราะว่าสถานที่เขาถวายเป็นเวลาเขารู้ว่าอาจมาจัดรายการ เขาก็มีสถานีเขาสนใจเขาก็เชื่อมเพิ่มเติมมากขึ้น”

๔.๕.๒.๓ การพัฒนารูปแบบการผลิตรายการ

ก. เนื้อหารายการแบบมีโครงสร้าง

ในส่วนของรายการวัฒนธรรมที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับธรรมะโดยเฉพาะรายการที่พระสงฆ์เป็นผู้จัดรายการ โดย ในบางรายการอาจไม่ได้มีการวางโครงสร้างเนื้อหาที่ชัดเจน ทำให้การพูดในขณะดำเนินรายการ ขาดทิศทางที่ชัดเจน โดยพระครูอภิวรรณวิกรม (สัมภาษณ์, ๙ มีนาคม ๒๕๕๙) ผู้ดูแลผังรายการและควบคุมการผลิตรายการของพระสงฆ์โดยภาพรวม เห็นว่า รายการของพระสงฆ์ต้องพัฒนาเรื่องการอยู่ในโครงเนื้อหาหลักที่ต้องการสื่อสาร และต้องอธิบายหลักธรรมให้ผู้ฟัง เข้าใจเนื้อหาได้ง่ายๆ “พระสงฆ์เองก็ต้องพัฒนาตัวเอง อย่างน้อยก็ต้องมีหลักก็จะพูดคุยในรายการโดยไม่หนีหลัก เพราะบางทีก็มีออกข้างทางบ้าง”

ข. ความต้องการพัฒนาเนื้อหารายการวิทยุ

๑) เนื้อหาเกี่ยวกับการทำสมาธิ

พระครูอภิวรรณวิกรม (สัมภาษณ์, ๙ มีนาคม ๒๕๕๙) กล่าวถึงความต้องการพัฒนาเนื้อหารายการวิทยุว่า เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับการเจริญสมาธิ โดยเฉพาะเนื้อหารายการปีที่เจ็ดจะเน้นเรื่องเกี่ยวกับการปฏิบัติสมาธิเบื้องต้น “แต่ระยะสามปีหลังมานี้ เน้นสมาธิเบื้องต้นทำอย่างไร เรื่องของสภาวะจิต เรื่องของทำกานั่งสมาธิ เขาก็ถามเหมือนกันว่าทำอย่างไร”

๒) เนื้อหาเกี่ยวกับนิทานชาดกที่ทั้งสนุกและให้หลักธรรมะหรือคติสอนใจ

พระครูอภิวรรณวิกรม (สัมภาษณ์, ๙ มีนาคม ๒๕๕๙) กล่าวถึงความต้องการพัฒนาเนื้อหารายการวิทยุว่า เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับนิทานชาดก ที่แบ่งเนื้อหาที่ละชาติของพระพุทธเจ้า ชวนให้คนฟังติดตาม “ในชาดกเป็นเรื่องพระพุทธเจ้า ๑๐ ชาติ ชาติแรกเต็มยี่เย ชาติสุดท้ายเวสสันดร เฉพาะแค่เล่าจากเต็มยี่เยไปจนถึงเวสสันดรก็เกือบครึ่งปีแล้ว แต่ละตอนเราก็ขอยไปได้เกือบทั้งอาทิตย์เลย อย่าง พอดีเลย วันละตอนๆ เล่าไปจนถึงตอนเต็มยี่เยจะเข้าถึงในเมืองก็ตัดไปต่อพຽງนี้ ก็ทำให้ชวนติดตาม ” นอกจากนี้พระครูอภิวรรณวิกรม (สัมภาษณ์, ๙ มีนาคม ๒๕๕๙) กล่าวถึงเนื้อหาเกี่ยวกับนิทานชาดกว่า เป็นเรื่องเล่าที่ให้คติสอนใจ โดยต้องเล่าให้ได้อารมณ์เพื่อให้นักฟังคล้อยตาม “มันเป็นเรื่องเล่าสนุกๆ เรื่องเรื่องเล่าแล้วก็สรุป มีข้อคิดคติสอนใจอย่างไร ที่นี้ก็ตื่นเต้นไปตามตัวละคร เราต้องเล่าให้ได้อารมณ์ เพื่อให้คนฟังเกิดอรรถรสอย่างคำว่า ให้คนเรากระเด็น ก็เปลี่ยนเป็นคำติงว่า ล้มหน้าหงาย ล้มตึง เราอ่านแล้วเราก็แปล ปากเราพูด ตาเราก็มองไปอีกบรรทัดหนึ่งเลยเล่าตาม ให้จำหมดมันจำไม่ได้ เป็นไก่อ้วไวก่อนหนึ่ง คำเมืองเราก็คิดไป

ด้วยว่าจะคิดเป็นคำเมืองจะใช้คำว่าอะไร เราก็พูดไป” เช่นเดียวกับกรณีของพระครูสังวรศีลาภิรักษ์ (สัมภาษณ์, ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙) ที่สนใจเนื้อหาเทศน์ธรรมชาต ซึ่งเป็นเรื่องราวของอดีตพระพุทธเจ้า โดยใช้ชื่อในการจัดรายการว่า “มรดกธรรมคำเมือง” ก็ญาติโยมเขามีความสนใจในเรื่องเกี่ยวกับมรดกธรรม คำเมืองนี้แหละ”โดยเฉพาะผู้สูงอายุและในกลุ่มช่วงวัยกลางคนที่เขาโทรมาให้แสดงความคิดเห็น เป็นการเทศน์คำเมือง ชื่อมักจะจะเป็นธรรมะ เรียกว่า ธรรมชาต อดีตพระพุทธเจ้าก่อนพุทธกาล พระองค์ได้เกิดเป็นอะไรทำนองนั้น จะมีเป็นตอนๆ เรื่องหนึ่งจะมีถึง ๑๐ กว่าตอน”

นอกจากนี้พระครูสังวรศีลาภิรักษ์ (สัมภาษณ์, ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙) ยังกล่าวถึงการสรุปหลักธรรมหรือข้อคิดจากเทศน์ชาตภาษาคำเมืองว่า ในรายการจะเทศน์เป็นภาษาคำเมืองก่อน จากนั้นจึงสรุปข้อคิดให้ชัดเจนในตอนท้าย โดยผู้จัดต้องจัดเตรียมข้อสรุปเขียนคติธรรมไว้ก่อนการจัดรายการ “ถ้าเป็นส่วนสรุปจะเป็นบรรยายธรรมดา แต่ว่าตอนเทศน์จะเป็นพื้นเมือง ซึ่งในทุกๆครั้ง จะต้องมีการสรุป การเทศน์แบบพื้นเมืองคนฟังนั้นจะต้องมีสติถึง ต้องสงบสติอารมณ์ถึงจะฟังชัดเจน บางครั้งบางทีญาติโยมก็ทำงานไปด้วย ไปอาหารไปด้วย บางครั้งก็อาจจะฟังไม่รู้เรื่อง เราก็เลยต้องมาสรุปให้ตอนท้ายอีกที ก่อนจะสามารถสรุปได้นี่เราจะต้องบันทึกก่อนที่เราจะออกอากาศ เราจะต้องมาจดบันทึกว่าเรื่องนี้ที่เราเทศน์ไปว่าเราจะบันทึกสรุปโดยย่อว่าอย่างไร บางครั้งก็หน้ากระดาษสมุดที่เราบันทึกไว้ว่าเรื่องนี้มันสรุปโดยย่อเป็นลักษณะแบบนี้ เรื่องไหนมีคุณธรรม หรือธรรมประจำใจ เราก็จะไปเน้นตรงนั้น เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง ผู้ฟังก็โทรเข้ามาว่า มันเป็นคติเตือนใจ เป็นสาระเนื้อหาแน่น เรา ก็พยายามเน้นตรงนั้น”

๓) เนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องเล่าที่ให้หลักธรรมแล้วโยงเข้ากับชีวิตประจำวัน

พระครูอภิวัฒน์วิกรม (สัมภาษณ์, ๙ มีนาคม ๒๕๕๙) กล่าวถึงความต้องการพัฒนาเนื้อหารายการวิทยุว่า เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับหลักธรรมแล้วโยงเข้ากับชีวิตประจำวัน เช่นกรณีของผู้จัดเล่าเรื่องถึงเตมิยะ ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องขันติหรือความอดทน ก็จะโยงว่า การดำรงชีวิตในปัจจุบันย่อมต้องมีความขันติหรืออดทนเช่นกัน “เตมิยะก็เพิ่งจบไป เตมิยะจะเกี่ยวกับเรื่องความอดทน เราก็โยงเข้ามาว่าคนอยู่ร่วมกันในสมัยปัจจุบันจะต้องมีความอดทนนะ มีปัญหาเหมือนมโหสถ มีความอดทนเหมือนเตมิยะ อดยังใจอดทนต่อความลำบาก อดทนต่อความตรากตรำ อดทนต่อความร้อนอดทนต่อความหนาวอะไรก็ว่าไป แล้วก็โยงมาอีกว่า อดทนคืออะไร อดทนก็คือขันติเนี่ย สุดท้ายเขาก็จะรู้ว่าขันติคืออะไร”

๔) เนื้อหาเกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมล้านนา

พระครูอภิวัฒน์วิกรม (สัมภาษณ์, ๙ มีนาคม ๒๕๕๙) กล่าวถึงความต้องการพัฒนาเนื้อหารายการวิทยุว่า เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมล้านนาต่างๆที่สอดคล้องกับช่วงการออกอากาศ อาทิเช่นการพูดคุยเรื่องงานปอยหลวงย้อนไปในอดีตว่าเป็นอย่างไร “ก็ดี มันต้องคุยแบบย้อนหลังนิดหนึ่ง ย้อนหลังคือทบทวนให้เขารู้เรื่องเก่าๆ บางทีชาวบ้านเขาก็นึกย้อนไป เขาอยากคุยพอเราคุยแล้วมันตรงกับความคิดเขาเรื่องเก่าๆ อย่างนี้ คุยเรื่องเก่า ๆ งานปอยหลวงสมัยก่อนเป็นอย่างไรจุดประเด็นนี้ขึ้นมา ตั้งแต่เริ่มของการทานตุ้ง การทานขันข้าว ย้อนไป แล้วสมัยนี้เดี๋ยวนี้มีไหม อยากให้เกิดใหม่ อย่างง่ายๆ ก็

อย่างเรื่องการรณรงค์ให้มีการนุ่งผ้าถุง เดี่ยวนี้ก็เริ่มปรับกันว่าวันพระก็ต้องนุ่งผ้าถุง ไม่ให้นุ่งกางเกง ผู้หญิงนะเกล้าผมเห็นบดอกไม้ ก็เริ่มคุยกันบ้างละ โดยอาศัยรายการธรรมะเนี่ย เป็นการเอาเหตุการณ์เฉพาะหน้ามาคุยกัน อย่างมีงานปอยหลวง ก็คุยเรื่องการทำบุญ การทานตุงในรายการ”

๕) เนื้อหาเกี่ยวกับข่าวบริการสาธารณะในชุมชน

พระครูอภิวัฒน์นิกร (สัมภาษณ์, ๙ มีนาคม ๒๕๕๙) กล่าวถึงความต้องการพัฒนาเนื้อหารายการวิทยุว่า เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับข่าวกิจกรรมต่างๆในลักษณะบริการสาธารณะให้ชุมชน และหน่วยงานต่างๆ “เราก็ประกาศงานบุญให้วัดต่างๆ ถ้ามีเวลาเหลือ ๑๐-๑๕ นาที หน่วยงานราชการเขามีบริจาคเลือดที่ไหน งานผ้าป่าบ้าง งานโรงเรียน ปิดน้ำปิดไฟสาธารณะประโยชน์ต่างๆ ก็ช่วยประกาศว่าเขาจะปิดไฟที่จุดไหน เป็นต้น”

๖) เนื้อหาเกี่ยวกับการวิเคราะห์ข่าวหรือสถานการณ์ในชุมชนด้วยหลักธรรมะ

พระครูอภิวัฒน์นิกร (สัมภาษณ์, ๙ มีนาคม ๒๕๕๙) กล่าวถึงความต้องการพัฒนาเนื้อหารายการวิทยุว่า เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับการวิเคราะห์ข่าวหรือสถานการณ์ในชุมชนด้วยหลักธรรมะ เช่น กรณีของการฆ่าตัวตายที่ปรากฏอยู่ในข่าวหรือเกิดขึ้นในชุมชน ผู้จัดรายการจะนำมาใช้เป็นประเด็นพูดคุยในรายการ เป็นการจุดประเด็นให้ผู้ฟังสนใจ จากนั้นก็ใช้หลักธรรมะของพระพุทธศาสนาวิเคราะห์ “เป็นตัวจูงใจให้เขาฟัง ให้ความสนใจที่จะฟังเรา อย่างเรื่องการฆ่าตัวตาย เราก็เอาเหตุการณ์ที่เป็นปัจจุบันเนี่ย ฆ่าตัวตายยังไง เพราะอะไร สาเหตุคืออะไรก็เอามาคุย ถ้ามันมีข่าวมา เราก็เอาจั่วหัวเลย ใหัวพระใหัวอะไรเสร็จแล้วเราก็ โอ้ วันนี้เป็นที่น่าเสียใจ บ้านใกล้ๆ เรายังมีคนฆ่าตัวตาย ถ้าเราตายแล้วเราก็บอกว่าเพราะโดยลักษณะอย่างไร แขนงคอ กินยา อายุวัยเท่านี้เนี่ย เราก็แจจๆ ไป เราก็บอกว่าการฆ่าตัวตายนี้มันไม่ดี เป็นการทำลายชีวิตตัวเอง เราก็พูดเชื่อมโยงว่าก่อนที่จะมาเป็นคนนี้นั้นยาก พูดต่อไปอีก เราก็คิดว่ามันยังไม่พอ ดังนั้นอีกวันหนึ่งก็พูดอีก การฆ่าตัวตายเกิดมาอีกห้าร้อยชาติ ก็จะมีฆ่าตัวตายอีกนะ พูดให้เขาคิดได้ จะได้ใช้ชีวิตได้อย่างคุ้มค่า” หรือกรณีของข่าวแผ่นดินไหวก็จะนำมาพูดในรายการ โดยบอกถึงสาเหตุของแผ่นดินไหวตามหลักของพระพุทธศาสนาว่า “อย่างแผ่นดินไหวที่อินโดนีเซียเมื่อเช้าเราก็พูด สาเหตุของแผ่นดินไหวในสมัยพุทธกาลคืออะไร มีพระโพธิสัตว์มาเกิด มีอุปถัมภ์อะไรก็ว่าไป”

นอกจากนี้ พระครูอภิวัฒน์นิกร (สัมภาษณ์, ๙ มีนาคม ๒๕๕๙) กล่าวถึงการปรับช่วงรายการที่มีเนื้อหาวิเคราะห์ข่าวหรือสถานการณ์ปัจจุบันว่า “ข่าวนี้อาตมาพูดอยู่แล้วทุกวัน จะต้องปรับอีกที่เอาเบื้องต้นเป็น ตระเวระข่าวตระเวระธรรมก็ได้ ความยาวประมาณ ๑๕ นาทีน่าจะดี ใหัวพระเสร็จก็ว่าเลยว่า เหตุการณ์วันนี้คืออะไร แล้วเชื่อมโยงสู่ธรรมะ” เช่นเดียวกับกรณีข่าวลูกเทพ พระครูอภิวัฒน์นิกร (สัมภาษณ์, ๙ มีนาคม ๒๕๕๙) ที่มีการวิเคราะห์โดยอ้างถึงหลักมงคล ๓๘ เรื่องการบูชาบุคคลที่ควรบูชา “เหตุการณ์ปัจจุบันอย่างเรื่องตูกตาลูกเทพ เราก็ดึงเข้ามาพูดเกี่ยวกับหลักมงคล ๓๘ บูชาจะ บูชานียานัง มาตาปิตุ อุปถานัง บูชาบุคคลที่ควรบูชา การดูแลพ่อแม่จะได้บุญอย่างไร ก็โยงเข้ามาอย่างนี้ ก็คือการพูดให้เขาถุกคิด”

เช่นเดียวกับกรณีของพระครูสังวรศีลาภิรักษ์ (สัมภาษณ์, ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙) ที่สนใจเนื้อหาเกี่ยวกับหลักธรรมที่สามารถนำมาปรับใช้ให้กับผู้ฟังแต่ละกลุ่ม โดยใช้การกล่าวนำด้วยข่าวต่างๆ อาทิเช่นการตั้งท้องก่อนวัยอันควรของวัยรุ่น ที่แสดงถึงการขาดคุณธรรม “อย่างลักษณะที่ได้กๆ วัยรุ่นที่นอกกลุ่มนอกทาง เราก็ยกตัวอย่างเพียงแต่ว่าได้ยินข่าวทุกวันมันเป็นข่าวประจำวันที่คลอตุลกลแล้วก็ทิ้งขว้าง แสดงถึงความไม่พร้อมและเป็นวิบากกรรมของคนที่มาเกิด คนที่มาเกิดแสดงว่าไม่มีบุญ ดังนั้นเราทั้งหลายควรรับทำบุญให้มากกว่าที่เราเป็นอยู่ เพราะว่าคนเราทุกวันนี้ ถ้าไม่มีบุญจริงๆ ไม่สามารถที่จะเกิดมาเป็นคนได้ เพราะว่าปัจจุบันนี้มันเป็นข่าวประจำวันไปแล้ว เอาลูกไปทิ้งไปขว้าง แสดงถึงการขาดคุณธรรม รู้แต่ความสนุก”

นอกจากนี้พระครูสังวรศีลาภิรักษ์ (สัมภาษณ์, ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙) ยังยกตัวอย่างหลักธรรมพื้นฐานที่สามารถนำไปใช้กับผู้ฟังว่า เป็นหลักฆราวาสธรรม ๔ ความกตัญญู รวมถึงหลักธรรมสำหรับผู้สูงอายุเกี่ยวกับเรื่องทาน ศีลและการภาวนา “จะเน้นเกี่ยวกับเรื่องรู้จักบุญคุณของบิดามารดา มีความกตัญญูต่อกตเวทิต่อพ่อแม่ ทำนองนั้น เน้นในเรื่องนั้น แล้วก็เตือนให้ผู้ปกครองสามีภรรยา ลูกๆหลานๆ ที่โตขึ้นมาแล้วที่มีครอบครัวก็ขอให้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักฆราวาสธรรม เป็นต้น ฆราวาสธรรม เคารพ มีสัจจะ มีขันติ มีจาคะ คนเราถ้ามีความเคารพต่อกันแล้วจะอยู่กันได้อย่างร่มเย็นเป็นสุข ถ้าขาดหลักธรรมย่อมนำมาซึ่งความเดือดร้อนวุ่นวาย ในส่วนของผู้สูงอายุก็ขอให้หมั่นทำบุญให้ทาน รักษาศีล เมตตาภาวนา ทำบุญให้ทานเท่านั้น มันไม่มีอะไรคนแก่คนแก่ คือ อาตมาไปบรรยายที่ไหนก็บอกว่าคนแก่คนแก่มันไม่มีพิษมีภัยอะไร ก็อยากจะเน้นๆไปที่ลูกๆหลานๆ พวกวัยรุ่น ทุกท่านก็มีความเข้าใจอยู่แล้ว”

๔.๕.๒.๔ การพัฒนารายการวิทยุด้านวิธีการนำเสนอ

๑) วิธีการใช้ภาษา

๑.๑) การใช้และอธิบายภาษาคำเมือง

พระครูอภิวัฒนวิกรม (สัมภาษณ์, ๙ มีนาคม ๒๕๕๙) กล่าวถึงความต้องการพัฒนาวิธีการใช้ภาษา ในรายการวิทยุว่า ต้องใช้และอธิบายภาษาคำเมือง โดยอธิบายความหมายและขยายความด้วยสถานการณ์ปัจจุบัน เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจ “คิดว่าบางทีมันก็รู้ประโยค รู้คำ แต่ไม่รู้ความหมาย เราก็ต้องเอามาคุยให้เขาฟังขยายความ แล้วถ้ามันสอดคล้องกับเหตุการณ์ปัจจุบันได้ เราก็เอามาสอดคล้องกัน เช่น บ่าน้ำจ๋ม บ่าหินฟู อย่างเดี๋ยวกๆ ก็ไม่รู้หรอกว่ามันหมายความว่าอย่างไร เขาไม่ทราบเราก็เลยต้องอธิบาย อย่างเช่นคำว่า บ่าน้ำจ๋ม บ่าหินฟู ก็คือ คนที่จะเข้ามาอยู่ในพระพุทธศาสนาเนี่ย คนในพื้นที่ดั้งเดิมชาวบ้านเนี่ยไม่ค่อยมีส่วนใหญ่เป็นคนต่างถิ่นทั้งนั้นที่มาอยู่ในวัดในวา เปรียบเหมือนกับว่า บ่าน้ำจ๋ม คือ อยู่ใกล้วัดแต่ไม่รู้หลักธรรม บ่าหินฟู คือ คนที่อื่นเขารู้หลักธรรมมากกว่าคนที่อยู่ใกล้วัด เราก็คุยให้เขาฟัง” เช่นเดียวกับกรณีของพระครูสังวรศีลาภิรักษ์ (สัมภาษณ์, ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙) ที่กล่าวถึงการใช้ภาษาคำเมืองว่า ในรายการมรดกธรรมล้านนาเป็นรายการที่เทศน์คำเมืองธรรมชาดก ซึ่งเป็นเรื่องราวอดีตชาติของพระพุทธเจ้า “เทศน์เป็นคำเมือง ก็ใช้ภาษาล้านนา เน้นให้เป็นภาษาคำเมือง

๑.๒) การใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย

พระครูอภิวัฒน์วิกรม (สัมภาษณ์, ๙ มีนาคม ๒๕๕๙) กล่าวถึงความต้องการพัฒนาวิธีการใช้ภาษา ในรายการวิทยุว่า ผู้จัดต้องคิดถึงผู้ฟังเป็นหลัก ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย ๆ และหลีกเลี่ยงการใช้คำบาลี “คือ เราคิดถึงกลุ่มคนฟัง กลุ่มคนฟัง ก็พูดภาษาง่าย ๆ ฟั้น ๆ ให้เขาเข้าใจง่าย ๆ พูดซ้ำ ๆ ไม่พูดเร็ว นี่ถ้าเป็นคำยาก ๆ เขาก็จะฟังไม่ออก ไม่รู้เรื่อง ตีความหมายไม่แตก อย่างว่า “พระราชา” เราก็จะบอกว่าเป็น “พระยาเจ้าเมือง” ไปเลย นอกจากนี้ ผู้จัดต้องไม่ใช้ภาษาบาลีที่เข้าใจยาก บางทีบาลีเราไม่พูดเลย เว้นไป” (พระครูอภิวัฒน์วิกรม, สัมภาษณ์, ๙ มีนาคม ๒๕๕๙)

๑.๓) การยกตัวอย่างประกอบ

พระครูอภิวัฒน์วิกรม (สัมภาษณ์, ๙ มีนาคม ๒๕๕๙) กล่าวถึงความต้องการพัฒนาวิธีการใช้ภาษา ในรายการวิทยุว่า ต้องยกตัวอย่างประกอบสถานการณ์ปัจจุบัน ในลักษณะการเปรียบเทียบแบบอุปมาอุปมัย “เราก็อุปมาอุปไมยเหมือนกันฝั่งที่มีความรักใคร่สมัคสมานสามัคคีกัน ชี้แจงเป็นแมลงวัน ชยันเป็นแมลงผึ้ง อย่างนี้ แล้วก็ฝั่งนั้นบินไม่สูงเท่าไร แต่ตอมแต่ของหอม ส่วนแมลงวันตอมของสกปรกไม่รักพวกไม่สามัคคีคืออยู่โดดเดี่ยว เปรียบกับฝั่งก็ได้เปรียบกับมดก็ได้แล้วแต่สถานการณ์ บางทีมันแวบขึ้นมาเอง เขากลับมาเราก็คิดมันแวบขึ้นมาเองไม่ได้เตรียมไว้ก่อน มันแวบขึ้นมา ก็เลยตอบโต้กับเขาไปได้เลย”

๑.๔) การใช้เสียง

พระครูสังวรศีลาภิรักษ์ (สัมภาษณ์, ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙) ที่กล่าวถึงวิธีการใช้เสียงว่า ต้องมีจังหวะในการใช้เสียงหนักเบา เพื่อให้ผู้ฟังเกิดความเพลิดเพลิน “ก็มีการเอื้อน การขึ้นลงจังหวะของตัวหนักตัวเบา ไม่ใช่เทศน์แบบซื่อๆ เหมือนกับอ่านหนังสือทั่วไป ต้องมีตัวหนักตัวเอื้อน ก็ต้องอย่างที่ว่าไป นั่นก็คือจะต้องมีการเอื้อน การขึ้น การลงตามจังหวะตัวหนักตัวเบาให้ชัดเจน แต่ลักษณะที่แน่นอนที่สุดคือต้องชัดเจน เสียงดังฟังชัด พูดอ้อมอ้อมเทศน์อย่างไร ไปแล้วคลุมเครือมันฟังแล้วไม่เพราะหู ญาติโยมก็ไม่ตั้งใจต้องฟังชัดเจน ทำให้ญาติโยมฟังแล้วเพลิน”

๒) วิธีการสนทนา

๒.๑) วิธีการตั้งคำถามให้ผู้ฟังโทรศัพท์แสดงความคิดเห็นในรายการ

พระครูอภิวัฒน์วิกรม (สัมภาษณ์, ๙ มีนาคม ๒๕๕๙) กล่าวถึงความต้องการพัฒนาวิธีการสนทนา ในรายการวิทยุว่า ใช้วิธีการตั้งคำถามให้ผู้ฟังโทรศัพท์แสดงความคิดเห็นในรายการ เช่น กรณีการหลอกลวงผู้สูงอายุ ก็มีการเปิดสายสนทนาให้ผู้ฟังโทรได้มีส่วนในการเล่าประสบการณ์ “ก็ขึ้นอยู่กับข่าวอะไรที่เขาไปบริโภคมา อย่างช่วงก่อนแฉนี้ก็การหลอกลวงผู้สูงอายุหลอกให้จับฉลาก เอาฉลากใส่ในกล่อง แต่งตัวดีเลย อันนี้เขาโทรมาเราก็ไม่ได้พูดอะไร เขาก็เล่าออกอากาศก็เหมือนคนฟังก็ได้ฟังตามที่เขาเล่าไปด้วย แต่เราก็ต้องมีการตรวจสอบย้อนกลับไปที่ว่าเป็นเหตุการณ์จริงไม่ ถ้ามันจริงเราก็พูดล่ำทาบเข้าไป เขาก็

โทรมาบอกว่ามันมีจริงๆ อยู่ในตำบลของฉัน เราก็ถามว่ามีหรือเปล่าเหตุการณ์อย่างนี้มีบ้างไหม เขาก็บอกว่ามีจริงๆ นายนี้เพิ่งเกิดได้สองสามวันที่ผ่านมา บ้านไหนโยม ที่บ้านฉันเนี่ย ญาติฉันนี่แหละโดน เขาก็จะเล่ามาเอง อยากจะมีส่วนร่วม”

๒.๒) วิธีการสนทนาระหว่างผู้จัดรายการ

พระครูอภิวัฒน์วิกรม (สัมภาษณ์, ๙ มีนาคม ๒๕๕๙) กล่าวถึงความต้องการพัฒนาวิธีการสนทนา ในรายการวิทยุว่า ปรับจากการจัดรายการคนเดียวเป็นการสนทนาโต้ตอบกันระหว่างผู้จัดรายการ “กลางคืนเวลานั้นมาก นี่ก็ต้องปรับให้เป็นรูปแบบสนทนา เพราะว่าพระบางองค์เขาก็ยังติดบรรยายองค์เดียวอยู่ ส่งลูกกันไม่ได้ ก็ต้องนั่งพูดองค์เดียวเสียเวลาไปชั่วโมงหนึ่ง แต่ถ้านั่งคุยกันชาวบ้านก็จะได้ลุ้นไปด้วย ตอบโต้กันถามตอบกัน “

๒.๓) วิธีการเปิดสายโทรศัพท์สนทนากับผู้ฟังรายการ

พระครูอภิวัฒน์วิกรม (สัมภาษณ์, ๙ มีนาคม ๒๕๕๙) กล่าวถึงความต้องการพัฒนาวิธีการสนทนา ในรายการวิทยุว่า วิธีการเปิดสายโทรศัพท์สนทนากับผู้ฟังรายการ ซึ่งเป็นการรับฟังข้อคิดเห็นของผู้ฟังที่มีต่อรายการและเกิดเป็นสังคมของผู้เดินทางไปทำบุญในจังหวัดต่างๆ “มันกระตุ้นให้เกิดอหิวาต์ยี่ไม่ตรีต่อกันเกิดสังคมหนึ่งขึ้นมา เรียกว่า สังคมนักศีลนิกบุญ เขาก็รอ รอว่าเราจะไปที่ไหน อีงานต่อไป ใจเขาก็จดจ่อ”

๔.๕.๑.๔ การพัฒนารายการวิทยุด้านการขยายกลุ่มผู้ฟัง

ก. ความต้องการขยายกลุ่มผู้ฟังให้หลากหลาย

พระครูอภิวัฒน์วิกรม (สัมภาษณ์, ๙ มีนาคม ๒๕๕๙) กล่าวถึงความต้องการขยายกลุ่มผู้ฟังให้หลากหลายว่า ผู้ฟังกลุ่มเป้าหมายเดิมเป็นผู้สูงอายุที่ชอบฟังเนื้อหาเกี่ยวกับธรรมะ แต่การแปลเนื้อหาในรายการให้เป็นเรื่องเล่าชาดก ทำให้ได้กลุ่มผู้ฟังกว้างขึ้น “ถ้าเอาธรรมเมืองนี้จะได้กลุ่มผู้สูงอายุ แต่ถ้าเล่าเรื่องชาดกจะได้กลุ่มวัยกลางคน ผู้สูงอายุ เด็กก็ฟังได้ เป็นการขยายกลุ่มคนฟังออกไป”

ก. ความต้องการขยายสัญญาณการออกอากาศ

พระครูอภิวัฒน์วิกรม (สัมภาษณ์, ๙ มีนาคม ๒๕๕๙) กล่าวถึงความต้องการพัฒนารายการวิทยุด้านการขยายสัญญาณการออกอากาศว่า ครอบคลุมพื้นที่บางอำเภอในจังหวัดเชียงใหม่ รวมถึงการขยายเครือข่ายจากอำเภอดอยหล่อ จังหวัดดอยสะเก็ดเชียงใหม่ไปยังอำเภอในจังหวัดลำพูน น่าน และเชียงราย จากเดิมที่มีการเชื่อมการออกอากาศ ๒ สถานีเป็น ๑๔ สถานีในปัจจุบัน “สถานีที่เขาถวายเป็นเวลาเขารู้ว่าอัดมาจัดรายการ เขาก็มีสถานีเขาสนใจเขาก็เชื่อมเพิ่มจากมี ๒ สถานีก็เพิ่มปัจจุบันนี้มีทั้งหมด ๑๔ สถานี มีอำเภอภักขนิวัฒนาที่วัดจันทร์ อำเภอแม่แจ่ม ที่ลี้มี ๒ สถานี เชียงรายมี ๒ สถานี เวียงป่าเป้า เมืองน่าน ๒ สถานี สันป่าตอง ๓ สถานี อำเภอบ้านโฮ่ง ๑ สถานี อำเภอเวียงหนองล่อง ลำพูน ๑ สถานี อันนี้รวมกันเป็น

๑๔ สถานี เราก็ต้องวางแผนการจัดรายการของเรา คือ เอา ๗ วันเนี่ย จะให้แต่ละอำเภอที่ฟังนะ มันมี ๑๔ สถานีก็ วันละ ๒ สถานีที่เขาโทรมา”

๔.๕.๒.๕ การพัฒนารายการต้นแบบที่มีพระสงฆ์เป็นผู้ดำเนินรายการ

ก. รายการแสงธรรมแสงอรุณ

พระครูอภิวัฒน์วิกรม (สัมภาษณ์, ๙ มีนาคม ๒๕๕๙) ผู้ก่อตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ และยังเป็นผู้ดำเนินรายการแสงธรรมแสงอรุณ ออกอากาศทุกวัน เวลา ๐๕.๐๐ – ๐๖.๐๐ น. ภายหลังจากที่สถานีวิทยุต้องปิดไปด้วยเหตุผลทางด้านการจัดระเบียบวิทยุชุมชน ของคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๖ อย่างไรก็ตามรายการของสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ ได้ปรับตัวด้วยการนำรายการไปออกอากาศทางสถานีวิทยุภาคธุรกิจ และออนไลน์ทางอินเทอร์เน็ต “เราก็ตัดไปเพราะเหตุผลทางด้านการปกครองการจัดระเบียบวิทยุ เราก็มารู้จักออกช่องทางไหน ตอนแรกก็อัดเทปแล้วไปขอเปิดที่สถานีอื่นที่เขาเป็นสถานีวิทยุภาคธุรกิจ ชุมชนนี่ไม่ค่อยได้เปิด เชียงใหม่นี้ ๒๐ กว่าสถานีได้เปิดเพียงสถานีเดียวของวิทยุชุมชน นานไป ๆ เราก็มารู้จักเปิดที่วิทยุธุรกิจ เขาก็เห็นใจเปิดไป ๆ ก็ไม่คิดค่าใช้จ่ายอะไร นานเข้า ๆ เราก็มารู้จักเอาเทปไปเปิดมันไม่ได้ธรรมดาเลยให้คนที่รู้ด้านคอมพิวเตอร์ด้านโปรแกรมมาลงโปรแกรมให้ ก็เลยจัดทำทางอินเทอร์เน็ต จัดทางอินเทอร์เน็ตทางสถานีเขาก็ถวายเวลาให้เหลือ ๒ ชั่วโมงเหลือ ดี ๕- ๗ โมง ช่วงเวลาอื่นพระคุณเจ้ารูปอื่นก็เลยยุบไปเลย เลยต้องเอาเวลา ๒ ชั่วโมงมาแบ่งกันว่าองค์ไหนจะได้ออกวันไหนเวลาไหน ก็เลยแบ่งให้ซอยให้ อัดมายืนดี ๕ – ๖ โมงทุกวัน ๖- ๗ โมงจากพระคุณเจ้าที่เคยออกทุกวันก็เหลืออาทิตย์ละ ๑ วัน วันละครูป สับเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปตอนเช้า ๖ - ๗ โมง ก็แล้วแต่ความถนัดของแต่ละองค์”

รูปที่ ๔.๙ พระครูอภิวัฒน์วิกรม ผู้ดำเนินรายการวิทยุวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาต้นแบบ “แสงธรรมแสงอรุณ” ของสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่

การกำหนดเป้าหมายรายการ พระครูอภิวัฒน์วิกรม (สัมภาษณ์, ๙ มีนาคม ๒๕๕๙)
กล่าวถึงเป้าหมายของรายการ “แสงธรรมแสงอรุณ” ว่า คือ เพื่อยกระดับจิตใจของผู้ฟังให้สูงขึ้น โดยเฉพาะการลด ละ เลิก อบายมุขในกลุ่มผู้ฟัง อีกทั้งมีเป้าหมายเพื่อให้ผู้ฟังเข้าวัดมากขึ้น “อย่างน้อยก็ยกระดับจิตใจให้สูงขึ้นมา ให้เขาลด ละ เลิกอบายมุขได้ ให้เขาฉุกละเอิบได้ อย่างน้อยเขาฟังแล้วนึกถึงคำพูดของเราเขาก็เอะใจให้เข้าวัดเยอะๆ” นอกจากนี้ พระครูอภิวัฒน์วิกรม (สัมภาษณ์, ๙ มีนาคม ๒๕๕๙) ยังกล่าวถึงพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในกลุ่มผู้ฟังว่า มีผู้ฟังที่ดื่มเหล้าหรือไม่เคยเข้าวัด ก็เปลี่ยนเป็นเลิกเหล้าและหันมาเข้าวัด “จากไม่เข้าวัด จากไม่เคยทำบุญ ก็เข้าวัดทำบุญ เลิกเหล้าไปเลยก็มี เราก็อธิษฐานมาเลย อธิษฐานมาเป็นผู้ร่วมสนทนาสอบถามตอบ มาสัมภาษณ์กันในรายการเลย จากคนที่ล้าเมะเรเทเมมา ไม่รู้จักทำบุญ ทำทาน ถ้ามาคุยก็เป็นกรณีตัวอย่าง คนที่ฟังเขาก็โทรเข้ามาให้กำลังใจ ก็ได้กำลังใจเขาก็เลิกเหล้าไป ถ้าฝ่ายปฏิบัติก็เอาคนปฏิบัติมานั่งคุยอีก แนวปฏิบัติแนวนี้ อันนี้เป็นแนว คนนี้เป็นแนวพุทธ อันนี้แนวยุบหนอพองหนอ ก็เอามาคุยกัน”

การกำหนดกลุ่มผู้ฟังกลุ่มเป้าหมาย พระครูอภิวัฒน์วิกรม (สัมภาษณ์, ๙ มีนาคม ๒๕๕๙) กล่าวถึงเป้าหมายของรายการ “แสงธรรมแสงอรุณ” ว่า เดิมคือ กลุ่มผู้ฟังสูงอายุ แต่ปัจจุบันมีกลุ่มผู้ฟังมีการขยายกลุ่มผู้ฟังไปยังผู้ฟังที่หากหลายทั้งเพศและวัย โดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่นซึ่งเป็นกลุ่มผู้ฟังใหม่ ที่หันเข้ามาเข้าวัดเมื่อมีกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเพิ่มมากขึ้น “พลิกเหตุการณ์จากคนที่ไม่กล้าใส่ชุดขาวเข้าวัดว่าคนที่ใส่ได้ต้องเป็นคนแก่เท่านั้น แต่เดี๋ยวนี้คนหนุ่มสาวก็ใส่ได้ เปลี่ยนความคิดเขาไปงานไปอะไรที่ไหนก็มีต่างคนต่างกลุ่มต่างเพศเยอะ ก่อนนั้นสามปีแรกก็มีแต่กลุ่มผู้สูงอายุเยอะ ต่อมาก็กลุ่มที่กำลังจะฟังกำลังจะเรียนรู้ เดี่ยวนี้มันหลากหลายได้ทุกเพศทุกวัย”

การกำหนดโครงสร้างเนื้อหา พระครูอภิวัฒน์วิกรม (สัมภาษณ์, ๙ มีนาคม ๒๕๕๙)
กล่าวถึงการกำหนดโครงสร้างเนื้อหา รายการปัจจุบัน ว่า ปรับเนื้อหารายการจากความต้องการของผู้ฟัง รายการเป็นหลัก “มาจากคนฟัง คนฟังเขาเรียกร้อง ใหม่ๆ ก็สะเปะสะปะเหมือนกันไปมั่วเลย ไม่รู้จักต้นชนปลายไม่ถูก บางวันก็เอาคำเมืองบางวันก็ไม่มี บางวันก็มีนิทานบางวันก็ไม่มี วันไหนเราไม่เล่าเขาก็ถามโทรมาทวง เราก็เลยจำเป็นต้องได้เล่าต้องหาเรื่องมาเล่าทุกวัน บางทีก็จั่วหัวเข้าปุ๊บก็พูดถึงสถานการณ์ปัจจุบันบ้าง เราก็อธิษฐานอย่างนี้นะ ก่อนเราจะจบก็อธิษฐานเตือนภัยรายวัน อย่างการหลอกลวงต้มตุ๋น หรือเรื่องหวายเรื่องอะไรแบบนี้ ” ในส่วนของการปรับโครงสร้างรายการ “แสงธรรมแสงอรุณ” มีการแบ่งเนื้อหาออกเป็น ๕ ช่วง มีรายละเอียดดังนี้

ช่วงที่ ๑ ช่วงตื่นเถิดญาติโยม

พระครูอภิวัฒน์วิกรม (สัมภาษณ์, ๙ มีนาคม ๒๕๕๙) กล่าวถึงช่วงเปิดรายการว่า เป็นการเปิดรายการด้วยเพลงประจำรายการ ตามด้วยการอ่านคำกลอนทางพระพุทธศาสนา เพลงบรรเลง และนำไหว้พระรัตนตรัย “รายการเริ่มตี ๕ นี้ก็จะเปิดเพลงตื่นเถิดแล้วก็เพลงประจำรายการเพลงแสงธรรม แสงอรุณก็เปิดสองเพลงนี้ก่อน แล้วก็จะมีกลอนของพระเจ้าตากเกี่ยวกับศาสนา เสร็จแล้วก็มีเพลงบรรเลง

เข้ารายการประมาณ ๒ นาทีแล้วก็ลดเสียงลงแล้วก็เข้ารายการเข้ารายการก็นำไหว้พระ ย่ออะระหังสัมมา แล้วก็ทักทายครูบาอาจารย์พระสงฆ์ ทักทายญาติโยมอุบาสกอุบาสิกา”

ช่วงที่ ๒ ช่วงเรื่องเล่าจากชาดก

พระครูอภิวัฒนวิกรม (สัมภาษณ์, ๙ มีนาคม ๒๕๕๙) กล่าวถึงช่วงที่สองของรายการว่า เป็นการนำเรื่องราวของพระพุทธเจ้าในอดีตชาติ ๑๕ นาที โดยแต่ละวันจะเล่าชาดกหนึ่งเรื่อง “ก็นำเสนอชาดกในทางพระพุทธศาสนาก็คือเรื่องราวของพระพุทธเจ้าในอดีตชาติแต่ละชาติ ๆ ว่ามีความเป็นมา เป็นไปอย่างไร ประมาณนาที แล้วก็สรุป ๑๐ นาที ว่าชาดกเรื่องนี้ได้ข้อคิดอะไร เป็นคำสอนอะไรบ้าง ๑๕ อีก ๕ นาที” ในส่วนของเนื้อหารายการช่วงนี้ปรับจากเดิมที่เคยนำเสนอเป็นธรรมพื้นเมือง ทั้งนี้เนื่องจากพระครูอภิวัฒนวิกรม ได้นำธรรมพื้นเมืองมาจัดออกอากาศหมดแล้วในรายการมาแล้ว ๑๐ ปี “ก่อนหน้านั้นปรับจากนิทานชาดก ตอนแรกเอาธรรมมาแล้ว ธรรมพื้นเมืองมาแล้วแต่ไม่ได้เทศน์แบบพื้นเมืองนะ เอามาแปลงให้เป็นคำพูดที่พูดได้ง่าย เอาไปเอามาธรรมมันหมดนะ ไม่รู้จะเอาธรรมเรื่องไหนผูกไหนมา เพราะว่าที่เขาแต่งเอาไว้หมด ตั้งเกือบก็ปีมาแล้ว ๑๐ ปีมาแล้ว ธรรมพื้นเมืองมันหมด” ดังนั้น จึงต้องเปลี่ยนมานำเสนอเนื้อหารายการในช่วงที่สองเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับชาดกที่มีมากถึง ๕๐๐ เรื่อง “เพราะว่าชาดกมีทั้งหมด ๕๐๐ เรื่องในชาติพระพุทธเจ้าที่เรา รู้ ก็คือ ๑๐ ชาติ ชาติแรกเตมียะ ชาติสุดท้ายเวสสันดร เฉพาะแค่เล่าจากเตมียะไปจนถึงเวสสันดรก็เกือบครึ่งปีแล้ว แต่ละตอนเราก็ขอยไปได้เกือบทั้งอาทิตย์เลย อย่างเตมียะนี่ก็ได้ อาทิตย์พอดีเลย วันละตอนๆ เล่าไปจนถึงตอนเตมียะจะเข้าถึงในเมืองก็ตัดไปต่อพรุ่งนี้ ก็ทำให้ชวนติดตาม”

นอกจากนี้ พระครูอภิวัฒนวิกรม (สัมภาษณ์, ๙ มีนาคม ๒๕๕๙) กล่าวถึงผลตอบรับของผู้ฟังต่อการปรับเนื้อหารายการช่วงที่สองว่า เนื้อหารายการแบบเดิมจะได้เฉพาะกลุ่มผู้ฟังสูงอายุ ขณะที่เนื้อหาใหม่เกี่ยวกับเรื่องราวชาดกได้กลุ่มคนฟังที่หลากหลายเพิ่มขึ้นจากเดิม “คือ การปรับเนื้อหาแบบนี้ลองตัวกว่า มันคนละอย่าง กลุ่มคนฟังนี้ถ้าเอาธรรมเมืองมานี่จะได้กลุ่มผู้สูงอายุมาก แต่ถ้าเราเอามาเล่าแบบนี้จะได้กลุ่มวัยกลางคน ผู้สูงอายุ เด็กก็ได้ เด็กก็ฟังได้ ก็เป็นการขยายกลุ่มคนฟังออกไป”

ช่วงที่ ๓ ช่วงภาษาคำเมืองวันละคำ

พระครูอภิวัฒนวิกรม (สัมภาษณ์, ๙ มีนาคม ๒๕๕๙) กล่าวถึงช่วงภาษาคำเมืองวันละคำว่า เป็นช่วงรายการที่มีมาตั้งแต่เริ่มต้นจัดรายการ “แสงธรรมแสงอรุณ” ทั้งนี้เนื่องจากต้องการให้เด็กรุ่นใหม่ได้เข้าใจความหมายคำเมืองหรือภาษาท้องถิ่นของล้านนา ทั้งนี้อาจมีการเชื่อมโยงคำนั้นเข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน “เด็กๆ ก็ไม่รู้หรอกว่ามันหมายความว่าอย่างไร เขาไม่ทราบเราก็เลยต้องอธิบาย จากชาดกจบก็เป็นภาษาพื้นเมืองวันละคำ คิดว่าบางทีมันก็รู้ประโยค รู้คำ แต่ไม่รู้ความหมาย เราก็ต้องเอามาคุยให้เขาฟังขยายความ แล้วถ้ามันสอดคล้องกับเหตุการณ์ปัจจุบันได้ เราก็เอามาสอดคล้องกัน เช่น บ่าน้ำจุ่ม บ่าหินฟู อย่างเด็กๆ ก็ไม่รู้หรอกว่ามันหมายความว่าอย่างไร เขาไม่ทราบเราก็เลยต้องอธิบาย”

ช่วงที่ ๔ ช่วงพูดคุยกับญาติโยม

พระครูอภิวัฒนวิกรม (สัมภาษณ์, ๙ มีนาคม ๒๕๕๙) กล่าวถึงช่วงการเปิดสายคุยการญาติโยมว่า ส่วนใหญ่ผู้ฟังมักจะโทรเข้ามาแจ้งผลการออกอากาศ ซึ่งปัจจุบันจะมีสถานีออกอากาศในจังหวัดเชียงใหม่ทั้งที่อำเภอสันป่าตอง ดอยหล่อ จอมทอง แม่แจ่ม และกัลยาณิวัฒนา รวมถึงจังหวัดลำพูนในเขตอำเภอลี้ เวียงหนองล่อง บ้านโฮ้ง อีกทั้งอำเภอเวียงป่าเป้าในเขตจังหวัดเชียงราย และที่จังหวัดน่านอีก ๒ สถานี รวมทั้งสิ้น ๑๔ สถานี ที่ร่วมกันเวียนออกอากาศ และชาวบ้านจากสถานีที่เป็นต้นส่งสัญญาณออกอากาศก็จะโทรเข้ามาแจ้งผลการรับฟัง “ ก็เปิดสายโทรศัพท์ให้ญาติโยมโทรมาแจ้งผลการรับฟัง เพราะว่าสถานีที่เขาถวายเป็นเวลาเขารู้ว่าอัตโนมัติจัดการรายการ เขาก็มีสถานีเขาสนใจเขาก็เชื่อมเพิ่มมี ๑๔ ทั้งที่แม่แจ่ม กัลยาณิวัฒนา ลี้ เชียงราย เวียงป่าเป้า น่านอีก ๒ สถานี ลำพูนมีที่บ้านโฮ้ง เวียงหนองล่อง บ้านโฮ้ง “การจัดการของเราคือ จะให้ออกอากาศวันละ ๒ สถานี เวียนกันจัด แต่ละวันคนฟังเขาก็จะโทรเข้ามาอย่างวันนี้ให้อาเภอแม่แจ่มกับกัลยาณิวัฒนาจัดการรายการ เขาก็โทรมาแจ้งผลการรับฟัง”

ในช่วงพูดคุยกับญาติโยมนี้อาจมีครั้งผู้รับก็จะโทรมาซักถามปัญหา หรือปรับทุกข์กับพระผู้ดำเนินรายการ โดยพระครูอภิวัฒนวิกรม (สัมภาษณ์, ๙ มีนาคม ๒๕๕๙) กล่าวว่า ในการถามปัญหา บางครั้งจะถามซ้ำๆกัน ซึ่งก็ต้องใช้ความเมตตาตอบปัญหา เพราะผู้ฟังอาจไม่ได้ฟังการตอบ และบางครั้งเมื่อผู้ฟังมาแล้วเรื่องราวปรับทุกข์ พระผู้ดำเนินรายการก็ต้องรับฟังแล้วก็ช่วยปลอบใจไป “เขาถามปัญหาเราก็ตอบ ตอบปัญหาที่ใช้เวลาประมาณ ๕ นาที เราก็ต้องหาทางออก ต้องบอกว่าคุยกับพระเหมือนกันที่จัดรายการแล้วก็ปลอบใจ ปรับทุกข์กัน ปรับสภาพคำพูดหน่อย เหมือนกับว่าเขาหิวมา เราก็ต้องจัดสำหรับให้เขากินให้เขามื้อก่อน แล้วก็มานั่งสอนกัน ถ้ามันหิวมาแล้วมานั่งสอน บอกว่าโยมจะต้องปฏิบัติธรรมนะ โยมต้องทำสมาธิ ก็ท่องมนต์หิว ก็คุยให้พระฟังอย่างนี้ บางทีก็คำถามซ้ำๆ ก็ถามอยู่นั่น บางรายการบางทีเราก็มีความคิดอยู่เหมือนกันว่าโยมทำไมไม่ฟัง เมื่อวานอัตโนมัติก็ตอบไปแล้ว แต่เราก็คิดไปอีกมุมว่าตอนที่เรตอบเขาไม่ได้ฟัง ตอนที่เขาตั้งใจฟังเราก็ไม่ได้ถามไม่ได้ตอบเขา เขาก็ตะคอกใส่เหมือนใหม่ อัตมาตอบไปหลายครั้งทำไมไม่ฟัง เขาก็ว่าอยู่เหมือนกัน เดียวนี้ก็เมตตาตอบไป จะตอบไปว่าอัตโนมัติตอบไปหลายครั้งแล้วไม่ฟังก็ได้”

ช่วงที่ ๕ ช่วงประชาสัมพันธ์งานบุญ

พระครูอภิวัฒนวิกรม (สัมภาษณ์, ๙ มีนาคม ๒๕๕๙) กล่าวถึงช่วงที่ ๕ ช่วงประชาสัมพันธ์งานบุญ ซึ่งเป็นช่วงปิดท้ายของรายการว่า เป็นการบอกข่าวงานบุญและข่าวของหน่วยงานราชการต่างๆ “ดูถ้ามีเวลาเหลือประมาณ ๕ - ๑๐ นาที เราก็ประกาศงานบุญให้วัดต่าง ๆ ให้หน่วยงานองค์กรข้าราชการเขาบริจาคเลือดบ้าง งานผ้าป่าบ้าง งานปล่อยปลา งานโรงเรียน ปิดน้ำปิดไฟสาธารณะ ประโยชน์ต่างๆ ว่าเขาจะปิดไฟจากจุดไหนไปจุดไหน เป็นต้น”

นอกจากนี้การแบ่งโครงสร้างเนื้อหาของรายการ “แสงธรรมแสงอรุณ” ออกเป็น ๕ ช่วงรายการดังกล่าวอย่างชัดเจนแล้ว พระครูอภิวัฒนวิกรม (สัมภาษณ์, ๙ มีนาคม ๒๕๕๙) ยังมีการนำ

สถานการณ์ข่าวปัจจุบันที่อยู่ในความสนใจมาแพร่ไวในช่วงที่ ๑ ตื่นเถิดญาติโยม ช่วงที่ ๓ ภาษาคำเมืองวัน
ละคร หรือช่วงที่ ๔ ช่วงพูดคุยกับญาติโยม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ข่าวนั้นๆ มีความสอดคล้องเชื่อมโยงกับ
เนื้อหาในช่วงของรายการใด “จากข่าว ข่าวมัน เราก็ดึงต้นตอ ๔ เขามีสรุปข่าวให้ดู เราก็จดหัวข้อไว้ว่ามีข่าว
อะไร แล้วจะเชื่อมโยงกับช่วงไหนในรายการเราได้อ แล้วแต่จังหวะบางครั้งก็เอาจั่วหัวเข้ารายการเลย บาง
จังหวะก็ปิดท้ายแล้วแต่โอกาส” เช่นกรณีกระแสความนิยมตุ๊กตาลูกเทพก็นำมาพูดคุยในช่วงที่ ๔ ช่วงพูดคุย
กับญาติโยม โดยพระครูอภิวัฒน์วิกรม (สัมภาษณ์, ๙ มีนาคม ๒๕๕๙) ได้ตอบประเด็นคำถามเกี่ยวกับ
ตุ๊กตาลูกเทพด้วยหลักกรรมมงคล ๓๘ ประการ”

ข. รายการมรดกธรรมคำเมือง

พระครูสังวรศีลาภิรักษ์ (สัมภาษณ์, ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙) เจ้าอาวาส วัดทรายมูล
อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ และเป็นผู้ดำเนินรายการมรดกธรรมคำเมือง ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับการ
เทศน์ธรรมด้วยภาษาท้องถิ่นล้านนา ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ จังหวัด
เชียงใหม่ “รายการมรดกธรรมคำเมืองเทศน์แบบคัมภีร์แต่ใช้ภาษาเหนือ เพราะว่ามันขาดตรงนั้น ไม่มีใครมา
ออกรายการตรงนั้น อาตมาก็เลยรับไป แล้วก็ติดต่อกันมาตอนนั้น สถานี ๘๘.๗๕ เปิดอยู่ ตอนนั้นก็เดินทางไป
ไปที่นั่นวัดปากทางเจริญ ออก ๐๗.๓๐ ถึง ๐๙.๐๐ น. ช่วงนั้นเดินทางไปทุกวันอังคารเพราะเขามอบให้ ทุก
วันนี้ออกทุกวันจันทร์ เวลา ๐๖.๐๐ – ๐๗.๐๐ น. เพราะเขาให้เวลาแค่ ๑ ชั่วโมงเอง เราก็จัดลักษณะนี้มา
โดยตลอด เพราะเรามีความถนัดในเรื่องนี้ ส่วนองค์อื่นเขามีความถนัดในด้านการบรรยายก็บรรยายไปแบ่งกัน
ไป แบ่งหน้าที่กันไป ส่วนอาตมานี้มีหน้าที่ในทางเผยแพร่ในมรดกธรรมคำเมืองเป็นแบบพื้นเมืองเหนือ”

รูปที่ ๔.๑๐ พระครูสังวรศีลาภิรักษ์ ผู้ดำเนินรายการวิทยุวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาต้นแบบ “มรดกธรรม
คำเมือง” ของสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่

การกำหนดเป้าหมายรายการ

พระครูสังวรศีลาภิรักษ์ (สัมภาษณ์, ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙) กล่าวถึงเป้าหมายรายการว่า เป็นการเตือนให้คนทำความดี รักษาศีลภาวนา และปฏิบัติธรรม “ก็สอนอย่างทีบอก คือ ต้องการเตือนให้ทำความดี รักษาศีลเมตตาภาวนา ตั้งใจปฏิบัติธรรม” โดยพระครูสังวรศีลาภิรักษ์ได้เลือกหลักธรรมให้สอดคล้องกับกลุ่มผู้ฟังที่แตกต่างกัน อาทิเช่นหลักฆราวาสธรรมสำหรับบุคคลทั่วไป หรือหลักการทำบุญทำทานสำหรับผู้สูงอายุ “เตือนให้ผู้ปกครองสามีภรรยา ลูกๆหลานๆ ที่ได้ขึ้นมาแล้วที่มีครอบครัวก็ขอให้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักฆราวาสธรรม ๔ เป็นต้น ฆราวาสธรรม จงมีความเคารพ มีสัจจะ มีขันติ มีจาคะ คนเราถ้ามีความเคารพต่อกันแล้วจะอยู่กันอย่างร่มเย็นเป็นสุข ถ้าขาดหลักธรรมะย่อมนำมาซึ่งความเดือดร้อนวุ่นวาย หรืออย่างพ่ออู๋แม่อู๋ก็ขอให้หมั่นทำบุญให้ทาน รักษาศีล เมตตาภาวนา ทำบุญให้ทานเท่านั้น”

การกำหนดกลุ่มผู้ฟังกลุ่มเป้าหมาย

พระครูสังวรศีลาภิรักษ์ (สัมภาษณ์, ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙) กล่าวถึงผู้ฟังที่เป็นกลุ่มเป้าหมายว่า กลุ่มหลักเป็นผู้สูงอายุที่สนใจการเทศน์ด้วยภาษาคำเมือง และกลุ่มเป้าหมายรองลงมา คือ กลุ่มวัยกลางคน “ก็ญาติโยมเขามีความสนใจในเรื่องเกี่ยวกับมรดกธรรมคำเมืองนี้แหละโดยเฉพาะผู้สูงอายุ และในกลุ่มช่วงวัยกลางคนที่เขาโทรมาให้แสดงความคิดเห็น นี่ก็ดี หลากๆท่าน มีอยู่ ๒ - ๓ ท่านที่เทศน์แบบพื้นเมือง”

การกำหนดโครงสร้างเนื้อหา

พระครูสังวรศีลาภิรักษ์ (สัมภาษณ์, ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙) กล่าวถึงการปรับโครงสร้างเนื้อหารายการ “มรดกธรรมล้านนา” จากเดิมที่แบ่งเนื้อหารายการออกเป็น ๒ ช่วงรายการ คือ การเทศน์ธรรมด้วยภาษาคำเมือง และการเปิดสายพูดคุยกับผู้ฟัง พระครูสังวรศีลาภิรักษ์ได้ปรับโครงสร้างเนื้อหารายการออกเป็น ๓ ช่วงรายการ โดยเห็นว่า การแบ่งโครงสร้างที่ชัดเจนและเพิ่มช่วงรายการเข้ามา ทำให้ผู้ฟังได้รับสาระเพิ่มมากขึ้น และรูปแบบการนำเสนอที่แปลกใหม่จะช่วยทำให้ผู้ฟังติดตามรายการตั้งแต่ต้นจนจบรายการ “แบบช่วงจะมีสาระมากกว่า มีหลายรสชาติเปลี่ยนบรรยากาศ ไม่จำเจ ถ้าเราเทศน์ตั้งหน้าตั้งตาเทศน์ไปตั้งแต่ต้นจนจบมันก็อย่างนั้นแหละ” มีรายละเอียดการปรับโครงสร้างเนื้อหารายการ “มรดกธรรมล้านนา” แต่ละช่วงของรายการ ดังนี้

ช่วงที่ ๑ ช่วงเทศน์ธรรมคำเมือง

พระครูสังวรศีลาภิรักษ์ (สัมภาษณ์, ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙) กล่าวถึงเนื้อหารายการในช่วงนี้ว่าเป็นการเทศน์แบบคำเมืองที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับธรรมชาตก ซึ่งเป็นเรื่องราวของพระพุทธเจ้าในอดีตชาติ “เป็นแบบคำเมืองเหมือนกับชื่อรายการมรดกธรรมคำเมือง มีคนสนใจ แฉวเชียงราย เวียงป่าเป้า เขา ก็โทรมาเพราะสนใจ มักจะเป็นธรรมเรื่องนะ เรียกว่า ธรรมชาตก อดีตพระพุทธเจ้าก่อนพุทธกาล พระองค์ได้เกิดเป็นอะไรทำนองนั้น จะมีเป็นตอนๆ เรื่องหนึ่งจะมีถึง ๑๐ กว่าตอน ๑๐ กว่าชั่วโมง กาพย์มันมีหลายเรื่อง กาพย์พระเวสสันดรก็มี กาพย์พระเวสสันดรก็กาพย์ชุก กาพย์มหाराช กาพย์ในเรื่องแต่ละตอน ทศพร ทาน กัณฑ์ หิมพานต์ วนปเวสน์ ชุก มันมีกาพย์ของมันอยู่ทุกๆ ตอนนะมหาชาติ เรารียกว่ากาพย์มหาชาติ กาพย์คำ สอน กาพย์ศีล 5 กาพย์ปฐมสมโภช เรื่องพระพุทธเจ้าประสูติ ตรัสรู้ อย่างเนี้ย มันมีกาพย์ของมัน” ในส่วนของการเทศน์ธรรมด้วยคำเมืองล้านนาจะมีลักษณะเด่นคือ การร้องเอื้อนเสียงขึ้นลงให้จังหวะเสียงหนักเบา ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะตัวตามที่ได้เล่าเรียนมาจากครูบาอาจารย์ “การเอื้อน การขึ้นลงจังหวะของตัวหนักตัวเบา ไม่ใช่เทศน์แบบชื้อๆ เหมือนกับอ่านหนังสือทั่วไป ต้องมีตัวหนักตัวเอื้อน นั่นก็คือจะต้องมีการเอื้อน การขึ้น การลงตามจังหวะตัวหนักตัวเบาให้ชัดเจน แต่ลักษณะที่แน่นอนที่สุดคือต้องชัดเจน เสียงดังฟังชัด พุดอ้อมแอ้ม เทศน์ไปแล้วคลุมเครือมันฟังแล้วไม่เพราะหู ญาติโยมก็ไม่ตั้งใจ ต้องฟังชัดเจน “

นอกจากนี้ ในส่วนรูปแบบการดำเนินรายการจะเป็นการเทศน์ธรรมด้วยภาษาคำเมืองแล้ว ในช่วงท้ายรายการจะมีการสรุปเนื้อหา ย่อยๆ และคุณธรรมที่จะต้องเน้นย้ำ เพื่อให้ผู้ฟังได้รับสารประโยชน์จากทางรายการ “ตอนเทศน์จะเป็นพื้นเมือง ซึ่งในทุกๆ ครั้ง จะต้องมีการสรุป การเทศน์แบบพื้นเมืองคนฟังนั้นจะต้องมีสติถึง ต้องสงบสติอารมณ์ถึงจะฟังชัดเจน บางครั้งบางทีญาติโยมก็ทำงานไปด้วย ไปอาหารไปด้วย บางครั้งก็อาจจะฟังไม่รู้เรื่อง เราก็เลยต้องมาสรุปให้ตอนท้ายอีกที ก่อนจะสามารถสรุปได้เนี้ยเราจะต้องบันทึกก่อนที่เราจะออกอากาศ เราจะต้องมาจดบันทึกว่าเรื่องนี้ที่เราเทศน์ไปว่าเราจะบันทึกสรุปโดยย่อว่าอย่างไร บางครั้งก็ หน้ากระดาษสมุดที่เราบันทึกไว้ว่าเรื่องนี้มันสรุปโดยย่อเป็นลักษณะแบบนี้ เรื่องไหนมีคุณธรรมหรือธรรมประจำใจ เราก็จะไปเน้นตรงนั้น เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง ผู้ฟังก็โทรเข้ามาว่า มันเป็นคนดีเตือนใจ เป็นสาระเนื้อท่านเนื้อ เราก็พยายามเน้นตรงนั้น”

ช่วงที่ ๒ ช่วงคติธรรมคำเมือง

พระครูสังวรศีลาภิรักษ์ (สัมภาษณ์, ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙) กล่าวถึงเนื้อหาในช่วงคติธรรมคำเมืองว่า เป็นการปรับเนื้อหาจากที่เคยเทศน์ให้ชาวบ้านฟัง แต่นำมาปรับให้ออกอากาศสำหรับรายการวิทยุ เช่นเรื่องของศีล ๕ หรือความกตัญญู “เป็นธรรมสอนแบบพื้นเมือง เทศน์แบบเหมือนธรรมข้าว ธรรมเมืองก็ทำนองเดียวกันนี้แหละแต่เปลี่ยนแค่เรื่อง อย่างปัจจุบันธรรมะของผู้ครองเรือนพุดถึงเรื่อง ลัจจะ ธรรมะขันติสัจจอธิฐาน อันนี้เขาเรียกว่า ธรรมแบบพื้นเมืองเหนือ เป็นคำสอน ก็เป็นแบบลักษณะมรดกธรรมคำเมืองนี้แหละ ก็สมกับคำว่ามรดกธรรมคำเมือง เป็นมรดกทั้งนั้นเป็นแบบพื้นเมืองทั้งนั้น ลักษณะเหล่านี้ที่ได้กล่าวมานี้ อย่างกาพย์ก็มาตั้งแต่ครั้งโบราณ อย่างกาพย์ศีล ๕ ก็มีนะ ก็จะเล่าเรื่องถึงว่า ศีล ๕ ไม่

ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติผิดในกาม โดยเฉพาะข้อที่ ๕ นั้นนี้ยาว การดื่มสุรา มีตำราอยู่” หรือ การณีตัวอย่างเช่นการเทศน์ในงานศพที่มี ๓ ส่วน คือ การร้องกายัพเพือนแบบล้านนา การบรรยาย และ เทศน์แบบพื้นเมือง “อาตมาเทศน์ หนังสือคำพยากรณ์ แล้วก็บรรยายลักษณะการทำบุญให้ผู้ตายว่าการทำบุญ ให้ผู้ตายว่าทำอย่างไรถึงจะได้บุญทั้งสองฝ่าย แล้วก็เทศน์แบบพื้นเมือง ซึ่งแนวของอาตมามีอยู่ จังหวะ คือ ใส่คำพยากรณ์ บรรยาย แล้วก็เทศน์แบบพื้นเมือง เพื่อให้มีหลากหลายรสชาติ อย่างงานศพพอร้องกายัพเพ์เสร็จก็จะ บรรยายเกี่ยวกับ ขอแสดงความเสียใจกับญาติโยม ที่ได้สูญเสียบุคคลผู้สำคัญไป บัดนี้เรามาแสดงออกความ กตัญญูตเวทีแก่ผู้ที่ได้ล่วงลับดับขันไป การแสดงออกซึ่งความกตัญญูตเวทีต่อผู้ที่ได้ล่วงลับดับขันไปก็มีแต่การทำ บุญเท่านั้นที่จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่ได้ล่วงลับไป ที่นี้เราจะทำอย่างไรถึงจะเป็นประโยชน์เป็นบุญเป็นกุศล จากนั้นเราก็เทศน์ธรรมเล่าเรื่องราว การจะให้บุญก็ต้องตั้งใจฟังด้วยความสงบจิตสงบใจ แล้วจะได้สาระ จะได้ประโยชน์ จะได้ปัญญา จะได้แสงสว่าง จะได้ข้อเตือนสติ นั่นคือบุญ เมื่อได้บุญแล้วก็ช่วยแผ่บุญกุศล ให้แก่ผู้ตาย ก็เป็นในลักษณะนี้ หรือการเทศน์ธรรมอาจจะเกี่ยวกับเรื่องคนตายนี้แหละ ส่วนมากก็จะสอน เด็กหรือเตือนเด็กวัยรุ่นที่ขาดความกตัญญูตเวทีต่อบิดามารดา ที่ไม่เข้าวัด ก็ขอให้ญาติโยมไปบอกแก่ลูกๆ หลานๆ ชวนให้ทำคุณความดี เด็กๆก็ต้องมีความกตัญญูต่อพ่อแม่ แล้วก็เตือนสามีภรรยาให้มีความเคารพต่อกันและกัน แล้วก็เตือนผู้สูงอายุให้หมั่นทำบุญรักษาศีลเมตตาภาวนา ทำนองนั้น ก็จะเป็นเนื้อหาสาระ ครอบจักรวาล เตือนทั้งเด็ก ผู้ครองเรือน และผู้สูงอายุ”

นอกจากนี้ พระครูสังวรศีลาภิรักษ์ (สัมภาษณ์, ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙) ยังได้ ยกตัวอย่างเนื้อหาที่สามารถนำมาจัดในช่วงคติธรรมคำเมืองว่า อาจเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับการครองเรือนของสามี ภรรยา หรือหลักธรรมพื้นฐานสำหรับการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุ “เตือนให้ผู้ปกครองสามีภรรยา ลูกๆหลานๆ ที่โต ขึ้นมาแล้วที่มีครอบครัวก็ขอให้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักฆราวาสธรรม ๔ เป็นต้น ฆราวาสธรรม จึงมีความ เคารพ มีสัจจะ มีขันติ มีจาคะ คนเราถ้ามีความเคารพต่อกันแล้วจะอยู่กันอย่างร่มเย็นเป็นสุข ถ้าขาดหลัก ธรรมะย่อมนำมาซึ่งความเดือดร้อนวุ่นวาย หรืออย่างพ่ออู้อยู่แม่อยู่ก็ขอให้หมั่นทำบุญให้ทาน รักษาศีล เมตตา ภาวนา ทำบุญให้ทานเท่านั้น มันไม่มีอะไรคนเฒ่าคนแก่ คือ อาตมาไปบรรยายที่ไหนก็บอกว่าคนเฒ่าคนแก่มัน ไม่มีพิษมีภัยอะไร ก็อยากจะเน้นๆไปที่ลูกๆหลานๆ พวกวัยรุ่น ทุกท่านก็มีความเข้าใจอยู่แล้ว”

ช่วงที่ ๓ ช่วงศรัทธาธรรม

พระครูสังวรศีลาภิรักษ์ (สัมภาษณ์, ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙) กล่าวถึงช่วงรายการศรัทธาธรรมว่า เป็นการเปิดสายโทรศัพท์ให้ผู้ฟังร่วมแสดงความคิดเห็น ส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุที่มีความสนใจ การเทศน์คำเมือง และแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแจ้งการรับฟังความขึ้นขอรับการเทศน์แบบคำเมือง และ ความต้องการเน้นสรุปหลักธรรมที่ใช่เตือนสติกับผู้ฟัง “ในช่วงนี้ก็จะให้โอกาสญาติโยมโทรเข้ามาแสดงความคิดเห็น ก็ญาติโยมเขามีความสนใจในเรื่องเกี่ยวกับมรดกธรรมคำเมืองนี้แหละโดยเฉพาะผู้สูงอายุและในกลุ่ม ช่วงวัยกลางคนที่เขาโทรมาให้ความเห็นมีความคิดเห็นมีหลากหลาย ฟังชัดเจนดี ท่านเทศน์มีสาระดี มีคติเตือนใจใน เนื้อหาสาระที่ท่านเทศน์ บางตอนมันมีเนื้อหาสาระธรรมแทรก เราก็ไปเน้นตรงนั้น แล้วเราก็มารสรุป หลังจากนั้นก็จะมาเน้นตรงคำสอนอันไหนที่เตือนสติสำหรับญาติโยม”

๔.๕.๓ การพัฒนารายการวิทยุวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาต้นแบบที่มีขรรวาสเป็นผู้
ดำเนินรายการ ของสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอต๋อยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่

ก. รายการขับขานตำนานขอ

แม่ครูแสงเอ๋ย สุริยะมล (สัมภาษณ์, ๗ มิถุนายน ๒๕๕๗) ผู้ดำเนินรายการ "รายการขับขานตำนานขอ" เริ่มต้นหัดเพลงขอมาตั้งแต่จบชั้นประถมปีที่ ๔ และร้องเพลงขอเป็นอาชีพมาจวบจนปัจจุบัน เคยได้รับรางวัลเพชรราชภัฏในปีพ.ศ.๒๕๔๕ และรางวัลภูมิแผ่นดินปันล้านนาของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ในปีพ.ศ.๒๕๕๖ แม่ครูแสงเอ๋ยได้เข้าร่วมเป็นผู้จัดรายการ "ขับขานตำนานขอ" ในช่วงบุกเบิกสถานีวิทยุในช่วงแรก "ก็มีการพูดกันว่า เอ็นดูคนเฒ่า มีใจรักชอบทางนี้ ท่านอาจารย์บรรจง และพ่อหนานเลยชวนกันไปจัดรายการ โดยแบ่งเวลาให้ เราก็ดีใจถ้าไม่ได้ติดการงานก็ได้ไปจัดตลอดจนถึงวันนี้" สำหรับที่มาของชื่อรายการนั้นมาจากคำเมืองว่า "การขอ" คือการขับขาน เป็นการร้องมันจะมีหลายทำนองแล้วแต่ทำนองนั้นๆ "ขอมีการแบ่งเป็น เรื่อง และทำนองมีทั้งเรื่องคติสอนใจ ช่างขอเก่าจะร้องอัดไว้ เราก็เอามาเผยแพร่ให้สืบต่อไป แต่เนื้อหาลักษณะสัมผัส นอกสัมผัสในสมัยก่อนจะไม่ค่อยมี เพราะวรรณยุกต์ไม่ลงตัว จะลงเสียงอย่างไรก็จะลงไปเรื่อย แต่เดี๋ยวนี้จะมีเสียง สัมผัสนอกสัมผัสใน"

สำหรับแม่ครูแสงเอ๋ย สุริยะมล (สัมภาษณ์, ๗ มิถุนายน ๒๕๕๗) เห็นว่า การจัดรายการวิทยุเป็นงานจิตอาสาที่ต้องการผู้ที่มีเวลา และยังต้องรับผิดชอบในการจัด รายการ "ปัจจุบันหาคนที่มีความรู้ด้านศิลปะวัฒนธรรม ก็มีอยู่เหมือนกัน แต่เขาก็ไม่มีเวลาอย่างเรา ของอย่างนี้มันพูดง่ายฟังยาก แต่ก็มีบางคนที่ไม่เก่งแต่ใจถึง ส่วนบางคนพูดเก่งก็ไม่มีเวลาให้สถานี เราก็ตั้งใจว่าเป็นคนของประชาชน เราก็ทำงานในด้านนี้โดยที่ไม่มีใครจ้าง ถ้าไม่เจ็บไม่ป่วยไม่ได้ติดงานที่ไหน เราก็รับผิดชอบจัดในรายการของเรา ถึงแม้ว่าเราไม่ได้ไปเพราะติดงาน เราก็จะส่งผลงานรายการที่เราจัด ส่งขอหรือคำไปให้เจ้าหน้าที่เปิดให้"

รูปที่ ๔.๑๑ แม่ครูแสงเอ๋ย สุริยะมล ผู้ดำเนินรายการวิทยุวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาต้นแบบ "ขับขานตำนานขอ" ของสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอต๋อยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่

การกำหนดเป้าหมายรายการ

พระครูภวิวัฒน์นิกร (สัมภาษณ์, ๙ มีนาคม ๒๕๕๙) ผู้ก่อตั้งสถานีวิทยุทธกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ กล่าวถึงเป้าหมายของรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาต้นแบบที่มีพระวาสาเป็นผู้ดำเนินรายการว่า ต้องการปลูกฝังเรื่องราวเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา โดยให้ศิลปินพื้นบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดรายการได้ "กลุ่มที่น่าจะมีเข้ามาเพิ่มเติมน่าจะเป็นเรื่องศิลปิน พื้นบ้าน กลุ่มนี้จะอยู่นานคือจะทำงานเกี่ยวกับด้านวัฒนธรรมถ้าเราได้ปลูกฝังเรื่องวัฒนธรรมน่าจะเป็น ประโยชน์" ในขณะที่แม่แสงเอื้อย (สัมภาษณ์, ๗ มิถุนายน ๒๕๕๗) ผู้ดำเนินรายการ "ซัซซานตานานขอ" กล่าวถึงเป้าหมายของรายการตนเองว่า เพื่อสืบต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา โดยตนเองมีประสบการณ์ในสายอาชีพโดยตรง ซึ่งจะช่วยให้มีการส่งต่อวัฒนธรรมให้ กับคนรุ่นต่อไป "เราเป็นคนจัดรายการจะได้ช่วยกันสืบทอด ในส่วนของเรื่องซอนี้เต็มร้อยเลย เพราะเราได้ฝึกเรียนมาเป็นสายอาชีพของเราโดยตรง เรามีความรู้เชี่ยวชาญเราถ่ายทอดประสบการณ์ของเราได้"

การกำหนดกลุ่มผู้ฟังกลุ่มเป้าหมาย

แม่ครูแสงเอื้อย สุริยะมล (สัมภาษณ์, ๗ มิถุนายน ๒๕๕๗) กล่าวถึงกลุ่มผู้ฟังเป้าหมายของรายการ "ซัซซานตานานขอ" ว่าแบ่งเป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มแรกเป็นผู้ฟังสูงอายุ และกลุ่มที่สองเป็นกลุ่มผู้ฟังคนรุ่นใหม่ โดยผู้ฟังกลุ่มผู้สูงอายุจะชอบแบบดั้งเดิม แต่แม่ครูแสงเอื้อยได้แต่งบทซอใหม่ให้อดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบัน เพื่อดึงคนรุ่นใหม่ให้ติดตามฟังรายการของตน "ส่วนมากจะเป็นคนเฒ่าคนแก่ ต้องเอามาผสมผสานกัน ถ้าเอาแบบเก่าแท้ๆก็ฟังได้ก็จะมีแค่คนเฒ่า แต่ก็มีเรื่องที่ตั้งใจใหม่เอง แล้วไปจ้างห้องบันทึกเสียงร้องซอบันทึกไว้ ซอใหม่ๆนี้จะใช้สำหรับไปเปิดในรายการ เป็นความพยายาม สรรหาของใหม่มาออก สลับกับของดั้งเดิม"

การกำหนดโครงสร้างเนื้อหา

สำหรับเนื้อหาของรายการวิทยุกระจายเสียงอำเภอดอยหล่อ ที่มีเนื้อหารายการที่เกี่ยวกับภาษา วรรณกรรม การพื้นบ้าน และศิลปะการแสดง ที่สะท้อนถึงแบบแผนปฏิบัติ รวมถึงคติความเชื่อของชาวล้านนา ประกอบด้วย รายการซอ คำ และจ้อย โดยแม่ครูแสงเอื้อย สุริยะมล (สัมภาษณ์, ๗ มิถุนายน ๒๕๕๗) ได้กล่าวถึงความแตกต่างของวรรณกรรมพื้น บ้านล้านนาไว้ว่า "จ้อยมันจะได้ใช้เสียงยาว เสียงอ่อนหวาน ลากเสียง ส่วนคำว่ามีหลายทำนองเหมือนกัน จะคล้ายๆ กับจ้อย แต่ว่าจะร้องไม่เหมือนจ้อย เพราะการร้องจ้อยจะมีลักษณะการใช้เสียงวิงวอนมากกว่า" นอกจากความแตกต่าง ด้านน้ำเสียงการร้อง ยังมีความแตกต่างของคำ ที่มีลักษณะเด่น คือ เขียนไว้สำหรับอ่านเป็นคติสอนใจ หรือเรื่องราว เกี่ยวกับธรรมะ ซึ่งหากเอามาร้องใส่ทำนอง ก็จะเป็นการขับซอแล้ว ถ้าใช้สำเนียงการร้องอื่นก็จะเรียกว่า จ้อย "ส่วน มากบ้านเรา จ้อยจะใช้ในการเรียกขวัญลูกแก้ว คนก็จะจ้อยร้องเรียกขวัญลูกแก้ว อย่างเป็นทางการก็จะเอาไว้อ่าน คำฮา สอนลูก คำมัดมือเจ้าป่า เจ้าสาวก็มี คำเรื่องธรรมะอย่างที่คนโบราณแต่งไว้มีหลายเรื่อง เช่น บั้วระวง เจ้าหงส์หิน เรื่องธรรมะต่างๆนี่ก็เป็นคำ แล้วก็อยู่ที่เราจะใส่ทำนองก็เอื้อนเสียงมากๆจะเอื้อนเสียงเล็กน้อย ถ้าเอื้อนเสียงมากๆก็ จะเป็นจ้อย"

ในส่วนของการปรับโครงสร้างเนื้อหารายการ “ขับขานตำนานขอ” แม่ครูแสงเอ๋ย สุริยะมล (สัมภาษณ์, ๗ มิถุนายน ๒๕๕๗) กล่าวว่าแบ่งออกเป็น ๔ ช่วงรายการ มีรายละเอียดแต่ละช่วงรายการดังนี้

ช่วงที่ ๑ ช่วงสวัสดิ์จ้าว

แม่ครูแสงเอ๋ย สุริยะมล (สัมภาษณ์, ๗ มิถุนายน ๒๕๕๗) กล่าวถึงรายการช่วงสวัสดิ์จ้าวว่าเป็นการเล่าเรื่องราวการขอของคณะดาวรุ่งในงานต่างๆในรอบสัปดาห์ที่ผ่านมา และการประชาสัมพันธ์งานขอหรืองานของทางสถานี “ทุกครั้งก็จะเตรียมตัว ก็ต้องมาดูว่า อาทิตย์ที่แล้วเรา เปิดเพลงขออะไรไปบ้าง เราพูดอะไรไปบ้าง ส่วนข้อมูลที่จะจัดรายการจะไปเสาะหาข้างหน้าตอนที่จัดรายการ ไม่ได้ เตรียมอะไรมา จะดึงเรื่องราวใกล้ๆตัวอย่างวันนี้เราไปประสบเหตุการณ์กับอะไรมา เช่น เราได้ไปร้องขอที่ไหนมากก็จะไปพูดในรายการ”

ช่วงที่ ๒ ช่วงขับขานตำนานขอ

แม่ครูแสงเอ๋ย สุริยะมล (สัมภาษณ์, ๗ มิถุนายน ๒๕๕๗) กล่าวถึงรายการช่วงขับขานตำนานขอว่าเป็นช่วงการร้องคำวหรือขอตั้งเดิมตามแบบโบราณ โดยจะเก็บสะสมในรูปแบบแผ่นครึ่งหรือหนังสือตำรา “เราพยายาม สรรหาขอสมัยเก่ามาจนถึงปัจจุบัน เมื่อก่อนเป็นแผ่นซีดีครั้ง พอมาเรียนขอครูบาอาจารย์ก็จะเขียนเป็นหนังสือ ของเก่ามี หลายเรื่อง ประเภทเกี่ยวสาว แอ้วสาว บ่าวสาวเอากัน แต่งงาน ใส่ผี ของคู่หรือของมั่นของหมาย มีการขอโดยมีปี่เป็น เครื่องดนตรี ในสมัยก่อนจะอัดลงแผ่นซีดีครั้งไม่กี่นาที” สำหรับเพลงขอแบบดั้งเดิมที่นำมาออกอากาศในรายการนั้น จะพยายามหาขอจากหลากหลายที่เพื่อให้ผู้ฟังได้รรถรส “ไม่ใช่แค่ขอเชียงใหม่ลำพูน และจะมีจากแพร่หรือน่าน เท่าที่เราจะหามาได้ ก็พยายามหามาป้อนในรายการของเรา เพื่อคนฟังจะได้ฟังหลายรสหลายแบบ”

ช่วงที่ ๓ ช่วงขอม่วนอกม่วนใจ

แม่ครูแสงเอ๋ย สุริยะมล (สัมภาษณ์, ๗ มิถุนายน ๒๕๕๗) กล่าวถึงรายการช่วงขอม่วนอกม่วนใจว่า เป็นการใช้รูปแบบการขอแบบดั้งเดิม แต่แต่งเนื้อหาขึ้นใหม่ให้สอดคล้องกับชีวิตประจำวัน ซึ่งยังคงสอดแทรกคติความเชื่อภูมิปัญญาชาวล้านนาและหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา “จะเป็นเนื้อหาสาระ คำเก่าสอนใจ จ้อย ขอ และเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศิลปะพื้นบ้าน เราก็เอามาสอดแทรก ในรายการที่จัดก็พยายามสรรหาขอเรื่องใหม่ พยายามไม่ให้ซ้ำกัน สรรหาเนื้อเรื่อง แต่บางครั้งเราก็ลงทุนอัดเพลงขอเอง หาแต่งเรื่อง โดยมีเนื้อหาทั้งสายธรรมะและสายทั่วไป เพื่อให้ได้ ฟังหลายๆอย่าง โดยเนื้อหาคำโคจรคำกลอนจะใหม่” แม้รูปแบบการเก็บบันทึกจะ เปลี่ยนแปลงไปตามเทคโนโลยี แต่แม่เสียงเอื่อยยังคงยึดหลักคติความเชื่อของภูมิปัญญาล้านนาที่อิงอยู่กับหลักพระธรรมของพระพุทธศาสนา”

ทั้งนี้แม่ครูแสงเอ๋ย สุริยะมล (สัมภาษณ์, ๗ มิถุนายน ๒๕๕๗) ได้กล่าวถึงเหตุผลที่ต้องประยุกต์เนื้อหาขอที่เป็นรูปแบบดั้งเดิมกับสภาพสังคมในปัจจุบันว่า เพื่อต้องการดึงกลุ่มคนฟังที่มีอายุน้อยลง “ส่วนมากจะเป็นคนเฒ่าคนแก่ ต้องเอามาผสมผสานกัน ถ้าเอาแบบเก่าแท้ๆที่ฟังได้ก็จะมีแค่คนเฒ่า

แต่ก็มีเรื่องใหม่ที่แต่งขึ้นใหม่เอง แล้วไปจ้างห้องบันทึกเสียงร้องขอบันทึกไว้ ขอใหม่นี้จะใช้สำหรับไปเปิดในรายการเป็นความพยายามสรรหาของใหม่มาออกสลับกับของดั้งเดิม" สำหรับความแตกต่างจากขอที่แม่แสงเอื้อยแต่งขึ้นใหม่มีความแตกต่างจากขอดั้งเดิม คือ เป็นการนำเรื่อง ราวในชีวิตประจำวัน มาผสมผสานกับการสอดแทรกข้อคิดเรื่องธรรมะตามหลักของการขอแบบดั้งเดิม โดยพยายามสรรหาจากหนังสือแล้วนำมาแต่งเป็นคำขอทั้งทางโลกและทางธรรม แต่ส่วนมากจะเป็นการนำธรรมะมาประยุกต์ ดังกรณีตัวอย่างการร้องขอว่า

"สังคมยุคใหม่มีเทคโนโลยี ทุกวันนี้เปลี่ยนแปลงตามสมัย แทบเลขไอโฟนสามจีไวไฟ
ท่านก็เล่นไลน์แชทนั่นแชทนี่ นั่นก็เล่นวอทแอปคุยโต้ตอบกัน โพสต์ส่งข้อความจีบกันในนี้
ของอย่างนี้มีทั้งคุณและโทษ ขอทุกคนจงโปรดสร้างความสำเร็จ
บ้างก็โพสต์หาแฟนในโลกออนไลน์ บ้างก็ถูกล่อลวงไปขายในที่ต่างๆ
สังคมยุคใหม่มันมีภัยรอบตัว เราจะต้องเกรงกลัวไว้ทุกก้าวย่าง
บ้างก็ถูกข่มขืนตายอยู่กลางด่าน สังคมรอบข้างเปลี่ยนไป
หัวใจคนเราใครยังไม่ถึง มันก็สึกแค่ข้อมือปลาย

คนเราเห็นหน้าแต่ก็ไม่เห็นใจ เห็นข้างนอกสติ แต่ใจข้างในดำอย่างถ่านก็มี
ถ้าไม่ยกตกเป็นเหยื่อของมันต่อไป อย่าไปเฝ้าหลงไหลโลกออนไลน์หมู่นี้"
(แม่ครูแสงเอื้อ สุริยะมล, สัมภาษณ์ ๗ มิถุนายน ๒๕๕๗)

นอกจากนี้ในส่วนขอที่แต่งขึ้นใหม่ของแม่แสงเอื้อยังใช้ภาษากลางที่ใช้อยู่แพร่หลาย เพื่อให้ สอดคล้องกับความเป็นจริงของสังคมในปัจจุบัน หรือบางครั้งก็จงกลอนพาไป "ชาววัง " เป็นภาษากลาง แต่การใช้ ภาษาผสมผสานกันก็อยู่ภายใต้กรอบประเพณีที่ชาวล้านน่ายึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมา ตัวอย่างเช่นขอของแม่แสงเอื้อที่เป็นเรื่องผู้ชายร้องจีบผู้หญิง ความว่า

ผู้ชาย: "ซื้อเคเอสอาร์แล้วจะเอาตัวซ้อน"

ผู้หญิง: "จะซื้อเอเอสอาร์ จะเอาเข้าซ้อนท้าย กลัวว่าพี่อายจะขับได้หรือไม่ ไม่ต้องอยู่เรื่องเสอาร์ แต่แหม ขวัญตาอีกจริงอีกแน่ จะมาอยู่เรื่องแต่งงงแต่งงานมัดมือคือขวัญสุดแล้วแต่ พ่อชายตาเพลี่ยจะเอาเมียรุ่นแม่จะๆ ได้กินข้าว แซ่ชาววัง"

: "ข้าใครชวนกันตามานั่งตมั่งตมั่ง เรื่องฟลิกเจอรังไว้ใครู้กันที่หลัง"

:"เฮาสองคนจะต้องศึกษากัน จะต้องถามลูกหลาน เพราะต้องเอากันเมื่อเฒ่า"

:"ใครชวนไปเซ็นทรัล ดูหนังกินไอติม คิดแล้วก็ฟินใจซ่าแล้วเหล่า"

(แม่ครูแสงเอ๋ย สุริยะมล, สัมภาษณ์ ๗ มิถุนายน ๒๕๕๗)

สำหรับผลตอบรับของการออกอากาศขอที่มีเนื้อหาแบบผสมผสาน คือ ผู้ฟังทั้งกลุ่ม ผู้สูงอายุและเด็กก็พึงพอใจในเนื้อหาที่ปรับเข้ากับชีวิตประจำวัน "คนจะฟังได้สนุก เพราะเดี๋ยวนี้คน เฒ่าเขาก็อ่านหนังสือ และเด็กๆก็ฟังแล้วก็รู้สึกว่าการขอใช้ภาษาที่ทันสมัย แต่เราจะเอามาผสมผสานมากก็ได้ เพราะขอคนฟังมันจะหนักไปทางคนเฒ่า แต่เราว่าการเอาภาษาเข้ามาผสมผสานก็อยากจะให้หมูนักศึกษาและคนรุ่นใหม่ เขาฟังแล้วรู้สึกว่าการขอที่ทันสมัยสามารถนำสถานการณ์ปัจจุบันมาประยุกต์ได้" (แม่ครูแสงเอ๋ย สุริยะมล, สัมภาษณ์ ๗ มิถุนายน ๒๕๕๗)

เช่นเดียวกับรายการของผู้จัดรายการของขรรษาอย่างแม่ครูแสงเอ๋ย สุริยะมล (สัมภาษณ์) ที่ส่วนใหญ่จะจัดรายการคนเดียว แต่บางครั้งจะใช้รูปแบบการสนทนาระหว่างผู้จัดรายการสองคน "จะเชิญมาร่วมในกรณีไหนแต่ก่อนมี คนหนึ่งเป็นเด็กที่เคยมาร่วมจัดด้วยกัน แต่ตอนนี้เขาไปบวชเป็นพระแล้ว คนที่จะมาพูดในรายการวิทยุ ถ้าไม่ได้รับการฝึกฝน ไม่ได้รับการอบรมจะเอามาพูดคุยจัดในรายการไม่ค่อยได้ การพูดออกวิทยุถ้ายังไม่เคยมีประสบการณ์ก็ไม่ค่อย อายที่จะเอาใครเข้ามา" นอกจากนี้จะมีลักษณะการร้องขอแบบเดี่ยวและคู่ในรายการ "ก็จะมีทั้งแบบร้องเดี่ยว และร้องแบบคู่กัน คนที่มาร้องคู่ก็มีหลายคน ที่มากที่สุดคือ พ่อครูวันดา เชียงตา เป็นช่างขอแต่เก่งหลายอย่าง เป่าปี่ก็ได้ ทำปี่ก็ได้ อย่างการขอคู่จะออกงานร่วมกันบ่อย เขาไม่ได้จัดรายการวิทยุ แต่ได้มาร่วมร้องในรายการบ้าง ส่วนคนอื่นๆก็มาร่วมบ้างเล็กน้อยๆ" (แม่ครูแสงเอ๋ย สุริยะมล, สัมภาษณ์ ๗ มิถุนายน ๒๕๕๗)

ช่วงที่ ๔ ช่วงบอกข่าวงานบุญ

แม่ครูแสงเอ๋ย สุริยะมล (สัมภาษณ์, ๗ มิถุนายน ๒๕๕๗) กล่าวถึงช่วงบอกข่าวงานบุญว่าเป็นช่วงของการประชาสัมพันธ์งานบุญ และบอกข่าวการแสดงของคณะขอของตน "จะมีการมีงานอะไรก็จะพูดในช่วงที่แบ่งไว้ว่าจะพูดประชาสัมพันธ์ เช่น จะมีงานการกุศลเชิญชวน ไปทำบุญที่ไหน สถานที่เราก็ประชาสัมพันธ์ในรายการเราให้ด้วย"

ข. รายการสืบฮีตสานฮอย

ลุงดวงตา ยอดดวงคำ (สัมภาษณ์, ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๕๘) ประกอบอาชีพเป็นคนขับรถแดงในจังหวัดเชียงใหม่ และได้ใช้เวลาว่างเป็นผู้ดำเนินรายการวิทยุจิตอาสา "สืบฮีตสานฮอย" ซึ่งออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ สำหรับเนื้อหาที่ลุงดวงตาจัดในรายการวิทยุเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการถ่ายทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นดั้งเดิมของล้านนา โดยเปิดสลับกับเพลงลูกทุ่งในอดีต

รูปที่ ๔.๑๒ ลุงดวงตา ยอดดวงคำ ผู้ดำเนินรายการวิทยุวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาต้นแบบ “สืบฮีตสานฮอย” ของสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอตอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่

การกำหนดเป้าหมายรายการ

ลุงดวงตา ยอดดวงคำ (สัมภาษณ์, ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงการกำหนดเป้าหมายรายการ "สืบฮีตสานฮอย" ว่า มุ่งให้ความรู้ผู้ฟังที่เป็นคนรุ่นใหม่เกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรมของชาวล้านนา รวมถึงคติความเชื่อต่างๆที่อยู่เบื้องหลังตามจารีตประเพณีท้องถิ่นล้านนา ทั้งนี้ เพื่อการสืบสานไว้ให้คนรุ่นต่อไป "พรุ่งนี้เราจะถวายทานข้าวใหม่ ปีหนึ่งคนมาทานข้าวใหม่ ช่วงมกรานี้นะเพื่ออะไร หน้าหนาวนี้นะเราจะทำพิธีอะไร เราจะผิงไฟให้พระเจ้าหน้าเพื่อประโยชน์อะไร ความหมายคือ อะไร เราก็ต้องอธิบาย หรือฤดูนี้เป็นฤดูหนาว เราจะมีประเพณีชนกวาง ประเพณีแข่งกลองหลวง ถือว่าเป็นของดีประจำ ปีอำเภอตอยหล่อก็จะประชาสัมพันธ์เรื่องนี้ไปสู่ชาวบ้านว่าความหมายมันคืออะไร การแข่งกลองหลวงมันมีมาแต่เมื่อใด อะไรคือกลองหลวง เขาทำด้วยอะไร และสืบสานไว้เพื่ออะไร นอกจากประโยชน์ของการแข่งกลองหลวงยังมีการ แข่งให้ออนุรักษ์ไว้แล้ว เราใช้อะไรมีความหมายอะไรเกี่ยวกับวัดก็บวบ้าง พวกกลองคู่วัดคู่ความมานาน ก็จะไม่เล่าประวัติของเขาในการจัดรายการวิทยุ"

การกำหนดกลุ่มผู้ฟังกลุ่มเป้าหมาย

ลุงดวงตา ยอดดวงคำ (สัมภาษณ์, ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงกลุ่มผู้ฟังกลุ่มเป้าหมายว่า เป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่มีความสนใจเกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นของล้านนา "คนที่ฟังของเราจะเป็นวัยตั้งแต่ ๕๕ - ๖๐ ขึ้นไป พวกนี้จะสนใจเกี่ยวโบราณเกี่ยว กับวัดวาอาราม เกี่ยวกับประเพณีต่างๆ ไม่ว่าจะประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีแห่ครัวต๋านเข้าวัด ประเพณีตานก๋วยสลาก"

การกำหนดโครงสร้างเนื้อหา

ลุงดวงตา ยอดนางคำ (สัมภาษณ์, ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงโครงสร้างเนื้อหารายการ "สืบฮีตสานฮอย" ว่า เดิมไม่ได้กำหนดโครงสร้างเนื้อหาที่ชัดเจน แต่จะกำหนดเนื้อหาไว้คร่าวๆไว้

สอดคล้องกับสถานการณ์ในช่วงนั้นๆ “ไม่ได้กำหนดโครงสร้างเนื้อหาไว้ชัดเจน แต่จะกำหนดหัวข้อไว้คร่าวๆ ว่า จะพูดเรื่องอะไรให้สอดคล้องกับสถานการณ์ ณ ขณะนั้น สลับกับการเปิดเพลงและพูดคุยเรื่องราวที่เชื่อมโยงกับเพลงที่เปิดไปในรายการ”

สำหรับรายการ “สืบฮีตสานฮอย” ของลุงดวงตา ยอดนางคำ (สัมภาษณ์, ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๕๘) มีเวลาออกอากาศ ๒ ชั่วโมง โดยกำหนดช่วงหลักๆเป็น ๒ ช่วงรายการ คือ ช่วงแรกเป็นการเข้ารายการ การพูดเนื้อหาสลับกับช่วงการเปิดเพลง ช่วงที่สอง เป็นการประชาสัมพันธ์เรื่องราวที่เห็นว่าเป็นประโยชน์ โดยตอนท้ายของรายการอาจมีการเปิดรับสายจากผู้ฟังที่บ้าน จากนั้นจึงกล่าวปิดรายการ “เราจะพูดไปเรื่อย ๆ เวลาเราเข้ารายการ การปูเนื้อเรื่อง เราจะตั้งเพลงเราไว้ ๕-๖ เพลง เอารายการลุนหนามาเข้าคอมไว้แล้ว เรามีกำหนดไว้อยู่แล้วเราก็จะเข้า รายการก่อนจะพูดเรื่องนี้ เรื่องนี้ให้พอดีกับเวลาที่เรามี มันก็เออะเหมือนกัน ๒ ชั่วโมง นี่เราพูดทุกระยะ ตลกขบขัน ไปด้วยทำมุขไปด้วย” อย่างไรก็ตามจากการเข้าร่วมการฝึกปฏิบัติการผลิตสื่อวิทยุชุมชนลุงดวงตา ยอดนางคำ (สัมภาษณ์, ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๕๘) ได้กำหนดโครงสร้างเนื้อหารายการ “สืบฮีตสานฮอย” แบ่งออกเป็น ๓ ส่วน มีรายละเอียดตัวอย่างรายการแต่ละช่วงดังนี้

ช่วงที่ ๑ ช่วงสืบฮีตสานฮอยคนเมือง

ลุงดวงตา ยอดนางคำ (สัมภาษณ์, ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงรายการช่วงที่ ๑ “สืบฮีตสานฮอยคนเมือง” ว่า เป็นการพูดเนื้อหาเกี่ยวกับประเพณี และเปิดเพลงที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับประเพณีนั้น เพื่อให้ผู้ฟังได้ทั้งสาระและความบันเทิง อีกทั้งยังไม่ให้ผู้ฟังเกิดความเบื่อหน่าย “พูดเป็นช่วงๆ พอหยุดฟังเพลงเราก็หยุดก่อน แล้วที่นี้ก็พูดต่ออีก” ขณะที่ในช่วงการพูดคุยก็จะเป็นการอธิบายประเพณีต่างๆในอดีตเกี่ยวข้องกับความหมาย กิจกรรมที่ต้องทำในพิธีกรรมนั้นๆ และคติความเชื่อจากภูมิปัญญาของชาวล้านนา “พูดเราจะอธิบายให้ชาวบ้านผู้ฟังรู้เป็นงานไปหรือว่าการเกี่ยวข้าวเขาเป็นยังไง สมัยใช้ควาย ใช้เกวียน ใช้คนปลูก ใช้คนเก็บเกี่ยว ใช้คนนวดข้าวหรือตีข้าวทำอย่างไร ส่วนมากเนื้อหาที่เผยแพร่ในรายการจึงเกี่ยวกับประเพณีล้านนา ประเพณีต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีแห่ครัวตานเข้าวัด ประเพณีตานก๋วยสลากโดยเราจะอธิบายให้ชาวบ้านผู้ฟังรู้เป็นงานไป หรือว่าการเกี่ยวข้าวเขาเป็นยังไง สมัยใช้ควาย ใช้เกวียน ใช้คนปลูก ใช้คนเก็บเกี่ยว ใช้คนนวดข้าวหรือตีข้าวทำอย่างไร ส่วนมากเนื้อหาที่เผยแพร่ในรายการจึงเกี่ยวกับประเพณีล้านนา สมมติว่าเราจะเกี่ยวข้าวนี้โบราณเขาทำอย่างไร หรือว่างานปอยหลวงโบราณเขาทำอย่างไร หรือ ว่าเป็นงานรื่นเริง การชกมวยก็ดี งานร่ววงก็ดี โบราณย้อนยุคเขาทำกันอย่างไร”

ในส่วนของการเปิดช่วงรายการ “สืบฮีตสานฮอยคนเมือง” นั้น ลุงดวงตา ยอดนางคำ (สัมภาษณ์, ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๕๘) จะแต่งคำสำหรับมาร้องเปิดนำในรายการ “เรารู้ของเราเอง เราเตรียมของเราเอง เขียนคำพูดที่จะมาอ่านในรายการ บางทีชาวบ้านเขาก็แนะนำเรามา ชาวบ้านบางคนก็เก่ง เราก็มีคำเขียนไว้ว่า ยกมือสืบนี้น้ำก้วยแก้วเกศา ยกมือวันตาอาวอาน้ำป่า บ่ายสามโมงอาทิตย์ น่องหล้า ปากันนั่งท่าดาฟัง ป้อน้อยดวงตาบ่าวเคิ้น ขอฝากความหวัง เปิดเสียงดัง ๆ ฟังกันทุกบ้าน ฟังกันทุกบ้าน สวัสดีครับ ท่านผู้ฟัง

ที่เคารพ" นอกจากนี้ลุงดวงตา ยอดดวงคำ (สัมภาษณ์, ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๕๘) ยังกล่าวถึงการเลือกเนื้อหาที่นำมาพูดในช่วง "สืบฮีตสานฮอยคนเมือง" ว่า เลือกนำเสนอเนื้อหาในรายการให้สอดคล้องกับประเพณีที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้นๆ "พรุ่งนี้เป็นปอยหลวงเราก็พูดเรื่องปอยหลวง มะรืนนี้จะเป็นงานลอยกระทงเราจะพูดลอยกระทงโบราณ อีกวันหนึ่งจะ เป็นงานสงกรานต์โบราณระหว่างวันสังขารล่อง วันเนา วันพญาวัน วันปากปี แต่ละวันเขาทำอะไรกัน เข้าพรรษามีอะไร"

ในกรณีการจัดรายการช่วง "สืบฮีตสานฮอยคนเมือง" เกี่ยวกับงานปอยหลวงของล้านนา ลุงดวงตา ยอดดวงคำ (สัมภาษณ์, ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๕๘) ก็จะเล่าถึงความหมายของปอยหลวงว่า "ปอยคืองาน หลวงแปลว่าใหญ่ รวมกันคืองานใหญ่ ในอดีตสองแสนบาทก็จัดปอยหลวงได้ แต่ตอนนี้ไม่ได้ต้องหลักล้านถึงจะจัดได้" นอกจากนี้ลุงดวงตา ยังเล่าถึงจารีตปฏิบัติของงานปอยหลวงในอดีตที่ต้องมีการทำตุ้ง ทำข้าวแต่น และการทำโพธิ์แห่ทานเล่าให้กับผู้ฟังในรายการว่า "บรรยากาศสมัยนั้นที่ จะมีปอยหลวงสัก สอง สามเดือน เราก็จะมีการทำข้าวแต่น รู้จักข้าวแต่นไหม เราก็จะเอามา คนไทยเขาเรียกว่าทอด แต่คนเมืองเขาเรียกว่าจิ้น ให้มันเป็นเมล็ดเหมือนกับไข่ฝักไข่แต่น เป็นขนมสำหรับต้อนรับในเทศกาลปอยหลวงนี้แหละ ต้องมีทุกหลังคา ทางวัดเขาก็จะกำหนดมาว่าวันที่เท่านี้จะมีปอยหลวง เดือนนี้มีปอยหลวง พวกเราก็จะทำตุ้ง ต้องเป็นตุ้งยาวประมาณ เมตรก่อนที่จะมีงานปอยหลวงสักอาทิตย์หนึ่งก็จะมีพิธีถวายตุ้ง เขาก็จะปักตุ้งเป็นสัญญาณบอกว่าวัดนี้กำลังจะมีปอยหลวง แล้วทางวัดก็จะไปอาราธนาพระจากทุกวัดที่เป็นเครือข่าย ว่าวันนั้นเดือนนั้น วัดนี้จะมีปอยหลวง อาราธนาพระคุณเจ้ามาทำบุญ วัดตรงนั้นก็ทำโพธิ์ทานแห่มา อันนี้ก็ตั้งคณะกรรมการขึ้นมา ลุงหนานเป็นมคทายกก็ต้องไปอยู่ที่วัด บ้านน้อยเป็นกรรมการวัดก็ต้องไปร่วม คนโทน้ำเย็นพอมมีคนแห่เข้ามาก็ต้องไปรับหน้าวัดเป็นแขกวัดแขกว่าเรามาร่วมทำบุญ แล้วท่านเจ้าพระคุณก็จะบันทึกไว้ว่าวัดนี้มาถวายเป็นเงินอยู่ ๕๐๐ บาท ก็บันทึกไว้ ทางคณะกรรมการวัดก็จดไว้ ที่นี้ถ้าวัดที่มาทำบุญเขามีงานเราก็ต้องไปตอบแทนเขา"

นอกจากนี้ลุงดวงตา ยอดดวงคำ (สัมภาษณ์, ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๕๘) ยังเล่าถึงการแสดงรื่นเริงในการฉลองสมโภชในงานปอยหลวงว่า จะเป็นการแสดงจ้อยขอ ลิเก รำวง รวมถึงการต่อยมวย โดยให้คณะกรรมการผู้จัดงานเป็นผู้ติดต่อประสานงาน และเรียกรายเงินบริจาคจากชาวบ้านตามแต่กำลังศรัทธา "งานเฉลิมฉลองสมโภชต้อนรับแขกบ้านแขกเมืองที่จะมาเยือนเรา จะมีลิเก มีมวย มีจ้อยขอ ต่างคนก็ทำงาน อย่างลุงหนานชำนาญด้านลิเกก็ไปติดต่อมา อย่างลุงชำนาญด้านมวยก็ไปประกบมวยติดต่อด้านนั้นวันนี้มา เราก็ไปขออนุญาตกับทางอำเภอ ใครถนัดลิเกก็ไปติดต่อมา ชาวบ้านเราก็ทางคณะกรรมการก็บอกว่าหลังคาละเท่าไรที่ลงขัน ๕๐๐ บาท หรือ ๒๐ - ๓๐ บาท แต่เดี๋ยวนี้นั้นต้อง ๑๐๐ บาท"

ช่วงที่ ๒ ช่วงเพลงลูกทุ่งม่วนแต่

ลุงดวงตา ยอดดวงคำ (สัมภาษณ์, ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๕๘) กล่าวถึงรายการช่วงที่ ๒ ช่วงเพลงลูกทุ่งม่วนแต่ว่า มีการเปิดเพลงลูกทุ่งใน ๒ ลักษณะ คือ ลักษณะแรก ยังคงการเปิดเพลงตามคำขอของผู้ฟังไว้ ลักษณะที่สอง เพิ่มเติมการเปิดเพลงลูกทุ่งที่ให้ข้อคิดหรือคติสอนใจกับผู้ฟัง ทั้งนี้ในส่วนของเพลงลูกทุ่งตามคำขอนั้น ผู้ฟังรายการที่เป็นผู้สูงอายุมักจะขอเพลงในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๐๐ “แฟนเพลงรายการลูกทุ่งในอดีตจะมีอายุ ๕๐ – ๗๐ ปี เราจะรู้ว่าในยุคคนนั้น เพลงแบบไหนจะอยู่ในใจเขา เราก็จะหาเพลงอันนั้นมาเปิด แล้วเขาถูกใจก็จะได้ติดตามรายการเรา ส่วนที่เลือกเปิดเพลงลูกทุ่งเพราะเพลงคนเมืองมีรายการอื่นจัดแล้ว เมื่อเปิดเพลงลูกทุ่งก็ได้ไม่ทับซ้อนกัน”

นอกจากนี้ ลุงดวงตา ยอดดวงคำ (สัมภาษณ์, ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๕๘) ได้กล่าวถึงการเปิดเพลงลูกทุ่งที่ให้ข้อคิดหรือคติสอนใจกับผู้ฟังว่า เพลงลูกทุ่งจะมีเนื้อหาหลากหลาย ทั้งที่เกี่ยวกับชีวิตชนบท และมีสาระของบทเพลงที่สอดแทรกคติสอนใจให้ผู้ฟังได้อีกด้วย “คือว่าในเพลงลูกทุ่งก็ในหลายๆรูปแบบ ก็เกี่ยวกับท้องทุ่งนา เกี่ยวกับงานแต่งงาน งานวัดงานวา เพลงลูกทุ่งก็จะมีหลายๆ ระบบอยู่ในเพลงลูกทุ่ง แล้วถ้าเราเปิดเพลงไหนเราก็จะคุยเพลงนั้น เช่นว่า อย่างเพลง เขาเรียกว่าอะไรละ นางโมรากับจันทโครพ เนียนะ ก็จะมีการชิงดีชิงเด่นก็จะมีเพลงแบบนี้มีอยู่แล้ว รักเดียวใจเดียวหนะ แล้วก็เปิดประกอบแล้วก็สอนคนว่าให้รักเดียวใจเดียวเหมือนกับในเพลงนี้ ” หรืออย่างกรณีการเปิดเพลงลูกทุ่งที่มีเนื้อหาใกล้ๆตัวอย่าง เพลงเสียดสาวเมื่อม.ศ.ของพุ่มพวง ดวงจันทร์ ที่ใช้เป็นคติสอนใจสำหรับวัยรุ่น “ก็เอาเพลงนี้มาเป็นตัวอย่างสอนเด็กว่า ทำไม่ถึงเสียดสาวเมื่ออยู่ม.ศ.ของพุ่มพวง เราสอนคนได้จากเพลง บอกแล้วว่าผลเสียของมันคืออะไร

ช่วงที่ ๓ ช่วงบอกข่าวงานปอย

ลุงดวงตา ยอดดวงคำ (สัมภาษณ์, ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๕๘) เนื้อหาที่ขาดไม่ได้ในรายการของลุงดวงตา คือ การประชาสัมพันธ์เรื่องราวที่เป็นประโยชน์ "เราจัดรายการว่า คนนี้ใครมาขอเพลงนี้ เราเปิดเพลงแล้วก็สลับรายการกุศล หมายความว่างานบ้านเราเราจะมืงาน ยกข้อฟ้า งานปอยหลวง จะมีงานเข้า รุกฆุมลกรรมที่ไหน ๆ นี้มา เราก็จะสนับสนุน หรือกรณีงานปอยหลวงก็จะประชาสัมพันธ์งานปอยหลวงที่วัดนี้ นะ เชิญไปร่วมทำบุญ มีหนุ่มมีสาว คนไหนเป็นหนุ่มเป็นสาวก็เตรียมตัวต้อนรับหนุ่มสาวเหมือนกัน แล้วก็พยายามประชาสัมพันธ์ให้เกิดความปรองดองในงานปอยหลวง ว่าอย่าไปกินเหล้าเมายาแล้วไปทำให้งานเขาเสีย ก็ประชาสัมพันธ์ให้เกิดความสามัคคี”

บทที่ ๕

สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

5.๑.๑ การบริหารงานสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอตอยหล่อ แบ่งลักษณะการบริหารงาน ออกเป็น ๔ ด้าน คือ ๑) การวางแผน (Planning) ที่มาของสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอตอยหล่อ เกิดจากการประสานความร่วมมือระหว่างสภาวัฒนธรรม อำเภอตอยหล่อ และองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น โดยเป้าหมายของสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอตอยหล่อหรือคลื่นสี่ขาว คือ การมุ่งตอบสนองต่อ ชุมชน และ สืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น ๒) การออกแบบโครงสร้างองค์การ (Organizing) กลุ่มองค์กรที่เข้ามา มีส่วนร่วมเป็นหน่วยงานจากหน่วยภาครัฐ กลุ่มพระสงฆ์ ศิลปินพื้นบ้านและกลุ่มผู้สูงอายุ ในส่วนของการ บริหารงานสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนตอยหล่อ มีการกำหนดนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาในการดำเนินงาน ๓) การนำ (Leading) ในด้านการควบคุมการผลิตรายการวิทยุ มีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้ประสานความร่วมมือ คณะทำงาน การผลิตรายการ และสร้างสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน สำหรับผู้ดำเนินรายการวิทยุประกอบด้วย พระภิกษุสงฆ์ และฆราวาส ซึ่งเป็นการทำงานด้วยจิตอาสาที่มุ่งสืบเผยแผ่หลักพระธรรมคำสอนตามหลัก พระพุทธศาสนา และสืบต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาให้ถึงรุ่นลูกหลาน ๔) การควบคุม (controlling) สำหรับเนื้อหารายการที่มีพระสงฆ์เป็นผู้จัดรายการ แบ่งการจัด เนื้อหา ๕ วัน โดยกำหนดความรับผิดชอบจาก การแบ่งเขตปกครองของคณะสงฆ์ในอำเภอตอยหล้อมีอยู่ ๕ ตำบล และขยายความร่วมมือการออกอากาศใน เขตจังหวัดภาคเหนือตอนบน

๕.๑.๒ วิเคราะห์การผลิตรายการด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา

สำหรับสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอตอยหล่อออกอากาศทุกวันจันทร์ถึงศุกร์ตั้งแต่เวลา ๐๕.๐๐ - ๒๔.๐๐ น. สามารถจำแนกเนื้อหาของรายการออกเป็น ๒ ส่วน คือ เนื้อวัฒนธรรมที่เน้นรายการ ธรรมะที่มีผู้จัดรายการ เป็นพระสงฆ์และฆราวาส มีจำนวนรายการรวม ๑๓ รายการ และส่วนที่สองเป็นเนื้อ วัฒนธรรมที่เน้นภูมิปัญญาท้องถิ่น ล้านนาที่มีผู้จัดรายการเป็นฆราวาส มีจำนวนรายการรวม ๘ รายการ

๕.๑.๓ การเปิดรับ ความพึงพอใจ และความต้องการของผู้รับสารที่มีต่อสถานีวิทยุกระจายเสียง ชุมชนอำเภอตอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่

๕.๑.๓.๑ การเปิดรับของผู้ฟังที่มีต่อรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาของสถานีวิทยุกระจาย เสียง ชุมชนอำเภอตอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ แบ่งข้อสรุปออกเป็น ๓ ส่วน คือ ๑) การเปิดรับรายการ วัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา ผู้รับสารเริ่มติดตามรายการวิทยุตั้งแต่เปิดสถานี เมื่อประมาณ ๖ - ๗ ปี มาแล้ว ผู้รับสารฟังส่วนใหญ่คนสูงอายุที่ทำงานอยู่บ้าน โดยจะเปิดฟังรายการวิทยุทั้งวัน ส่วนคนที่ทำงานส่วนใหญ่ฟัง

รายการในเวลาตอนเช้า และช่วงเย็น ๒) ความสำคัญของรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา ผู้รับสารคลายความเครียด เกิดความสบายใจ ได้ข้อคิดคติสอนใจและมีสติในการดำเนินชีวิต ผู้รับสารได้ความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมของท้องถิ่นล้านนา ผู้รับสารได้ความรู้เกี่ยวกับธรรมะ ผู้รับสารเลืกอบายมุขและนำธรรมะไปปรับใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน ผู้รับสารรู้จักปล่อยวาง มีความทุกข์น้อยลง และมีกำลังใจสู้ชีวิตต่อไป ผู้รับสารนำข้อคิดและหลักธรรมไปถ่ายทอดให้กับคนในครอบครัว ทำให้ชีวิตตนเองและครอบครัวเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น ๓) ความสำคัญของการสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาผ่านรายการวิทยุ รายการวิทยุมีส่วนทำให้คนรุ่นใหม่ได้มีแนวทางการดำเนินชีวิตที่คนรุ่นก่อนได้ยึดถือปฏิบัติตามที่ สืบทอดกัน ถือเป็น การอนุรักษ์ประเพณีดั้งเดิมอันเป็นเอกลักษณ์ให้ดำรงอยู่ต่อไป เป็นช่องทางการสื่อสารของคนในชุมชน ทำให้ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับงานบุญต่างๆ

๕.๑.๓.๒ ความพึงพอใจของผู้ฟังที่มีต่อรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา ของสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอต๋อยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ แบ่งความพึงพอใจออกเป็น ๒ ด้าน ได้แก่ ๑) ความพึงพอใจด้านเนื้อหาที่มีต่อรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา ผู้รับสารมีความพึงพอใจเนื้อหารายการเกี่ยวกับธรรมะทำให้ไม่เหงา มีสาระที่ให้ข้อคิดสอนใจ และได้ถือศีล สวดมนต์ เนื้อหารายการเกี่ยวกับนิทานคำเมืองที่สามารถเอาไปเล่าต่อให้เด็กฟัง ได้ข้อคิดและนำหลักทำสอนจากนิทานไปปฏิบัติตาม เนื้อหารายการเกี่ยวกับพุทธประวัติ เนื้อหารายการเกี่ยวกับการทำบุญ ๒) ความพึงพอใจด้านรูปแบบการจัดรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา ความพึงพอใจรูปแบบการสนทนาธรรมะระหว่างผู้จัดรายการ ความพึงพอใจรูปแบบการเทศน์นิทานธรรมะด้วยคำเมือง ความพึงพอใจรูปแบบธรรมะการเทศน์หรือบรรยายด้วยคำเมือง

๕.๑.๓.๓ ความต้องการของผู้ฟังต่อการปรับปรุงรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาของสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอต๋อยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ แบ่งเป็นความต้องการ ๓ ด้าน คือ ๑) ความต้องการที่ผู้รับสารที่มีต่อรูปแบบรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา เป็นความต้องการรูปแบบรายการที่หลากหลายสลับเป็นช่วงๆ ความต้องการรูปแบบรายการเทศน์ธรรมคำเมืองล้านนา ความต้องการรูปแบบรายการที่ให้เอาเด็กนักเรียนมาฟังธรรมะ ๒) ความต้องการที่ผู้รับสารมีต่อผู้จัดรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา เป็นความต้องการให้ผู้จัดการเปิดสายพูดคุยหรือตอบปัญหากับผู้ฟัง ความต้องการให้ผู้จัดรายการพูดคำเมือง และ ๓) ความต้องการที่ผู้รับสารมีต่อการจัดกิจกรรมต่างๆของทางสถานี

๕.๑.๔ การผลิตรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา ของสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอต๋อยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ แบ่งข้อสรุปออกเป็น ๖ ด้าน คือ

๑) เป้าหมายของรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา ในส่วนของเป้าหมายของการจัดรายการธรรมะ คือ เพื่อให้ผู้ฟังสูงอายูรับฟังธรรมะได้ที่บ้าน การเผยแพร่ธรรมะให้กว้างขวาง การนำหลักธรรมคำสอนไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ผู้ฟังได้รับข่าวสารงานบุญ ผู้ฟังสูงอายุมีกิจกรรมยามว่าง และการทำให้เยาวชนมีความสำนึกรักบ้านเกิด ในขณะที่เป้าหมายของการจัดรายการวัฒนธรรมล้านนา คือ การใช้สื่อวิทยุช่วยเผยแพร่ความรู้และได้เข้าใจประเพณีต่างๆ

๒) เนื้อหาและรูปแบบรายการวิทยุเพื่อการเผยแพร่ธรรมะมีการประเมินความต้องการเนื้อหาของผู้ฟังจากการเปิดสายพูดคุย การประเมินความต้องการเนื้อหาของผู้ฟังจากการประเมินสถานการณ์ปัจจุบัน การกำหนดเนื้อหาที่เป็นจุดเด่นในรายการวิทยุเพื่อการเผยแพร่ธรรมะ โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ประเพณีวัฒนธรรมล้านนา และการประยุกต์หลักพระธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวัน

๓) รูปแบบรายการวิทยุเพื่อการเผยแพร่ธรรมะมีการโครงสร้างเนื้อหา โดยแบ่งเป็นช่วงเปิดรายการ ช่วงเนื้อหารายการและช่วงปิดรายการ ในส่วนของรูปแบบการนำเสนอที่ทำให้ผู้ฟังเข้าใจหลักธรรมะที่เป็นนามธรรม ใช้วิธีการอธิบายรายละเอียดให้ชัดเจน การยกตัวอย่างให้สอดคล้องกับชีวิตประจำวัน

๔) การโน้มน้าวใจของผู้จัดรายการวิทยุวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา ด้านความต้องการของผู้จัดรายการที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ความเชื่อหรือการกระทำของผู้ฟัง เป็นความต้องการการเปลี่ยนพฤติกรรมที่ผิดศีลธรรมและการเชื่อมโยงความเชื่อเรื่องประเพณีกับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ขณะที่การโน้มน้าวใจของผู้จัดรายการวิทยุวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา แบ่งเป็นการให้รางวัลและการลงโทษ โดยผู้จัดรายการโน้มน้าวใจด้วยการให้รางวัล และมักเป็นการพูดให้พรกับผู้ฟัง รวมถึงการยกตัวอย่างความดีงามของบุคคล และการยกเนื้อหาสาระธรรม สุภาพศีล คำคม หรือนิทาน

๕) การสร้างความเพลิดเพลินใจของผู้จัดรายการวิทยุวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา (To entertain, Entertaining speech) การเทศน์ด้วยภาษาคำเมือง การใช้นิทานหรือเรื่องตลกเกี่ยวกับชีวิตประจำวัน และการสอดแทรกคติธรรมกับข่าวหรือสถานการณ์รอบตัว

๖) ลักษณะเฉพาะตัวของผู้จัดรายการ แบ่งเป็น ๓ ด้าน คือ ๑. ลักษณะเฉพาะตัวด้านการใช้ภาษาท้องถิ่นในการจัดรายการ การมีจังหวะในการพูดคุยและใช้น้ำเสียงหลากหลายดึงดูดความสนใจจากผู้ฟัง และการใช้เพลงประกอบในรายการ ๒. วิธีการเผยแพร่ธรรมะของผู้จัดรายการเป็นการบรรยาย การเปิดสายสนทนาหรือตอบปัญหาให้กับผู้ฟัง และการสนทนา ๓. ความต้องการพัฒนารายการวิทยุวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาของผู้จัดรายการมีความต้องการพัฒนาเนื้อหารายการ โดยเพิ่มบรรยายธรรมและสถานการณ์ ปัจจุบันมีความต้องการพัฒนารูปแบบรายการให้มีความหลากหลาย และมีความต้องการประเมินผลความสำเร็จของการจัดรายการวิทยุ จากการรับฟังความต้องการของผู้ฟัง

๕.๑.๕ แนวทางการพัฒนาศักยภาพการผลิตรายการวิทยุวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา ตามข้อเสนอของพระภิกษุสงฆ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการวิทยุกระจายเสียง

๕.๑.๕.๑ แนวทางการกำหนดเป้าหมายการผลิตรายการวิทยุวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา

ในส่วนแนวทางการกำหนดเป้าหมายการผลิตรายการธรรมะ คือ มีเป้าหมายเพื่อเผยแพร่ธรรมะเพื่อทำให้คนมีความรู้ และการนำหลักคำสอนไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์กับชีวิต ขณะที่เป้าหมายของการผลิตรายการวิทยุวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา คือ การใช้สื่อวิทยุช่วยเผยแพร่ความรู้และได้เข้าใจประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ ของท้องถิ่นล้านนา

๕.๑.๕.๒ แนวทางการพัฒนาศักยภาพการผลิตรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา แบ่ง
แนวทางการพัฒนาเป็น ๑๑ ด้าน คือ

๑) ด้านรูปแบบการจัดรายการเพื่อให้ความรู้ (To inform, Informing speech) ในส่วน
ความรู้ที่ต้องการเผยแพร่ในรายการธรรมะ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมะ วินัย ศีลธรรม และเรื่องราวใน
พระไตรปิฎก ความรู้ที่ต้องการเผยแพร่เกี่ยวกับการครองบ้านครองเรือน วิถีชีวิต และความเป็นอยู่ไม่ทำตาม
กระแสโลกที่เปลี่ยนแปลงไป ความรู้ที่ต้องการเผยแพร่เกี่ยวกับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ต้องประยุกต์
ให้เข้ากับกลุ่มผู้รับสารที่แตกต่างกัน

๒) ด้านการเรียนรู้ที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้ฟัง เป็นการเรียนรู้หลักธรรมะผ่านสถานการณ์ใน
ปัจจุบัน การเรียนรู้หลักธรรมะผ่านการเทศน์นิทานคำเมือง การเรียนรู้ให้เป็นผู้มีศีล มีธรรม และมีความ
เมตตาต่อบุคคลอื่น

๓) ด้านวิธีการจัดรายการเพื่อให้ผู้ฟังเกิดความรู้ มีข้อเสนอให้ใช้วิธีการพูดสรุปสาระสำคัญ วิธี
แบ่งช่วงรายการที่แบ่งแยกเนื้อหาชัดเจน และวิธีการเทศน์นิทานคำเมืองให้เหมือนละครวิทยุ

๔) ด้านวิธีการและความสำคัญของการยกตัวอย่างที่เป็นรูปธรรม การใช้ตัวอย่างนิทานทำให้
เข้าใจหลักธรรมที่เป็นนามธรรม การยกตัวอย่างสถานการณ์ต่างๆที่สอดคล้องกับบริบทของผู้ฟัง และการใช้
คำศัพท์ทันสมัยทำให้เข้าใจง่ายและไม่น่าเบื่อ

๕) ด้านการวิเคราะห์ความรู้ หรือความต้องการของผู้ฟัง ทำให้ทราบศักยภาพผู้ฟังและพูดซ้ำ
ประเด็นหลักที่ต้องการสื่อสาร ทำให้สามารถแยกแยะและความต้องการของผู้ฟังแต่ละกลุ่มได้ ทำให้สามารถ
กำหนดเนื้อหาที่ตอบสนองต่อความต้องการผู้ฟังเฉพาะกลุ่มได้

๖) ด้านการเสนอความคิดใหม่ และการเชื่อมโยงความคิดใหม่กับความคิดเดิมที่ผู้ฟังยึดถือ การ
ทำให้หลักธรรมะมีความทันสมัยเน้นการประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ปัจจุบัน การทำให้ผู้ฟังเห็นความสำคัญของ
การเข้าวัดทำบุญ และการทำให้ผู้ฟังเห็นความสำคัญกับวิถีคิดแบบเหตุผล

๗) ด้านวิธีการดึงดูดให้ผู้ฟังสนใจรายการวิทยุ การพูดคุยแบบสนทนาตัวต่อตัว การเปิดรับสาย
ผู้ฟังที่บ้าน และการเตรียมเนื้อหาที่อยู่ในความสนใจของผู้ฟัง

๘) ด้านวิธีการเปิดปิดการบรรยายธรรมในรายการวิทยุ การเปิดและปิดรายการด้วยบทคำว
หรือกลอนคำเมือง การเปิดด้วยบทกลอนและปิดด้วยข่าวประชาสัมพันธ์ และการเปิดด้วยการไหว้รำลึกถึง
พระรัตนตรัยและปิดด้วยการสรุปสาระสำคัญ

๙) ด้านรูปแบบการจัดรายการเพื่อโน้มน้าวใจ (To persuasion , speech) ในส่วนลักษณะ
การโน้มน้าวใจ เป็นความต้องการให้ผู้ฟังเชื่อในหลักหลักพระพุทธศาสนา ต้องการให้คนได้ปฏิบัติตามหลัก
พระพุทธศาสนา ต้องการให้ผู้ฟังได้ปฏิบัติตัวเป็นแบบอย่างให้ลูกหลาน และต้องกำหนดแก่นสาระหลัก

(Theme) ที่ต้องการสื่อสารให้ชัดเจน ขณะที่ความต้องการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ความเชื่อ และพฤติกรรมของผู้ฟัง เป็นความต้องการให้ผู้ฟังได้คิดไตร่ตรองด้วยเหตุผล และความสันติสุขจากการปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา โดยมีความต้องการย้ำเสริมความเชื่อดั้งเดิมในตัวผู้ฟัง เกี่ยวกับประเพณีความเชื่อดั้งเดิมด้วยหลักของเหตุผล และการยึดมั่นในคำสอนของพระพุทธเจ้า

ขณะที่วิธีการพูดโน้มน้าวใจในการเผยแผ่พระธรรม เป็นการโน้มน้าวด้วยรางวัล โดยการมอบรางวัล การให้พร การชี้ให้เห็นประโยชน์ของการทำความดี ในส่วนการโน้มน้าวด้วยการลงโทษ เป็นการยกตัวอย่างให้เห็นโทษของการทำชั่ว และการเล่านิทานที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการลงโทษผู้ทำชั่ว ในส่วนของการยกตัวอย่างบุคคลที่น่าเชื่อถือและมีคุณธรรม เป็นการยกตัวอย่างบุคคลที่ปฏิบัติตามหลักของพระพุทธศาสนา การยกตัวอย่างบุคคลสำคัญในสังคม และการยกตัวอย่างบุคคลหรือสถานการณ์ที่อยู่ในความสนใจของสังคม ในขณะที่การยกเนื้อหาสาระธรรมประกอบการจัดรายการวิทยุ เป็นการใช้คำกลอนในรายการแบบธรรมบรรยาย การเล่านิทานชาดกแทรกคำกลอนธรรมะ และการใช้พุทธสุภาษิต

๑๐) ด้านรูปแบบการจัดรายการเพื่อความเพลิดเพลินใจ (To entertain, Entertaining speech) แบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ ๑) วิธีการพูดแทรกด้วยความเพลิดเพลินใจ การเปิดรับสายโทรศัพท์พูดคุยให้ผู้ฟังเห็นมุมมองด้านบวกของปัญหา การใช้เสียงเทศน์คำเมืองที่ชวนให้คนติดตาม การใช้กลอน สุภาษิตฟังเพย และเปิดเพลง รวมถึงการเล่านิทานให้ผู้ฟังเกิดความสนุกสนาน ๒) การใช้เรื่องราวสอดแทรกคติธรรม การใช้ข่าวสถานการณ์ปัจจุบันนำเข้าสู่หลักธรรม การใช้เนื้อหาจากพระไตรปิฎกเป็นหลักสอดแทรกสถานการณ์ปัจจุบัน

๑๑) ด้านวิธีการเผยแผ่ธรรมะ แบ่งเป็น ๓ ส่วน คือ ๑) การสนทนาระหว่างผู้จัดและผู้ฟังรายการวิทยุ ประกอบด้วยวิธีการสนทนาในรายการวิทยุ โดยผู้จัดรายการให้ผู้ฟังถามปัญหาจากการสนทนาทางโทรศัพท์ ผู้จัดรายการตั้งคำถามย้อนสิ่งที่ผู้ฟังถาม ผู้จัดรายการใช้ประเด็นสนทนาที่ผู้ฟังสนใจมาเป็นเนื้อหาในรายการ ในส่วนเหตุผลทำให้รูปแบบการสนทนาเหมาะสมสำหรับรายการวิทยุ คือ ผู้ฟังซักถามข้อสงสัยกับผู้จัดรายการได้ ผู้จัดสนทนาเพื่อให้ผู้ฟังรายการเปิดเผยข้อมูลและให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับทางออกของปัญหา และ ผู้จัดรายการต้องระวังรูปแบบการสนทนาที่เปรียบเสมือนกับดาบสองคม ๒) วิธีการบรรยายในรายการวิทยุ ใช้การบรรยายหลักธรรมของพระพุทธศาสนา โดยปัจจัยที่ทำให้การบรรยายธรรมประสบความสำเร็จ คือ ความถนัดและความรู้ของผู้จัดรายการ ความเข้าใจบริบทและความต้องการของผู้ฟัง การเลือกสารที่ผู้ฟังสนใจ และการเลือกเวลาออกอากาศสอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้ฟังรายการ ๓) ลักษณะเฉพาะตัวของผู้จัดรายการเผยแผ่ธรรมะ ในด้านหลักการใช้ภาษาในการจัดรายการ คือ มีการใช้ภาษาคำเมืองเป็นหลัก การใช้ภาษาไทยภาคกลาง ความชัดถ้อยชัดคำและมีจังหวะลีลาในการพูด ขณะที่การใช้เพลงประกอบในรายการวิทยุ เป็นการใช้เพลงเปิดรายการเพื่อไม่ให้ผู้ฟังเบื่อหน่ายและ การใช้เพลงเปิดนำแล้ววิเคราะห์ด้วยหลักธรรมะ

๑๒) ด้านประเมินผลความสำเร็จการออกอากาศรายการวิทยุธรรมะ โดยประเมินจากผู้ฟัง ติดตามฟังรายการ ผู้ฟังโทรศัพท์เข้ามาพูดคุยในรายการ ผู้ฟังร่วมกิจกรรมที่ได้ประชาสัมพันธ์ในรายการ สถานีวิทยุขยายกำลังส่งสัญญาณออกอากาศ และการประเมินจากผู้จัดรับผิดชอบจัดรายการได้สำเร็จลุล่วง

๕.๑.๖ การพัฒนารายการวิทยุวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาต้นแบบของผู้จัดรายการสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอต๋อยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่

แบ่งข้อสรุปออกเป็น ๕ ด้าน คือ ๑) ด้านขั้นตอนการผลิตแบบมีส่วนร่วม เป็นลักษณะการมีส่วนร่วมบริจาคค่าดำเนินการสถานีวิทยุ แสดงความคิดเห็นในรายการ และกิจกรรมของรายการ

๒) ด้านการกำหนดเป้าหมายของรายการวิทยุวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา คือ เพื่อยกระดับจิตใจของผู้ฟังให้สูงขึ้น โดยเฉพาะการลดละอบายมุขต่างๆ

๓) ด้านเนื้อหา เป็นการปรับเนื้อหาอย่างต่อเนื่องและต้องตอบสนองต่อผู้ฟัง ความต้องการพัฒนา เนื้อหารายการวิทยุ ได้แก่ เนื้อหาเกี่ยวกับการทำสมาธิ เนื้อหาเกี่ยวกับนิทานชาดกที่ทั้งสนุกและให้หลักธรรมะหรือคติสอนใจ เนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องเล่าที่ให้หลักธรรมแล้วโยงเข้ากับชีวิตประจำวัน เนื้อหาเกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมล้านนา เนื้อหาเกี่ยวกับข่าวบริการสาธารณะในชุมชน เนื้อหาเกี่ยวกับการวิเคราะห์ข่าวหรือสถานการณ์ในชุมชนด้วยหลักธรรมะ

๔) ด้านวิธีการนำเสนอ ได้แก่ วิธีการใช้ภาษาคำเมือง การใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย การยกตัวอย่าง ประกอบ การใช้เสียง ด้านวิธีการสนทนา โดยใช้วิธีการตั้งคำถามให้ผู้ฟังโทรศัพท์แสดงความคิดเห็นในรายการ วิธีการสนทนายระหว่างผู้จัดรายการ และวิธีการเปิดสายโทรศัพท์สนทนากับผู้ฟังรายการ

๕) ด้านการขยายกลุ่มผู้ฟัง เป็นความต้องการขยายกลุ่มผู้ฟังให้หลากหลาย และความต้องการขยายสัญญาณการออกอากาศ

๕.๑.๗ การพัฒนารายการต้นแบบที่มีพระสงฆ์เป็นผู้ดำเนินรายการของสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอต๋อยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่

รายการแสงธรรมแสงอรุณ กำหนดเป้าหมายของรายการ เพื่อยกระดับจิตใจของผู้ฟังให้สูงขึ้น โดยเฉพาะการลด ละ เลิก อบายมุขในกลุ่มผู้ฟัง โดยแบ่งโครงสร้างรายการออกเป็น ๕ ช่วง คือ ช่วงที่ ๑ ช่วงตื่นเถิดญาติโยม ช่วงที่ ๒ ช่วงเรื่องเล่าจากชาดก ช่วงที่ ๓ ช่วงภาษาคำเมืองวันละคำ ช่วงที่ ๔ ช่วงพูดคุยกับญาติโยม ช่วงที่ ๕ ช่วงประชาสัมพันธ์งานบุญ

รายการมรดกธรรมคำเมือง กำหนดเป้าหมายของรายการ เพื่อเตือนให้คนทำความดี รักษาศีลภาวนา และปฏิบัติธรรม โดยแบ่งโครงสร้างรายการออกเป็น ๓ ช่วง คือ ช่วงที่ ๑ ช่วงเทศน์ธรรมคำเมือง ช่วงที่ ๒ ช่วงคติธรรมคำเมือง ช่วงที่ ๓ ช่วงศรัทธาธรรม

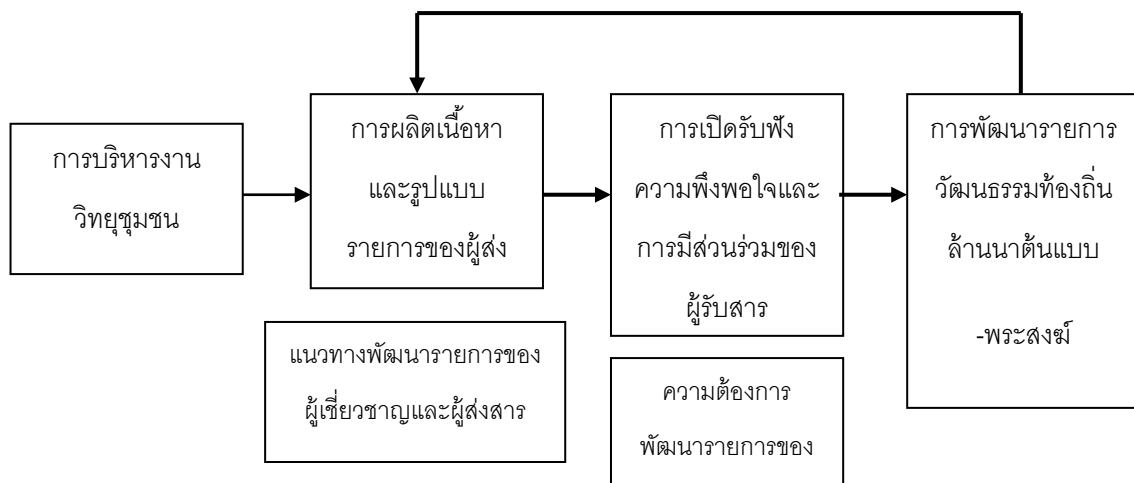
๕.๑.๘ การพัฒนารายการวิทยุวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาต้นแบบที่มีฆราวาสเป็นผู้ดำเนินรายการของสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่

รายการขับขานตำนานขอ กำหนดเป้าหมายของรายการ เพื่อปลูกฝังและสืบทอดเรื่องราวเกี่ยวกับการขอซึ่งเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นของล้านนา มีศิลปินพื้นบ้านเป็นผู้จัดรายการ โดยแบ่งโครงสร้างรายการออกเป็น ๓ ช่วง คือ ช่วงที่ ๑ ช่วงสวัสดีเจ้า ช่วงที่ ๒ ช่วงขับขานตำนานขอ ช่วงที่ ๓ ช่วงชม่วนอกชม่วนใจ ช่วงที่ ๔ ช่วงบอกข่าวงานบุญ

รายการสืบฮีตสานฮอย กำหนดเป้าหมายของรายการ เพื่อมุ่งให้ความรู้ผู้ฟังที่เป็นคนรุ่นใหม่เกี่ยวกับประเพณีท้องถิ่นของชาวล้านนา โดยแบ่งโครงสร้างรายการออกเป็น ๓ ช่วง คือ ช่วงที่ ๑ ช่วงสืบฮีตสานฮอยคนเมือง ช่วงที่ ๒ ช่วงเพลงลูกทุ่งม่วนแต่ ช่วงที่ ๓ ช่วงบอกข่าวงานปอย

ผู้วิจัยนำเสนอผลสรุปการวิจัย ได้ดังนี้

แผนภาพที่ ๕.๑ แนวทางการพัฒนารายการท้องถิ่นล้านนาของสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

สำหรับปัจจัยความสำเร็จในการพัฒนารายการสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย ๓ ปัจจัยหลักและอภิปรายผลการศึกษาดังนี้

ประการแรก ความเป็นวิทยุชุมชนและการกำกับดูแลวิทยุชุมชน สถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ เริ่มออกอากาศครั้งแรกเมื่อเรียกกันว่า “วิทยุคลื่นสีขาว” โดยมีเป้าหมายเพื่อการเผยแพร่ศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา มีองค์กรสงฆ์เป็นหลักในการบริหารสถานีวิทยุร่วมกับองค์กรภาครัฐในส่วนภูมิภาค ได้แก่ สภาวัฒนธรรม โรงเรียน โรงพยาบาลในพื้นที่อำเภอดอยหล่อ และองค์การบริหารส่วนตำบล อีกทั้งยังมีองค์กรภาคประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มศิลปินพื้นบ้านท้องถิ่นล้านนา เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและผลิตรายการวิทยุ อย่างไรก็ตามเมื่อคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม (กสทช.) กำหนดให้ยื่นหลักฐานเพื่อการออกอากาศประเภทสถานีวิทยุชุมชน อย่างไรก็ตามทางสถานีกระจายเสียงฯ ก็ยังคงออกอากาศมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน แม้จะมีเงื่อนไขจากองค์กรภาครัฐควบคุมการออกอากาศ โดยนารายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับวัฒนธรรมไปออกอากาศผ่านสถานีวิทยุกระจายเสียงประเภทธุรกิจในจังหวัดลำพูน เชียงใหม่ และเชียงราย

สำหรับคุณลักษณะของความเป็นวิทยุชุมชนที่โดดเด่นของสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ ที่ทำให้สามารถดำเนินการออกอากาศได้อย่างต่อเนื่อง คือ เกิดขึ้นจากรัฐธรรมนูญเมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๐ ที่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการจัดสรรคลื่นความถี่วิทยุ โดยตามมาตรา ๔๐ ระบุให้การดำเนินการจัดสรรคลื่นความถี่วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และวิทยุโทรคมนาคม ต้องคำนึงถึงผลประโยชน์สูงสุดในระดับชาติและระดับท้องถิ่น และเป็นที่มาของพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับกิจการวิทยุกระจายเสียงวิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. ๒๕๔๓ ซึ่งเป็นกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญมาตรา ๔๐ ประกอบรัฐธรรมนูญ ที่กำหนดให้ภาคประชาชนได้รับสิทธิในการเข้าถึงคลื่นความถี่ในสัดส่วนร้อยละ ๒๐ โดยประสงค์ให้กลุ่มสิทธิเด็ก ชนกลุ่มน้อย ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส และเกษตรกรในชนบท จะสามารถเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารไปยังกลุ่มผู้ฟังเป้าหมายของเขา (พิรงรอง รามสูต, ๒๕๕๖) เช่นเดียวกับกรณีของรัฐสภาสหภาพยุโรป (European Parliament) ที่ถือว่าวิทยุชุมชนเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างพลังอำนาจให้กับประชาชน และให้พวกเขาเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมของของประชาสังคม (civil society) ได้แก่ การร่วมถกเถียง (debate) การเป็นตัวแทนของกลุ่มคนที่แตกต่างหลากหลายในสังคม (pluralism) และวิทยุชุมชนยังเป็นที่มียุทธศาสตร์ภาพในการสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม ความหลากหลายทางภาษา การรวมกลุ่มคนที่แตกต่างกันเข้าไว้ด้วยกัน และการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น (Peter Lunt and Sonia Livingstone, ๒๐๑๒) อย่างไรก็ตามจากการกำกับดูแลจากองค์กรภาครัฐอย่างเข้มข้น สถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ จึงมีการปรับเปลี่ยนเนื้อหาไม่ได้มีการพูดวิพากษ์วิจารณ์ประเด็นทางการเมือง ปรับเนื้อหาไม่ได้มีการพูดวิพากษ์วิจารณ์ประเด็นทางการเมือง และเน้นเนื้อหาที่เป็นวัตถุประสงค์หลักของรายการ คือ การเผยแพร่ธรรมะและวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา โดยมีการร่วมถกเถียง (debate) การเป็นตัวแทนของกลุ่มคนที่แตกต่างหลากหลายในสังคม

(pluralism) และวิถุชุมชนยังเป็นที่มึประสิทธิภพในการสร้างควมเข้มแข็งทางวัฒนธรรม ความหลากหลายทางภาษา การรวมกลุ่มคนทีแตกต่างกันเข้าไว้ด้วยกัน และการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่นตามข้อเสนอของ Peter Lunt and Sonia Livingstone (๒๐๑๒) ซึ่งจำกัดขอบเขตอยู่เฉพาะประเด็นเกี่ยวกับการเผยแพร่หลักคำสอนของพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาเท่านั้น

ทั้งนี้หากอภิปรายถึงเงื่อนไขสำคัญที่ลดทอนคุณลักษณะสำคัญของการเป็นวิถุชุมชน ได้ว่คือการกำกับดูแลจากภาครัฐ ทั้งนี้คณะกรรมการกิจการกระจายเสียงกิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม (กสทช.) ได้ออกประกาศการทบสอบมาตรฐานทางเทคนิค เรื่องหลักเกณฑ์การอนุญาตทดลองประกอบกิจการวิถุกระจายเสียง พ.ศ. ๒๕๕๕ รวมถึงแนวปฏิบัติการออกอากาศของสถานีวิถุชุมชน ตามประกาศของคณะกรรมการความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ โดยต้องไม่เผยแพร่ข้อมูลที่เป็นเนื้อหาขัดต่อกฎหมายและประกาศของ คสช. ฉบับที่ ๑๘/๒๕๕๗ การกำกับดูแลจากรัฐไทยดังกล่าว ขัดกับหลักการพื้นฐานของวิถุชุมชน เช่น กรณีการเกิดขึ้นของวิถุชุมชนสหภาพยุโรป อาจมีแรงจูงใจผลิตรายการเพื่อให้ชุมชนให้ควมรู้กับชุมชนของตนเอง หรือกำหนดเป้าหมายทางการเมืองเพื่อให้ชุมชนสามารถควบคุมเงื่อนไขในการกำหนดนโยบายสาธารณะของชุมชน โดยเปิดโอกาสให้มีการถกเถียงประเด็นต่างๆที่กระทบกับชีวิตของพวกเขา ซึ่งอาจเกี่ยวข้องกับประเด็นเรื่องสิทธิมนุษยชน และสิทธิของชุมชนและกลุ่มผลประโยชน์ (Lewis อ้างถึงใน Peter Lunt and Sonia Livingstone, ๒๐๑๒) ดังนั้น การแยกประเด็นเนื้อหาทางการเมืองออกจากรายการวิถุชุมชน โดยอ้างเงื่อนไขเกี่ยวกับสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมือง จึงเป็นการละเลยการใช้วิถุชุมชนในฐานะเครื่องมือสำคัญในการสร้างพลังอำนาจให้กับประชาชน และให้พวกเขาเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมของประชาสังคม (civil society)

อย่างไรก็ตาม แม้องค์กรภาครัฐโดยเฉพาะคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงกิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม (กสทช.) จะมีแนวปฏิบัติในการกำกับดูแลที่มีต่อวิถุชุมชนอย่างเข้มงวด แต่สถานีวิถุกระจายเสียงชุมชนอำเภอทยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ยังสามารถปรับตัวและออกอากาศอย่างต่อเนื่องและที่สำคัญทางสถานีวิถุชุมชนฯ ยังได้รับการสนับสนุนเงินบริจาคจากผู้ฟังที่เป็นศรัทธาวัตของพระภิกษุสงฆ์ ทั้งนี้อภิปรายได้ด้วยแนวคิดเรื่องวิถุชุมชนที่ว่า วิถุชุมชนเป็นสถานีวิถุที่ไม่ได้ผลิตรายการเพื่อแสวงหาผลกำไร แตกต่างจากทั้งวิถุธุรกิจและวิถุบริการสาธารณะ ทั้งในแง่ของบทบาทหน้าที่ต่อสังคมและการตั้งสมาชิกของชุมชนให้มาร่วมกันทำงาน โดยชาวบ้านจะร่วมทำงานเป็นอาสาสมัครในกระบวนการรายการเพื่อออกอากาศรายการวิถุ ในส่วนของวิถุชุมชนมุ่งสนใจนำเสนอข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของชาวบ้านเฉพาะกลุ่มที่อาศัยในท้องถิ่น ซึ่งอาจมีเป้าหมายนำเสนอเนื้อหาแบบเจาะจง ที่แตกต่างจากเนื้อหาที่นำเสนอในสื่อกระแสหลัก ในการดำเนินงานสถานีวิถุชุมชนถือเป็นส่วนหนึ่งของการก่อตัวของประชาสังคม (civil society) อีกทั้งยังทำให้เกิดการทำงานร่วมกันในรูปแบบเครือข่ายระหว่างประชาชนและกลุ่มทางสังคมต่างๆ ทั้งนี้จากการวิจัยวิถุชุมชนในประเทศสหราชอาณาจักรของ Stoller (อ้างจาก Peter Lunt และ Sonia Livingstone, ๒๐๑๒) พบว่า มีการเปลี่ยนมุมมองต่อวิถุชุมชนที่มีศักยภาพในการดำเนินงาน ทั้งที่เป็นสถานีที่ได้รับความนิยมและนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับคุณค่าด้านต่างๆของชุมชน รวมทั้งมีความสามารถใน

การกำกับดูแล และการระดมทุนในการดำเนินงานของสถานี เขาเสนอข้อสรุปจากงานวิจัยว่า สถานีวิทยุชุมชนมีความหลากหลายในการจัดโครงสร้างองค์กร เป้าหมาย และการกำหนดกลุ่มผู้ฟังเป้าหมาย โดยเฉพาะในสถานีวิทยุชุมชนที่มีความเข้มแข็ง (healthy community radio) ยังมีความสามารถในทางธุรกิจและการให้บริการสาธารณะควบคู่กับความเป็นวิทยุชุมชน

ประการที่สอง การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน และการสร้างให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ

เมื่อเริ่มต้นการบริหารสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ มีหน่วยงานหลักที่เป็นปัจจัยความสำเร็จของการบริหารและพัฒนาการวิทยุชุมชนท้องถิ่นล้านนา คือ พระภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำองค์กรสงฆ์ในพื้นที่อำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นผู้เข้ามาดำเนินงานอย่างจริงจัง โดยมีกลุ่มศิลปินพื้นบ้านเป็นกลุ่มที่เข้ามาทำงานในลักษณะอาสาสมัครเป็นผู้นำที่ผลิตรายการวิทยุชุมชนท้องถิ่นล้านนา ในสวนของผู้นำพระภิกษุสงฆ์ทำหน้าที่หลักในการสื่อสาร เพื่อการบริหารและพัฒนาการผลิตรายการของสถานีวิทยุฯ ทั้งนี้พระภิกษุสงฆ์ที่เป็นผู้นำได้ใช้รูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมระหว่างพระภิกษุสงฆ์ด้วยกัน อีกทั้งยังรวมถึงการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมระหว่างพระภิกษุสงฆ์ที่เป็นผู้นำกับบุคลากรองค์กรในพื้นที่ทั้งภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มศิลปินท้องถิ่นล้านนา และองค์กรภาคประชาชน จากจุดเริ่มต้นดังกล่าวทำให้ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่จัดตั้งสถานีวิทยุฯเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ และเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานของสถานีวิทยุฯทั้งในระดับของการร่วมกำหนดนโยบาย การสนับสนุนงบประมาณ การร่วมเป็นผู้ผลิตรายการ และการพัฒนาการผลิตรายการ

อภิปรายปัจจัยหลักของความสำเร็จของสถานีวิทยุชุมชนฯ จากพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำองค์กรสงฆ์ ด้วยแนวคิดเรื่องบทบาทของสื่อบุคคลของ Flynn-Thapplia (อ้างอิง กาญจนา แก้วเทพ, ๒๕๔๓) ได้ว่า สื่อบุคคลในชุมชนได้แก่ผู้นำต่างๆของชุมชน เช่น พระภิกษุ ช่างฝีมือ หัวหน้าหมู่บ้าน เป็นผู้นำทางความคิดที่อยู่ในโครงสร้างของชุมชนที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ นอกจากนี้คุณลักษณะหนึ่งที่สำคัญที่ทำให้สื่อบุคคลประสบความสำเร็จ คือ การลงมือปฏิบัติ (pragmatic) และการเสริมความเข้มแข็งให้กับประชาชน (empowerment) ด้วยมิติทางสังคม การเมือง และวัฒนธรรม เช่นเดียวกับการบริหารและการพัฒนารายการของสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งนี้สื่อบุคคลที่ทำงานพัฒนาจะมีลักษณะหนึ่งคล้ายคลึงกับนักวิจัยปฏิบัติการ (action research) โดย Flynn-Thapplia เสนอวิธีการทำงานของสื่อบุคคลมีวิธีการทำงานแบบ ๒ จังหวะ คือ จังหวะที่ ๑ การสะท้อน (reflection) เป็นขั้นที่กระตุ้นให้ประชาชนตื่นตัวต่อปัญหา มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา เรียกวิธีการในขั้นตอนนี้ว่า Animation และจังหวะที่ ๒ การปฏิบัติ (action) เป็นขั้นตอนต่อจากขั้นตอนแรก หลังจากที่มีสำนึกต่อปัญหาแล้ว ก็จะเริ่มลงมือทำ หลังจากลงมือทำแล้ว ก็ย้อนกลับมาพิจารณาทบทวน (reflection) ใหม่ ต่อเนื่องเป็นวัฏจักรจากแนวคิดดังกล่าวนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานและการพัฒนาการผลิตรายการของสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ ได้ดังนี้

ส่วนร่วมในฐานะเป็นผู้จัดรายการแบบอาสาสมัคร และมีผู้ฟังให้การตอบรับเป็นอย่างดี อภิปรายได้ด้วยแนวคิดเรื่องคุณลักษณะของสื่อบุคคลได้ว่า การดำเนินการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพได้นั้น สื่อบุคคลต้องมีคุณลักษณะ คือ ความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ ความน่าไว้วางใจ และการเปิดรับข่าวสาร (กาญจนา แก้วเทพ, ๒๕๔๓) นอกจากนี้จากการศึกษาของ สมฤทธิ (๒๕๓๔) ยังพบคุณลักษณะของช่างขอพื้นเมืองภาคเหนือ ที่สำคัญคือ ความตระหนักของช่างขอพื้นเมืองภาคเหนือในฐานะนักสื่อสารเพื่อการพัฒนาของตนเอง โดยแสดงบทบาทการให้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ รวมทั้งกำหนดวิธีการสื่อสารให้มีประสิทธิภาพ

ประการที่สาม ความสามารถในการพัฒนารูปแบบรายการวิทยุที่หลากหลาย และมีเนื้อหาที่ประยุกต์เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน จากผลการวิจัยพบว่า ผู้ดำเนินรายการวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาทั้งพระภิกษุสงฆ์และฆราวาส มีความต้องการพัฒนาให้รายการวิทยุของตนเองมีรูปแบบที่หลากหลาย โดยปรับให้เป็นช่วงรายการย่อยชัดเจนขึ้น ทั้งนี้ในทุกรายการจะมีช่วงการเปิดสายพูดคุยสนทนากับผู้ฟัง ในส่วนของการพัฒนารูปแบบและเนื้อหาดังกล่าวเป็นผลมาจากการประเมินความต้องการของผู้ฟังจากการเปิดสายรับฟังและการพูดคุยแบบไม่เป็นทางการจากการมีกิจกรรมสัมพันธ์ระหว่างผู้จัดรายการวิจัยและผู้ฟัง รวมถึงการผู้จัดรายการที่เป็นพระภิกษุสงฆ์และฆราวาสได้ไปพบปะกับผู้ฟังตามงานบุญหรืองานแสดงตามประเพณีท้องถิ่นล้านนาในโอกาสต่างๆ อภิปรายได้ด้วยแนวคิดเรื่องการใช้สื่อวิทยุเพื่อการพัฒนาชุมชนของ H.V. Desai (อ้างจาก กาญจนา แก้วเทพ, ๒๕๔๓) ที่ได้ข้อเสนอจากงานวิจัยวิทยุชุมชนในประเทศอินเดียว่า รูปแบบรายการพูดคุยมักจะมีกลิ่นอายของชนบทอยู่ เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ใช้สิทธิในฐานะผู้ส่งสาร โดยเนื้อหาในรายการเป็นเรื่องใกล้ตัวที่ชาวบ้านสนใจ เพื่อที่จะให้ชาวบ้านได้มีโอกาสทั้งเป็นผู้รับสารโดยติดตามรับฟังและเป็นทั้งผู้ส่งสารคือ สามารถที่จะแสดงความคิดเห็นได้ นอกจากนี้ Desai ยังเห็นว่า สถานีมีรูปแบบการสื่อสารแบบสองทางโดยมีการรับฟังการประเมินผล (feedback) ทำให้ชาวบ้านมีโอกาสร่วมแลกเปลี่ยนให้ความคิดเห็นในรายการ

ในส่วนของการพัฒนาเนื้อหาวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาของสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอ ดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ในลักษณะของการประยุกต์ระหว่างหลักพระธรรมคำสอนหรือประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา ให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันและให้ผู้ฟังนำมาใช้ประโยชน์ได้ในชีวิตประจำวันได้อภิปรายได้ด้วยแนวคิดของสำนักวัฒนธรรมนิยม (Culturalism) ของ R. William (อ้างจาก กาญจนา แก้วเทพ, ๒๕๔๓) ที่เห็นว่า วัฒนธรรมเป็นเพียงตัวสื่อกลาง (mediator) ในการพัฒนา “การดำรงอยู่” (social being) ของคนคนหนึ่งให้กลายเป็นมนุษย์ที่มี “จิตสำนึกทางสังคม” (social consciousness) ด้วยเหตุนี้ลักษณะทางวัฒนธรรมของแต่ละสังคมจึงขึ้นอยู่กับสภาพความเป็นจริงของสังคมนั้น โดยถือว่าวัฒนธรรมเป็น “ปฏิบัติการทางสังคม” ทุกอย่าง (social practice) โดยปฏิบัติการนั้นจะก่อตัวมาจากสภาพความเป็นจริงของสังคมแต่ละแห่ง

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

ระดับนโยบาย

คณะกรรมการกิจการกระจายเสียงกิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม (กสทช.) ที่กำกับดูแลวิทยุชุมชนควรมีเกณฑ์การตรวจสอบความเป็นวิทยุชุมชน โดยอ้างอิงกับหลักการสากลในการตรวจสอบให้ใบอนุญาต และควรปรับแนวทางการบริหารจัดการวิทยุชุมชนให้มีความหลากหลายตามความสามารถของสถานีวิทยุชุมชนแต่ละแห่ง ทั้งการบริการชุมชน บริการสาธารณะ และธุรกิจ โดยต้องไม่ขัดกับหลักการพื้นฐานของความเป็นวิทยุชุมชน คือ เป็นของชุมชน และเพื่อชุมชนเป็นหลัก

ระดับปฏิบัติการ

สถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนอำเภอต๋อยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ ควรขยายความร่วมมือกับภาครัฐ ส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และองค์กรปกครองท้องถิ่น ที่มีหน้าที่เกี่ยวกับการส่งเสริมด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา เพื่อขอรับการสนับสนุนด้านงบประมาณ และการมีส่วนร่วมในการผลิตรายการ อีกทั้งควรส่งเสริมให้ภาคประชาชนที่มีศักยภาพเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น เพื่อให้เกิดความหลากหลายของเนื้อหาและเป็นตัวแทนจากทุกภาคส่วนในชุมชน ตามคุณลักษณะหนึ่งของความเป็นวิทยุชุมชน คือ ความเป็นพหุสังคม

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะการวิจัย

เครือข่ายการสื่อสารของวิทยุชุมชนกับการดำรงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาของประชาชนในเขตจังหวัดภาคเหนือตอนบน

การสื่อสารเพื่อดำรงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของศิลปินช่างซอฟต์แวร์บ้านล้านนาในเขตจังหวัดภาคเหนือตอนบน

บรรณานุกรม

กาญจนา แก้วเทพ. (๒๕๕๙) วิทยุชุมชน : คลื่นหนูนการสร้างพลังให้ท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

----- (๒๕๕๐) สื่อเพื่อชุมชน : การประมวลองค์ความรู้. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

----- (๒๕๕๑) การสื่อสารชุมชน. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์

กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน. (๒๕๕๑) สายธารนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมือง. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์

ภาควิชา วรรณคดี และดุขฎี ทองสมบัติ. (๒๕๔๙) การเขียนเพื่อการสื่อสาร. ขอนแก่น : คลังนาโนวิทยา

ยิ่งศักดิ์ แพงจันทร์ศรี. (๒๕๕๒) วิทยุชุมชนกับการฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชน : กรณีศึกษาสถานีวิทยุชุมชน วัดป่าสวนธรรมร่วมใจ จังหวัดยโสธร.

ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

วิสุทธิ พรทวีวัฒน์. (๒๕๕๔) บทบาทของวิทยุชุมชนในการส่งเสริมและสืบสานวัฒนธรรมไทย : กรณีศึกษาวิทยุชุมชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี.

ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขา ไทยศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

วีรพล สุธาอรธ. (๒๕๕๐) บทบาทของวิทยุชุมชนต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของ

ประชาชนในจังหวัดอุบลราชธานี. ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาเศรษฐศาสตร์การเมือง มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

สมบูรณ์ เหล็กผืน. (๒๕๓๕) การอนุรักษ์และฟื้นฟูดนตรีพื้นเมืองในโรงเรียนประถมศึกษา.

ภาควิชาประถมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

สรสิริ วรวรรณ,หม่อมหลวง. (๒๕๔๘) การวิเคราะห์การจัดการความรู้ของแหล่งเรียนรู้ชุมชน : กรณีศึกษาวิทยุชุมชนในเขตภาคกลาง. ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชา นโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อนุตรา พรทวี. (๒๕๔๕) ความต้องการรายการวิทยุชุมชนของผู้ฟังในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล.
วิทยานิพนธ์วารสารศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อานันท์ กาญจนพันธุ์. (๒๕๓๕) ถิ่นนาในมิติทางวัฒนธรรม. เอกสารประกอบการบรรยายวิชาสังคมและ
วัฒนธรรมภาคเหนือ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Banjade, Arjun. (๒๐๐๗) Community radio in Nepal: A case study of

Community Radio Madanpokhara. Dissertation, Ohio University

Bosch, Tanja Estella. (๒๐๐๓) Radio, community and identity in South Africa: A

rhizomatic study of Bush Radio in Cape Town. Dissertation, Ohio University

Elliott, Patricia W. (๒๐๐๘) Another radio is possible: Community radio, media reform and
social change in Thailand. MA. The University of Regina (Canada)

Magpanthong, Chalisa. (๒๐๐๗) Participatory community media: Three case studies of Thai
community radio stations. Dissertation, Ohio University

Tower, Craig. (๒๐๐๘) Radio ways: Society, locality, and FM technology in

Koutiala. Dissertation. Illinois Northwestern University

กระทรวงวัฒนธรรม, <http://www.m-culture.go.th>, ๑๖ เมษายน ๒๕๕๖.

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, <http://ich.culture.go.th>, ๑๖ เมษายน ๒๕๕๖.

สัมภาษณ์

พระครูอภิวัฒนาภิกรม (สัมภาษณ์ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๗)

พระอาจารย์บรรยง (สัมภาษณ์ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๗)

พระครูใบฎีกา (สัมภาษณ์, ๗ ธันวาคม ๒๕๕๘)

พระอธิการประสพโชค วิสุทธินาริ (สัมภาษณ์, ๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๘)

พระมหา ดร. ไสว เทวปัญญา (สัมภาษณ์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๘)

ดวงตา ยอดนางคำ (สัมภาษณ์ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๗)

ทองคำ คำเสน (สัมภาษณ์ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๗)

แสงเอ๋ย สุริยะมล (สัมภาษณ์ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๘)

อาคม เขตตะนา (สัมภาษณ์ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๘)